

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	
ΣΧΟΛΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ	
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ	
Αριθμ. Πρωτ.:	1464
Ημερομηνία:	28/03/22

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΤΟΥ ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΟΥ
ΣΤΗ METAL ΜΟΥΣΙΚΗ

Βολάκης Νέστορας

Επιβλέπων: Παπαδάκη Ειρήνη

Επίκουρη Καθηγήτρια

Κοζάνη, Απρίλιος, 2022

THE INFLUENCE OF SPECULATIVE FICTION ON METAL MUSIC

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Τόπος, Ημερομηνία

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής

Παπαδάκη Ειρήνη

2. Μέλος επιτροπής

Θεοδοσίου Ασπασία

3. Μέλος επιτροπής

Έξαρχος Δημήτρης

© Βολάκης, Νέστορας, 2022.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Βολάκης, Νέστορας

Υπογραφή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ την οικογένεια μου για τη συνεχή στήριξη και την αγάπη της.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης εργασίας επιχειρεί μια συνοπτική αλλά ουσιώδη παρουσίαση της λογοτεχνίας του φανταστικού και των βασικότερων κατηγοριών της, δηλαδή του fantasy, της επιστημονικής φαντασίας και της λογοτεχνίας τρόμου, καθώς και την εισαγωγή στο μουσικό είδος της metal και των διάφορων υποκατηγοριών της. Η βασική πρόθεση του εγχειρήματος συνολικά είναι να επισημανθεί και να εξεταστεί η επίδραση που είχε και συνεχίζει να έχει η λογοτεχνία του φανταστικού στη metal μουσική, σε στιχουργικό, εικαστικό και δραματουργικό πλαίσιο, οι πιθανοί λόγοι για τους οποίους πληθώρα δημιουργών του συγκεκριμένου μουσικού είδους αντλούν έμπνευση από το φανταστικό ως στοιχείο, καθώς και η γενικότερη αλληλεπίδραση αυτών των δυο καλλιτεχνικών εκφάνσεων. Για τη διερεύνηση του θέματος, εξετάζονται επιστημονικά κείμενα όπως πτυχιακές εργασίες και διδακτορικές διατριβές, άρθρα σχετικά με ζητήματα που αφορούν τη λογοτεχνία του φανταστικού και τη μουσική, συνεντεύξεις συγκροτημάτων από το διαδίκτυο, εξώφυλλα/artwork δίσκων, φωτογραφίες συγκροτημάτων και βιβλία σχετικά με τα συγκεκριμένα είδη μουσικής και λογοτεχνίας.

Λέξεις-κλειδιά: Metal, Λογοτεχνία του Φανταστικού, Fantasy, Επιστημονική Φαντασία, Λογοτεχνία Τρόμου.

ABSTRACT

The content of this study attempts a brief but essential presentation of speculative literature and its main categories, namely fantasy, science fiction and horror literature, as well as the introduction to the musical genre of metal and its various subcategories. The main intention of the project as a whole is to point out and examine the influence that speculative literature has had and continues to have on metal music, in a lyrical, visual and performing context, the possible reasons for which the creators of this particular musical genre draw inspiration from the fantastical as an element, as well as the general interaction of those two artistic forms. To explore the subject, scholarly texts such as dissertations and doctoral dissertations, articles on speculative fiction and music, online interviews with bands, album covers/artwork and photographs of bands, and books on those specific genres of music and literature are examined.

Keywords: Metal, Speculative Fiction, Fantasy, Science Fiction, Horror Literature.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
ABSTRACT.....	8
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	i
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	iv
ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΩΝ / ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ	v
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	viii
1. Κεφάλαιο Πρώτο: Η σχέση μουσικής και λογοτεχνίας στο πέρασμα του χρόνου	1
1.1 Η αλληλεπίδραση των δυο τεχνών.....	1
1.2 Προσδιορισμοί του όρου «Λογοτεχνία»: τα κυριότερα χαρακτηριστικά του και τα κείμενα που συγκαταλέγονται σε αυτόν.....	2
1.3 Μελοποιήσεις στην αρχαία Ελλάδα: Ποίηση και Θέατρο	5
1.4 Εξέλιξη: η περίπτωση της όπερας.....	8
2. Κεφάλαιο Δεύτερο: Η λογοτεχνία του φανταστικού: Προσδιορισμός, ιστορική αναδρομή και επιρροές.....	11
2.1 Μυθολογία: Ορισμός, περιεχόμενο και σημασία.....	11
2.2 Έπη: Ύφος και χαρακτηριστικά παραδείγματα	15
2.3 Περιγραφή των βασικότερων ειδών: Fantasy, Επιστημονική Φαντασία και Τρόμος.....	18
2.4 Fantasy	21
2.5 J. R. R. Tolkien	27
2.6 Επιστημονική Φαντασία	31
2.7 Τρόμος.....	33
2.8 H. P. Lovecraft	36
2.9 Pulp περιοδικά.....	37

2.10 Το Φανταστικό στην ποπ κουλτούρα.....	38
3. Κεφάλαιο Τρίτο: Η Metal ως μουσικό ιδίωμα.....	41
3.1 Ιστορική αναδρομή: Η προέλευση του όρου και η σταδιακή διαμόρφωση μέσω διαφορετικών μουσικών ειδών.....	41
3.2 Αναγνωρίσιμα υφολογικά χαρακτηριστικά: Καθοριστικά συγκροτήματα στο συνολικό αποτέλεσμα.....	45
3.3 Μουσικές ρίζες και βασικά στοιχεία ηχητικής προσέγγισης και δομής.....	48
3.4 Στιχουργικό περιεχόμενο.....	51
3.5 Αισθητική απεικόνιση: στοιχεία της μουσικής σκηνης, κύρια χαρακτηριστικά της κουλτούρας και κώδικες επικοινωνίας των οπαδών.....	54
3.6 Εξέλιξη: Τα βασικότερα υποϊδιώματα και τα κύρια χαρακτηριστικά τους.....	59
3.7 Προβληματισμοί και γενικότερη κριτική για την μουσική και το περιεχόμενο.....	68
4. Κεφάλαιο Τέταρτο: Η λογοτεχνία του φανταστικού και η επίδραση της στο μουσικό ιδίωμα της Metal.....	72
4.1 Η σχέση της rock και της metal με τη λογοτεχνία του φανταστικού: πιθανές αιτίες για τη σύμπραξη.....	72
4.2 Πρώιμα παραδείγματα αναφορών στη rock και τη metal: αρχικά στάδια αλληλεπίδρασης.....	74
4.3 Επικύρωση της σχέσης μέσω εναρμόνισης λογοτεχνικών αναφορών και μουσικής: Παραδείγματα στιχουργικού περιεχόμενου με αναφορές στη λογοτεχνία του φανταστικού.....	78
4.4 Η συμβολή των Black Sabbath στη σχέση της λογοτεχνίας του φανταστικού και της metal μουσικής.....	80
4.5 Η περίπτωση των Iron Maiden και το ζήτημα της πιστότητας στις μεταφορές κειμένων σε διαφορετικά μέσα ψυχαγωγίας.....	82
4.6 Tolkien και metal.....	86
4.7 Moorcock και metal.....	88
4.8 Lovecraft και metal.....	90
4.9 Παραδείγματα περιπτώσεων μουσικών που ασχολούνται με τη συγγραφή λογοτεχνίας του φανταστικού.....	95
4.10 Παραδείγματα αναφορών σε μυθολογικό περιεχόμενο και παραδοσιακά επικά ποιήματα.....	96
4.11 Από την progressive rock στη metal: η παρουσία της επιστημονικής φαντασίας.....	98

4.12 Η metal ως εργαλείο επανεξέτασης και διάδοσης παραδοσιακών κειμένων στη σύγχρονη εποχή	105
4.13 Εικαστική προσέγγιση.....	107
4.14 Το πρότυπο του πολεμιστή και η επίδραση των Robert E. Howard και Frank Frazetta στη metal μουσική	108
4.15 Το Artwork σε δισκογραφικές δουλειές και προϊόντα συγκροτημάτων και η επίδραση της λογοτεχνίας του φανταστικού	112
4.16 Δραματουργικός Τομέας: Ενδυμασίες και stage performance.....	115
4.17 Ο παράγοντας του escapism.....	118
5. Κεφάλαιο Πέμπτο: Συμπεράσματα	121
Παράρτημα.....	140
I. Εξώφυλλα δίσκων/artwork	140
II. Φωτογραφίες συγκροτημάτων σε ζωντανές εμφανίσεις	148

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εξώφυλλα δίσκων/artwork

Εικόνα 4.1: Black Sabbath.....	140
Εικόνα 4.2: Nightfall in Middle-Earth.....	141
Εικόνα 4.3: Frost and Fire.....	142
Εικόνα 4.4: Into Glory Ride.....	143
Εικόνα 4.5: Live After Death.....	144
Εικόνα 4.6: Cause of Death.....	145
Εικόνα 4.7: Diabolical Fullmoon Mysticism.....	146
Εικόνα 4.8: Somewhere In Time.....	147

Φωτογραφίες συγκροτημάτων σε ζωντανές εμφανίσεις

Εικόνα 4.9: Iron maiden επί σκηνής (1).....	148
Εικόνα 4.10: Iron maiden επί σκηνής (2).....	149
Εικόνα 4.11: Immortal επί σκηνής.....	150
Εικόνα 4.12: Portal επί σκηνής.....	151

ΑΠΟΛΟΣΗ ΟΡΩΝ / ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Artwork: Η εικαστική επιμέλεια των μουσικών δίσκων στο σύνολο τους, η οποία καθορίζει το σχεδιασμό και την αισθητική παρουσίαση τους.

Beatnik: Χαρακτηρισμός ατόμου που συμμετείχε στη λογοτεχνική τάση Beat των δεκαετιών 1950-1960, η οποία χαρακτηριζόταν κυρίως από την αντισυμβατικότητα και τον αντικομφορμισμό, ως αντίδραση στο συντηρητισμό που επικρατούσε εκείνη τη χρονική περίοδο.

Concept δίσκος: Χαρακτηρισμός που χρησιμοποιείται όταν κάποιος μουσικός δίσκος ασχολείται με ένα συγκεκριμένο θέμα στο σύνολο του, έχοντας μια ενιαία αφήγηση και θεματολογία.

Escapism: Νοητική ή ψυχολογική δραστηριότητα, μέσω της οποίας επιτυγχάνεται η απόδραση από τη ρουτίνα και το συνηθισμένο. Επιτυγχάνεται με ποικίλους τρόπους ψυχαγωγίας και διασκέδασης.

Lo-fi (low fidelity): Μουσικές ηχογραφήσεις χαμηλής πιστότητας και ποιότητας, με ακατέργαστο ηχητικό αποτέλεσμα συνολικά.

Nerd ενασχολήσεις/κουλτούρα: Συνηθέστερα όλα όσα έχουν να κάνουν με το ενδιαφέρον και την ενασχόληση με μυθοπλαστικές αφηγήσεις σε μέσα ψυχαγωγίας και διασκέδασης όπως comics, video games, βιβλία, τηλεοπτικές σειρές, κινηματογραφικές ταινίες και άλλα παρεμφερή.

New Wave: Στην προκειμένη περίπτωση πρόκειται για λογοτεχνικό κίνημα της επιστημονικής φαντασίας, το οποίο χαρακτηριζόταν από προοδευτική και πειραματική διάθεση στην τεχνολογία και τη θεματολογία.

NWOBHM (New Wave of British Heavy Metal): Μουσικό κίνημα το οποίο ξεκίνησε στο Ηνωμένο Βασίλειο περίπου στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Τα βρετανικά συγκροτήματα που συγκαταλέγονται σε αυτό το κίνημα όπως οι Iron Maiden συνέβαλλαν σημαντικά στην συνολική εξέλιξη της metal μουσικής.

Prequel: Χαρακτηρισμός που δίνεται σε αφηγηματικές δημιουργίες των οποίων τα γεγονότα τα οποία διαδραματίζονται σε αυτές, προηγούνται χρονολογικά από τις αντίστοιχες προγενέστερες αφηγήσεις της ιστορίας που διηγούνται. Κυκλοφορούν κατά βάση μετά από την κύρια ιστορία της οποίας αποτελούν μέρος.

Pulp περιοδικά: Περιοδικά τα οποία αποτελούσαν συλλογές ιστοριών. Η ονομασία προέρχεται από το χαρτοπολτό, το «pulp» στην αγγλική γλώσσα, από τον οποίο δημιουργούσαν και τύπωναν τα συγκεκριμένα περιοδικά, με χαμηλό κόστος τιμής.

Samples/sampling/loops: Ηχητικά αποσπάσματα από διάφορα μέσα, τα οποία χρησιμοποιούνται από μουσικούς σε ηχογραφήσεις και συναυλίες.

Science fiction/sci-fi/SF: Η επιστημονική φαντασία στην αγγλική γλώσσα, και οι συνηθέστερες συντομογραφίες που χρησιμοποιούνται για τον όρο.

Speculative Fiction: Σε ελεύθερη ελληνική μετάφραση «Υποθετική Μυθοπλασία», πρόκειται για όρο ο οποίος χρησιμοποιείται για να συμπεριλάβει είδη αφηγήσεων στις οποίες εμπεριέχονται φανταστικά, υποθετικά στοιχεία. Περιλαμβάνονται τα κυριότερα είδη της λογοτεχνίας του φανταστικού, δηλαδή του Fantasy, της Επιστημονικής Φαντασίας και της λογοτεχνίας Τρόμου, καθώς και η πληθώρα των διάφορων υποειδών τους.

Straight edge: Ιδεολογία της hardcore punk μουσικής σκηνής, της οποίας βασικά χαρακτηριστικά είναι η αποχή από το αλκοόλ, τα ναρκωτικά, το κάπνισμα και το εφήμερο σεξ μεταξύ άλλων, έχοντας ως βασική αρχή την νοητική και σωματική βελτίωση και υγεία.

Παιχνίδια ρόλων: Γνωστά και ως RPGs (role-playing games), πρόκειται για παιχνίδια στα οποία οι συμμετέχοντες αναλαμβάνουν ρόλους φανταστικών χαρακτήρων, λαμβάνοντας μέρος σε σενάρια ιστοριών των οποίων το περιεχόμενο και πλαίσιο ποικίλει.

Ποπ κουλτούρα: Ουσιαστικά πρόκειται για το πολιτιστικό υλικό που παράγει η πληθώρα των μέσων ψυχαγωγίας και διασκέδασης στο σύνολο του, σύμφωνα με τις τάσεις που επικρατούν στην κοινωνία την εκάστοτε χρονική περίοδο.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*In my thoughts and in my dreams
They're always in my mind
These songs of hobbits, dwarves and men
And elves
Come close your eyes
You can see them, too ...*

Blind Guardian – The Bard’s Song (In the Forest)

Αν και η metal δεν είναι σε καμία περίπτωση το μοναδικό μουσικό είδος που καταπιάνεται με τη λογοτεχνία του φανταστικού και το φανταστικό ως στοιχείο γενικώς, ένα μεγάλο ποσοστό συγκροτημάτων από το ευρύτερο υφολογικό φάσμα αυτής της μουσικής επιλέγει να αντλεί έμπνευση από αυτή και να τη διοχετεύει σε σημαντικούς τομείς όπως στη στιχουργική θεματολογία και στην εικαστική απεικόνιση, μεταξύ άλλων. Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη διερεύνηση της επίδρασης που έχει ασκήσει η λογοτεχνία του φανταστικού, της οποίας οι τρεις μεγάλες κατηγορίες είναι η Επιστημονική Φαντασία, το Fantasy και η λογοτεχνία Τρόμου, στη metal μουσική και στα διάφορα υποείδη της. Παράλληλα, εξετάζεται η σύνδεση των δύο και η γενικότερη σχέση που έχουν αναπτύξει σταδιακά στην πάροδο του χρόνου, καθιστώντας τη λογοτεχνία του φανταστικού αναπόσπαστο κομμάτι της metal μουσικής συνολικά. Επίσης, στο κείμενο δίνεται έμφαση και στο θέμα της κατηγοριοποίησης καθώς και της απόδοσης ορισμών σε ευρύτερο πλαίσιο, καθώς και στους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τα συγκεκριμένα ζητήματα.

Η πρόθεση της συγκεκριμένης εργασίας δεν είναι η πλήρης και λεπτομερής καταγραφή όσων στοιχείων της λογοτεχνίας του φανταστικού υπάρχουν και εντοπίζονται στη metal μουσική. Ένα τέτοιο εγχείρημα θα απαιτούσε πολλές περισσότερες σελίδες και αυστηρή, σαφή οριοθέτηση στις θεματικές και τις παραμέτρους που πρέπει να ληφθούν υπόψιν, και παρόλα αυτά δεν θα μπορούσε να είναι πλήρης, καθώς το ζήτημα και τα πεδία της έρευνας, δηλαδή η

λογοτεχνία του φανταστικού και η metal μουσική, είναι αχανή, και ιδιαιτέρως όταν συνδυάζονται. Απαιτείται μεγάλος αριθμός εργασιών για να εξεταστούν επαρκώς οι αλληλεπιδράσεις και οι πιθανοί συνδυασμοί. Αντιθέτως, η συγκεκριμένη έρευνα αποσκοπεί στην αποτύπωση της ευρύτερης εικόνας, δίνοντας παραδείγματα μέσω ορισμένων συγκροτημάτων και λογοτεχνικών αναφορών που επιλέγουν να κάνουν με ποικίλους τρόπους.

Το υλικό για την εργασία αντλήθηκε στο μεγαλύτερο ποσοστό του κυρίως από επιστημονικές έρευνες που περιλαμβάνουν πτυχιακές εργασίες και διδακτορικές διατριβές, καθώς και από επιστημονικά άρθρα, κυρίως αγγλικής γλώσσας. Παράλληλα, χρησιμοποιήθηκαν ως πηγές ιστοσελίδες συγκροτημάτων και ιστοσελίδες που σχετίζονται με τη μουσική και τη λογοτεχνία, δημοσιογραφικά άρθρα και συνεντεύξεις συγκροτημάτων από ορισμένες ιστοσελίδες του διαδικτύου. Η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε σχετίζεται κατά βάση με τη μουσική και τη λογοτεχνία. Επίσης, περιλαμβάνεται και φωτογραφικό υλικό μουσικών συγκροτημάτων το οποίο παρατίθεται ως παράδειγμα σχετικά με ορισμένες θεματικές που αφορούν την εργασία όπως το δραματουργικό πλαίσιο, καθώς και εξώφυλλα δίσκων και artwork. Παρακάτω ακολουθεί μια συνοπτική περίληψη των βασικότερων θεματικών και περιεχόμενων που συναντώνται ανά κεφάλαιο της έρευνας.

Το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας εισάγει το σημαντικό ζήτημα της σχέσης μεταξύ μουσικής και λογοτεχνίας από την περίοδο της αρχαιότητας, δίνοντας έμφαση στην περίπτωση της αρχαίας Ελλάδας και στους παράγοντες της μελοποίησης κειμένων και τη συμβολή του θεάτρου. Στη συνέχεια, εξετάζεται και η περίπτωση της όπερας κατά τη χρονολογική περίοδο της αναγέννησης, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο ενίσχυσε το δεσμό της λογοτεχνίας και της μουσικής, εξελίσσοντας την αλληλεπίδραση μεταξύ των δυο τεχνών. Επίσης, εξετάζονται ορισμοί που έχουν αποδοθεί κατά καιρούς στη λογοτεχνία, καθώς και το είδος κειμένων που συμπεριλαμβάνονται σε αυτή.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται εισαγωγή στην έννοια της μυθολογίας και του περιεχόμενου της σε ευρύτερο πλαίσιο, καθώς και στα έπη και τα κυριότερα χαρακτηριστικά που τα διακρίνουν. Στη συνέχεια, ακολουθεί η παρουσίαση του χώρου της λογοτεχνίας του φανταστικού και των βασικών κατηγοριών από τις οποίες αποτελείται: Fantasy, Επιστημονική Φαντασία και Τρόμος. Αναφέρονται ορισμένοι από τους βασικότερους συγγραφείς του φανταστικού με σημαντική επίδραση στη μετέπειτα πορεία και εξέλιξη του συγκεκριμένου λογοτεχνικού χώρου όπως ο J. R. R. Tolkien και ο H. P. Lovecraft μεταξύ άλλων, ενώ παράλληλα γίνεται και αναφορά σε ορισμένα επιδραστικά λογοτεχνικά κείμενα και

δημιουργίες τους. Έμφαση δίνεται και στα pulp περιοδικά, στα οποία δημοσιεύονταν ιστορίες της λογοτεχνίας του φανταστικού, βοηθώντας στη συνολική διαμόρφωση και διάδοση αυτής της λογοτεχνικής κατηγορίας, καθώς και στην ευρύτερη παρουσία του φανταστικού στη σύγχρονη ποπ κουλτούρα.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται μια ιστορική αναδρομή στο είδος της metal και σε πιθανές πηγές προέλευσης του όρου «heavy metal», στις μουσικές ρίζες της, στη σταδιακή διαμόρφωση της και ορισμένους από τους σημαντικότερους παράγοντες-καταλύτες που οδήγησαν στο συνολικό ηχητικό αποτέλεσμα και τα υφολογικά χαρακτηριστικά. Γίνεται αναφορά σε καθοριστικά συγκροτήματα για τη δημιουργία της συγκεκριμένης μουσικής και σχολιάζεται το σύνθετο στιχουργικό περιεχόμενο. Επίσης, αναφέρονται τα βασικότερα υποείδη και τα κύρια υφολογικά χαρακτηριστικά τους, καθώς και κάποια αντιπροσωπευτικά συγκροτήματα της κάθε υποκατηγορίας. Παράλληλα, σχολιάζονται και ζητήματα εικαστικής αισθητικής, ρουχισμού και στοιχείων της σκηνης του είδους και της κουλτούρας των οπαδών της metal μουσικής, καθώς και κώδικες επικοινωνίας και αναγνώρισης που υπάρχουν μεταξύ τους. Επίσης, αναφέρονται προβληματισμοί και κριτική που ασκείται στη μουσική και στο στιχουργικό περιεχόμενο.

Στο τέταρτο κεφάλαιο εξετάζεται η επίδραση της λογοτεχνίας του φανταστικού στη metal μουσική και η γενικότερη σχέση που έχει αναπτυχθεί μεταξύ τους, καθώς και ορισμένοι πιθανοί λόγοι που συνέβαλλαν στην αλληλεπίδραση τους. Επίσης, γίνεται αναφορά σε κάποιες από τις πρώτες λογοτεχνικές αναφορές που εντοπίζονται σε στιχουργικό πλαίσιο στο ευρύτερο μουσικό φάσμα της rock και στα πρώιμα στάδια της metal, καθώς και οι ποικίλοι τρόποι με τους οποίους τα συγκροτήματα επιλέγουν να προσεγγίσουν και να ασχοληθούν με το λογοτεχνικό περιεχόμενο από το οποίο αντλούν έμπνευση. Δίνεται έμφαση στους συγγραφείς J. R. R. Tolkien, Robert E. Howard, H. P. Lovecraft και Michael Moorcock λόγω συχνών εμφανίσεων του λογοτεχνικού τους έργου σε στιχουργικό και εικαστικό πλαίσιο και τις συνολικής επιρροής που άσκησαν στη metal μουσική, και αντίστοιχα, δίνεται έμφαση και σε κάποια γνωστά συγκροτήματα του είδους λόγω της ενασχόλησης τους με τη λογοτεχνία του φανταστικού. Παράλληλα, για να αποτυπωθεί η ευρύτερη εικόνα της κατάστασης, γίνονται αναφορές και σε διάφορα συγκροτήματα και αναφορές διάφορων άλλων συγγραφέων του φανταστικού.

1. Κεφάλαιο Πρώτο: Η σχέση μουσικής και λογοτεχνίας στο πέρασμα του χρόνου

1.1 Η αλληλεπίδραση των δυο τεχνών

Η μουσική σε συνδυασμό με τον λόγο συνυπάρχουν ως μορφές έκφρασης από τα πρώτα στάδια διαμόρφωσής τους σε πρώιμες κουλτούρες του ανθρώπινου γένους σε παγκόσμια κλίμακα. Η έμφυτη ανάγκη του ανθρώπινου είδους για την έκφραση και εξωτερίκευση των συναισθημάτων του μέσω δημιουργικών διαδικασιών οδήγησε στη γέννηση μιας πληθώρας τεχνών, με την εξέλιξή τους να αποτελεί μια μακρόχρονη διαδικασία συνεχούς διαμόρφωσης μέσα στο πέρασμα του χρόνου. Ο προφορικός και γραπτός λόγος αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν εργαλεία τα οποία μέσω κατάλληλης χρήσης καθίστανται τα βασικότερα μέσα επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων και ταυτόχρονα αξιοποιούνται ως μέσα διάδοσης ιδεών και αξιών ανά τους αιώνες. Όλα τα παραπάνω διαμορφώνονται μακροπρόθεσμα και σταδιακά, ανάλογα με την εκάστοτε εποχή, ήθη και έθιμα. Άλλωστε, η διάδοση ιστοριών μέσω της προφορικότητας σε μορφή τραγουδιού αποτέλεσε βασική πρακτική η οποία χρησιμοποιείται έως σήμερα σε πολλές περιοχές παγκοσμίως ανεξάρτητα από την τεχνολογική εξέλιξη.

Σε πρωτόγονα στάδια πολιτισμών, ο συνδυασμός μουσικής και λόγου αρχικά χαρακτηριζόταν από την απλότητα στα δομικά στοιχεία. Πιθανές τροποποιήσεις στις λέξεις που χρησιμοποιούνταν οδηγούσαν αυτόματα και σε τροποποίηση στη μελωδία, με τις λέξεις να είναι λίγες και να επαναλαμβάνονται, ή τη θέση τους να παίρνουν φωνήεντα καθώς και ηχηρά σύμφωνα, με το περιεχόμενο του λόγου να φαντάζει ακατανόητο σε αμήτους καθώς απαιτείται ως βασική προϋπόθεση η γνώση κάποιας ιστορίας, γεγονότος ή εθίμου στο οποίο γίνεται αναφορά μέσω του ανάλογου τραγουδιού¹.

---

¹ Wellesz, E. (1957). *The New Oxford History of Music I: Ancient and Oriental Music*, London, Oxford University Press, σελ. 31.

Με βάση τα παραπάνω, τα οποία σε μεγαλύτερο ή μικρότερο ποσοστό αποτελούν αποδεκτά πορίσματα από εκτενείς μελέτες και έρευνες², η αλληλεπίδραση της μουσικής και της λογοτεχνίας μπορεί να χαρακτηριστεί ως φυσικό επακόλουθο, καθώς το τραγούδι με στιχουργικό περιεχόμενο συνήθως, μεταξύ άλλων, αποτελεί μελοποίηση ιστοριών, ανεξάρτητα από το περιεχόμενο τους ή το σκοπό για τον οποίο έχουν γραφτεί, εάν υπάρχει φυσικά τέτοιος. Μια πρώιμη συσχέτιση μεταξύ των δυο τεχνών που μπορεί να εντοπιστεί από την αρχαιότητα και μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα πρώτο βασικό στάδιο στη μακρόχρονη σχέση τους, αποτελεί η μελοποίηση ποιητικών κειμένων, θέτοντας τα βασικότερα θεμέλια για τη μετέπειτα αλληλεπίδραση και αρμονική συνύπαρξη της μουσικής με τη λογοτεχνία σε γενικότερο πλαίσιο.

Παρακάτω θα γίνει αναφορά σε μερικές καλλιτεχνικές εκφάνσεις και πρακτικές που επιλέχθηκαν για να διαπιστωθεί αυτός ο φαινομενικά φυσικός δεσμός, όπου η συγκεκριμένη σχέση έχει καθιερωθεί και η μια τέχνη αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της άλλης, συντελώντας στη γενικότερη κατάσταση που αναπτύχθηκε και υπάρχει σε μεταγενέστερες εποχές, έως και τη σύγχρονη.

1.2 Προσδιορισμοί του όρου «Λογοτεχνία»: τα κυριότερα χαρακτηριστικά του και τα κείμενα που συγκαταλέγονται σε αυτόν

Σε αυτό το σημείο, για να προχωρήσουμε παρακάτω είναι αναγκαίο να αναφερθούμε σε κάποιους απαραίτητους ορισμούς οι οποίοι είναι βασικοί και σχετίζονται άμεσα με τη θεματολογία των περιεχόμενων που θα συναντήσουμε στη συνέχεια. Το πρώτο βήμα είναι η ανάγκη προσδιορισμού και αποσαφήνισης του όρου «λογοτεχνία» και ό,τι σχετίζεται με

---

² Ένα μέρος της βιβλιογραφίας σχετικά με τα συγκεκριμένα ζητήματα χρησιμοποιείται σε αυτό το κεφάλαιο και ανατρέχοντας στις παραπομπές μπορεί να αξιοποιηθεί αναλόγως. Ενδεικτικά, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το βιβλίο *The New Oxford History of Music I: Ancient and Oriental Music*, μια εκτενής, συλλογική μελέτη σχετικά με τη διαμόρφωση και την εξέλιξη της μουσικής σε παγκόσμιο επίπεδο από τα πρώιμα βήματα της ανθρωπότητας, με κεφάλαια αφιερωμένα στη σχέση που αναπτύχθηκε με το γραπτό και προφορικό λόγο. Ακόμη ένα παράδειγμα είναι το βιβλίο *The celestial twins: poetry and music through the ages* του H. T. Kirby-Smith, το οποίο έχει ως κεντρικό θέμα ανάλυσης τη στενή σχέση της ποίησης με τη μουσική και τις αντιλήψεις που επικρατούν σχετικά με το γενικότερο συνδυασμό, συσχέτιση και σύνδεση των δυο, σε βαθμό που ώθησε τον συγγραφέα να επιλέξει τον χαρακτηριστικό τίτλο του βιβλίου, χαρακτηρίζοντας την ποίηση και τη μουσική ως «δίδυμες» τέχνες. Τονίζει βέβαια πως θεωρεί ότι η ποίηση αυτονομήθηκε σταδιακά από τη συσχέτιση της με τη μουσική, αναπτύσσοντας προσωπικά δομικά στοιχεία και χαρακτηριστικά κατά τη διάρκεια της συνεχούς εξέλιξης της.

αυτόν. Λαμβάνοντας υπόψιν τη ρευστότητα κάθε λογής ορισμού λόγω επανεξετάσεων και επαναπροσδιορισμών σύμφωνα με τα διαφορετικά δεδομένα και κριτήρια κατάταξης και αξιολόγησης που επικρατούν ανά χρονική περίοδο σε επιστημονικούς και γενικά διαφόρων ειδών κλάδους, ως βάση για την αναζήτηση διευκρίνισης του όρου σε πρώτο πλαίσιο επιλέγεται η εκτενής μελέτη του Terry Eagleton στο βιβλίο *Literary Theory: An Introduction*, μέσω του οποίου σχολιάζει διάφορους ορισμούς που έχουν δοθεί στο παρελθόν, αναφέροντας όμως παράλληλα την προβληματική που προκύπτει από κάθε τέτοια απόπειρα, λαμβάνοντας υπόψιν κάποιους σημαντικούς παράγοντες.

Σε πρώτο πλαίσιο, υποστηρίζει πως λογοτεχνία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η συγγραφή η οποία δεν είναι κυριολεκτικά αληθής, δηλαδή γραφή «φανταστική» με την έννοια της μυθοπλασίας³. Ωστόσο, σύντομα καταλήγει να αμφισβητεί τη συγκεκριμένη απόδοση του ορισμού, καθώς επιχειρηματολογεί παρακάτω με παραδείγματα σχετικά με την ποικιλία της θεματολογίας και των διαφορετικών ειδών συγγραμμάτων που έχουν ενταχθεί ανά καιρούς και κατηγοριοποιούνται ως λογοτεχνία, καθώς μεταξύ κειμένων με στοιχεία μυθοπλασίας, ως λογοτεχνικά συγκαταλέγονταν επίσης και κείμενα με ιστορικό, αυτοβιογραφικό, θρησκευτικό και φιλοσοφικό περιεχόμενο μεταξύ άλλων, χωρίς σαφή κατηγοριοποίηση και διαχωρισμό μεταξύ τους, ο οποίος είναι σαφέστατα αναγκαίος.

Συνεχίζοντας, ο Eagleton αναφέρει πως η λογοτεχνία υπάρχει περίπτωση να μην χαρακτηρίζεται σύμφωνα με κριτήρια όπως το εάν έχει να κάνει με την πραγματικότητα ή με τη φαντασία, αλλά σύμφωνα με τη γλώσσα που χρησιμοποιείται, δηλαδή από καθαρά τεχνική άποψη, ανεξάρτητη από το περιεχόμενο του κειμένου. Δηλαδή η λογοτεχνική γραφή είναι πιθανό να λογίζεται ως συγκεκριμένη οργάνωση, επεξεργασία και δομή της γλώσσας, με τους δικούς της κανόνες και χαρακτηριστικά που τη διέπουν, αντισυμβατική και ανοίκεια στον μέσο αναγνώστη, θέση που στήριζαν οι Ρώσοι φορμαλιστές⁴.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως στη συγκεκριμένη έρευνα ο Eagleton εν τέλει δεν καταλήγει σε έναν ορισμό που να είναι ολοκληρωμένος, απόλυτος και ακριβής για τη λογοτεχνία και τα κείμενα που πρέπει να χαρακτηρίζονται λογοτεχνικά, καθώς θεωρεί πως η έννοια της λογοτεχνίας και ό,τι συγκαταλέγεται σε αυτή διαμορφώνεται σύμφωνα με το

---

³ Eagleton, T. (2008). *Literary Theory: An Introduction (Anniversary Edition)*, United States: University of Minnesota Press, σελ. 01.

⁴ Ο.π., σελ. 02.

χρονικό πλαίσιο, τα κοινωνικοπολιτικά δρώμενα και τις επικρατούσες αξίες και κριτήρια που πλαισιώνουν την εκάστοτε εποχή. Το συγκεκριμένο σκεπτικό είναι διάχυτο στο βιβλίο, με κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα που χρήζουν αναφοράς, όπως η αντίληψη σχετικά με την επικρατούσα απεικόνιση που πλαισιώνει τον Όμηρο και τον Shakespeare ως φιγούρες, επιχειρηματολογώντας πως σε νεότερες εποχές οι δυο συγγραφείς δεν είναι τα ίδια πρόσωπα με αυτά που ήταν στην πραγματικότητα, αλλά κατασκευές διαφορετικών ιστορικών περιόδων βασισμένες σε στοιχεία που έχουν διασωθεί, διαμορφώνοντας μια εικόνα για τους συγκεκριμένους συγγραφείς σύμφωνα με σύγχρονα δεδομένα και πως αντίστοιχα κάθε λογοτεχνικό κείμενο υπό μια έννοια «επαναγράφεται», έστω και ασυνείδητα, από την κοινωνία που το διαβάζει⁵.

Προβληματισμοί παρόμοιας λογικής επικρατούν σχετικά με την απόδοση ενός «απόλυτου» ορισμού, καθώς ουσιαστικά η συνεχόμενη εξέλιξη του λογοτεχνικού φαινομένου, σε συνδυασμό με την ταυτόχρονη εξέλιξη της αισθητικής του αναγνωστικού κοινού, καθώς και η δεδομένη ποικιλία και πολυπλοκότητα της λογοτεχνίας, καθιστά τη διαχρονική ισχύ ενός συγκεκριμένου ορισμού δύσκολο εγχείρημα. Εξετάζοντας το ζήτημα περαιτέρω, γίνεται γρήγορα αντιληπτό πως σε εννοιολογικό επίπεδο, κάποιοι από τους κυριότερους λόγους σύγχυσης και φαινομενικού χάους φαίνεται πως αποτελούν οι σημασιολογικές μεταβολές με την πάροδο του χρόνου, η επινόηση νέων όρων και κατηγοριοποιήσεων από θεωρητικούς της λογοτεχνίας, καθώς και η ανάπτυξη διαφορετικών ορολογιών από διαφορετικές γλώσσες, έχοντας ως αποτέλεσμα οι σχετικές μεταφορές που γίνονταν από γλώσσα σε γλώσσα να λειτουργούν συμπληρωματικά σε προϋπάρχοντες όρους ή να διευρύνουν εννοιολογικά το πεδίο⁶.

Άλλη περίπτωση μελέτης με την ερμηνευτική της λογοτεχνίας ως βασικό συστατικό αποτελούν τα κείμενα των Gadamer και Ricoeur, οι οποίοι στη διεξαγωγή της έρευνάς τους δίνουν ιδιαίτερη βάση σε συγκεκριμένους ορισμούς και έννοιες όπως ο διάλογος, η διαλεκτική, η παράδοση, η μίμηση και η αλήθεια και την επίδρασή τους⁷.

---

⁵ Eagleton, T. (2008). *ό.π.*, σελ. 11.

⁶ Το βιβλίο στο οποίο βασίζεται η παραπομπή αναλύει σε μεγαλύτερο βάθος τα κυριότερα ζητήματα σχετικά με την ορισμό και την κατηγοριοποίηση των λογοτεχνικών γενών και ειδών. Καρακάση, Κ., Σπυριδοπούλου, Μ., & Κοτελίδης, Γ. (2015). *Ιστορία και θεωρία των λογοτεχνικών γενών και ειδών. Παραδείγματα και εφαρμογές*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα, σελ. 15.

⁷ Πυροβολάκης, Ε. (2014-15). «Προσεγγίσεις της ερμηνευτικής της λογοτεχνίας: Gadamer και Ricoeur», *Αριάδνη*, τ. 20-21, σελ. 190-210.

Σε αντίστοιχο μοτίβο «ρευστότητας» και μη ακριβούς ορισμού, καθώς και αποσαφήνισης του και ποια είδη γραπτού λόγου πληρούν τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστούν ως λογοτεχνικά, κινούνται και άλλες ερευνητικές προσεγγίσεις πάνω στο ζήτημα, με άλλο παράδειγμα να αποτελεί η συγκεντρωτική δουλειά που έγινε στο βιβλίο «Θεωρία της λογοτεχνίας: Προβλήματα και προοπτικές» από πληθώρα αξιόλογων επιστημόνων, τα κείμενα των οποίων διαφέρουν αισθητά μεταξύ τους και παράγουν τροφή για σκέψη μέσω της διαφορετικής προσέγγισης, των διαφορετικών αντιλήψεων και της οπτικής γωνίας σχετικά με το ζήτημα⁸.

Υπό αυτό το πρίσμα λοιπόν, εξετάζοντας τις παραπάνω αντιλήψεις και την προσέγγιση σχετικά με την απόδοση ορισμών σε γενικότερο πλαίσιο, με σύγχρονα δεδομένα και κριτήρια ταξινόμησης, η ποίηση, αρχαία και σύγχρονη, όντας γραπτός λόγος, συγκαταλέγεται στην ευρύτερη κατηγορία της λογοτεχνίας και αποτελεί σημαντικό μέρος της. Σχετικά με την εισαγωγή της μουσικής στο πλαίσιο και την εξέταση της σχέσης της με το λόγο, προφορικό και γραπτό, γίνεται αντιληπτό πως σε παλαιότερες κοινωνίες, και συγκεκριμένα την περίοδο της αρχαιότητας στην Εγγύς Ανατολή και στην Ελλάδα, τα κείμενα που χρησιμοποιούνταν ως επί το πλείστον λογίζονται ως ποίηση, η οποία συνήθως ήταν μουσική⁹, με τις μεταγενέστερες δομές κειμένων να εμφανίζονται σταδιακά αργότερα.

1.3 Μελοποιήσεις στην αρχαία Ελλάδα: Ποίηση και Θέατρο

Είναι κοινώς αποδεκτό πως η πλειοψηφία των ποιητικών κειμένων κατά την αρχαϊκή και την κλασική εποχή στην Ελλάδα επινοούνταν σε μορφή φωνητικού τραγουδιού, δηλαδή λόγος και μουσική συνδυασμένα¹⁰, σε βαθμό που αυθόρμητα ο συσχετισμός μεταξύ τους γίνεται συνειρμικά εάν έρθει στη συζήτηση κάποιο από τα δυο αντικείμενα, έχοντας καθιερωθεί ως αλληλένδετα στη συνείδηση αρκετών ανθρώπων. Αυτό το γεγονός ως

---

⁸ Συγκεκριμένα, για την εξέταση βασικών πτυχών της λογοτεχνίας το βιβλίο χωρίζεται σε τέσσερα μέρη, «Ταυτοποίηση και ταυτότητες του λογοτεχνικού γεγονότος», «Το λογοτεχνικό σύστημα», «Κείμενο και λογοτεχνική επικοινωνία» και «Δρόμοι και τρόποι της κριτικής». Ιωακείμίδου, Λ. (2010). *Μια πολυφωνική μελέτη της θεωρίας της λογοτεχνίας*, (Κριτική του βιβλίου *Θεωρία της λογοτεχνίας. Προβλήματα και προοπτικές των Marc Angenot, Jean Bessiere, Douwe Fokkema, Eva Kushner* (επιμ.), , μτφρ. Τιτίκα Δημητρούλια), *Σύγκριση* τ. 21, σελ. 180-184.

⁹ Phillips, T., & D'Angour, A. (2018). *Music, Text, and Culture in Ancient Greece*, United States, Oxford University Press, σελ. 35.

¹⁰ Ο.π., σελ. 47-48.

αποτέλεσμα έχει οδηγήσει ακόμη και σε διερεύνηση σχετικά με το κατά πόσο η ποίηση μπορεί να χαρακτηριστεί ως αυτόνομη μορφή τέχνης, χωρίς απαραίτητα να σχετίζεται κατά κάποιο τρόπο με τη μουσική, με ερευνητές να αναφέρουν χαρακτηριστικά πως η ποίηση έχει αυτονομηθεί και κατά συνέπεια αναπτύζει δικά της χαρακτηριστικά στα πλαίσια του ρυθμού και δομής, τα οποία έχουν μικρή σχέση με τη μουσική¹¹. Προσθέτοντας και τη γενικότερη συμβολή του θεάτρου στο συγκεκριμένο θέμα, αξίζει να αναφερθούν ορισμένα δεδομένα που σχετίζονται με αυτούς τους καλλιτεχνικούς χώρους στην αρχαία Ελλάδα.

Είναι καταγεγραμμένο σε πληθώρα ερευνών πως η μουσική είχε περίοπτη θέση στην αρχαία ελληνική παράδοση και κουλτούρα και χρησιμοποιούνταν σε πολλούς τομείς, τόσο των τεχνών αλλά και ως ένα βαθμό, σαφώς μικρότερο, ορισμένων κλάδων της επιστήμης όπως στην ιατρική. Ήταν γενικώς συνυφασμένη με θετικά χαρακτηριστικά, όπως τον εορτασμό και την ευδιαθεσία, μεταξύ άλλων. Αυτή η παρατήρηση σχετικά με το κύρος που διακατείχε η μουσική στη συνείδηση της ελληνικής κοινωνίας μπορεί να διαπιστωθεί και μέσω γραπτών που έχουν διασωθεί, προερχόμενα από διάφορα πρόσωπα της αρχαιότητας, όπως του ποιητή Πίνδαρου, ο οποίος παρουσιάζει σε κείμενό του την ιδανική, κυριολεκτικά ουτοπική κοινωνία σύμφωνα με τον ίδιο, στην οποία η μουσική και ο χορός αποτελούν βασικά στοιχεία της καθημερινότητας, ενισχύοντας την τοποθέτηση πως η μουσική στην αρχαία Ελλάδα αποτελούσε βασική προϋπόθεση για την αντίληψη των πολιτών σχετικά με το τι καθιστά τη ζωή ως «καλή» ή αξιόλογη σε ευρύτερο πλαίσιο, εντάσσοντας τη μαζί με τη θρησκευτική λατρεία και τις αθλητικές δραστηριότητες ως κάποια από τα απαραίτητα βασικά χαρακτηριστικά που πρέπει να εμπεριέχει μια πολιτισμένη κοινωνία κατά τη διάρκεια ειρηνικών περιόδων. Για να κατανοηθεί πλήρως η αντίθεση με τα παραπάνω, ο Αισχύλος, θέλοντας να περιγράψει τη φρίκη του πολέμου, τη χαρακτηρίζει ως κατάσταση «χωρίς χορό», «χωρίς λύρα» η οποία «παράγει/προκαλεί δάκρυα», με την απουσία της λύρας μάλιστα να χρησιμοποιείται ως παράδειγμα για να περιγράψει τη δυστυχία του θανάτου ως γεγονός, καθώς και άλλες κακοτυχίες, δυσκολίες και προβλήματα που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια της ζωής¹².

Επιστρέφοντας στον χώρο των τεχνών και αρχικά στη σχέση της μουσικής με τη ποίηση, συγκεκριμένα στην απαγγελία ποίησης κατά τον τρόπο που πραγματοποιούνταν

---

¹¹ Kirby-Smith, H. T. (1999). *The celestial twins: poetry and music through the ages*, United States, University of Massachusetts Press, σελ. 01-02.

¹² West, M. L. (1994). *Ancient Greek Music*, New York, Oxford University Press, σελ. 13-14.

συνήθως, βασικό κομμάτι σε αυτή τη σύμπραξη είχε ο ρόλος του ρυθμού, καθώς αποτελούσε κρίσιμο στοιχείο λειτουργικότητας στα ζητήματα της δομής και της γενικότερης ροής του ποιητικού κειμένου σύμφωνα με παράγοντες όπως η ποσότητα των συλλαβών στις λέξεις που αυτό περιείχε και η κατάλληλη εκφορά τους, και σε πρώιμες περιόδους της Ελληνικής μουσικής ιστορίας αποτελούσε σημαντικότερο παράγοντα από τη μελωδία¹³.

Ένα από τα βασικά είδη της ποίησης αποτελούσε η λυρική, η οποία συνδυαζόταν με τη συνοδεία λύρας, από την οποία και ονομάστηκε. Σε μεταγενέστερες εποχές, η διαδικασία εισαγωγής μελωδιών και γενικότερα μουσικής σε κείμενο ορίζεται ως μελοποίηση, όρος που έχει επικρατήσει για να περιγράφεται η μουσική επένδυση στίχων. Σύμφωνα με τον Γ. Μπαμπινιώτη η σημασία της λέξης είναι «η μουσική επένδυση στίχων ποιήματος», διαδικασία η οποία «άλλοτε αναδεικνύει και άλλοτε υπονομεύει τον ποιητικό λόγο¹⁴». Ένα παράδειγμα σχετικά με αυτό το θέμα αποτελεί και το γεγονός πως οι στίχοι τραγουδιών στην αγγλική γλώσσα αναφέρονται ως «lyrics» και το άτομο που τους γράφει αποκαλείται συνήθως «lyricist¹⁵», με τις ρίζες της έννοιας και της καθιερωμένης πλέον πρακτικής που χαρακτηρίζεται ως μελοποίηση, να εντοπίζονται ουσιαστικά εκεί, δηλαδή στον συνδυασμό μουσικής υπόκρουσης μέσω λύρας στην ποίηση, συνηθισμένη διαδικασία στην αρχαία Ελλάδα.

Αναφορικά με τη λύρα, ως βασικό μουσικό όργανο συνοδείας στην ποίηση και στο θέατρο, είχε ιδιαίτερη σημασία στη συνείδηση του ελληνικού λαού και ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής, με πλήθος αναφορών στη μυθολογία και απεικονίσεις μέσω εικαστικών τεχνών όπως στη γλυπτική και τη ζωγραφική. Κατ' επέκταση εμφανίζεται συχνά ως αντικείμενο το οποίο σχετίζεται με θεϊκές φιγούρες όπως ο Ερμής, ο Ορφέας και ο Απόλλωνας μεταξύ άλλων¹⁶, υποδηλώνοντας ταυτόχρονα και τη σημασία της ως μουσικό όργανο και σε θρησκευτικό πλαίσιο.

Σημαντικό παράγοντα για την ενίσχυση της συνύπαρξης μουσικής και λογοτεχνίας αποτέλεσε και η ανάπτυξη του θεάτρου, εισάγοντας και την τέχνη της υποκριτικής στον

---

¹³ Phillips, T., & D'Angour, A. (2018), ό.π., σελ. 50.

¹⁴ Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (2^η εκδ.), Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα, σελ. 1070.

¹⁵ Hornby, A. S. (1995). *Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English* (5th ed.), Great Britain, Oxford University Press, σελ. 703.

¹⁶ Phillips, T., & D'Angour, A. (2018), ό.π., σελ. 30.

υπάρχοντα συνδυασμό. Υπήρχαν αρκετές εκδηλώσεις, όπως παραδείγματος χάριν ο διθύραμβος, ο οποίος αποτελούσε λατρευτική πρακτική μέσω τραγουδιού και χορού προς τιμήν του θεού Διόνυσου με εορταστική διάθεση. Σταδιακά, μέσω εισαγωγής δραματουργικών στοιχείων εξελίχθηκε σε εκδήλωση στην οποία μπορούσαν να συμμετέχουν μουσικοί και απλοί πολίτες, όπου ήταν δυνατό να απαγγέλουν έπη όπως την Οδύσσεια και την Ιλιάδα, συμμετέχοντας σε διαγωνισμούς με έπαθλα¹⁷.

Σε ευρύτερο πλαίσιο χαρακτηριστική θεωρείται η συμβολή της Αθήνας στη μουσική λόγω της ανάπτυξης των θεατρικών ειδών δράματος όπως της τραγωδίας και της κωμωδίας, με τη θεατρική σκηνή να βρίσκει υποστήριξη από τη χρηματοδότηση εύπορων προσώπων, διατηρώντας παράλληλα το μοντέλο της συμμετοχής πολιτών με ανταγωνιστικό χαρακτήρα, έχοντας τη δυνατότητα ενασχόλησης χωρίς απαραίτητες προϋποθέσεις επαγγελματικής εκπαίδευσης στα αντικείμενα της χορογραφίας, της μουσικής και της ποίησης¹⁸. Τα επιθυμητά αποτελέσματα σε μουσικό επίπεδο επιτυγχάνονταν συνήθως μέσω χρήσης χορωδίας και οργάνων όπως η κιθάρα και η λύρα.

1.4 Εξέλιξη: η περίπτωση της όπερας

Το τελευταίο σημαντικό παράδειγμα μίξης λογοτεχνίας και μουσικής που είναι απαραίτητο να αναφερθεί για τη συγκεκριμένη έρευνα αποτελεί η όπερα. Ο Burton D. Fisher αναφέρει με λιτό τρόπο πως στην ιδανική, κυριολεκτική μορφή της είναι «τραγουδιστό», μουσικό δράμα, μέσω συνδυασμού των λέξεων και της μουσικής. Εξετάζοντας τα βασικά στοιχεία που απαρτίζουν την όπερα, είναι εύκολο να διαπιστώσουμε πως ουσιαστικά πρόκειται για μια μετεξέλιξη των θεατρικών ειδών και πρακτικών της αρχαίας Ελλάδας, καθώς έχουμε υποκριτική, κίνηση, σκηνικά, ποίηση και μουσική, με την όπερα να αποτελεί το συνολικό άθροισμα των συγκεκριμένων καλλιτεχνικών συστατικών¹⁹.

Η όπερα όπως τη γνωρίζουμε πλέον ξεκίνησε από την Ιταλία το δεύτερο μισό του 17ου αιώνα και έπειτα επεκτάθηκε και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Οι βασικότερες

---

¹⁷ West, M. L. (1994), ό.π., σελ. 16-20.

¹⁸ Wellesz, E. (1957), ό.π., σελ. 390.

¹⁹ Fisher, B. D. (2005). *A History of Opera: Milestones and Metamorphose*, United States, Opera Journeys Publishing, σελ. 14.

θεματολογίες που πραγματεύονταν οι παραστάσεις στα αρχικά στάδια ήταν Ελληνορωμαϊκού περιεχομένου, όπως η πλειονότητα των τεχνών κατά τη διάρκεια εκείνης της εποχής: ιστορίες θεοτήτων, ημίθεων, ηρώων και ανθρώπων που τους υπερασπίζονταν ή αντιτάσσονταν στις διαμάχες τους στη γη. Μετά τη γαλλική επανάσταση παρατηρείται μια αλλαγή στο έως εκείνη τη στιγμή καθιερωμένο περιεχόμενο, με την εισαγωγή σύγχρονων θεμάτων και προβληματισμών και την παρουσία πραγματικών ανθρώπων σε πραγματικές και ρεαλιστικότερες καταστάσεις²⁰.

Η όπερα δομικά αποτελείται συνήθως από συγκεκριμένα μέρη. Το κείμενο που χρησιμοποιείται ονομάζεται libretto, το οποίο μπορεί να είναι πρωτότυπο ή μεταφορά ενός ήδη υπαρκτού βιβλίου ή παράστασης²¹, ενώ τα βασικότερα είδη τραγουδιού που απαρτίζουν την όπερα αποτελούν το ρετσιτατίβο, προωθώντας την πλοκή της παράστασης ουσιαστικά μέσω τραγουδιστής απαγγελίας, και η άρια, η οποία λειτουργεί, υπό μια έννοια, ως εργαλείο ανάπτυξης χαρακτήρα καθώς στο συγκεκριμένο σημείο ο ήρωας εξωτερικεύει τα συναισθήματα και τις σκέψεις του²².

Ο ρόλος της μουσικής υπόκρουσης είναι σημαντικός, καθώς κατά τη διάρκεια των παραστάσεων ενισχύει τις σκηνές και πλαισιώνει την κατάσταση που εξελίσσεται στο έργο, υπογραμμίζοντας στοιχεία όπως τη συναισθηματική φόρτιση και τις αυξομειώσεις αυτής, ή την ατμόσφαιρα που επικρατεί ανάλογα με τη σκηνή που διαδραματίζεται, με αποτέλεσμα να επηρεάζει σημαντικά και τη δομή του κειμένου²³.

Με αυτό τον τρόπο βρίσκουμε τη μουσική και την ποίηση σε πλήρη συγκερασμό, αν και αξίζει να αναφερθεί πως σε πρώιμα στάδια της όπερας η έμφαση στο κείμενο των παραστάσεων ήταν περιορισμένη και ουσιαστικά λειτουργούσε ως αφορμή, ώστε ο συνθέτης να αναδείξει τις όποιες δημιουργικές του ικανότητες στους μουσικούς τομείς²⁴, μια αντίληψη που γίνεται σαφέστατη με παραδείγματα όπως την όπερα του Antonio Salieri

---

²⁰ Sherman, J. (2008). *Storytelling: An Encyclopedia of Mythology and Folklore*. United States: M.E. Sharpe, Inc., σελ. 347.

²¹ Gorlinski, V. (X.X.). «Libretto». [online] *Britannica*. Διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/art/libretto> [Πρόσβαση 27 Ιουλ. 2020].

²² «National Opera». (X.X.). *Γλωσσάρι*. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.nationalopera.gr/en/learning-participation/opera-goes-to-school/what-is-opera> [Πρόσβαση 29 Ιουλ. 2020].

²³ Bernhart, W. (2006). *Word and music studies 8: Selected essays on opera by Ulrich Weisstein*. New York: Editions Rodopi B. V., σελ.07.

²⁴ Fisher, B. D. (2005), ό.π., σελ. 14.

με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Prima la musica e poi le parole» (πρώτα η μουσική και έπειτα οι λέξεις).

2. Κεφάλαιο Δεύτερο: Η λογοτεχνία του φανταστικού: Προσδιορισμός, ιστορική αναδρομή και επιρροές

2.1 Μυθολογία: Ορισμός, περιεχόμενο και σημασία

Εφόσον έγινε αναφορά στη σχέση μουσικής και λογοτεχνίας, μπορούμε να περάσουμε στην εισαγωγή της λογοτεχνίας του φανταστικού στο γενικότερο πλαίσιο του θέματος και σε απόπειρα αποσαφήνισης και κατανόησης του όρου, καθώς και ό,τι μπορεί να περιλαμβάνει. Το φανταστικό ως στοιχείο είναι διάχυτο στα πρώιμα λογοτεχνικά κείμενα κάθε κουλτούρας παγκοσμίως και αναπόσπαστο κομμάτι των γνωστότερων μύθων και θρύλων της αρχαιότητας, οδηγώντας σε απόψεις και συμπεράσματα πως το φανταστικό διαμόρφωσε τη δημοφιλή λογοτεχνία του Δυτικού πολιτισμού έως και την περίοδο της αναγέννησης²⁵. Το πρώτο και βασικότερο βήμα είναι να σχολιαστεί πως το φανταστικό ως στοιχείο και οι σχετικές εκφάνσεις του εμφανίζονται σε κάθε μορφή τέχνης από τα πρώτα βήματα της ανθρωπότητας. Κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα εντοπίζονται σε εικαστικές τέχνες όπως η ζωγραφική και η γλυπτική σε διάφορες γεωγραφικές τοποθεσίες και περιόδους της αρχαιότητας, εμπεριέχοντας πληθώρα απεικονίσεων με σχετικό περιεχόμενο και θεματολογία σε χώρους ή και αντικείμενα όπως σε τοιχογραφίες και αγγεία, συνήθως με μυθολογικό μοτίβο ως βάση²⁶.

Αντίστοιχα, στοιχεία υπερφυσικών χαρακτηριστικών και φανταστικής θεματολογίας εντοπίζονται στη λογοτεχνία από την αρχή της, χωρίς απαραίτητα οι δουλειές στις οποίες περιέχονται να χαρακτηρίζονται με συγκεκριμένη ονομασία ή να κατηγοριοποιούνται σε κάποιο λογοτεχνικό ρεύμα, καθώς δεν υπήρχε στη συλλογική συνείδηση η έννοια της λεπτομερούς ταξινόμησης των στοιχείων που εμφανίζονταν στη λογοτεχνία ή ο κατάλληλος διαχωρισμός τους, όπως επιχειρείται σταδιακά στη συνέχεια με την πάροδο του χρόνου και τη γενικότερη εξέλιξη άλλα και θεματολογική ποικιλία που αναπόφευκτα εμπλούτισαν τη λογοτεχνία στο σύνολο της.

---

²⁵ Mathews, R. (2002). *Fantasy: The Liberation of Imagination*. New York-London: Routledge, σελ. 02.

²⁶ Sakka, L. (2009). *The power of music. A comparative study of literature and vase paintings from Classical Athens*. Sweden: University of Uppsala, σελ. 36.

Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να γίνει μια εισαγωγή στην έννοια του όρου της μυθολογίας. Ο ορισμός και η έννοια της λέξης ποικίλλει και πάλι, καθώς εξαρτάται από τα πεδία μελέτης από τα οποία προέρχεται. Ο Omid Tofighian αναφέρει πως στη σύγχρονη εποχή η λέξη χρησιμοποιείται κυρίως ως γενικός όρος όταν αναφερόμαστε σε περιπτώσεις όπως αρχαία κείμενα θρησκευτικού περιεχομένου, παραμύθια, θρύλους, καθώς και σε φήμες και μαρτυρίες εξ ακοής²⁷. Συνεχίζει λέγοντας πως συνήθως οι μύθοι διηγούνται τα κατορθώματα ανθρώπων, θεών αλλά και μιας πληθώρας υπερφυσικών όντων²⁸. Σχετικά με τη λέξη μύθο ως όρο, η χρήση της μπορεί να έχει επίσης πολλαπλές έννοιες.

Ο Αριστοτέλης τη χρησιμοποιούσε για να αναφερθεί σε αυτό που πλέον περιγράφουμε κυρίως ως πλοκή, αντιμετωπίζοντας την οργάνωση λέξεων και ενεργειών ενός δράματος σε μια ακολουθία αφηγηματικών δομικών στοιχείων, ως το σημαντικότερο δραματικό παράγοντα²⁹. Εντάσσοντας τον όρο σε λογοτεχνικό πλαίσιο, οι μύθοι χαρακτηρίζονται ως φανταστικές ιστορίες, οι οποίες περιέχουν βαθύτερες αλήθειες, αντανακλώντας παράλληλα μια συλλογική αντιμετώπιση και στάση σχετικά με τα ουσιαστικότερα ζητήματα της ζωής, του θανάτου, της πνευματικότητας και της ύπαρξης και η μετάδοσή τους βασίζεται κυρίως στον συνδυασμό προφορικής διάδοσης και λογοτεχνικών μεταφορών³⁰.

Παράλληλα, πρέπει να σημειωθεί πως οι μύθοι και οι θρύλοι δεν θεωρούνταν μυθεύματα κατά τη διάρκεια της δημιουργίας τους, δηλαδή σύμφωνα με σύγχρονους «μυθοπλασία», κάτι μη αληθινό. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Patrick Moran, αυτό αποτελεί λόγο εξαίρεσης της μυθολογίας από τη γενικότερη σφαίρα της λογοτεχνίας του φανταστικού, ανεξάρτητα εάν σύμφωνα με σύγχρονα κριτήρια οι ιστορίες και τα γεγονότα ήταν όντως μυθοπλασίες ή εάν πληρούν τις προϋποθέσεις για να ενταχθεί στην κατηγορία της φανταστικής λογοτεχνίας³¹.

---

²⁷ Tofighian, O. (2010). «Beyond the Myth/Philosophy Dichotomy. Foundations for an Interdependent Perspective». *Forum Philosophicum: International Journal for Philosophy* 15, σελ. 175.

²⁸ Χωρίς να περιορίζονται αποκλειστικά στα παραπάνω, αλλά θεματολογικά, εκείνα είναι τα βασικά στοιχεία. Κάποια ακόμα που αναφέρει ο Tofighian πως εμφανίζονται συνήθως σε μύθους είναι ιστορίες ορισμένων οικογενειών ή δυναστειών, η άνοδος και πτώση συγκεκριμένων πόλεων ή πολιτισμών, καθώς και η αρχή και το τέλος του σύμπαντος. Tofighian, O. (2010), *ό.π.*, σελ. 175-176.

²⁹ Doty, W. G. (2000). *Mythography: The study of Myths and Rituals*. United States, Alabama: The University of Alabama Press, σελ. 06.

³⁰ Baldick, C. (2015). *The Oxford Dictionary of Literary Terms*. 4th ed. United States: Oxford University Press, σελ. 163-164.

³¹ Moran, P. (2019). *The canons of Fantasy: Lands of High Adventure*. Cambridge University Press, σελ. 15-16.

Σύμφωνα με την ανθρωπολόγο και λαογράφο Josepha Sherman, η μυθολογία είναι ένα σύνολο ιερών ιστοριών, σκοπός των οποίων είναι η επεξήγηση του συστήματος πεποιθήσεων μιας κουλτούρας, καθώς και η μελέτη των μύθων σε ένα ευρύτερο πλαίσιο³². Ο μελετητής και εκπαιδευτικός θρησκευτικών σπουδών William G. Doty συγκέντρωσε αναλυτικά ορισμένα κύρια ερευνητικά πεδία, στα οποία συναντώνται χρήσεις και έννοιες του όρου και περιπτώσεις στις οποίες χρησιμοποιείται³³:

- στη μελέτη των θρησκειών, ιδιαίτερα στις «πρωτόγονες» ή μη δυτικές, όπου υπάρχει η τάση να αναφερόμαστε στο «δικό τους» μύθο, άλλα στη «δική μας» θεολογία, ή αυταπόδεικτες πεποιθήσεις,
- στην ανάλυση «μυθικών στοιχείων», ή «μυθικών πλοκών» στη μελέτη αντικειμένων όπως η ποίηση, το δράμα και η μυθοπλασία,
- σε ανθρωπολογικές και εθνολογικές αναλύσεις κουλτούρων πέρα από τη «δική μας», όπου υπάρχει το ατυχές ιστορικό του να αναφερόμαστε στο προ-μοντέρνο ως «μυθική περίοδο», το οποίο αργότερα αντικαθίσταται από κάτι παρόμοιο με τις περισσότερο εκλογικευμένες πρακτικές μας,
- σε πολιτικές επιστήμες, μέσα σε πολλές διαχειρίσεις των «μύθων» της δημοκρατίας και του σοσιαλισμού, όπου η ιδεολογία είναι σημαντικό θέμα,
- στην κοινωνιολογία, με σεβασμό στα θρησκευτικά συστήματα πίστης και στη δημιουργία τους και με σεβασμό στον παραδοσιακό τύπο συμπεριφορών, οι οποίες αποτελούν σημείο ενδιαφέροντος και στην κλινική ψυχολογία.

Από όλα τα παραπάνω, το πεδίο στο οποίο εστιάζω σε αισθητά μεγαλύτερο ποσοστό είναι σαφώς το δεύτερο που παρουσιάζεται, καθώς είναι το καταλληλότερο για τη θεματολογία του κειμένου και τις σχετικές πτυχές του. Ο Doty συνεχίζοντας κατηγοριοποιεί

---

³² Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 322.

³³ Doty, W. G. (2000), ό.π., σελ. 12.

τους τύπους μύθων σύμφωνα με το περιεχόμενο τους ως εξής: Κοσμογονικούς, Κοσμολογικούς και Θεογονικούς³⁴.

Η σχέση της μυθολογίας και της θρησκείας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε κάθε επίπεδο. Πρέπει να υπογραμμιστεί πως η πλειοψηφία των στοιχείων που χαρακτηρίζουμε ως φανταστικά και εν τέλει μυθοπλαστικά, τα οποία εντοπίζονται στην αρχαιότητα, συνήθως θεωρούνταν κυρίως αληθινά γεγονότα και όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως διακατέχονταν συχνά και από τον παράγοντα της θρησκευτικότητας. Αντιστοίχως, θρησκευτικά κείμενα όπως η Παλαιά Διαθήκη και η Αιγυπτιακή Βίβλος των Νεκρών, μεταξύ άλλων, αποτέλεσαν επιρροές στη διαμόρφωση της λογοτεχνίας του φανταστικού³⁵, σχηματίζοντας σαφή συσχετισμό μέσω των στοιχείων που περιέχουν.

Οι μυθολογίες και κατ' επέκταση οι μύθοι και η σύστασή τους έχουν και άλλες αιτιολογήσεις για τη χρησιμότητά τους, σε συμπλήρωμα με όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως. Κάποια από τα κυριότερα παραδείγματα για τον λόγο, καθώς και την ανάγκη ανάπτυξης των μύθων σε παγκόσμια κλίμακα, αποτελεί η απόπειρα του ανθρώπου να ερμηνεύσει και να αποκωδικοποιήσει το άγνωστο και το ανεξήγητο στο σύνολό του, καθώς και η πληθώρα αναπάντητων ερωτήσεων και αδυναμίας ακριβούς δικαιολόγησης και αιτιολόγησης σχετικά με τη φύση της πραγματικότητας και τη δομή της, λόγω έλλειψης γνώσεων και κατάλληλων πληροφοριών. Ένα βασικό παράδειγμα σχετικά με όσα ειπώθηκαν παραπάνω αποτελούν τα φυσικά φαινόμενα και η αδυναμία πλήρους ή επαρκούς κατανόησης που αναπόφευκτα προκαλούσαν στις πρώιμες κοινωνίες³⁶. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ηλίας Κ. Πετρόπουλος, οι αρχαίοι μύθοι δημιουργούνταν και διαμορφώνονταν σύμφωνα με την αντίληψη του ανθρώπου για τον περιβάλλοντα κόσμο, η οποία βασιζόταν κατά κύριο λόγο στις αισθήσεις και το ένστικτό του και έπειτα σε προσπάθεια γενίκευσης αυτής της πρόσληψης σε ένα ενιαίο σύνολο, εμπλουτίζοντάς το μέσω της ανθρώπινης φαντασίας³⁷.

---

³⁴ Η πρώτη κατηγορία σχετίζεται με τη δημιουργία του σύμπαντος, η δεύτερη με επεξηγήσεις φιλοσοφικού είδους για την ύπαρξη και τη δομή του, και η τρίτη για τη δημιουργία υπερανθρώπινων δυνάμεων (παραδοσιακά αναφερόμενων και ως «θεϊκών»). Doty, W. G. (2000), ό.π., σελ. 16.

³⁵ Mathews, R. (2002), ό.π., σελ. 08.

³⁶ Doty, W. G. (2000), ό.π., σελ. 11.

³⁷ Πετρόπουλος, Κ. Η. (2018). *Όμηρος και Ανατολή στο σταυροδρόμι του Αιγαίου. Ιστορία, Αρχαιολογία, Μυθολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος, σελ. 33.

Σε αρχικό στάδιο οι μύθοι διαδίδονταν μέσω της προφορικότητας και στη συνέχεια ακολούθησε και η ανάπτυξη της μυθολογίας, παρουσιάζοντας έτσι η εκάστοτε κουλτούρα τη δική της εκδοχή για τη δομή και τη λειτουργία της ύπαρξης και της πραγματικότητας, δηλαδή μέσω μιας υποθετικής κοσμογονίας. Ο Doty επιβεβαιώνει τα παραπάνω δεδομένα, υποστηρίζοντας πως, τουλάχιστον σε πρώιμο στάδιο, οι μυθολογίες είχαν ως κύριους σκοπούς, ανάμεσα σε άλλους, την οργάνωση και την ερμηνεία του κόσμου και των εμπειριών που αποκόμισαν οι διάφοροι πολιτισμοί, μέσω πολιτισμικής οικειοποίησης³⁸. Καταλήγει αναφέροντας τα λεγόμενα ενός κειμένου του Dabney Townsend, ο οποίος υποστήριξε πως αυτές οι απόπειρες κατανόησης ήταν έντονα κοσμολογικές, καθώς μετατρέπουν «έναν ανθρώπινα χαοτικό κόσμο σε έναν ανθρώπινα κατανοητό κόσμο³⁹».

Πέρα από το προαναφερθέν θρησκευτικό πλαίσιο του ζητήματος, ταυτόχρονα υπάρχει και η πτυχή του διδακτικού χαρακτήρα. Επικρατεί ως άποψη πως ακόμα ένας βασικός λόγος που δημιουργήθηκαν οι μυθολογίες είναι και για την απαραίτητη δόμηση ενός ηθικού κώδικα, προβάλλοντας ρόλους καθώς και έθιμα εντός μιας κουλτούρας, πράγματα τα οποία αποτελούν κοινωνικές πτυχές⁴⁰. Ταυτόχρονα, οι μυθολογίες χρησίμευαν και ως μέσα για να ειπωθούν μέσω αυτών συγκεκριμένες πεποιθήσεις, χρησιμοποιώντας παράλληλα και το στοιχείο της αλληγορίας, καθώς και του συμβολισμού. Τα εντυπωσιακά επιτεύγματα και η συνολική εικόνα των ηρώων είχαν ως σκοπό να αποτελέσουν παραδείγματα προς μίμηση και να προάγουν ορισμένες αξίες και ιδανικά για τη σωστή διαπαιδαγώγηση των νέων και γενικώς την κατάλληλη πορεία στη ζωή των ανθρώπων σύμφωνα με τα ήθη και έθιμα που επικρατούσαν, όπως η σοφία, το θάρρος, η δικαιοσύνη, η σύνεση και άλλα αντίστοιχα.

2.2 Έπη: Ύφος και χαρακτηριστικά παραδείγματα

Ακόμη μια σημαντική έννοια που πρέπει να συμπεριληφθεί σε αυτό το σημείο είναι το έπος. Σύμφωνα με τη Josepha Sherman, έπος χαρακτηρίζεται η μακροσκελής αφήγηση έμμετρου ποιητικού λόγου, η οποία γενικώς είναι μεγαλοπρεπής και επιβλητική σε

---

³⁸ Doty, W. G. (2000), ό.π., σελ. 17.

³⁹ Ό.π., σελ. 17.

⁴⁰ Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 322.

θεματικές και ύφος. Το περιεχόμενο των ποιημάτων σχετίζεται με μυθικά ή ιστορικά γεγονότα εθνικής ή παγκόσμιας σημαντικότητας και συνήθως επικεντρώνονται στα κατορθώματα μιας συγκεκριμένης προσωπικότητας. Τα έπη χωρίζονται σε δυο κύρια είδη, τα παραδοσιακά και τα λογοτεχνικά και στην πλειοψηφία τους συνήθως μοιράζονται ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά και στοιχεία, μεταξύ των οποίων είναι τα παρακάτω⁴¹:

- υπερφυσικές δυνάμεις, οι οποίες διαμορφώνουν τη δράση,
- σωματική μάχη,
- ομιλίες με ανυψωτικό τόνο.

Σημαντικό και χαρακτηριστικό παράδειγμα γνωστού και αξιοσημείωτου επικού κειμένου αποτελεί το Έπος του Γκιλγκαμές, το οποίο υπολογίζεται πως γράφτηκε το 2000 π.Χ., είναι Βαβυλωνιακής προέλευσης και αποτελεί κατά τους ερευνητές το πρώτο ολοκληρωμένο έπος. Επίσης, χαρακτηρίζεται χρονολογικά ως η πρώτη καταγεγραμμένη ιστορία του φανταστικού⁴², περιέχοντας μεταξύ άλλων στοιχείων μαγικά γεγονότα και θεϊκές παρεμβάσεις, επομένως η τοποθέτησή του στην κατηγορία *fantasy* δεν μπορεί να χαρακτηριστεί αδικαιολόγητη. Το αν και κατά πόσο μπορεί να συμπεριληφθεί εξαρτάται από το χρονικό πλαίσιο που θέτει ο κάθε ερευνητής.

Η επίδραση του κειμένου στη λογοτεχνία του φανταστικού είναι μεγάλης σημασίας, καθώς η αφήγησή του και το περιεχόμενο συνολικά καθιερώνει πολλά μοτίβα και αρχέτυπα, τα οποία εντοπίζονται αργότερα σε κείμενα όπως η Βίβλος και τα Ομηρικά έπη⁴³, άλλα και στη φανταστική λογοτεχνία μεταγενέστερα, καθιστώντας τα ως καθοριστικά και αντιπροσωπευτικά στοιχεία για το είδος και τη γενικότερη διαμόρφωσή του, μέσω της συχνής επανεμφάνισής τους σε ιστορίες της *fantasy* κατηγορίας στη λογοτεχνία⁴⁴.

---

⁴¹ Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 142.

⁴² Στο βιβλίο του Richard Mathews καταγράφεται χρονολογικά σε σχετική λίστα η εμφάνιση κειμένων με *fantasy* περιεχόμενο, σε παγκόσμια κλίμακα. Mathews, R. (2002), ό.π., σελ. xv.

⁴³ Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 142.

⁴⁴ Mathews, R. (2002), ό.π., σελ. 07.

Εξίσου επιδραστικά χαρακτηρίζονται και τα ομηρικά έπη της Οδύσσειας και της Ιλιάδας. Σχετίζονται άμεσα με ιστορικά στοιχεία, όπως αποδείχθηκε έπειτα από τα αρχαιολογικά ευρήματα του Ερρίκου Σλήμαν σχετικά με την περιοχή της Τροίας, αλλά και μυθολογικά στοιχεία της εποχής. Αποτελούν σημαντικές πηγές έμπνευσης για τη μυθοπλασία σε ευρύτερο πλαίσιο και λογίζονται ως κάποια από τα βασικότερα λογοτεχνικά κείμενα της αρχαιότητας για τη συμβολή τους στη διαμόρφωση του φανταστικού στοιχείου στη Δύση⁴⁵. Το περιεχόμενο των αρχαίων ελληνικών επών επικεντρωνόταν κατά βάση κυρίως στον πραγματικό, καθώς και στον μυθολογικό Τρωικό πόλεμο, καθώς και σε μυθολογικές θεματικές, όπως επικά ταξίδια και σε περιπέτειες μυθικών ηρώων⁴⁶. Πρόκειται για κάποια από τα πιο γνωστά παραδείγματα μυθοπλασίας που υπάρχουν και συνήθως λογίζονται ως λογοτεχνικά με τη σύγχρονη έννοια, δηλαδή ουσιαστικά κατασκευή ιστοριών για σκοπούς ψυχαγωγίας.

Πρέπει να σημειωθεί πως υπάρχει σύγχυση στον επιστημονικό χώρο σχετικά με την πατρότητα των συγκεκριμένων επών. Επί πολλές δεκαετίες αποδίδονταν εξ' ολοκλήρου στον Όμηρο, όμως οι σύγχρονοι μελετητές αποδίδουν την Ιλιάδα στον Όμηρο, αλλά την Οδύσσεια σε μεταγενέστερο επικό ποιητή⁴⁷. Αν και το πεδίο παραμένει σχετικά θολό, προς το παρόν ο Όμηρος συνεχίζει να θεωρείται από τον κόσμο ο επίσημος συγγραφέας.

Όπως συμβαίνει και με το έπος του Γκιλγκαμές, η συνεισφορά της Οδύσσειας στη διαμόρφωση της σύγχρονης λογοτεχνίας και ειδικότερα στο fantasy είναι σημαντική και θεωρείται συχνά καθοριστική, ακόμα και ως άτυπη έναρξη για τη λογοτεχνία του φανταστικού⁴⁸. Το έπος του Γκιλγκαμές και η Οδύσσεια κατατάσσονται στο είδος της επικής ποίησης και συγκαταλέγονται στα επιδραστικότερα γραπτά κείμενα που έχουν διασωθεί από αρχαίους πολιτισμούς σε ευρύτερο πλαίσιο.

Το αγγλοσαξονικό ποίημα «Beowulf» αποτελεί ακόμη ένα έπος του οποίου η απόδοση υπερφυσικών δυνάμεων στους ήρωες και χαρακτήρες που περιέχουν, όσο και τα μη ρεαλιστικά χαρακτηριστικά των τόπων και των γεγονότων που εξιστορούν, αποτελούν επίσης πρόδρομο της λογοτεχνίας του φανταστικού, σύμφωνα με την πλειονότητα των βασικών στοιχείων και τάσεων που τη χαρακτηρίζουν στη σημερινή της μορφή⁴⁹. Αποτέλεσε σημαντική πηγή

---

⁴⁵ Ο Mathews πέρα από τα δυο Ομηρικά έπη, αναφέρει πως η «Αινειάδα» του Βιργιλίου και η Αραβική συλλογή ιστοριών «Χίλιες και μια Νύχτες» αποτελούν τα κείμενα που είχαν τη μεγαλύτερη επίδραση στη διαμόρφωση του φανταστικού στοιχείου για το Δυτικό πολιτισμό. Mathews, R. (2002), ό.π., σελ. 09.

⁴⁶ Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 146.

⁴⁷ Ό.π., σελ. 225.

⁴⁸ Stableford, B. (2009). *The A to Z of Fantasy Literature*. United States: Scarecrow Press, Inc., σελ. 16.

⁴⁹ Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 160.

έμπνευσης και για τον J. R. R. Tolkien⁵⁰, σημαντική φυσιογνωμία για τη λογοτεχνία του φανταστικού όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Πέρα από την ελληνική, η σκανδιναβική μυθολογία είναι εξίσου σημαντική στη διαμόρφωση ενός μέρους της φανταστικής λογοτεχνίας. Στη σκανδιναβική συναντώνται προ-χριστιανικές πεποιθήσεις και μύθοι των λαών της Σουηδίας, της Δανίας, της Νορβηγίας και της Ισλανδίας. Οι μύθοι διαδίδονταν αποκλειστικά μέσω προφορικότητας κατά τη διάρκεια της εποχής των Βίκινγκ. Η πληρέστερη καταγραφή της συγκεκριμένης μυθολογίας παρέχεται μέσω των Έντα (Edda), μεσαιωνικών λογοτεχνικών κειμένων όπου περιγράφονται οι παραδοσιακές ιστορίες⁵¹. Επίσης, στο κεφάλαιο της μουσικής θα διαπιστωθεί η εκτενής έμπνευση και χρήση της σκανδιναβικής μυθολογίας.

2.3 Περιγραφή των βασικότερων ειδών: Fantasy, Επιστημονική Φαντασία και Τρόμος

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, το φανταστικό ως στοιχείο υπήρχε διάχυτο σε πληθώρα δημιουργιών από την αρχαιότητα. Είναι σημαντικό να γίνει λόγος για δυο λογοτεχνικούς όρους: τον τρόπο και το λογοτεχνικό είδος. Η Έλενα Ματσάγγου σε σχετική διατριβή της για το φανταστικό αναφέρει πως το φανταστικό με τα στοιχεία ταυτότητάς του μπορεί να παρατηρηθεί υπό δυο διαφορετικά πρίσματα και κατά κάποιο τρόπο διαφορετικές μεθόδους αντίληψης, τη «μακροχρονική/διαχρονική (τρόπος) και μικροδομική/συγχρονική (είδος)»⁵².

Ως λογοτεχνία του φανταστικού ορίζουμε ουσιαστικά τρία μεγάλα λογοτεχνικά είδη τα οποία αποτελούν κατά κάποιο τρόπο υποδιαιρέσεις: Fantasy, Επιστημονική Φαντασία και Λογοτεχνία Τρόμου. Κύριο χαρακτηριστικό στα κείμενα και στις δημιουργίες που λογίζονται

---

⁵⁰ Οι ακόλουθες σελίδες περιέχουν εκτενέστερη αναφορά για το σημαντικό ακαδημαϊκό άρθρο του Tolkien, «Beowulf: The Monsters and the Critics», καθώς και για κάποιους συσχετισμούς μεταξύ του Beowulf και του Άρχοντα των Δαχτυλιδιών. James, E., & Mendlesohn, F. (2012). *The Cambridge Companion to Fantasy Literature*. United Kingdom: Cambridge University Press, σελ. 68-70.

⁵¹ Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 335.

⁵² Ματσάγγου, Έ. (2011). *Το φανταστικό ως τρόπος και οι αφηγήσεις του φανταστικού στο χώρο της νεοελληνικής διηγηματογραφίας του εικοστού αιώνα*. (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Κύπρου: Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών σπουδών, σελ. 17-18.

ως φανταστικές είναι πως δεν έχουν ως στόχο ρεαλιστικές απεικονίσεις του πραγματικού κόσμου, με τους δημιουργούς να κατασκευάζουν κόσμους όπου υπερφυσικές, μαγικές ιδιότητες και γενικώς ανέφικτα χαρακτηριστικά και καταστάσεις είναι πιθανά⁵³. Οι βασικές αυτές κατηγορίες αποτελούν μέρος ενός ευρύτερου όρου, ο οποίος αποκαλείται *Speculative Fiction*, δηλαδή σε ελεύθερη ελληνική μετάφραση «Υποθετική Μυθοπλασία». Όπως γίνεται αντιληπτό από την ονομασία, το περιεχόμενο είναι υποθετικό και σχετίζεται με πράγματα που δεν είναι αληθινά και είναι αδύνατο να συμβούν. Η διαφοροποίηση συγκριτικά με άλλο υλικό μυθοπλασίας που δεν μπορεί να ενταχθεί σε αυτή την κατηγορία έγκειται στη χρήση φανταστικών στοιχείων⁵⁴.

Το *Fantasy*, η Επιστημονική Φαντασία και ο Τρόμος είναι από αρκετές απόψεις συγγενικά είδη παρά τις διαφορές που χαρακτηρίζουν το καθένα. Αξίζει να σημειωθεί πως η Επιστημονική Φαντασία και ο Τρόμος κατά κάποιο τρόπο βασίζονται σε κανόνες και σε πλαίσια του ρεαλισμού με αποτέλεσμα να τα αξιοποιούν ανάλογα με την περίσταση, ενώ αντίθετα το *Fantasy* εμπεριέχει ριζική παρέκκλιση και αποστασιοποίηση από το πραγματικό, το ρεαλιστικό ως γενικότερο στοιχείο⁵⁵. Παρά τις διαφορές που έχουν μεταξύ τους, η Lucy K. Melocco υποστηρίζει πως από ανθρωπολογική, ψυχολογική και φιλοσοφική σκοπιά αυτές οι κατηγορίες συχνά συμβάλλουν και αποτελούν μέρος μιας σύγχρονης μυθολογίας⁵⁶.

Ένας συχνός σχολιασμός γύρω από τη λογοτεχνία του φανταστικού έχει να κάνει σχετικά με το εάν περιέχει κάποιο νόημα ή κάποια ιδιαίτερη σημασία, ή εάν είναι απλώς χρήσιμη ως μέσο διασκέδασης και φυγής από την πραγματικότητα και τη συνηθισμένη, καθημερινή ζωή. Είναι αλήθεια πως πέρα από προσωπικές προτιμήσεις και υποκειμενικά κριτήρια, το γεγονός πως μια ιστορία περιέχει φανταστικά στοιχεία σε μικρότερο η μεγαλύτερο βαθμό αποτελεί σημαντικό λόγο πιθανής αποφυγής, απόρριψης και γενικότερα υποτιμητικής στάσης απέναντι σε αυτή, εν τέλει χαρακτηρίζοντας την όποια ιστορία μπορεί να συγκαταλέγεται σε κάποιο είδος φαντασίας ως ανώριμη. Ένα παράδειγμα πάνω σε αυτό το ζήτημα είναι η συχνή παρομοίωση της κατηγορίας του *fantasy* με την παιδική λογοτεχνία και

---

⁵³ Baldick, C. (2015), ό.π., σελ. 95.

⁵⁴ Wilkins, K. (2012). «Genre and speculative fiction». στο D. Morley & P. Neilsen (Eds.), *The Cambridge Companion to Creative Writing* (Cambridge Companions to Literature, pp. 37-51). Cambridge: Cambridge University Press, σελ. 39.

⁵⁵ Mathews, R. (2002), ό.π., σελ. 04.

⁵⁶ Melocco, L. K. (2013). *Folklore of the New Age: Fantasy and Sci-Fi*. Szeged: University of Szeged (SZTE), Institute of English & American Studies, σελ. A.

τις συσχετίσεις του είδους με τα παραμύθια γενικώς⁵⁷, προσδίδοντας μια αρνητική χροιά στην αντίληψη που έχει ένα ποσοστό του κόσμου γύρω από το είδος, με αποτέλεσμα να το απορρίπτει ευκολότερα, υποθέτοντας πως πρόκειται γενικώς για λογοτεχνία χαμηλής ποιότητας.

Πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα, η Rosemary Jackson αναφέρει πως η αρνητική κριτική και απόρριψη που αντιμετωπίζει το φανταστικό στοιχείο και τα λογοτεχνικά είδη που το υπηρετούν συνήθως οφείλεται στην αποδοχή του παράλογου και του μη ρεαλιστικού σε αντιδιαστολή με το ύφος και το περιεχόμενο της λογοτεχνίας με ρεαλιστικότερες και ανθρώπινες προσεγγίσεις⁵⁸.

Παρά τις όποιες απόψεις και επιχειρήματα μπορούν να ληφθούν υπόψιν, η Lucy K. Melocco θεωρεί σαφές πως μέσα από ιστορίες φανταστικής θεματολογίας ή στοιχείων μπορεί ο δέκτης να προσαρμοστεί σε γεγονότα ή σε κάποια πραγματικότητα, καθώς και να κάνει υποθέσεις για το μέλλον⁵⁹. Οι ιστορίες σε γενικότερη κλίμακα, όχι μόνο στη λογοτεχνία, αποτελούσαν πάντοτε και συνεχίζουν να αποτελούν μέσο αντιμετώπισης δυσκολιών κάθε είδους, άλλα και μέσο παρηγοριάς και σε αυτά τα δεδομένα έγκειται ένα μεγάλο ποσοστό της σημαντικότητάς τους.

Κυρίως σε προηγούμενες δεκαετίες υπήρχε η αντίληψη πως πρόκειται για υποδεέστερα λογοτεχνικά είδη, κρίνοντας αρνητικά τη γραφή και τα τεχνικά ζητήματα των κειμένων. Ως υπεράσπιση για τα παραπάνω γίνεται λόγος για την προτεραιότητα και γενικότερη έμφαση που έθεταν ορισμένοι συγγραφείς στη διατύπωση και τη μετάδοση των ιδεών μέσω των ιστοριών τους, σχηματίζοντας με αυτό τον τρόπο μια αντιστοιχία με την περίπτωση των μύθων σε παλαιότερες εποχές⁶⁰. Αυτό φυσικά είναι κάτι σχετικό, καθώς σε κάθε μορφή τέχνης υπάρχει ποιοτική ποικιλία και διακυμάνσεις. Η έμφαση στη δημιουργικότητα και τη μετάδοση ιδεών είναι συχνά βασικός στόχος στη λογοτεχνία του φανταστικού. Ο Michael Moorcock, συγγραφέας που έχει ασχοληθεί και με τις τρεις βασικές κατηγορίες της λογοτεχνίας του φανταστικού είχε δηλώσει χαρακτηριστικά:

---

⁵⁷ Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 39-40.

⁵⁸ Jackson, R. (1981). ed 2009. *Fantasy: The Literature of Subversion*. Taylor & Francis e-Library, σελ. 100.

⁵⁹ Melocco, L. K. (2013), ό.π., σελ. Α.

⁶⁰ Landsman, G. (1972). «Science fiction: The rebirth of mythology», *The Journal of Popular Culture*, V(4), σελ. 993.

«*I think of myself as a bad writer with big ideas, but I'd rather be that than a big writer with bad ideas*⁶¹»

Τα τρία αυτά είδη με τη σειρά τους περιλαμβάνουν μια σειρά υποειδών, που χαρακτηρίζονται και κατηγοριοποιούνται από συγκεκριμένα στοιχεία όπως το ύφος και η θεματολογία μεταξύ άλλων. Πρόκειται για υβριδικά είδη τα οποία μοιράζονται κοινά στοιχεία μεταξύ τους, άλλα περιέχουν ορισμένους παράγοντες που τα διαφοροποιούν σε κάποιο βαθμό. Στη συνέχεια του κεφαλαίου θα δούμε αναλυτικότερα τα βασικά στοιχεία και χαρακτηριστικά από τα οποία διέπονται οι τρεις αυτές κατηγορίες της φανταστικής λογοτεχνίας, καθώς και ορισμένα από τα υποείδη τους.

2.4 Fantasy

Είναι απαραίτητο να επιχειρήσουμε να δώσουμε κάποιο προσδιορισμό σε αυτό το ομολογουμένως δαιδαλώδες και πολυσύνθετο θέμα. Η λογοτεχνία του φανταστικού θεωρείται από την ακαδημαϊκή κοινότητα και τους σύγχρονους μελετητές της ως το προγενέστερο λογοτεχνικό είδος όλων⁶², και αν αναλογιστούμε το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά των μυθολογιών και των επών σύμφωνα με τις αναφορές που προηγήθηκαν παραπάνω, ως έκβαση φαντάζει λογική. Η αφήγηση και οι ιστορίες ξεκίνησαν από τα χρόνια της αρχαιότητας, από τη στιγμή που οι άνθρωποι μεσώ του μυαλού τους οραματιστήκαν και επινόησαν μη υπαρκτές ιστορίες και πρόσωπα για πλήθος λόγων που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Η άμεση συσχέτιση της μυθολογίας με το fantasy εντοπίζεται εκτός των άλλων και στη δημιουργία γνωστών επών που αναφέρθηκαν προηγουμένως, τα οποία προέρχονται από ορισμένους παλαιότερους πολιτισμούς της γης.

Έχουν γίνει πολλές προσπάθειες για απόδοση ακριβούς χαρακτηρισμού του λογοτεχνικού είδους που περιέχει το φανταστικό ως στοιχείο, με τα αποτελέσματα να είναι σε κάποιες περιπτώσεις διφορούμενα. Ορισμένα παραδείγματα αποτελούν το βιβλίο «The

---

⁶¹ Μετάφραση στα ελληνικά από τον γράφοντα: «Θεωρώ τον εαυτό μου ως κακό συγγραφέα με μεγάλες ιδέες, αλλά μου είναι προτιμότερο αυτό από το να είμαι μεγάλος συγγραφέας με κακές ιδέες». Moorcock, M. (1998). *Elric: The Stealer of Souls – Chronicles of the Last Emperor of Melniboné*, Volume I. United States of America, New York: Del Rey, σελ. 439.

⁶² Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 160.

Fantastic: A structural approach to a literary genre», έτους 1973 από τον Tzvetan Todorov, το οποίο αν και αποτελεί σημαντικό σταθμό και προσθήκη στο σύνολο της βιβλιογραφίας που ερευνά το φανταστικό στη λογοτεχνία, πλέον θεωρείται από μια μερίδα ερευνητών ξεπερασμένο θεματολογικά και με προβληματική προσέγγιση πάνω στο ζήτημα. Σχετικά με αυτό το ζήτημα, ο Bhagwati Prasad υποστηρίζει πως ο Todorov περιορίζει σε μεγάλο βαθμό το χρονικό πλαίσιο που εξετάζει, τα βιβλία που παραθέτει ως παραδείγματα είναι ελάχιστα, και το ίδιο το φανταστικό φαντάζει έντονα μονόπλευρο ως στοιχείο μέσω της οπτικής του γωνίας, χωρίς την ποικιλία και την πολυπλοκότητα που χαρακτήριζαν ήδη βιβλία που περιείχαν φανταστικά χαρακτηριστικά, εάν αναλογιστούμε το έτος έκδοσης της έρευνας του Todorov. Παρόμοια περίπτωση αποτελεί και το βιβλίο «Fantasy: the Literature of Subversion» της Rosemary Jackson, βγάζοντας μαζί με τον Todorov μεγάλα κομμάτια που αποτελούν μέρος της φανταστικής λογοτεχνίας⁶³.

Ωστόσο, η επιστροφή στο ζήτημα της απόδοσης ορισμού είναι αναπόφευκτη. Παρά τις σημαντικές προσπάθειες αποσαφήνισης, υπάρχουν και σε αυτή την περίπτωση διαφωνίες σχετικά με την ακριβή απόδοση του ορισμού. Οι μελετητές του θέματος αποδίδουν χαρακτηρισμούς που διαφέρουν μεταξύ τους σε αρκετούς τομείς, ο καθένας χρησιμοποιώντας διαφορετική μεθοδολογία έρευνας και οπτική γωνία, βρίσκοντας όμως κοινό έδαφος στο συμπέρασμα πως η απόδοση του ορισμού είναι περιοριστική⁶⁴. Σχετικά με την τοποθέτηση ενός κειμένου σε κάποιο τεχνητό είδος-κατηγορίας, η Lucie Armitt σχετικά με το όλο ζήτημα χαρακτηριστικά κάνει λόγο για παρωδία κατηγοριοποίησης, διαιρέσεων και υποδιαιρέσεων⁶⁵.

Σε παρόμοιο μοτίβο, ο Todorov σχολιάζει πως το υπερφυσικό ως στοιχείο δεν είναι δυνατό να χαρακτηρίσει επαρκώς η απόλυτα την αντίστοιχη συγγραφική δουλειά, καθώς η έκταση που διακατέχει την έννοια του υπερφυσικού και ό,τι αυτό μπορεί να περιλαμβάνει, είναι πολύ μεγάλη⁶⁶, με αποτέλεσμα να καθιστά την οποία διαδικασία κατηγοριοποίησης πολύ δυσκολότερο εγχείρημα.

---

⁶³ Οι περιπτώσεις των Todorov και Jackson και οι ενστάσεις για τις προσεγγίσεις τους αναλυτικότερα στην ακόλουθη έρευνα. Prasad, B. (2015). «Fantastic literature: Understanding Todorov's Idea», *International Journal of Education & Applied Sciences Research*, Vol.2, Issue 3, Mar – 2015.

⁶⁴ Rayment, A. (2014). *Fantasy, Politics, Postmodernity: Pratchett, Pullman, Miéville and Stories of the Eye*. Amsterdam - New York: Rodopi, σελ. 10.

⁶⁵ Armitt, L. (2005). *Fantasy Fiction: An Introduction* (Continuum Studies in Literary Genre). New York-London: Bloomsbury Publishing, σελ. 195.

⁶⁶ Todorov, T. (1973). *The Fantastic: A Structural Approach to a Literary Genre*. Cleveland-London: The Press of Case Western Reserve University, σελ. 34.

Σαφώς οι έρευνες τέτοιων ζητημάτων πρέπει να γίνονται υπό συγκεκριμένο πλαίσιο καθώς η κατηγοριοποίηση των λογοτεχνικών ειδών είναι μια σχετικά πρόσφατη διαδικασία και ειδικά αν αναλογιστούμε πως η λογοτεχνία και η πληθώρα των εκφάνσεών της συνεχίζει να διαμορφώνεται, γίνεται απολύτως κατανοητό πως η υπόθεση δεν είναι τόσο απλή όσο ίσως φαντάζει αρχικά. Οι αναθεωρήσεις που πραγματοποιούνται είναι κάτι φυσικό και γίνονται σύμφωνα με διαφορετικά δεδομένα τα οποία επικρατούν στην εκάστοτε χρονική περίοδο, όπως εξετάσαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο. Η κατηγοριοποίηση των ειδών ως πρακτική έχει αντίκτυπο στον τρόπο που τα δημιουργήματα κριτικάρονται, καθώς και στη γενικότερη αποδοχή των καταναλωτών και τον τρόπο που αυτοί τα αντιλαμβάνονται. Πρακτικά, όπως σχολιάζει ο Andrew Rayment, το είδος κατά μια έννοια καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο ο αναγνώστης διαβάζει, επηρεάζοντας τις προσδοκίες του σχετικά με το κείμενο, τα συμπεράσματά του και τι είναι σημαντικό⁶⁷.

Σύμφωνα με την Kim Wilkins, οι «genres», δηλαδή οι κατηγορίες, και οι παράγοντες που τις καθορίζουν, είναι ουσιαστικά διαδικασίες οι οποίες διαμορφώνονται και τροποποιούνται σύμφωνα με την αλληλεπίδραση των συγγραφέων, των αναγνωστών και των θεσμών που επικρατούν τη δεδομένη χρονική στιγμή. Οι αναγνώστες προσδοκούν ορισμένα στοιχεία τα οποία είναι σε γενικές γραμμές δεδομένα στο εκάστοτε λογοτεχνικό είδος και αντίστοιχα οι εκδοτικοί οίκοι προσανατολίζουν μέσω των μεθόδων διαφήμισης και προώθησης το ανάλογο προϊόν, τοποθετώντας το σε μια κατάλληλη, αναγνωρίσιμη κατηγορία⁶⁸, καθορίζοντας με αυτό τον τρόπο την κατηγοριοποίηση των ειδών και τον διαχωρισμό μεταξύ τους.

Σύμφωνα με τα παραπάνω καθίσταται σαφές πως σημαντικός λόγος της κατηγοριοποίησης αποτελεί απόρροια της ανάγκης για εμπορευματοποίηση και προώθηση των βιβλίων ως προϊόντα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στη συγκεκριμένη περίπτωση αποτελεί ο όρος «Genre Fiction», ο οποίος ουσιαστικά έχει επινοηθεί από την αγορά για να ενοποιήσει κάτω από μια ενιαία ονομασία ορισμένα είδη που μοιράζονται κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Εναλλάσσεται συχνά και με τον όρο «Popular Fiction» έχοντας την ίδια σημασία, επειδή θεωρείται πως η αγορά έχει σημαντική επιρροή σε δύο βασικούς τομείς: στη δημοτικότητα, που αντικατοπτρίζεται με τις πωλήσεις των προϊόντων και κατά πόσο αυτά είναι δημοφιλή,

---

⁶⁷ Rayment, A. (2014), ό.π., σελ. 13.

⁶⁸ Wilkins, K. (2005). «The process of genre: Authors, readers, institutions», *Text* 9 (2), σελ. 01-13.

καθώς και στο είδος, που διακρίνεται με την προώθηση των προϊόντων σύμφωνα με κατηγοριοποιήσεις, ώστε αυτά να είναι κατατοπιστικά σύμφωνα με τις προτιμήσεις και τις προσδοκίες των καταναλωτών⁶⁹.

Επομένως, οι λογοτεχνικές κατηγορίες και τα είδη είναι λογικό να χαρακτηριστούν ως μέσα επικοινωνίας και γενικότερου τύπου συνεννόησης μεταξύ των αναγνωστών και των συγγραφέων όπως αναφέρει ο Patrick Moran⁷⁰, γεγονός που επιτυγχάνεται μέσω της προώθησης με χρήση διαφημίσεων και άλλων κατάλληλων τακτικών από τη μεριά των εκδοτικών οίκων.

Έργα από σημαντικούς ποιητές, λογοτέχνες και θεατρικούς συγγραφείς όπως ο William Shakespeare μπορούν να συμπεριληφθούν στην κατηγορία του φανταστικού, όπως η θεατρική παράσταση «A Midsummer Night's Dream» του ίδιου, στο οποίο εμφανίζονται και παίζουν σημαντικό ρόλο ξωτικά, φανταστικά πλάσματα που έχουν συχνή παρουσία στο fantasy. Αντιστοίχως, πολλά από τα επικά ποιήματα που γράφηκαν στον Μεσαίωνα μπορούν να τοποθετηθούν στην κατηγορία του fantasy, όπως το Ισπανικό «Amadís de Gaula», και το Ιταλικό «Orlando Furioso», όπου περιέχονται μάγοι και μαγεία⁷¹. Για αυτόν τον λόγο, είναι αναγκαίο να τεθεί συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο και κείμενα που καθόρισαν το είδος και την κατεύθυνση που ακολούθησε, καθώς και να γίνει αναφορά στο περιεχόμενο, τη δομή και το ύφος που καθιστούν το fantasy, καθώς και κατάλληλα κριτήρια τα οποία θα βοηθήσουν τη διαδικασία της κατηγοριοποίησης. Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω, ο χαρακτηρισμός της κατηγορίας fantasy και τα κύρια χαρακτηριστικά που την καθορίζουν θα είναι σύγχρονος, συγκεκριμένα όπως αρχίζει να εννοείται από τις δεκαετίες 1960-1970, όπου γίνεται δημοφιλής και επεκτείνεται έως και σήμερα. Με απλά λόγια, θα γίνει λόγος σχετικά με το τι χαρακτηρίζεται πλέον ως fantasy.

Το fantasy, όπως και κάθε κατηγορία, μεταβάλλεται, εμπλουτίζεται και εξελίσσεται, καθώς οι βασικότεροι παράγοντες που συμβάλουν στα χαρακτηριστικά της διαμόρφωσης των κατηγοριοποιήσεων και αναφέρθηκαν προηγουμένως, δηλαδή ουσιαστικά οι συγγραφείς, οι αναγνώστες, οι κριτικοί και οι εκδοτικοί οίκοι δεν μοιράζονται απαραίτητα τον ίδιο τρόπο

---

⁶⁹ Wilkins, K. (2012), ό.π., σελ. 37.

⁷⁰ Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 07-08.

⁷¹ Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 160.

σκέψης, τις ίδιες απόψεις ή ακόμα και τις ίδιες προθέσεις ώστε να δοθεί ένας απόλυτος χαρακτηρισμός σχετικά με το fantasy και τι αυτό μπορεί να περιλαμβάνει⁷².

Ο Richard Mathews υποστηρίζει πως κατά κάποιο τρόπο η διαμόρφωση του fantasy ως λογοτεχνικό είδος, όπως το γνωρίζουμε πλέον, οφείλεται στην πρόθεση επιδραστικών συγγραφέων να δημιουργήσουν μια κατηγορία, η οποία θα ερχόταν σε αντιδιαστολή με τη δημοφιλή μυθοπλασία, η οποία εστίαζε την προσοχή της σε ρεαλιστικές και συνηθισμένες πτυχές της καθημερινότητας και της ζωής γενικότερα. Το αποτέλεσμα είναι οι συγγραφείς που έγραφαν ιστορίες fantasy να προσθέτουν στοιχεία στις δουλειές τους εμπνεόμενοι από μύθους και ρομαντισμό⁷³.

Παρόλα αυτά, μπορούν να αναφερθούν τα βασικότερα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το fantasy σε ένα γενικότερο πλαίσιο, τα οποία είναι κοινώς αποδεκτά από την πλειοψηφία. Ο Patrick Moran αναφέρει κάποιες ελάχιστες βασικές προϋποθέσεις και χαρακτηριστικά τα οποία είναι απαραίτητα ώστε να εμπίπτει κάποιο λογοτεχνικό κείμενο στη fantasy κατηγορία: Το fantasy αποτελεί είδος μυθοπλασίας, συνήθως εμπεριέχει υπερφυσικά ή μαγικά, επομένως αδύνατα, φαινόμενα και στοιχεία και η ιστορία διαδραματίζεται συνήθως σε φανταστικά, μυθοπλαστικά σύμπαντα, τα οποία ο Tolkien χαρακτήριζε ως «δευτερεύοντα σύμπαντα» (secondary worlds ο πρωτότυπος αγγλικός χαρακτηρισμός)⁷⁴. Επομένως, είναι γεγονός πως το fantasy ως είδος περιλαμβάνει μαγικά και υπερφυσικά φαινόμενα, τα οποία δε συνάδουν με τους φυσικούς νόμους της πραγματικότητας του κόσμου. Ο τόνος που συνήθως διακατέχει τις ιστορίες είναι ανατατικός, με το καλό να επικρατεί ενάντια στο κακό⁷⁵, ενώ η ιστορία συνήθως διαδραματίζεται σε ένα υποθετικό, φανταστικό παρελθόν⁷⁶.

Η εμφάνιση της σύγχρονης fantasy κατηγορίας ουσιαστικά εντοπίζεται στη σταδιακή διαμόρφωση του ύφους μέσω βιβλίων και μικρών ιστοριών, τα οποία αποτελούν τις σημαντικότερες δομές στη σύγχρονη μυθοπλασία⁷⁷. Αντιστοίχως, ο Michael Drout υποστηρίζει πως οι ρίζες του fantasy είδους μπορούν να εντοπιστούν στη γενικότερη άνθιση που γνώρισε η δημοφιλής λογοτεχνία κάθε είδους κατά το 19ο αιώνα, όπου είχε ξεκινήσει στην αγορά μια

---

⁷² Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 07-08.

⁷³ Mathews, R. (2002), ό.π., σελ. 02.

⁷⁴ Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 12.

⁷⁵ Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 160.

⁷⁶ Drout, M. (2006). *Rings, Swords, and Monsters: Exploring Fantasy Literature*. Recorded Books, LLC, σελ. 06.

⁷⁷ Mathews, R. (2002), ό.π., σελ. 02.

διαδικασία διαφοροποίησης και εξειδίκευσης σχετικά με διαφορετικά λογοτεχνικά είδη και τάσεις⁷⁸.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί η σύσταση συγκεκριμένης δομής και τρόπου αφήγησης που ακολουθείται συνήθως στη συγγραφή fantasy περιεχομένου στη λογοτεχνία, και ως ένα σημαντικό βαθμό, κατ' επέκταση, έχει επικρατήσει σε δημιουργήματα μυθοπλασίας σε εκτενέστερο πλαίσιο⁷⁹. Το βιβλίο «The Hero with a Thousand Faces» του μυθολόγου Joseph Campbell περιλαμβάνει συγκεκριμένα μοτίβα και αρχέτυπα χαρακτήρων που υπό μια έννοια ανακυκλώνονται από την αρχαιότητα και εντοπίζονται παγκοσμίως σε μυθολογίες κάθε κουλτούρας, με βασικό παράδειγμα μοτίβου με τα παραπάνω χαρακτηριστικά να αποτελεί ο «Monomyth⁸⁰», δηλαδή Μονομύθος. Παράλληλα, αναφέρονται τα βασικά στάδια, καθώς και τα μέρη από τα οποία απαρτίζονται στην ιστορία του πρωταγωνιστή-ήρωα⁸¹. Τα βασικά στάδια από τα οποία περνά ο πρωταγωνιστής-ήρωας αποτελούν η Αναχώρηση (Departure)⁸², η Μύηση (Initiation)⁸³ και η Επιστροφή (Return)⁸⁴, το καθένα με τους δικούς του σταθμούς στην ιστορία, εξελίσσοντας σταδιακά την πλοκή.

Φυσικά το μοτίβο του Μονομύθου δεν είναι το μοναδικό, ούτε απαραίτητα ακολουθείται απόλυτα στη δομή του. Τα μοτίβα στον χώρο των τεχνών αποτελούν ορισμένες κυριαρχούσες ιδέες καθώς και κεντρικές θεματικές, και συγκεκριμένα στη λογοτεχνία χρησιμοποιούμε τον ορισμό σε περιπτώσεις που ιδέες και θεματικές επανεμφανίζονται και γενικώς επαναλαμβάνονται, και λαογράφοι έχουν καταγράψει και κατηγοριοποιήσει μοτίβα που κάνουν την εμφάνισή τους σε ιστορίες⁸⁵.

---

⁷⁸ Drout, M. (2006), ό.π., σελ. 10.

⁷⁹ Ο Campbell ήδη από την πρωτότυπη κυκλοφορία του βιβλίου του *The Hero With a Thousand Faces* το 1949 υποστήριζε πως το αφηγηματικό πλάνο του Monomyth διαφαίνεται σε κάθε τύπο και είδος αφήγησης, από την Τραγωδία, την Κωμωδία και τους Μύθους έως και τα σύγχρονα βιβλία. Όπως θα δούμε και παρακάτω, αυτό εξακολουθεί να ισχύει σε σημαντικό βαθμό. James, E., & Mendlesohn, F. (2012), ό.π., σελ. 85.

⁸⁰ Μιτζήρα, Ε. (2018). *Η περιπέτεια στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο: Η περίπτωση του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου 'Harry Potter and the Philosopher's Stone' της J.K Rowling*. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου, σελ. 25.

⁸¹ Ό.π., σελ. 25.

⁸² Για λεπτομερή περιγραφή, ο Campbell αναλύει πλήρως το κάθε στάδιο και τις υποκατηγορίες-σταθμούς της ιστορίας στις σελίδες του αντίστοιχου σταδίου. Campbell, J. (2004). *The Hero with a Thousand Faces: Commemorative Edition*. United States of America: Princeton University Press, σελ. 45-83.

⁸³ Ό.π., σελ. 89-159.

⁸⁴ Ό.π., σελ. 179-221.

⁸⁵ Ένα βασικό βιβλίο που χρησιμοποιείται για τη μελέτη και την εμφάνιση μοτίβων σε ιστορίες παγκοσμίως είναι το *Motif-Index of Folk-Literature* (1928) του Stith Thompson. Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 319.

Πολλοί δημιουργοί διάφορων μέσων ψυχαγωγίας και διασκέδασης έχουν αναφερθεί στο βιβλίο του Campbell, σχολιάζοντας πως έχει αποτελέσει τη βάση για τη μέθοδο της ανάπτυξης και δομής των ιστοριών τους, χρησιμοποιώντας το περιεχόμενο ως βασική μεθοδολογία για τον τρόπο που κατασκευάζουν και διαμορφώνουν τις ιστορίες τους. Κάποια παραδείγματα δημιουργών που μπορούν να αναφερθούν είναι η περίπτωση του Dan Harmon, δημιουργό και συν-δημιουργό των επιτυχημένων τηλεοπτικών σειρών «Community» και «Rick and Morty», ο οποίος έχει δηλώσει πως ακολουθεί δομή βασιζόμενη σε αυτή που περιγράφει ο Campbell⁸⁶. Την αποκαλεί «Story Circle», έχοντας γράψει και επεισόδιο για την ενήλικη σειρά κινουμένων σχεδίων «Rick and Morty», στο οποίο αναπαράγει ακριβώς την κυκλικότητα της αφηγηματικής ροής του λεγόμενου «Hero's Journey» (Ταξίδι του Ήρωα) και τα στάδια που εμπεριέχονται σε αυτό, από δομική άποψη⁸⁷.

Ακόμα ένας δημιουργός που έχει μελετήσει τη δουλειά του Campbell, τρέφοντας παράλληλα μεγάλο θαυμασμό στο πρόσωπό του, είναι και ο George Lucas, του οποίου η σειρά ταινιών επιστημονικής φαντασίας και fantasy «Star Wars» εμπνέει καλλιτέχνες σε δημιουργικούς χώρους εδώ και δεκαετίες⁸⁸. Η γενικότερη επίδραση του βιβλίου είναι εμφανής στον χώρο του κινηματογράφου⁸⁹ και γενικώς σε σύγχρονους καλλιτέχνες κάθε δημιουργικού χώρου που περιέχει αφήγηση και μυθοπλασία, καθώς μπορεί να εφαρμοστεί και να προσαρμοστεί ανάλογα με το περιεχόμενο και το ύφος που αρμόζει στην εκάστοτε ιστορία.

2.5 J. R. R. Tolkien

Όταν γίνεται συζήτηση για το είδος και τους σημαντικότερους συγγραφείς και αντιπροσώπους, συνήθως το όνομα του J. R. R. Tolkien (John Ronald Reuel Tolkien στην

---

⁸⁶ Joseph Campbell Foundation. (X.X.). «Dan Harmon and Joseph Campbell» [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.jcf.org/notes/dan-harmon-and-joseph-campbell/> [Πρόσβαση 30 Απρ. 2021].

⁸⁷ Britt, R. (2017). «How the 'Rick and Morty' Story Circle Remixes the Hero's Journey» [online] Inverse. Διαθέσιμο στο: <https://www.inverse.com/article/36002-rick-and-morty-story-circle-hero-journey-dan-harmon-joseph-campbell> [Πρόσβαση 30 Απρ. 2021].

⁸⁸ Seastrom, L. (2015). «Mythic discovery within the inner reaches of outer space: Joseph Campbell meets George Lucas – Part I» [online] Star Wars. Διαθέσιμο στο: <https://www.starwars.com/news/mythic-discovery-within-the-inner-reaches-of-outer-space-joseph-campbell-meets-george-lucas-part-i> [Πρόσβαση 30 Απρ. 2021].

⁸⁹ Linn, W. (2018). «Joseph Campbell Is the Hidden Link Between '2001,' 'Star Wars,' and 'Mad Max: Fury Road'» [online] Indiewire. Διαθέσιμο στο: <https://www.indiewire.com/2018/03/joseph-campbell-heros-journey-2001-star-wars-1201937470/> [Πρόσβαση 30 Απρ. 2021].

πληρότητα του) θα αναφερθεί ή θα περάσει από το μυαλό του μέσου θαυμαστή του fantasy. Χαρακτηρίζεται συχνά ως η ηγεμονική προσωπικότητα του συγκεκριμένου λογοτεχνικού χώρου, με την τριλογία του Άρχοντα των Δαχτυλιδιών (Lords of the Rings στο πρωτότυπο) να θεωρείται κρίσιμο σημείο στην εξέλιξη και τη διαμόρφωση του σύγχρονου fantasy, ιδιαίτερα από το 1970 και έπειτα⁹⁰. Στο διάστημα των ετών 2001 έως 2003, με τις μεταφορές των βιβλίων να κυκλοφορούν κάθε διαδοχική χρονιά, λόγω της μεγάλης εμπορικής επιτυχίας και της γενικότερης θετικής ανταπόκρισης των ταινιών του Peter Jackson, το όνομα του συγγραφέα και της τριλογίας του έγινε αναγνωρίσιμο σε ευρύ κοινό θεατών παγκοσμίως⁹¹. Συνολικά, το αντίκτυπο που είχε στο είδος είναι αδιαμφισβήτητο ακόμα και πριν από τις επιτυχημένες κινηματογραφικές μεταφορές και η συμβολή του στη φανταστική λογοτεχνία είχε πολυεπίπεδα αποτελέσματα για την πορεία, την εξέλιξη, την αποδοχή και τη γενικότερη δημοτικότητά του.

Βασική ιδιαιτερότητα της γραφής του Tolkien αποτέλεσε ο τρόπος που οραματίστηκε τον φανταστικό κόσμο της Μέσης Γης (Middle-Earth), όπου διαδραματίζεται το Hobbit και η τριλογία του Άρχοντα των Δαχτυλιδιών και ο λεπτομερής και πλούσιος σε πληροφορίες και χαρακτηριστικά τρόπος με τον οποίο τον προσέγγισε, συγκριτικά με τον τρόπο που προσέγγιζαν προγενέστεροι συγγραφείς τις δικές τους ιστορίες στο fantasy είδος. Ο κόσμος που επινόησε και η πολυπλοκότητα που είχε, η λεπτομερής καταγραφή και εξιστόρηση των γεγονότων που τον διαμόρφωσαν ήταν μέθοδοι που δεν είχαν προηγηθεί σε αντίστοιχη λεπτομέρεια και έκταση⁹².

Η διαχείριση της Μέσης Γης από τον Tolkien έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Υπό σύγχρονους όρους και κάποιους βασικούς κανόνες και στοιχεία που κυριαρχούν στην μεταγενέστερη μορφή της δομής ιστοριών μυθοπλασίας και αφήγησης, κοσμογονίες και μυθολογίες αρχαίων πολιτισμών όπως η Θεογονία του Ησιόδου, που αποτελεί κοσμογονία με τη χρήση μυθικών ιστοριών οι οποίες αποτελούν την ιστορία της δημιουργίας του κόσμου⁹³, πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να χαρακτηριστούν fantasy. Παρόμοιες περιπτώσεις αρχαίων κειμένων μπορούν να χαρακτηριστούν με σύγχρονα κριτήρια κατηγοριοποίησης ως «fantasy», καθώς οι όροι «μυθοποιία» (Mythopoeia) και

---

⁹⁰ Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 26.

⁹¹ Ό.π., σελ. 25.

⁹² Ό.π., σελ. 32.

⁹³ Mathews, R. (2002), ό.π., σελ. 11.

«κοσμοπλασία» (worldbuilding) αποτελούν βασικά στοιχεία της μυθοπλασίας γενικώς, κάτι που δεν έχει αλλάξει από την αρχαιότητα, και τα φανταστικά στοιχεία σε κείμενα τέτοιου είδους είναι διάχυτα. Ο Tolkien εμπνευσμένος κυρίως από τη σκανδιναβική μυθολογία δημιούργησε τη δική του αντίστοιχη, στο φανταστικό πλαίσιο της Μέσης Γης, όπως αποτυπώνεται στο μεγαλύτερο μέρος του λογοτεχνικού έργου του, η οποία αποτελούνταν από τις δικές της θεότητες, γεωγραφικές τοποθεσίες, φυλές, πλάσματα, το καθένα με τη δική του ιστορία και τα χαρακτηριστικά που τα πλαισίωναν.

Η κοσμογονία του συγκεκριμένου φανταστικού σύμπαντος περιγράφεται στο βιβλίο «The Silmarillion» και έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς αποτελεί την πρώτη απόπειρα δημιουργίας ενός συμπαγούς κόσμου στον χώρο του μεταγενέστερου fantasy σε τέτοια κλίμακα, ωθώντας ως αποτέλεσμα συγγραφείς και δημιουργούς να ακολουθήσουν αντίστοιχα βήματα στις δουλειές τους. Η λεπτομερέστατη και πλήρης εικόνα ενός κατασκευασμένου κόσμου συμβάλει σημαντικά στην απορρόφηση και γενικότερη αναγνωστική εμπειρία, εντείνοντας την ατμόσφαιρα και το κλίμα που δημιουργείται συνολικά.

Πέρα από τα παραπάνω επιτεύγματα που κατόρθωσε ο Tolkien με το σκηνικό της Μέσης Γης για την κατηγορία του fantasy, υπάρχει και ένα ακόμα το οποίο ήταν καθοριστικό για τη συνολική μορφή που θα έπαιρνε το είδος στη συνέχεια. Απόρροια της επίδρασης της γραφής του Tolkien αποτέλεσε η τάση μεταγενέστερων συγγραφέων να επιλέγουν ως σύνηθες σκηνικό των ιστοριών τους περιβάλλοντα τα οποία είναι έντονα επηρεασμένα σε αισθητικό επίπεδο από τον Ευρωπαϊκό Μεσαίωνα⁹⁴. Οι συγγραφικές επιρροές προγενέστερων δημιουργών του fantasy δεν είχαν σκηνικά τα οποία ήταν αποκλειστικά δομημένα με μεσαιωνικά στοιχεία. Βασικά χαρακτηριστικά στις ιστορίες του fantasy αποτελούσαν κατά κύριο λόγο η μαγεία και κόσμοι χωρίς τεχνολογία⁹⁵.

Πλέον υπάρχει μεγαλύτερη ποικιλία στα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τους κόσμους που δημιουργούνται στο είδος, αλλά τα μεσαιωνικά ευρωπαϊκά στοιχεία έχουν εδραιωθεί και είναι από τις κυριότερες απεικονίσεις γενικότερου περιβάλλοντος στο fantasy. Ο ίδιος σαφώς και δεν είχε τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο ως αποκλειστική επιρροή, καθώς ο κόσμος της Μέσης Γης ουσιαστικά είναι ένα αμάλγαμα σκανδιναβικών και κελτικών μύθων,

---

⁹⁴ Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 35.

⁹⁵ Ό.π., σελ. 35.

καθώς και μεσαιωνικής λογοτεχνίας, αλλά παρόλα αυτά το στοιχείο που εντυπώθηκε στη συνείδηση σε μεγαλύτερο βαθμό αποτελεί το μεσαιωνικό, έχοντας ως αποτέλεσμα να ασκεί επιρροή που συνεχίζει έως σήμερα⁹⁶. Ο Tolkien ταύτιζε τη φαντασία ως στοιχείο (fantasy) με την φαντασία ως δημιουργική διαδικασία παραγωγής ιδεών (imagination). Το δοκίμιο του Tolkien, με τίτλο «On Fairy-Stories», χαρακτηρίζεται συχνά ως σημαντική συμβολή σε ό,τι αφορά τη μελέτη της φανταστικής λογοτεχνίας σε θεωρητικό επίπεδο. Στο κείμενό του, ισχυρίζεται πως η παράδοση των παραμυθιών είναι τόσο παλιά όσο και η προέλευση της γλώσσας και του μυαλού και αυτό έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, επειδή ουσιαστικά χρησιμοποιεί την έννοια του παραμυθιού με τον ίδιο τρόπο που χρησιμοποιείται ο όρος fantasy στη σύγχρονη εποχή⁹⁷. Ένα απόσπασμα από το δοκίμιο είναι το παρακάτω:

«I said the sense 'stories about fairies' was too narrow.2 It is too narrow, even if we reject the diminutive size, for fairy-stories are not in normal English usage stories about fairies or elves, but stories about Fairy, that is Faërie, the realm or state in which fairies have their being. Faërie contains many things besides elves and fays, and besides dwarfs, witches, trolls, giants, or dragons: it holds the seas, the sun, the moon, the sky; and the earth, and all things that are in it: tree and bird, water and stone, wine and bread, and ourselves, mortal men, when we are enchanted⁹⁸.»

Σε αυτό το κομμάτι του κειμένου, αν και όπως αναφέρθηκε προηγουμένως ο Tolkien μιλάει για το περιεχόμενο των παραμυθιών, περιγράφει παράλληλα και το σύνθετο περιεχόμενο των fantasy ιστοριών και τα στοιχεία που συχνά το απαρτίζουν, καθώς ο μέσος άνθρωπος στη λέξη ή στο είδος «fantasy» σχηματίζει πλέον εικόνες μάγων, δράκων, ξωτικών και άλλα παρόμοια χαρακτηριστικά που συνήθως διακρίνουν αυτήν την κατηγορία.

---

⁹⁶ Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 36.

⁹⁷ Ersozlu, A. (X.X.). «"On Fairy-stories:" Tolkien's Theory of Fantasy» [online] Academia.edu. Διαθέσιμο στο: https://www.academia.edu/6072900/_On_Fairy_stories_Tolkiens_Theory_of_Fantasy [Πρόσβαση 30 Απρ. 2021].

⁹⁸ Μετάφραση στα ελληνικά από τον γράφοντα: «Είπα ότι ο χαρακτηρισμός «ιστορίες για νεράιδες» ήταν πολύ περιοριστικός. Είναι πολύ περιοριστικός, ακόμα κι αν απορρίψουμε το μικροσκοπικό μέγεθος του χαρακτηρισμού, επειδή οι ιστορίες νεράιδων δεν είναι στην συνηθισμένη χρήση της αγγλικής γλώσσας ιστορίες για νεράιδες ή ξωτικά, αλλά ιστορίες για το Fairy, δηλαδή Faërie, το βασίλειο ή η κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι νεράιδες. Το Faërie περιέχει πολλά πράγματα εκτός από ξωτικά και νεράιδες, και πέρα από νάνους, μάγισσες, τρολς, γίγαντες ή δράκους: περιλαμβάνει τις θάλασσες, τον ήλιο, το φεγγάρι, τον ουρανό και τη γη, καθώς και όλα όσα βρίσκονται σε αυτή: δέντρα και πουλιά, νερό και πέτρα, κρασί και ψωμί, και εμάς, τους θνητούς ανθρώπους, όταν μαγευόμαστε». Tolkien, J. R. R., Flieger, V., & Anderson, D. A. (2008). *Tolkien on fairy-stories*, Harper Collins Publishers, σελ. 31-32.

Επισημαίνει επίσης πως τα παραμύθια, μεταξύ άλλων, προσφέρουν «Fantasy, Recovery, Escape, Consolation⁹⁹», (φαντασία, ανάρρωση, απόδραση, παρηγοριά, Μ.τ.Σ.), κάνοντας ένα σχόλιο για τη σημασία των ιστοριών με φανταστικά στοιχεία και τη χρησιμότητά τους, όπως είχε αναφερθεί σε προηγούμενο σημείο του κεφαλαίου. Τέλος, ο Patrick Moran επισημαίνει ορισμένα σημαντικά επακόλουθα στον χώρο της φανταστικής λογοτεχνίας μετά από την κυκλοφορία του Άρχοντα των Δαχτυλιδιών. Το πρώτο είναι πως το fantasy ως λογοτεχνική κατηγορία ουσιαστικά ονομάστηκε και προωθήθηκε επίσημα στην αγορά μετά από την επιτυχία του Άρχοντα των Δαχτυλιδιών. Αναφέρει πως προηγουμένως, λίγοι συγγραφείς έγραφαν συνειδητά στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου λογοτεχνικού είδους, συμπεριλαμβανόμενου και του Tolkien¹⁰⁰.

Στον εμπορικό τομέα, οι εκδοτικοί οίκοι διαπίστωσαν πως το fantasy ως είδος είχε πλέον μεγαλύτερη ζήτηση με την πιθανότητα να αποφέρει σημαντικά οικονομικά κέρδη, λόγω της μεγάλης συγγραφικής παρουσίας όσων εμπνεύστηκαν από τις ιστορίες του Tolkien, ιδιαίτερα σε πανεπιστημιακούς χώρους της Αμερικής και στη γενικότερη αντισουλτούρα που επικρατούσε κατά τη δεκαετία του 1960, υπογραμμίζοντας πως ενώ ο Tolkien δεν δημιούργησε τη συγκεκριμένη λογοτεχνική κατηγορία, ανέδειξε τις προοπτικές και τις δυνατότητές της, καθώς και τη μεγάλη αναγνωστική ζήτηση που εν τέλει θα είχε¹⁰¹.

2.6 Επιστημονική Φαντασία

Ως είδος, η Επιστημονική Φαντασία δίνει έμφαση στην πραγματικότητα, συνήθως απεικονίζοντας καταστάσεις και γεγονότα σε κάποιο λογικό σύμπαν, στο οποίο τα γεγονότα βασίζονται σε επιστημονικές εξηγήσεις και στη νομοτέλεια ως αρχή, ανεξάρτητα από το φουτουριστικό πλαίσιο στο οποίο διαδραματίζεται η ιστορία¹⁰². Η επιστημονική φαντασία έχει ως κυριότερη διαφοροποίηση το ότι διαδραματίζεται στο μέλλον και σε γενικό πλαίσιο σχετίζεται με κάποια πτυχή της τεχνολογίας και της επιστήμης¹⁰³. Άλλη βασική θεματική που εμπεριέχεται συχνά στις ιστορίες του είδους αποτελεί η επίπτωση των αλλαγών, κυρίως λόγω

---

⁹⁹ Tolkien, J. R. R., Flieger, V., & Anderson, D. A. (2008), ό.π., σελ. 58-59.

¹⁰⁰ Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 16-17.

¹⁰¹ Ό.π., σελ. 26.

¹⁰² Mathews, R. (2002), ό.π., σελ. 04-05.

¹⁰³ Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 160.

των τεχνολογικών και επιστημονικών εξελίξεων¹⁰⁴ και χαρακτηρίζεται από την αφηγηματική επικράτηση μιας υποθετικής καινοτομίας, η οποία είναι επικυρωμένη από τη λογική σύμφωνα με τον Darko Suvin¹⁰⁵, με τις ιστορίες να λαμβάνουν δράση σε ένα υποθετικό, φανταστικό μέλλον¹⁰⁶.

Ένας ακόμη κατατοπιστικός χαρακτηρισμός που δίνει για την κατηγορία η Josepha Sherman είναι πως πρόκειται για το λογοτεχνικό είδος που βασίζεται σε πραγματικές ή υποθετικές εξελίξεις σε τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας και κάποιες από τις συνηθέστερες θεματικές που περιλαμβάνει είναι το ταξίδι στο διάστημα, εντυπωσιακές εφευρέσεις ή ανακαλύψεις, η ζωή σε άλλους πλανήτες, η πρώτη επαφή της ανθρωπότητας με εξωγήινη ζωή, το ταξίδι στον χρόνο και η εξωγήινη εισβολή στη γη¹⁰⁷.

Το 1818 μπορεί να χαρακτηριστεί ως η χρονιά που εντοπίζεται το είδος της επιστημονικής φαντασίας, τουλάχιστον σε ένα επίσημο πλαίσιο, ως μια επινοημένη κατηγορία. Το βιβλίο «Frankenstein» της Mary W. Shelley κυκλοφορεί και μετά από αρκετές δεκαετίες χαρακτηρίζεται από τον συγγραφέα Brian W. Aldiss ως η πρώτη λογοτεχνική δουλειά που μπορεί να θεωρηθεί πρόμη επιστημονική φαντασία, λόγω των βασικών θεματικών στοιχείων που περιέχει, όπως τα επιστημονικά πειράματα και η γενικότερη χρήση της επιστήμης με γνώμονα την ηθική και τα όρια που μπορούν οδηγήσουν σε αμφίβολες αποφάσεις και ηθικά διλήμματα, εάν αυτά καταπατηθούν. Αυτές είναι κάποιες από τις κυριότερες θεματικές οι οποίες χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη κατηγορία της λογοτεχνίας του φανταστικού¹⁰⁸, καθώς πέρα από την ψυχαγωγική λειτουργία της επιστημονικής φαντασίας, παράλληλα ως είδος συχνά λειτουργεί ιδανικά και ως πεδίο προβληματισμών ή γενικότερου σχολιασμού σχετικά με καίριους τομείς του σύγχρονου κόσμου, με βασικό παράδειγμα τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και της εφαρμογής της και των επιστημών στις χρήσεις τους. Δίνεται και μια φιλοσοφική χροιά στη φύση του ανθρώπου, καθώς και σε ποια στοιχεία τον χαρακτηρίζουν συνολικά και ουσιαστικά.

---

¹⁰⁴ Evans, A. B., Csicsery-Ronay Jr., I., Gordon, J., Veronica Hollinger, V., Latham, R., & McGuirk, C. (Eds.). (2010). *The Wesleyan anthology of science fiction*. Wesleyan University Press, σελ. xii.

¹⁰⁵ Milner, A. (2012). *Locating Science Fiction*. Liverpool University Press, σελ. 23.

¹⁰⁶ Drout, M. (2006), ό.π., σελ. 06.

¹⁰⁷ Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 403.

¹⁰⁸ Ashley, M. (2000). *The time machines: The story of the Science-fiction pulp magazines from the beginning to 1950: The history of the science-fiction magazine*, volume I. Liverpool University Press, σελ. 04.

Φυσικά όπως συνήθως συμβαίνει σε αντίστοιχα ζητήματα κατηγοριοποιήσεων, δεν υπάρχει ομόφωνη συμφωνία σχετικά με την αρχή της επιστημονικής φαντασίας. Ο Carl Freedman σχολιάζει πως με αυστηρά κριτήρια η επιστημονική φαντασία και το περιεχόμενό της συνοψίζεται στο σύνολο των δουλειών που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό «Amazing Stories» του Hugo Gernsback, το οποίο ξεκινώντας την έκδοσή του το 1926 αποτελεί σημαντικό σταθμό για τη συγκεκριμένη κατηγορία της φανταστικής λογοτεχνίας, καθώς αποτέλεσε το πρώτο περιοδικό με ιστορίες αποκλειστικά επιστημονικής φαντασίας¹⁰⁹.

Στη δεκαετία του 1960 εμφανίζονται συγγραφείς που έχουν προθέσεις αποδόμησης και επαναπροσδιορισμού σχετικά με τις θεματικές και τα χαρακτηριστικά που επικρατούσαν προηγουμένως στην επιστημονική φαντασία, συστήνοντας στους αναγνώστες το αποκαλούμενο New Wave ρεύμα. Από τους βασικότερους στυλοβάτες ήταν ο Michael Moorcock και το περιοδικό του «New Worlds» αποτέλεσε στέγη όσων συγγραφέων είχαν ριζοσπαστικές ιδέες και πειραματικές προθέσεις¹¹⁰.

Το επιχείρημα περί σύγχρονης μυθολογίας εμφανίζεται και στην περίπτωση της επιστημονικής φαντασίας¹¹¹, με βασική θέση πως οι ανησυχίες και οι φοβίες της ανθρωπότητας στη σύγχρονη εποχή βρίσκουν τρόπο έκφρασης, έστω και με τις όποιες δόσεις υπερβολής και φαντασίας, όπως συνέβαινε και στο παρελθόν με τις μυθολογίες.

2.7 Τρόμος

Ο τρόμος βασίζεται και αποσκοπεί στην πρόκληση φόβου του αναγνώστη. Πιθανά στοιχεία που χρησιμοποιούνται συνήθως στην πλοκή μιας ιστορίας τρόμου είναι το υπερφυσικό, ο αποκρυφισμός ή οι σκοτεινές πτυχές των ανθρώπων. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, ορισμένες φορές διάφορα στοιχεία από κατηγορίες της λογοτεχνίας του φανταστικού αναμειγνύονται, με αποτέλεσμα τη δημιουργία υποειδών, όπως το dark fantasy, που συνδυάζει στοιχεία τρόμου και fantasy¹¹². Αυτό είναι κάτι συνηθισμένο σε κάθε είδος και

---

¹⁰⁹ Freedman, C. (2000). *Critical Theory and Science Fiction*. United States of America: Wesleyan University Press, σελ. 14.

¹¹⁰ Canavan, G., & Link, E. C. (2019). *The Cambridge History of Science Fiction*. Cambridge: Cambridge University Press, σελ. 342-343.

¹¹¹ Landsman, G. (1972), ό.π., σελ. 989.

¹¹² Sherman, J. (2008), ό.π., σελ. 227.

κατηγορία με αφήγηση, επομένως και τα βασικά είδη της φανταστικής λογοτεχνίας, το fantasy, η επιστημονική φαντασία και ο τρόμος μοιράζονται ορισμένα κοινά στοιχεία σε κάποιο βαθμό, είτε σε έντονο ή ήπιο ποσοστό, όπως η παρουσίαση παράξενων τοποθεσιών και χαρακτήρων¹¹³. Σχετικά με το περιεχόμενο των ιστοριών τρόμου, αυτό μπορεί να ποικίλει σε σημαντικό βαθμό, καθώς όπως εύστοχα αναφέρουν οι Kevin Corstorphine και Laura R. Kremmel, οι θεματικές που χρησιμοποιούνται συχνότερα αντικατοπτρίζουν σε κάποιο βαθμό και τις ανησυχίες που επικρατούν στην κουλτούρα στο χρονικό διάστημα που δημιουργούνται οι αντίστοιχες ιστορίες τρόμου¹¹⁴. Τα διαφόρων ειδών τέρατα και γενικά το γκροτέσκο στοιχείο παραμένουν σταθερές του είδους. Η Rhonda Brock-Servais επισημαίνει εύστοχα το παράδοξο που συμβαίνει με τον τρόπο: μια μερίδα ανθρώπων απολαμβάνει την μυθοπλασία τρόμου, αν και η μυθοπλασία τρόμου προκαλεί φόβο ή και αηδία στο κοινό της και ο φόβος και η αηδία δεν είναι ευχάριστα συναισθήματα¹¹⁵. Παρόλα αυτά, αυτή η μερίδα κόσμου αποζητά αυτά τα συναισθήματα για την ψυχαγωγία και τη διασκέδασή της.

Σημαντικό ρόλο στην πορεία της λογοτεχνίας τρόμου έπαιξαν οι γοθτικές ιστορίες. Θεωρούνται οι πρώτες επαναστατικές απόπειρες ενάντια στο είδος της ρεαλιστικής νουβέλας και αφηγήσεων. Τοποθετούνται στο ευρύτερο κίνημα του Ρομαντισμού κατά την περίοδο της αναγέννησης και διαμόρφωσαν προσωπικά, αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά και μια συνολική ταυτότητα, με βασικό στοιχείο κατεύθυνσης τον φόβο και τον τρόπο σε αντιδιαστολή με τη λογική. Γερμανοί και Γάλλοι συγγραφείς χρησιμοποίησαν υπερφυσικά στοιχεία για να αναπτύξουν μεγαλύτερο εύρος έκφρασης συγκριτικά με τις ρεαλιστικές νουβέλες. Παρά τα υπερφυσικά και τρομακτικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται, συχνά διατηρείται σκόπιμα το γνώριμο και η πραγματικότητα, με αποτέλεσμα η πρόκληση του φόβου να είναι αποτελεσματική λόγω της δόσης ρεαλισμού¹¹⁶.

Όταν κάτι χαρακτηρίζεται ως γοθικό, η αλήθεια είναι πως η αισθητική που σχηματίζεται συνειρμικά στο μυαλό μας και οι εικόνες που φανταζόμαστε είναι όλα πολύ συγκεκριμένα και διακατέχονται από ένα χαρακτηριστικό ύφος. Σε αρχικά στάδια, γοθικό

---

¹¹³ Ό.π., σελ. 160.

¹¹⁴ Corstorphine, K., & Kremmel, L. R. (2018). *The Palgrave Handbook to Horror Literature*. Palgrave Macmillan, σελ. 11.

¹¹⁵ Fabrizi, A. M. (2018). *Horror Literature and Dark Fantasy: Challenging Genres*. Leiden, Boston: Brill, σελ. 18.

¹¹⁶ Το βιβλίο δίνει ενδεικτικά ορισμένα παραδείγματα στοιχείων Τρόμου της εποχής που περιέχονταν στις γοθικές νουβέλες, όπως αγάλματα που αιμορραγούν και πορτραίτα που περπατάνε. Mathews, R. (2002), ό.π., σελ. 04.

θεωρούνταν οτιδήποτε φάνταζε ξένο, απειλητικό και βάρβαρο στο σύνολό του, καθώς η λέξη ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με τις γερμανικές φυλές του παρελθόντος, οι οποίες είχαν επεκτατικό χαρακτήρα. Το αποτέλεσμα ήταν ο όρος «γοθτικό» να κυριαρχεί στη συνείδηση ως κατάλληλος χαρακτηρισμός για καθετί που φάνταζε «απολίτιστο». Ως περιγραφικός όρος σχετιζόμενος με ζητήματα αισθητικής, έχει τις ρίζες του στο αντικείμενο της αρχιτεκτονικής¹¹⁷ και η καθιέρωσή του στη λογοτεχνία τρόμου χαρακτηρίζεται από την ιδιαίτερη αισθητική απεικόνιση και γενικώς ως όρος ταυτίζεται συνήθως πλέον υφολογικά με το Βικτωριανό, καθώς και με το Βορειοευρωπαϊκό σε ευρύτερο πλαίσιο¹¹⁸. Συνοπτικά, η σκοτεινή και μελαγχολική ατμόσφαιρα με φόντο τη μεσαιωνική και βικτωριανή αισθητική και η αρχιτεκτονική των περίτεχνων και πομπωδών κάστρων που χαρακτηρίζουν το γοθτικό στοιχείο, εξακολουθούν να παίζουν σημαντικό ρόλο στην κατηγορία του τρόμου¹¹⁹.

Πολλά από τα τέρατα και γενικώς φανταστικά πλάσματα ή παραλλαγές τους που γνωρίζουμε από παραμύθια και δοξασίες διαφόρων παραδόσεων έκαναν την εμφάνισή τους και στις γοθτικές νουβέλες, παραμένοντας διαχρονικές σταθερές απειλής σε ιστορίες τρόμου. Ο σύγχρονος τρόμος έχει εμπλουτιστεί με αρκετά στοιχεία, όπως και κάθε άλλη κατηγορία του φανταστικού είδους, δίνοντας έμφαση και στον άνθρωπο με τον ψυχολογικό τρόπο, αλλά ιστορίες με βρικόλακες, λυκάνθρωπους, φαντάσματα και πλήθος άλλων τεράτων παραμένουν δημοφιλείς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το «Dracula» (1897) του Bram Stoker και η συχνή παρουσία βρικόλακων σε ιστορίες τρόμου μετά την κυκλοφορία του. Το «Frankenstein» (1818) της Mary Shelley επίσης παραμένει σταθμός στον τρόπο, ανεξάρτητα από το γεγονός πως χαρακτηρίζεται και ως επιστημονική φαντασία από ορισμένους, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Οι Edward James και Farah Mendlesohn αναφέρουν πως ο αναγνώστης μπορεί να αντιληφθεί την ιστορία και ως πρόωμη επιστημονική φαντασία καθώς το τέρας του Frankenstein είναι αποτέλεσμα επιστημονικών πειραμάτων, αλλά και επίσης ως ιστορία τρόμου, επειδή το τέρας αποτελεί παραλογισμό και παραδοξότητα στην κατά τ' άλλα συνηθισμένη ζωή που παρουσιάζει το βιβλίο¹²⁰.

---

¹¹⁷ Corstorphine, K., & Kremmel, L. R. (2018), ό.π., σελ. 02.

¹¹⁸ James, E., & Mendlesohn, F. (2012), ό.π., σελ. 32.

¹¹⁹ Ό.π., σελ. 34.

¹²⁰ Ό.π., σελ. 31.

2.8 H. P. Lovecraft

Ο H. P. Lovecraft (Howard Phillips Lovecraft) αποτελεί ιδιαίτερη φυσιογνωμία με σημαντική επίδραση στην κατηγορία του τρόμου. Όπως συμβαίνει και με προαναφερθέντες συγγραφείς της λογοτεχνίας του φανταστικού, όπως ο Tolkien, και ο Robert E. Howard στον οποίο θα γίνουν αναφορές στη συνέχεια, το χαρακτηριστικό ύφος του Lovecraft και τα βασικά στοιχεία της γραφής του έχουν πλέον διεισδύσει και σε διαφορετικά μέσα διασκέδασης και ψυχαγωγίας. Συνήθως όταν κάποια δημιουργία φαίνεται να διακατέχεται από στοιχεία τα οποία χαρακτηρίζουν τις συγγραφικές δουλειές του αποκαλούνται και Lovecraftian Horror, υπογραμμίζοντας έτσι την έκταση της κληρονομιάς του συγγραφέα στην κατηγορία του τρόμου.

Τα βασικότερα στοιχεία που διέπουν τις ιστορίες και τον τρόπο γραφής του Lovecraft αποτελούσαν οι εξελίξεις που διαδραματιζόνταν στους επιστημονικούς τομείς της φυσικής, της φιλοσοφίας και της βιολογίας κατά το 19ο αιώνα, διαμορφωμένα και αναμειγμένα μέσα από την προσωπική οπτική γωνία του συγγραφέα¹²¹. Φυσικά τα παραπάνω πεδία έμπνευσης αποτελούν σταθερές για την πλειοψηφία των συγγραφέων στη λογοτεχνία του φανταστικού, αλλά και σε ευρύτερο πλαίσιο εκτός των κατηγοριών που συγκαταλέγονται σε αυτή. Η ιδιαιτερότητα του Lovecraft και εν τέλει το κυριότερο χαρακτηριστικό που τον διαφοροποίησε συνολικά σε σύγκριση με αντίστοιχους συγγραφείς στη λογοτεχνία τρόμου, αποτελούσε το δυσοίωνο κλίμα και η πεσιμιστική αντίληψη στα οποία εντάσσονταν οι εμπνεύσεις από τους επιστημονικούς τομείς που αναφέρθηκαν παραπάνω. Προσέθεσε τον υπαρξιακό τρόπο στην πλειοψηφία των περιπτώσεων του συγγραφικού του έργου, μέσω της αντίληψης πως γενικώς υπάρχει έλλειψη κάποιου νοήματος στο σύμπαν¹²².

Για αυτό το λόγο, το είδος τρόμου που παραπέμπει στο ύφος του Lovecraft, πέρα από Lovecraftian Horror, χαρακτηρίζεται και ως κοσμικός τρόμος, γνωστό ως Cosmic Horror στην αγγλική γλώσσα. Ο ίδιος συνοψίζει τη γενικότερη φιλοσοφία γύρω από τις θεματικές που χρησιμοποιούσε συνήθως στις ιστορίες του με τον όρο Cosmic Indifferentism (Κοσμική Αδιαφορία Σ.τ.Μ), καθώς βασικό χαρακτηριστικό αυτής της προσέγγισης στην κατηγορία

---

¹²¹ Corstorphine, K., & Kremmel, L. R. (2018), ό.π., σελ. 04-05.

¹²² Ό.π., σελ. 04-05.

τρόμου αποτελεί η ασημαντότητα του ανθρώπινου είδους μέσα σε ένα αχανές και χαοτικό σύμπαν¹²³.

2.9 Pulp περιοδικά

Σημαντικός παράγοντας στη συνολική διαμόρφωση σε συγγραφικό άλλα και παράλληλα εικαστικό πλαίσιο λόγω των διάφορων απεικονίσεων στα εξώφυλλα και γενικώς σημαντικό κεφάλαιο στην ιστορία της φανταστικής λογοτεχνίας, αποτελεί η αμφίδρομη σχέση της λογοτεχνίας του φανταστικού με τα pulp περιοδικά, σε κάποια από τα οποία ξεκίνησαν ή έγιναν γνωστοί κάποιοι από τους κλασικότερους και πιο επιδραστικούς συγγραφείς της λογοτεχνίας του φανταστικού. Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, δηλαδή στη χρονική περίοδο 1918 έως 1939, αυτά τα περιοδικά είχαν ιδιαίτερη ζήτηση, φιλοξενώντας στις σελίδες τους ιστορίες επιστημονικής φαντασίας, fantasy και τρόμου. Το pulp περιοδικό «Weird Tales» αποτελεί ένα από τα γνωστότερα του είδους¹²⁴. Το fantasy υποείδος που χαρακτηρίζεται αρκετά χρονιά αργότερα ως Sword & Sorcery συγκεκριμένα από τον συγγραφέα του είδους Fritz Leiber το 1961, λόγω χαρακτηριστικής δομής, περιεχόμενου και ύφους ήταν από τα βασικότερα είδη που είχαν έντονη παρουσία στα συγκεκριμένα περιοδικά¹²⁵. Το περιεχόμενο αυτών των ιστοριών είναι συχνά κυριολεκτικό: σκληροτράχηλοι κεντρικοί χαρακτήρες που κραδαίνουν σπαθί, μάχες και έντονη δράση, οι οποίοι συνήθως έρχονται αντιμέτωποι με μαγεία.

Αξίζει να σημειωθεί πως τα περιοδικά που περιείχαν ιστορίες φανταστικού περιεχομένου καθιερώνοντας κατά κάποιο τρόπο την επερχόμενη παρουσία των περιοδικών pulp στα επόμενα χρόνια, αναπτύχθηκαν και σταδιακά διαμορφώθηκαν ταυτόχρονα με το είδος της επιστημονικής φαντασίας την ίδια χρονική περίοδο, κατά τα έτη 1817-1818. Ανθολογίες

---

¹²³ Sederholm, C. H., & Weinstock, J. A. (2016). *The Age of Lovecraft*. Minneapolis-London: University of Minnesota Press, Σελ. 99.

¹²⁴ Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 28.

¹²⁵ Ό.π., σελ. 28.

φαντασίας, μαζί με τα pulp περιοδικά, θα αποτελέσουν σταθερά στη λογοτεχνία του φανταστικού¹²⁶.

Συγγραφείς όπως οι H. P. Lovecraft και Robert E. Howard, δημιουργός μεταξύ άλλων φανταστικών χαρακτήρων και του Κόναν του Βάρβαρου, του οποίου συγγραφέα η επίδραση στο φανταστικό και τη metal θα γίνει αντιληπτή στη συνέχεια, είναι αντιπροσωπευτικοί του ύφους και του περιεχόμενου των ιστοριών που δημοσιεύονταν στα pulp περιοδικά κατά κύριο λόγο. Θεαματικές περιπέτειες και ιστορίες τρόμου με ζωηρές και γλαφυρές περιγραφές, οι οποίες θεωρείται πως βοήθησαν ένα μέρος του πληθυσμού να υποστεί, αντιμετωπίσει και να ξεφύγει από σοβαρά προβλήματα και καταστάσεις εκείνης της εποχής στην Αμερική όπως το χρηματιστηριακό κραχ, οι έντονες καταιγίδες σκόνης και οι επιπτώσεις τους στη γεωργία μεταξύ άλλων, και γενικώς τη μεγάλη οικονομική ύφεση κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1930¹²⁷.

2.10 Το Φανταστικό στην ποπ κουλτούρα

Το φανταστικό ως στοιχείο σαφώς και δεν αποτελεί μονοπώλιο ενός και μοναδικού μέσου, χωρίς παράλληλα να υπονομεύεται ο σημαντικός ρόλος που είχε η λογοτεχνία στην ευρύτερη ανάπτυξη και διάδοσή του. Ιδιαίτερος κατά την περίοδο της δεκαετίας του 1970, με την εμφάνιση των παιχνιδιών ρόλου και των βιντεοπαιχνιδιών, το φανταστικό εισχώρησε σε κάθε διαθέσιμο καλλιτεχνικό και δημιουργικό χώρο. Ο κινηματογράφος, η τηλεόραση, τα κόμικς και τα βιντεοπαιχνίδια έπαιξαν και συνεχίζουν να παίζουν καθοριστικό ρόλο στην διάδοση και τη συνολική εκπροσώπηση του φανταστικού¹²⁸. Τις τελευταίες δεκαετίες το φανταστικό και τα σχετικά υποείδη του έχουν μεγάλη παρουσία στη γενικότερη σφαίρα της ποπ κουλτούρας σε κάθε μέσο διασκέδασης και ψυχαγωγίας. Τα επιτραπέζια παιχνίδια ρόλων ήταν άλλος ένας χώρος που επηρεάστηκε σημαντικά από τη λογοτεχνία του φανταστικού. Το δημοφιλές *Dungeons & Dragons* που κυκλοφόρησε το 1974 (το οποίο συνήθως αναφέρεται με

---

¹²⁶ Όπως θα αναφερθεί και παρακάτω, το 1818 ήταν το έτος κυκλοφορίας του *Frankenstein* της Mary W. Shelley, το οποίο πολλά χρόνια αργότερα χαρακτηρίζεται ως το πρώτο βιβλίο επιστημονικής φαντασίας. Για αυτό το λόγο, γίνεται συσχετισμός ταυτόχρονης ανάπτυξης του είδους παράλληλα με τα περιοδικά φαντασίας. Ashley, M. (2000), ό.π., σελ. 04.

¹²⁷ James, E., & Mendlesohn, F. (2012), ό.π., σελ. 46.

¹²⁸ Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 03, 41.

τη συντομογραφία του, D&D) ήταν εμπνευσμένο από πλήθος συγγραφέων και ιστοριών τους, μεταξύ των οποίων ήταν και ο Tolkien¹²⁹.

Σε κάθε περίπτωση, υπάρχουν βιβλία που έχουν καταφέρει να επεκταθούν πέρα από την ομολογουμένως περιοριστική σφαίρα της λογοτεχνικής ανάγνωσης, τα οποία λόγω της επιτυχίας τους έχουν μεταφερθεί σε διαφορετικά μέσα ψυχαγωγίας και διασκέδασης, καθιστώντας τα αναγνωρίσιμα σε σημαντικά μεγαλύτερο κοινό, αποτελώντας πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της ευρύτερης ποπ κουλτούρας.

Αν και δεν βασίζεται σε κάποιο προϋπάρχον υλικό, αξίζει να γίνει μια αναφορά στο «Star Wars» του George Lucas. Η κυκλοφορία της ταινίας το 1977 αποτέλεσε στροφή για τον κινηματογράφο, καθώς η επιτυχία της σήμαινε πως υπάρχει σημαντικό πιθανό οικονομικό κέρδος σε δουλειές παρόμοιου είδους και τεχνοτροπίας και μεγάλο ποσοστό κόσμου που τις βρίσκει ελκυστικές¹³⁰. Η ταινία αποτελεί ένα συνδυασμό fantasy και επιστημονικής φαντασίας και αποδείχτηκε πως έχει μεγάλη απήχηση σε ευρύ κοινό, με τις ταινίες της βασικής ιστορίας προς το παρόν να φτάνουν τις 9. Σε γενικές γραμμές η επιστημονική φαντασία έχει σταθερή παρουσία τηλεοπτικά και κινηματογραφικά εδώ και πολλές δεκαετίες, τουλάχιστον συγκριτικά με το fantasy είδος.

Ιδιαίτερα από το 2000 και έπειτα παρατηρείται μια σημαντική άνθιση για την fantasy κατηγορία, η οποία οφείλεται κυρίως σε μεταφορές βιβλίων στον κινηματογράφο και την τηλεόραση. Κάποια από τα κυριότερα παραδείγματα σε αυτή την κατηγορία είναι «ο Άρχοντας των Δαχτυλιδιών» (Lord of the Rings) με την κινηματογραφική τριλογία να θεωρείται πλέον κλασική και μέτρο σύγκρισης κάθε μεταφοράς fantasy, οι μεταφορές της σειράς βιβλίων «Harry Potter» που εισήγαγαν και νεαρότερες ηλικίες στον χώρο του fantasy, «Το Παιχνίδι του Στέμματος» (Song of Ice and Fire: A Game of Thrones) με την δημοφιλή τηλεοπτική σειρά στο συνδρομητικό κανάλι HBO και «ο Γητευτής» (The Witcher) με μια επιτυχημένη μεταφορά τριλογίας βιντεοπαιχνιδιών και τηλεοπτικής σειράς στη streaming πλατφόρμα ψυχαγωγίας Netflix, δίνοντας στο μέσο κοινό μια περισσότερο άμεση πρόσβαση και έκθεση σε υλικό με φανταστικά στοιχεία, το οποίο υπό διαφορετικές συνθήκες πιθανώς να μην ήταν δυνατό. Σε

---

¹²⁹ Ο.π., σελ. 26.

¹³⁰ James, E. (2003). *The Cambridge Companion to Science Fiction*. United States of America, New York: Cambridge University Press, σελ. 91-92.

κάθε περίπτωση, οι σειρές των βιβλίων που απέκτησαν μεταφορές κέρδισαν και περισσότερους καινούριους αναγνώστες¹³¹.

Σε όλα τα παραπάνω έχουν γίνει μεταφορές και στο μέσο των κόμικς, είτε το πρωτότυπο υλικό προσαρμοσμένο ώστε να λειτουργεί στο συγκεκριμένο μέσο, είτε επεκτάσεις ή συνέχειες των αρχικών ιστοριών, ακόμα και νέοι τίτλοι που βασίζονται στον κόσμο των βιβλίων σε γενικότερο πλαίσιο¹³². Η μεγάλη επιδραστικότητα και απήχηση της φανταστικής λογοτεχνίας με το πέρασμα του χρόνου και η σχέση της με διαφορετικά μέσα διασκέδασης και ψυχαγωγίας είναι έντονα αισθητή πλέον¹³³, δικαιολογώντας σε κάποιο ποσοστό τα σχόλια περί σύγχρονης μυθολογίας που αναφέρθηκαν και προηγουμένως.

---

¹³¹ Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 42.

¹³² Ορισμένα παραδείγματα της πληθώρας μεταφορών της λογοτεχνίας του φανταστικού στο μέσο των comics παρατίθενται στο ακόλουθο άρθρο. Somers, J. (2017). «11 Times Sci-Fi & Fantasy Books Were Adapted into Graphic Novels with Gorgeous Results» [online] Barnesandnoble.com. Διαθέσιμο στο: <https://www.barnesandnoble.com/blog/sci-fi-fantasy/11-times-sff-books-were-adapted-into-graphic-novels-and-it-worked/> [Πρόσβαση 20 Φεβ. 2022].

¹³³ Εκτενής καταγραφή επερχόμενων μεταφορών που βασίζονται σε βιβλία της λογοτεχνίας του φανταστικού καθώς και σε comics παρουσιάζεται στο ακόλουθο άρθρο. Συγκαταλέγονται μεταφορές που πραγματοποιήθηκαν ή θα πραγματοποιηθούν στους χώρους του κινηματογράφου και της τηλεόρασης. Zutter, N. (2018). «(Almost) Every Sci-Fi/Fantasy and Comic Book Adaptation in the Works». [online] Tor.com. Διαθέσιμο στο: <https://www.tor.com/2018/02/26/list-upcoming-sci-fi-fantasy-comics-book-adaptations/> [Πρόσβαση 20 Φεβ. 2022].

3. Κεφάλαιο Τρίτο: Η Metal ως μουσικό ιδίωμα

3.1 Ιστορική αναδρομή: Η προέλευση του όρου και η σταδιακή διαμόρφωση μέσω διαφορετικών μουσικών ειδών

Η metal μουσική αποτελεί ένα δημοφιλές μουσικό ύφος. Το ηχητικό αμάλγαμα που άρχισε να αποκαλείται «heavy metal» αποτέλεσε μετεξέλιξη της rock μουσικής και πρέπει να ανατρέξουμε ορισμένες δεκαετίες πίσω στο χρόνο για να κατανοήσουμε επαρκώς τους βασικούς καταλύτες που οδήγησαν στη διαφοροποίηση του συγκεκριμένου ήχου και τη σύστασή του. Πρέπει να επισημανθεί πως η ακριβής προέλευση του όρου «Heavy Metal» με τον τρόπο που χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει ένα είδος της rock μουσικής αποτελεί αντικείμενο συζήτησης και για αυτόν τον λόγο θα αναφερθούν στη συνέχεια ορισμένες περιπτώσεις όπου ο συγκεκριμένος όρος συναντάται πρώτη φορά και παράλληλα αρχίζει να διαδίδεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ως χαρακτηρισμός. Πλέον, είναι σύνηθες να χρησιμοποιείται απλώς η λέξη «metal», όταν γίνεται συζήτηση για το συνολικό φάσμα της συγκεκριμένης μουσικής, με τα υποείδη της και ό,τι μπορεί να συμπεριλαμβάνει¹³⁴, και κατά συνέπεια θα γίνεται η χρήση της λέξης στο παρόν κείμενο, εφόσον θα γίνεται λόγος για το συνολικό μουσικό φαινόμενο του συγκεκριμένου μουσικού είδους.

Για την πρώτη περίπτωση της εμφάνισης του όρου, επιλέγεται μια αναφορά του που εντοπίζεται στον χώρο της λογοτεχνίας και ενώ η χρήση της δεν είχε κάποια σχέση με τη μουσική, ένα μεγάλο ποσοστό ερευνητών θεωρεί πως εκεί εμφανίζεται πρώτη φορά ο όρος. Πρόκειται για τα βιβλία «The Soft Machine» (1961) και «The Nova Express» (1964) του γνωστού beatnik συγγραφέα William S. Burroughs, στα οποία χρησιμοποιείται ο όρος για χαρακτήρα της ιστορίας¹³⁵. Πάνω σε αυτό το ζήτημα καθώς και το περιεχόμενο των βιβλίων, είναι προτιμότερο να γίνει εκτενέστερη αναφορά στο επόμενο κεφάλαιο λόγω καταλληλότερης θεματολογίας.

Μια συστηματική και ενδελεχής έρευνα σχετικά με την καταγωγή του όρου «Heavy Metal» και τις πρώτες χρήσεις του στον χώρο της μουσικής δημοσιεύει σε άρθρο της η

---

¹³⁴ Weinstein, D. (2000). *Heavy Metal: The Music and Its Culture*. Cambridge: Da Capo Press, σελ. 55.

¹³⁵ William, P. & Cogan, B. (2009). *Encyclopedia of Heavy Metal Music*. United States of America: Greenwood Press, σελ. 03.

Deena Weinstein, καθηγήτρια κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο DePaul, με τίτλο «Just So Stories: How Heavy Metal Got Its Name - A Cautionary Tale». Ο βασικός σκοπός της Weinstein ήταν να εντοπίσει ποιος χρησιμοποίησε πρώτη φορά τον όρο, ώστε να χαρακτηρίσει το ηχητικό αποτέλεσμα του συγκεκριμένου μουσικού είδους και παραθέτει τις συνηθέστερες απαντήσεις που κυριαρχούσαν πάνω σε αυτό το ερώτημα¹³⁶.

Η πρώτη περίπτωση σχετίζεται με την εμφάνιση του όρου το 1968 στο τραγούδι «Born to be Wild» του Hard Rock συγκροτήματος Steppenwolf. Στους στίχους του εμφανίζεται η φράση «heavy metal thunder», αλλά η Weinstein, επικοινωνώντας με τον στιχουργό του κομματιού Mars Bonfire πληροφορήθηκε πως ο σκοπός του για τη χρήση της φράσης ήταν να περιγράψει την εμπειρία οδήγησης μηχανής ή αυτοκινήτου σε αυτοκινητόδρομο της Καλιφόρνια, θεωρώντας πως η φράση περιγράφει κατάλληλα τον ήχο και τον θόρυβο αυτών των μεταφορικών μέσων. Τέλος, συμπληρώνει πως συνειδητοποίησε εκ των υστέρων πως γνώριζε τον όρο «heavy metal» από τα σχολικά του χρόνια, από τον περιοδικό πίνακα του Mendeleev¹³⁷. Ουσιαστικά, ο Bonfire στη συγκεκριμένη περίπτωση περιέγραφε μια κατάσταση και όχι κάποιο μουσικό είδος.

Η δεύτερη περίπτωση είναι η εμφάνιση του όρου στο λογοτεχνικό βιβλίο του Burroughs με τίτλο «Naked Lunch», το οποίο κυκλοφόρησε το 1959¹³⁸. Η τρίτη περίπτωση είναι η αναφορά του όρου από τον κριτικό μουσικής Lester Bangs το 1972 σε άρθρο του στο περιοδικό «Creem Magazine», η οποία θεωρούνταν η πρώτη περίπτωση εφαρμογής του όρου σε μουσικό πλαίσιο¹³⁹. Βέβαια σε αυτό το σημείο ο οποιοσδήποτε ενδιαφερόμενος για το συγκεκριμένο ζήτημα συνειδητοποιεί, συνεχίζοντας την ανάγνωση της έρευνας της, πως

---

¹³⁶ Weinstein, D. (2013). «Just So Stories: How Heavy Metal Got Its Name - A Cautionary Tale». *Rock Music Studies*, 1(1), σελ. 36-51.

¹³⁷ Ό.π., σελ. 37.

¹³⁸ Η Weinstein αναφέρει πως λόγω ορισμένων πηγών που εντόπισε κατά τη διαδικασία αναζήτησης της προέλευσης του όρου διάβασε το μυθιστόρημα «Naked Lunch» (1959) του Burroughs, διότι οι συγκεκριμένες πηγές χαρακτήριζαν το βιβλίο ως το πρώτο περιεχόμενο στο οποίο εισάγεται ο όρος «Heavy Metal», αλλά μετά από την ανάγνωση του εν λόγω βιβλίου για την εξακρίβωση της πληροφορίας, δεν εντόπισε τον όρο πουθενά μέσα στο κείμενο. Γι' αυτό το λόγο, ήρθε σε επικοινωνία με εκπρόσωπο του Burroughs ώστε να περιγράψει την περίπτωση, και ο εκπρόσωπος του συγγραφέα την κατεύθυνε στο βιβλίο «The Nova Express», όπου και εν τέλει εκεί υπάρχει όντως ο όρος. Ό.π., σελ. 37-38.

¹³⁹ Όπως η περίπτωση της αναφοράς του όρου στο βιβλίο «Naked Lunch» αποδείχθηκε λανθασμένη, έτσι φαίνεται πως συνέβη και στην περίπτωση της υποτιθέμενης αναφοράς του σε άρθρο του περιοδικού Creem. Αναζητώντας τον όρο σε αντίτυπο του τεύχους του περιοδικού, η Weinstein διαπίστωσε πως ο όρος heavy metal δεν βρισκόταν ούτε εκεί. Παρόλα αυτά, στο άρθρο του για τους Black Sabbath, ο Bangs αναφέρει το βιβλίο «Nova Express» του Burroughs συσχετίζοντας το με το μουσικό κομμάτι «War Pigs» που βρίσκεται στο «Paranoid», τον δεύτερο δίσκο που κυκλοφόρησε το συγκρότημα το 1970, υποστηρίζοντας πως το βιβλίο και το τραγούδι έχουν το ίδιο νόημα. Ό.π., σελ. 39.

η Weinstein μέσω εξονυχιστικής αναζήτησης και διασταύρωσης πληροφοριών καθιστά σαφές πως η προέλευση του όρου «heavy metal» είχε αναμιχθεί με μια σειρά παραπληροφόρησης και ανακριβών λεπτομερειών και στοιχείων, όπως γίνεται κατανοητό σχετικά με τις περιπτώσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Εν τέλει, φαίνεται πως η πρώτη φορά που ο όρος «heavy metal» χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρίσει μια μουσική τάση, ένα αναγνωρίσιμο μουσικό ύφος που περιέγραφε ένα σύνολο συγκροτημάτων, ήταν σε κριτική του δίσκου «Canned Wheat» του συγκροτήματος «Guess Who», η οποία εκδόθηκε στο περιοδικό «Rolling Stone», σε τεύχος που κυκλοφόρησε στις 7 Φεβρουαρίου το 1970 και συγγραφέας ήταν ο Lester Bangs¹⁴⁰. Η πρόταση στην οποία χρησιμοποιεί τον όρο είναι η παρακάτω:

«With a fine hit single, 'Undun,' behind them, they're quite refreshing in the wake of all the heavy metal robots of the year past¹⁴¹»

Φαίνεται πως χρησιμοποιώντας τον όρο «heavy metal», ο Bangs αναφέρεται σε ένα σύνολο συγκροτημάτων, συγκρίνοντάς τα με την μπάντα και τον δίσκο στον οποίο κάνει κριτική. Η Weinstein σχολιάζει πως ο Bangs, παρομοιάζοντας τα συγκροτήματα με ρομπότ, ουσιαστικά αναφέρεται στη δουλειά τους συνολικά με αρνητική χροιά, καθώς εμμέσως αφήνει να εννοηθεί πως πρόκειται για «μηχανικό» υλικό παρά δημιουργικό, για κάτι γενικό ή «της σειράς» παρά αυθεντικό¹⁴².

Επίσης, η Weinstein, αναρωτώμενη για τον λόγο που ο Bangs επέλεξε αυτολεξεί τον όρο «heavy metal» και όχι κάτι διαφορετικό ως χαρακτηρισμό, με διαφορετικές λέξεις, αναφέρει υποθετικά πως ίσως ο Bangs έκανε έμμεση αναφορά στα βιβλία του Burroughs και τους «Blue Heavy Metal People of Uranus with their metal faces and antennae¹⁴³», χαρακτήρες όπως ο Uranian Willy, the Heavy Metal Kid. Ο συσχετισμός που κάνει η

---

¹⁴⁰ Ό.π., σελ. 44.

¹⁴¹ Μετάφραση στα ελληνικά από τον γράφοντα: «Έχοντας κυκλοφορήσει ένα εξαιρετικό, επιτυχημένο τραγούδι, το «Undun», είναι ιδιαιτέρως αναζωογονητικοί στον απόηχο όλων των heavy metal ρομπότ της προηγούμενης χρονιάς».

¹⁴² Ό.π.

¹⁴³ Μετάφραση στα ελληνικά από τον γράφοντα: «Μπλε heavy metal άνθρωποι από τον Ουρανό με τα μεταλλικά πρόσωπα και κεραίες τους».

Weinstein σίγουρα δεν είναι παράλογος και θα μπορούσε να ευσταθεί, καθώς σύμφωνα με ορισμένες διαθέσιμες πληροφορίες για το παρελθόν του, ο Bangs φαίνεται πως ήταν θαυμαστής του Burroughs και γενικότερα της λογοτεχνικής τάσης των Beatnik συγγραφέων¹⁴⁴.

Σχετικά με το ηχητικό πλαίσιο που χαρακτηρίζει και διαφοροποιεί τη metal μουσική, επισημαίνεται πως προηγήθηκαν κάποιοι διαφορετικοί χαρακτηρισμοί για αυτή τη νέα ηχητική προσέγγιση στο rock, η οποία βρισκόταν άλλωστε στα πρώτα βήματά της. Ένας από αυτούς ήταν το «heavy rock» και χρησιμοποιούταν για να χαρακτηρίσει συγκροτήματα όπως οι Cream, οι Blue Cheer, οι Led Zeppelin και οι Black Sabbath, ενώ η προσθήκη της λέξης «heavy» λέγεται πως οφείλεται στον ήχο της μουσικής που διέκρινε τις συγκεκριμένες μπάντες και όσες ακολουθούσαν παρόμοια ηχητική κατεύθυνση, δηλαδή δυνατές σε ένταση ηλεκτρικές κιθάρες, ηλεκτρικό μπάσο και μπάσο τύμπανο (συνήθως γνωστό ανάμεσα σε μουσικούς και ως «μπότα»).

Άλλος συνηθισμένος χαρακτηρισμός ήταν και το «hard rock», ο οποίος χρησιμοποιούταν από ορισμένους για να περιγράψει συγκροτήματα που είχαν ως κοινό παρονομαστή τις ρίζες τους στο blues rock σε ένα ευρύτερο πλαίσιο. Ο τρίτος και τελευταίος συνηθέστερος χαρακτηρισμός ήταν το «downer rock» και αφορούσε κατά βάση συγκροτήματα όπως οι Black Sabbath, οι Grand Funk και οι Bloodrock, κυρίως λόγω του στιχουργικού περιεχομένου τους, που συχνά αφορούσε δυσάρεστες και σκοτεινότερες πτυχές της πραγματικότητας, όπως τον πόλεμο και τον θάνατο. Η Weinstein επισημαίνει πως ο Bangs στο άρθρο του περιοδικού «Creem» που αναφέρθηκε προηγουμένως, ως λάθος πηγή πληροφοριών, όπως έγινε σαφές, χρησιμοποίησε εν τέλει τον όρο «downer rock», αντίθετα με τον όρο «heavy metal», για τον οποίο παραδόξως έγινε γνωστό εκ των υστέρων το άρθρο¹⁴⁵.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, βασικός λόγος για την προσθήκη της λέξης «heavy» ήταν η περιγραφή του ηχητικού αποτελέσματος. Σύμφωνα με τη Weinstein είναι πιθανό να οφείλεται στο πυκνό ηχητικό αποτέλεσμα της ηλεκτρικής κιθάρας ως απόρροια της

---

¹⁴⁴ Σχολιάζοντας κάποιες από τις λογοτεχνικές προτιμήσεις του Bangs σε νεαρή ηλικία, ο βιογράφος του αναφέρει πως του άρεσε το «διστραμμένο χιούμορ και οι απεικονίσεις επιστημονικής φαντασίας του William S. Burroughs», ενώ σχολικός του φίλος θεωρούσε πως ο Bangs είχε ως φιλοδοξία να γίνει συγγραφέας εφάμιλλος του Burroughs. Weinstein, D. (2013), ό.π., σελ. 44.

¹⁴⁵ Ό.π., σελ. 45-46.

ηλεκτρικής ενίσχυσης, προσθέτοντας και τη λέξη «metal» λόγω του υλικού κατασκευής των χορδών της ηλεκτρικής κιθάρας¹⁴⁶.

Για τον συνδυασμό των δυο λέξεων, η Weinstein σχολιάζει πως υπήρχε εκείνη την εποχή, έστω και αν η χρήση του όρου «heavy metal» γινόταν σε διαφορετικά πλαίσια και για διαφορετικά πράγματα. Κάποια από τα μέρη όπου γινόταν η χρήση του είναι ο περιοδικός πίνακας των χημικών στοιχείων όπως είχαμε δει και προηγουμένως στην περίπτωση του κομματιού «Born to be Wild», σε λογοτεχνικές υποκουλτούρες κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 λόγω της απήχησης της Beatnik τάσης γραφής και του Burroughs, στην τριλογία του, όπου χρησιμοποιεί τον όρο, καθώς και σε περιπτώσεις για να χαρακτηριστεί η βιομηχανία και ο μηχανικός εξοπλισμός, από τον οποίο πλαισιώνεται και συντελείται¹⁴⁷. Κλείνοντας τη σημαντική έρευνα του άρθρου της για το συγκεκριμένο μουσικό πεδίο, η Weinstein καταλήγει πως η ονομασία του οποιουδήποτε μουσικού είδους είναι μείζονος σημασίας, καθώς θέτει ορισμένα πλαίσια και προσδοκίες, προετοιμάζοντας τον ακροατή για τα χαρακτηριστικά και το συνολικό ηχητικό αποτέλεσμα¹⁴⁸.

3.2 Αναγνωρίσιμα υφολογικά χαρακτηριστικά: Καθοριστικά συγκροτήματα στο συνολικό αποτέλεσμα

Ως μουσικό είδος, το heavy metal αποτελεί παρακλάδι του ευρύτερου ηχοτοπίου της rock μουσικής, το οποίο μορφοποιήθηκε μέσω σταδιακών βημάτων στην εξέλιξη της ηχητικής προσέγγισης και του πειραματισμού. Όπως αναφέρει η Weinstein σχετικά με το περιεχόμενο οποιουδήποτε μουσικού είδους, αυτό πρέπει να περιέχει ορισμένα ελάχιστα ηχητικά προαπαιτούμενα χαρακτηριστικά ώστε η εκάστοτε μουσική δημιουργία να συμπεριληφθεί σε αυτό. Η μουσική πρέπει να παράγει συγκεκριμένο ήχο σύμφωνα με τα ανάλογα επικρατούντα πλαίσια που συναντώνται στο είδος σε σημαντικούς τομείς όπως στο συνθετικό επίπεδο, στο οργανολόγιο και στη μουσική εκτέλεση¹⁴⁹.

---

¹⁴⁶ Ό.π., σελ. 46.

¹⁴⁷ Για να υπογραμμιστεί η έκταση της επίδρασης της δουλειάς του Burroughs, αξίζει να αναφερθεί πως το συγκρότημα The Fugs, το οποίο ήταν έντονα επηρεασμένο από τη Beatnik λογοτεχνική σκηνή και τους συγγραφείς της, ίδρυσε εταιρία μουσικών κυκλοφοριών με τίτλο «Heavy Metal Music», ως φόρο τιμής στην τριλογία βιβλίων Nova του Burroughs. Ό.π., σελ. 47-48.

¹⁴⁸ Ό.π., σελ. 48-49.

¹⁴⁹ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 06-07.

Το βασικό οργανολόγιο της πλειοψηφίας των metal συγκροτημάτων αποτελείται από την ηλεκτρική κιθάρα, το ηλεκτρικό μπάσο και τα ντραμς. Η παραμόρφωση στις ηλεκτρικές κιθάρες, το λεγόμενο distortion, είναι καθοριστικό ηχητικό χαρακτηριστικό που διακρίνει τη συγκεκριμένη μουσική και επιτυγχάνεται με πληθώρα μέσων που προσφέρονται στον μουσικό, συνήθως μέσω του ενισχυτή της κιθάρας και πεταλιέρων που διαθέτουν ηχητικά εφέ, μεταξύ άλλων¹⁵⁰. Βασικό χαρακτηριστικό του συνολικού ήχου αποτελεί ο δυναμισμός, ο οποίος τονίζεται μέσω της αυξημένης ηχητικής έντασης. Η θέση της ηλεκτρικής κιθάρας έχει ιδιαίτερη βαρύτητα σε αυτό το μουσικό είδος, αναδεικνύοντας τις μελωδικές της δυνατότητες ως μουσικό όργανο ενώ ταυτόχρονα πληθώρα εξοπλισμού και συσκευών όπως τα πετάλια είναι διαθέσιμα ώστε ο εκάστοτε μουσικός να διαμορφώσει τον επιθυμητό για αυτόν ήχο και να τον προσαρμόσει σύμφωνα με τις προτιμήσεις του¹⁵¹. Όπως αναφέρει ο Herbst, ο ήχος της ηλεκτρικής κιθάρας και οι αισθητικές τάσεις και κατευθύνσεις που χαρακτηρίζουν κάποια χρονική περίοδο ή κάποιο μουσικό είδος είναι διακριτές και αυτό οφείλεται στις καινοτομίες και στην τεχνολογική ανάπτυξη, διαμορφώνοντας ποικίλες ηχητικές προσεγγίσεις¹⁵².

Το σετ τυμπάνων είναι μεγαλύτερο σε ποικιλία συγκριτικά με το συνηθισμένο σετ στη ροκ μουσική, δίνοντας έτσι περιθώριο για ρυθμικά μοτίβα μεγαλύτερης πολυπλοκότητας και για δημιουργικές επιλογές συνολικά, ενώ εκτελεστικά το μπάσο τύμπανο, κοινώς η «μπότα», έχει συνήθως σημαντικό ρόλο και εκτενή χρήση, με τα χτυπήματα να είναι εμφατικά και στο χρονικό μοτίβο 4/4, το οποίο είναι και το σύνθημα γενικώς στη ροκ μουσική, χωρίς όμως να περιορίζει τις συνθέσεις, καθώς συναντάται μεγάλη ρυθμική ποικιλία, ιδιαίτερα σε άλλες υποκατηγορίες της metal. Το μπάσο έχει επίσης σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του ηχητικού αποτελέσματος, καθώς πρόκειται για ρυθμικό όργανο και ο ήχος που παράγει σε συνδυασμό με την ηλεκτρική ενίσχυση επικυρώνει και υπογραμμίζει την ηχητική βαρύτητα της metal¹⁵³.

Τα φωνητικά είναι εξίσου σημαντικά με τα παραπάνω μουσικά όργανα και απαιτείται δυναμισμός στην ερμηνεία, ενώ ο τόνος και ο χαρακτήρας που διαθέτει η ανάλογη φωνή είναι συχνά κρίσιμος παράγοντας. Σύμφωνα με τη Weinstein μεγάλο ποσοστό οπαδών και κριτών μουσικής θεωρούν πως στη heavy metal οι στίχοι είναι σημαντικότεροι ως ήχος, εννοώντας τα φωνητικά και τα όποια χαρακτηριστικά τους, παρά ως λόγια. Προσθήκες σε υφολογικό πλαίσιο

---

¹⁵⁰ Herbst, J.-P. (2017). «Historical development, sound aesthetics and production techniques of the distorted electric guitar in metal music», *Metal Music Studies*, 3(1), σελ. 26.

¹⁵¹ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 23.

¹⁵² Herbst, J.-P. (2017), ό.π., σελ. 39.

¹⁵³ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 24.

ερμηνείας για ποικιλία και εμπλουτισμό, όπως οι κραυγές, είναι συνηθισμένες και δίνουν έμφαση στο δυναμισμό και τη συναισθηματική έκφραση της φωνής. Κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα ερμηνευτών που διακρίνονται για τις υψίφωνες κραυγές τους είναι ο Robert Plant των Led Zeppelin και ο Rob Halford των Judas Priest¹⁵⁴.

Τα μουσικά σχήματα Black Sabbath, Led Zeppelin, Deep Purple, Uriah Heep θεωρούνται από την πλειοψηφία των ακροατών και ερευνητών της μουσικής ως εκείνα που διαμόρφωσαν και καθιέρωσαν τον ήχο που χαρακτηρίζεται ως heavy metal μέσω της ηχητικής κατεύθυνσης συνολικά, δηλαδή σε πλαίσια μουσικής παραγωγής, δομής των κομματιών, ορισμένων τεχνικών που χρησιμοποιούνται στα μουσικά όργανα και θεματολογίας μεταξύ άλλων. Χωρίς να χαρακτηρίζονται απαραίτητα αμιγώς metal, με εξαίρεση τους Black Sabbath, οι υπόλοιπες μπάντες κατηγοριοποιούνται μουσικά κυρίως ως Hard Rock σύμφωνα με το σύνολο του υλικού που έχουν κυκλοφορήσει.

Σύμφωνα με την πλειοψηφία των ερευνητών η γέννηση της heavy metal ως μουσικό είδος σε χρονικό και γεωγραφικό πλαίσιο τοποθετείται στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές του 1970 σε βιομηχανικές περιοχές της Αγγλίας¹⁵⁵. Συγκεκριμένα, οι Black Sabbath και οι Led Zeppelin αναφέρονται συνήθως ως οι κυριότεροι θεμελιωτές αυτού του μουσικού ιδιώματος, καθώς σύμφωνα με τη Weinstein στους πρώτους δίσκους αυτών των συγκροτημάτων εντοπίζονται τα ηχητικά, εικαστικά και λεκτικά χαρακτηριστικά που θα καθόριζαν το είδος στη συνέχεια¹⁵⁶.

Συγκροτήματα που είχαν στοιχεία και ύφος παραπλήσια με αυτά του heavy metal, αλλά τους έλειπαν κάποια ακόμη στοιχεία που είναι καθοριστικά για να καταταχθούν πλήρως στην κατηγορία και παράλληλα δεν υπήρχε ακόμη ο διαδεδομένος πλέον όρος, αποκαλούνται από κάποιους και «proto-metal», όπως οι Blue Cheer, κατόπιν αποτίμησης και ανασκόπησης υπό σύγχρονη οπτική γωνία¹⁵⁷. Ιδίως οι Black Sabbath, θεωρούνται από την πλειοψηφία οπαδών και ερευνητών ως οι πατέρες του είδους, με την κυκλοφορία του ντεμπούτου και ομότιτλου άλμπουμ τους το Φεβρουάριο του 1970 να χαρακτηρίζεται ως η γέννηση της metal μουσικής¹⁵⁸.

---

¹⁵⁴ Ο.π., σελ. 26.

¹⁵⁵ Cope, A. L. (2010). *Black Sabbath and the rise of heavy metal music*. Ashgate Popular and Folk Music Series. Ashgate Publishing Limited, σελ. 07.

¹⁵⁶ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 15.

¹⁵⁷ William, P. & Cogan, B. (2009), ό.π., σελ. 04.

¹⁵⁸ Barnett, B. A. (2017). «Black Sabbath's pioneering lyrical rhetoric: Tragic structure and cathartic potential in song narratives», *Metal Music Studies*, 3(1), σελ. 87.

Γενικώς, η ονομασία των συγκροτημάτων έχει ιδιαίτερη σημασία, προετοιμάζοντας τους ακροατές για τις θεματικές που συναντώνται στους δίσκους και τα τραγούδια τους. Ένα μεγάλο ποσοστό των ονομάτων που εμφανίζονται στη metal και τις υποκατηγορίες της έχει δυσοίωνο χαρακτήρα, με θεματικές χάους και κοσμικού κακού να είναι εμφανείς. Κάποια χαρακτηριστικά ονόματα γνωστών συγκροτημάτων που επιβεβαιώνουν τον κανόνα σχετικά με τα παραπάνω είναι οι Iron Maiden, οι Mayhem, οι Slayer, οι Venom, οι Death, οι Annihilator και οι Megadeth μεταξύ πολλών ακόμη παρόμοιων¹⁵⁹.

Σύμφωνα με τον Gross, η metal διαφέρει σε τέσσερις κύριους τομείς συγκριτικά με άλλα δημοφιλή μουσικά είδη: στη μουσική δομή και τα στοιχεία και δεδομένα της μουσικής παραγωγής στις ηχογραφήσεις¹⁶⁰, στο στιχουργικό περιεχόμενο, στο δραματουργικό κομμάτι, κοινώς στις συναυλίες και τις εμφανίσεις των συγκροτημάτων στη σκηνή, καθώς και στην υποκουλτούρα που έχει δημιουργηθεί μέσω των οπαδών του είδους, η οποία παίζει σημαντικό ρόλο και διατηρείται μέσω της γενικότερης σχέσης των οπαδών και έχει ταυτιστεί σε κάποιο βαθμό με τη συγκεκριμένη μουσική¹⁶¹. Στη συνέχεια θα γίνει αναφορά στους κυριότερους αυτούς τομείς, ώστε να σχηματιστεί μια συνολική εικόνα για το συγκεκριμένο είδος μουσικής.

3.3 Μουσικές ρίζες και βασικά στοιχεία ηχητικής προσέγγισης και δομής

Ξεκινώντας, είναι σημαντικό να αναφερθούν τα ηχητικά και μουσικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν το heavy metal ως μουσικό είδος, καθώς και στα μουσικά είδη που συνέβαλαν στην συνολική κατεύθυνση και δομή του. Η πλειοψηφία των διάφορων μουσικών κατηγοριών αποτελούν εξέλιξη κάποιας προϋπάρχουσας μουσικής τάσης, αποτελώντας ουσιαστικά διαφορετικές εκδοχές της¹⁶². Σύμφωνα με το βιβλίο «Encyclopedia of Heavy Metal Music», οι δυο κυριότερες μουσικές επιρροές για την εξέλιξη και γενικότερη διαμόρφωση της heavy metal

---

¹⁵⁹ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 33.

¹⁶⁰ Ενώ θα γίνουν ορισμένες βασικές αναφορές σχετικά με το ζήτημα της παραγωγής, λόγω της μεγάλης ποικιλίας σε πρακτικές πάνω σε αυτό το ζήτημα καθώς οι κατηγορίες της metal είναι πολλές και με τα δικά τους υφολογικά χαρακτηριστικά, ενδείκνυται η ανάγνωση της ακόλουθης έρευνας στην πληρότητα της καθώς καλύπτει εκτενώς το συγκεκριμένο θέμα. Παράλληλα αναλύει και άλλους σημαντικούς παράγοντες για το συνολικό ηχητικό αποτέλεσμα όπως οι συνθήκες ηχογράφησης, το κούρδισμα και ο εξοπλισμός μεταξύ άλλων. Herbst, J.-P. (2017), ό.π., σελ. 23–46.

¹⁶¹ Gross, R. L. (1990). «Heavy Metal Music: A New Subculture in American Society», *The Journal of Popular Culture*, 24(1), σελ. 121.

¹⁶² Lena, J. C., & Peterson, R. A. (2008). «Classification as Culture Types and Trajectories of Music Genres», *American Sociological Review*, 73(5), σελ. 699.

είναι τα blues και η κλασική μουσική, ενώ η Weinstein προσθέτει ως ακόμα μια βασική επιρροή την ψυχεδελική rock¹⁶³. Αν και πρόκειται για φαινομενικά ετερόκλητες κατευθύνσεις, πρακτικές και παραδόσεις σε μουσικά πλαίσια, έχουν συμβάλει στη συνολική διαμόρφωση και το χαρακτηριστικό ηχητικό αποτέλεσμα του είδους μέσω μουσικών στοιχείων που συναντώνται σε αυτά τα διαφορετικά είδη, τα οποία προστέθηκαν και αναμείχθηκαν.

Αρχίζοντας με τα blues, αυτά θεωρούνται ως η βάση κάθε rock είδους και κατηγορίας που αναπτύχθηκε μετέπειτα. Μουσικά στοιχεία στη metal μουσική όπως αρμονικές ακολουθίες, μελωδίες στις φωνητικές γραμμές και αυτοσχεδιασμοί στην ηλεκτρική κιθάρα βασίζονται σε σημαντικό βαθμό σε πεντατονικές κλίμακες που ουσιαστικά προέρχονται από τη blues¹⁶⁴. Σε μελωδικά πλαίσια, το μουσικό διάστημα 1ης και 5ης βαθμίδας είναι από τα κυριότερα χαρακτηριστικά του heavy metal και χρησιμοποιείται εκτεταμένα, είτε σε μορφή απλής μελωδίας, είτε σε μορφή συγχορδίας σε συνδυασμό με την παραμόρφωση (το λεγόμενο distortion) που παρέχει ο ενισχυτής της ηλεκτρικής κιθάρας, στην οποία συνηθούν μαζί η 1η (I) βαθμίδα, η 5η (V), και συχνά και η 8η (VIII), η οποία είναι η οκτάβα, δηλαδή η νότα της 1ης βαθμίδας ψηλότερη. Αυτού του είδους οι συγχορδίες είναι βασικό στοιχείο στα blues και σε rock ήχους και αποκαλούνται συχνά ως «power chords»¹⁶⁵.

Εκτεταμένη χρήση σε όλες τις υποκατηγορίες της metal έχει και η παρουσία των μουσικών διαστημάτων αυξημένης 4ης/ελαττωμένης 5ης. Το πρώτο κομμάτι των Black Sabbath στο ομότιτλο ντεμπούτο δίσκο τους το 1970, έχοντας και αυτό τον ίδιο τίτλο, έχει βασικό riff/μελωδία με τη χρήση αυτών των μουσικών διαστημάτων, τα οποία κατά τη διάρκεια του μεσαίωνα ήταν απαγορευμένα και αποκαλούνταν «diabolus in musica», καθώς λόγω δεισιδαιμονιών που επικρατούσαν στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο θεωρείτο πως παίζοντας αυτά τα μουσικά διαστήματα μπορούσες να καλέσεις τον διάβολο¹⁶⁶.

Η επιρροή της κλασικής μουσικής εντοπίζεται συχνά στα σόλο κυρίως κιθαριστών και μουσικών που χρησιμοποιούν πληκτροφόρα όργανα όπως το αρμόνιο, το οποίο αν και δεν συγκαταλέγεται στα κύρια μουσικά όργανα που χρησιμοποιούνται στη metal, χρησιμοποιείται

---

¹⁶³ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 15.

¹⁶⁴ Walser, R., & Berger, M. H. (2014). *Running with the Devil: Power, Gender, and Madness in Heavy Metal Music*. Middletown, Connecticut, Wesleyan University Press, σελ. 57-58.

¹⁶⁵ William, P. & Cogan, B. (2009), ό.π., σελ. 07.

¹⁶⁶ Till, R. (2012). «Metal and the Beast: The adoption of apocalyptic imagery in heavy metal music» στο *Anthems of Apocalypse Popular Music and Apocalyptic Thought, Bible in the Modern World* (42). Sheffield Phoenix Press, σελ. 08.

συχνά, καθώς σημαντικά συγκροτήματα όπως οι Deep Purple και οι Rainbow χρησιμοποίησαν εκτενώς πλήκτρα στη μουσική τους¹⁶⁷. Γενικώς, τα σόλο, ιδίως της ηλεκτρικής κιθάρας, είναι βασικό στοιχείο της metal και αποτελούν κριτήριο δεξιοτεχνίας πάνω στο αντίστοιχο μουσικό όργανο, καθώς σε γενικά πλαίσια απαιτείται υψηλό τεχνικό επίπεδο από τους κιθαρίστες του είδους¹⁶⁸. Οι επιφανείς μουσικοί Ritchie Blackmore και Jon Lord του συγκροτήματος Deep Purple, συχνά λογίζονται ως κάποιιοι από τους πρώτους που επιχείρησαν να εισάγουν στοιχεία κλασικής μουσικής στο σκληρό rock που έπαιζαν, έχοντας σημαντικό αντίκτυπο σε μουσικούς που αργότερα θα έπαιζαν heavy metal. Οι Blackmore και Lord, σε ηλεκτρική κιθάρα και πλήκτρα αντιστοίχως, χρησιμοποιούσαν μοτίβα κλασικής μουσικής και στην πορεία ακολούθησαν το παράδειγμα τους και άλλοι μουσικοί όπως οι καταξιωμένοι κιθαρίστες Uli Jon Roth, Randy Rhoads, και Yngwie Malmsteen¹⁶⁹.

Η τεχνολογική εξέλιξη είναι επίσης σημαντικός παράγοντας που συνετέλεσε στη διαμόρφωση του είδους και στις επιλογές που ήταν διαθέσιμες σε μουσικό και τεχνικό πλαίσιο. Η σταδιακή ανάπτυξη ισχυρότερων σε ένταση ενισχυτών οδήγησε τους drummers να απομακρυνθούν από τους περισσότερο συνηθισμένους και απλοϊκούς ρυθμούς των blues και να εμπλουτίσουν το παίξιμο τους καθώς και το σετ των drums τους με περισσότερα και μεγαλύτερα τύμπανα ώστε να ισοσταθμίσουν κατά κάποιο τρόπο το αποτέλεσμα που επέφεραν οι εξελίξεις στους ενισχυτές και τις νέες δυνατότητες που αυτές προσέφεραν. Αντιστοίχως, οι τραγουδιστές των συγκροτημάτων εισήγαγαν μεγαλύτερο δυναμισμό στα φωνητικά και τις ερμηνείες τους ώστε να ανταπεξέλθουν και να ταιριάζουν περισσότερο στο ηχητικό σύνολο. Όλες οι παραπάνω εξελίξεις και αλλαγές πρακτικών έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο χαρακτηριστικό δυναμισμό που θα αποκτούσε το heavy metal ως μουσική κατηγορία¹⁷⁰.

Ακόμη ένας παράγοντας που έπαιξε ρόλο σε υφολογικό πλαίσιο, όπως φαίνεται μάλλον τυχαία και εξ ανάγκης, ήταν το ατύχημα που υπέστη ο κιθαρίστας των Black Sabbath, Toni Iommi, στη δουλειά του σε βιομηχανικό ατύχημα, χάνοντας τις άκρες δυο δακτύλων του. Ως αποτέλεσμα, ο Iommi κούρδιζε χαμηλότερα από το συνηθισμένο την κιθάρα του, ώστε το

---

¹⁶⁷ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 25.

¹⁶⁸ Σχετικά με τα σόλο σε ευρύτερο πλαίσιο, η Weinstein αναφέρει πως σύμφωνα με τον γνωστό κιθαρίστα Eric Clapton τα σόλο ως μουσική πρακτική στη ροκ προήλθαν από το συγκρότημα Cream στο οποίο ήταν και μέλος, καθώς ως νέο συγκρότημα με υλικό μικρής συνολικής διάρκειας, έπαιζαν στις συναυλίες τους αυτοσχεδιαστικά σόλο για να μεγαλώσουν τη διάρκεια των συναυλιών, με αποτέλεσμα να αγαπηθούν από τους θεατές και να καθιερωθούν ως πρακτική στο είδος. Ό.π., σελ. 24.

¹⁶⁹ William, P. & Cogan, B. (2009), ό.π., σελ. 09.

¹⁷⁰ William, P. & Cogan, B. (2009), ό.π., σελ. 08.

παίξιμο να μην είναι επίπονο για τον τραυματισμό του χεριού με το οποίο χειρίζεται την ταστιέρα. Λόγω των περισσότερο τεντωμένων χορδών, ως συνέπεια των υψηλών κουρδισμάτων οι χορδές είναι λιγότερο εύκαμπτες πατώντας τα τάστα και ασκούν μεγαλύτερη πίεση στις άκρες των δακτύλων, κάτι που ο Iommi ήθελε να αποφύγει. Παράλληλα, λόγω της εκτελεστικής δυσκολίας ορισμένων περισσότερο σύνθετων συγχορδιών, χρησιμοποιώντας τεχνητές άκρες δακτύλων, επικεντρώθηκε σε ένα απλούστερο τρόπο παίξιματος, παίζοντας κυρίως riffs σε μια χορδή και power chords, δηλαδή απλές συγχορδίες 5ης που αναφέρθηκαν και παραπάνω. Αυτή η προσαρμογή του Iommi και το προσωπικό εκτελεστικό ύφος που ουσιαστικά αναγκάστηκε να διαμορφώσει, αποτέλεσε σήμα κατατεθέν του συγκροτήματός του, και ταυτόχρονα επηρέασε σημαντικά τον ήχο του heavy metal¹⁷¹.

Ως τελευταία προσθήκη πάνω σε αυτό το ζήτημα έχει ενδιαφέρον να δούμε το θέμα και από τη σκοπιά της μουσικής διαμόρφωσης και τους παράγοντες που την επηρεάζουν σε κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο. Αξίζει να γίνει αναφορά στην έρευνα των Jennifer C. Lena και Richard A. Peterson με τίτλο «Classification as Culture Types and Trajectories of Music Genres», όπου και παρατηρείται πως η προκατάληψη απέναντι σε περιθωριοποιημένα στοιχεία της κοινωνίας άσκησε μια πολύπλοκη επιρροή σε διαμορφώσεις ειδών και στη συνολική πορεία τους. Πολλά από τα ενυπάρχοντα είδη διαμορφώθηκαν από αφροαμερικάνους, μετανάστες και σε φτωχό οικονομικό πλαίσιο. Τα blues και τα ρεμπέτικα μπορούν να έρθουν εύκολα στο μυαλό ως κάποια βασικά παραδείγματα. Ενδιαφέρουσα παρατήρηση στην συγκεκριμένη έρευνα είναι πως ο τρόπος ζωής και οι όποιες δυσαρέσκειες πλούσιων ή γενικώς ευκατάστατων πληθυσμιακών ομάδων δεν έχουν εμπνεύσει την ανάπτυξη ειδών σε δείγματα που απέφερε η συγκεκριμένη έρευνα¹⁷².

3.4 Στιχουργικό περιεχόμενο

Περνώντας στον τομέα των στίχων, το σύνηθες στιχουργικό περιεχόμενο και η γενικότερη θεματολογία της metal ποικίλλει, περιλαμβάνοντας κοινωνικά και προσωπικά ζητήματα, αλληγορίες, αναφορές σε μυθολογίες και ιστορικά γεγονότα, στη λογοτεχνία, στον κινηματογράφο και γενικώς σε μέσα ψυχαγωγίας και διασκέδασης που σχετίζονται με την ποπ

---

¹⁷¹ Ο.π., σελ. 08.

¹⁷² Lena, J. C., & Peterson, R. A. (2008), ό.π., σελ. 714.

κουλτούρα. Πρέπει φυσικά να σημειωθεί πως η θεματολογία και η πιθανή εστίαση ενός συγκροτήματος σε κάποιο συγκεκριμένο θέμα εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό και από την κατηγορία της metal στην οποία κατατάσσεται μουσικά και σαφώς οι όποιες στιχουργικές θεματολογίες δεν είναι δεδομένες ή απόλυτες για τη metal και τις υποκατηγορίες της. Η Weinstein αναφέρει πως το μεγαλύτερο ποσοστό των στίχων και της γενικότερης θεματολογίας εμπίπτουν σε δυο βασικές κατηγορίες, στα μουσικά κομμάτια με Διονυσιακές θεματικές¹⁷³, και σε αυτά με θεματικές χάους¹⁷⁴.

Φαίνεται πως συνολικά οι Black Sabbath έθεσαν και σε αυτό τον τομέα της μουσικής ορισμένες σταθερές που ακολουθήθηκαν. Σύμφωνα με τον Cope, ο μπασίστας του συγκροτήματος Geezer Butler πέρα από τη συμβολή του στο ύφος παιξίματος του ηλεκτρικού μπάσου ήταν υπεύθυνος και για τη στιχουργική κατεύθυνση που θα αποκτούσε σε μεγάλο ποσοστό η metal και γενικώς ο συνδυασμός σκοτεινών στίχων και μουσικής έγινε σήμα κατατεθέν των Black Sabbath και εν τέλει της metal σε ευρύτερο πλαίσιο¹⁷⁵.

Και τα τέσσερα μέλη του συγκροτήματος, προερχόμενα από οικογένειες της εργατικής τάξης με χαμηλό εισόδημα, εστίαζαν θεματολογικά στους στίχους τους σε πράγματα που κατά κάποιο τρόπο αντικατόπτριζαν την αποπνικτική πραγματικότητα της καθημερινότητάς τους και τη συνολική δυσαρέσκειά τους με την κατάσταση των πραγμάτων. Σκοτεινά και δυσάρεστα θέματα όπως ο πόλεμος, ο θάνατος, το κοινωνικό χάος, το υπερφυσικό και η πάλη μεταξύ καλού και κακού πλαισίωναν τα μουσικά κομμάτια τους. Το 1969 άλλαξαν το αρχικό όνομα της μπάντας, το οποίο ήταν «Earth», επειδή ανακάλυψαν πως υπήρχε και άλλη μπάντα με το ίδιο όνομα, καταλήγοντας στο κλασικό πλέον Black Sabbath, το οποίο πήραν από την ταινία τρόμου του 1963 με το ίδιο όνομα και πρωταγωνιστή τον ηθοποιό Boris Karloff¹⁷⁶ και όπως αναφέρει η Weinstein, είναι παραδειγματικό όνομα για τη metal μουσική¹⁷⁷. Σε όλη τη διάρκεια της δισκογραφικής τους παρουσίας, οι Black Sabbath ασχολήθηκαν στα τραγούδια τους με τον Σατανά, τον αποκρυφισμό, τον πόνο και τον θάνατο, τη φρίκη του πολέμου, το καλό και το

---

¹⁷³ Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, πρόκειται για την κατηγορία με θεματικό περιεχόμενο το οποίο σχετίζεται κατά βάση με το διάσημο τρίπτυχο που διακρίνει τη rock μουσική: Sex, Drugs and Rock n' Roll. Εκτενέστερα στις παρακάτω σελίδες. Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 35-38.

¹⁷⁴ Ουσιαστικά καθετί που έρχεται σε αντίθεση με την έννοια της τάξης και του συνηθισμένου: Αναφορές σε τέρατα, στην κόλαση, σε γκροτέσκα και τρομακτικά θέματα, σε καταστροφές και μακελειό, στο θάνατο και σε άλλα παρόμοιου είδους. Ό.π., σελ. 38-43.

¹⁷⁵ Cope, A. L. (2010), ό.π., σελ. 33.

¹⁷⁶ Barnett, B. A. (2017), ό.π., σελ. 82.

¹⁷⁷ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 32-33.

κακό, τους εφιάλτες και με φανταστικά τέρατα και πλάσματα¹⁷⁸, όλα καθιερωμένες θεματικές που είναι συνηθισμένες πλέον σε αυτό το μουσικό είδος, χωρίς ταυτόχρονα να περιορίζεται αποκλειστικά στα παραπάνω.

Το αντιχριστιανικό στοιχείο που συναντάται κάποιες φορές στη metal έχει επιρροή από τη blues, καθώς λέγεται πως μέσα από τη συγκεκριμένη μουσική εκφραζόταν η γενικότερη απόρριψη των φαινομενικά σεβάσιμων, άλλα εν τέλει υποκριτικών πιστών που εκκλησιάζονταν. Η blues στο εσωτερικό της αφροαμερικάνικης κουλτούρας ήταν γνωστή ως «μουσική του διαβόλου», όπως στη συνέχεια έγινε γνωστή ως τέτοια και η metal, με ορισμένους καλλιτέχνες της blues να συνδέονται με το κακό και το δαιμονικό, όπως αντιστοίχως περιπτώσεις μουσικών της metal συσχετίστηκαν και συσχετίζονται με τα ίδια πράγματα. Οι συνδέσεις μεταξύ των δύο μουσικών ειδών φαίνεται πως συνεχίζουν και με την παρουσία του αποκρυφισμού στις θεματικές των τραγουδιών¹⁷⁹.

Σε ευρύτερο πλαίσιο, η εικονογραφία και τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται σε μεγάλη συχνότητα στη metal παραπέμπουν σε αποκαλυπτικά σκηνικά, με την έννοια της καταστροφής και της ήττας της ανθρωπότητας, όπως αναφέρει ο Till. Η χρήση συμβόλων του υπερφυσικού συμβάλλουν στην ενίσχυση των ευρύτερων θεματικών όπως η δύναμη και το μυστήριο, με αποτέλεσμα να εντείνουν την γενικότερη έλξη που νιώθουν οι οπαδοί για αυτή τη μουσική και τα στοιχεία που την πλαισιώνουν. Ο Till υπογραμμίζει πως με τη χρήση του διαβόλου και γενικώς τα σκηνικά αποκάλυψης που παραπέμπουν σε κάποιο φρικτό τέλος του κόσμου, μέσω της μουσικής αγγίζονται φοβίες που υπάρχουν στο συλλογικό υποσυνείδητο πολλών ακροατών και πάνω στις οποίες δεν έχουν καμία δύναμη, όπως τα ενδεχόμενα ενός πολέμου ή κάποιας μορφής καταπίεσης¹⁸⁰.

Σε γενικά πλαίσια σύμφωνα με τον Gross, η απόδραση από το συνηθισμένο και την πραγματικότητα της καθημερινότητας και τα όποια δεδομένα μπορεί αυτή να περιλαμβάνει, είναι σαφώς ένας από τους βασικούς λόγους που η metal έχει απήχηση σε αρκετό κόσμο, μέσω της παροχής διασκέδασης, ενθουσιασμού, συγκεκριμένου τρόπου συμπεριφορών και

---

¹⁷⁸ Barnett, B. A. (2017), ό.π., σελ. 83.

¹⁷⁹ Till, R. (2012), ό.π., σελ. 02-03.

¹⁸⁰ Για το αποκαλυπτικό και το σατανικό ως στοιχεία, ο Osbourne δηλώνει χαρακτηριστικά πως πρόκειται για είδος ρόλου, αντίστοιχο ενός ηθοποιού σε θεατρική παράσταση, κάτι που ξεκίνησε ως γενικότερη αντίθεση του συγκροτήματος των Black Sabbath απέναντι στη στάση των παιδιών των λουλουδιών της εποχής. Οι Sabbath είχαν μια περισσότερο απαισιόδοξη οπτική για την συνολική κατάσταση του κόσμου. Till, R. (2012), ό.π., σελ. 10, 13.

επικοινωνίας και γενικώς μέσω μιας ισχυρής δόσης φαντασίας, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει εικόνες, σενάρια και γενικώς σκηνικά πλαισιωμένα με πολυπλόητα χαρακτηριστικά όπως δύναμη, φήμη, δόξα και σεξουαλικής φύσης περιεχόμενο¹⁸¹.

3.5 Αισθητική απεικόνιση: στοιχεία της μουσικής σκηνής, κύρια χαρακτηριστικά της κουλτούρας και κώδικες επικοινωνίας των οπαδών

Η αισθητική απεικόνιση είναι σημαντικό μέρος της συνολικής εμπειρίας στη μουσική, ανεξάρτητα από το μουσικό είδος. Τα αναγνωρίσιμα στοιχεία και χαρακτηριστικά πλαισιώνουν την εκάστοτε μουσική και τους όποιους κανόνες και κώδικες διαθέτει σε ένα ευρύτερο οπτικό πλαίσιο, ενισχύοντας τη συνολική εμπειρία της ακρόασης αλλά και την παρουσία του οπαδού μέσα στην μουσική κουλτούρα και σκηνή¹⁸² που διαθέτει το μουσικό είδος. Η έννοια της σκηνής και τα βασικά στοιχεία που απαρτίζουν τη σύσταση της περιγράφεται λεπτομερώς στην παραπάνω υποσημείωση από τον Κολοβό, ενώ σε αντίστοιχη έρευνα για την ελληνική ανεξάρτητη¹⁸³ σκηνή της ροκ ο Χρηστάκης περιγράφει πως συνομιλώντας με ανθρώπους που μπορούσαν να εκφέρουν άποψη σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα ταύτισαν την έννοια της σκηνής με είδος κουλτούρας: «τι πιστεύουμε, τι αγοράζουμε, τι οράματα έχουμε, πως διασκεδάζουμε, πως δρούμε¹⁸⁴».

---

¹⁸¹ Gross, R. L. (1990), ό.π., σελ. 126.

¹⁸² Ο ορισμός της σκηνής σε μουσικά πλαίσια περιγράφεται ιδανικά στη διδακτορική διατριβή του Ιωάννη Ν. Κολοβού σχετικά με τις νεανικές υποκουλτούρες και την περίπτωση των πανκ στην Αθήνα. Παρατίθεται το κείμενο στην πληρότητα του αυτολεξεί: «Πρόκειται για μια κοινή στέγη, κάτω από την οποία συσπειρώνονται οι μουσικοί και το κοινό στο οποίο απευθύνονται, αλλά και η μεταξύ τους αλληλεπίδραση, οι τόποι στους οποίους συγκεντρώνονται, οι υποδομές που χρησιμοποιούν (χώροι για συναυλίες σε μόνιμη ή προσωρινή βάση, φανζίν, δισκογραφικές εταιρείες) και οι αναβαθμοί του ελέγχου που ασκούν τα ίδια τα μέλη της σκηνής σε αυτές. Στη σκηνή τοποθετώ, επίσης, τα νοήματα που δίνονται στα αντικείμενα, τις πρακτικές, τις χειρονομίες, τις τελετουργίες - τα οποία, ως ομολογία (homology), καθορίζουν την ταυτότητα των μελών της». Κολοβός, Ι. (2013). *Νεανικές υποκουλτούρες και συγκρότηση κοινωνικής ταυτότητας: η περίπτωση των πανκ στην Αθήνα, 1979-2013*. (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σελ. 73-74.

¹⁸³ Η ανεξάρτητη σκηνή οποιουδήποτε μουσικού είδους παρουσιάζει κάποιες διαφορές και ιδιαιτερότητες συγκριτικά με τη συνηθισμένη σκηνή. Όπως αναφέρει ο Χρηστάκης η ανεξάρτητη είναι «ο χώρος της μουσικής δραστηριότητας που διαφοροποιείται από τα επίσημα κυκλώματα παραγωγής και διανομής πολιτισμικών προϊόντων», εμβαθύνοντας περισσότερο στις υπόλοιπες σελίδες της έρευνας του. Χρηστάκης, Ν. (1999). *Μουσικές Ταυτότητες: Αφηγήσεις ζωής μουσικών και συγκροτημάτων της ελληνικής ανεξάρτητης σκηνής ροκ*. Αθήνα: Τυπωθήτω, σελ. 66-67.

¹⁸⁴ Σύμφωνα με τον Χρηστάκη, ο χώρος της ανεξάρτητης μουσικής σκηνής περιλαμβάνει τα συγκροτήματα και τους μουσικούς, τα μέρη, δηλαδή τα μαγαζιά και τους χώρους όπου γίνονται live, τους δίσκους και τις ανεξάρτητες δισκογραφικές εταιρείες, τα fanzines, τα οποία αποτελούν «ανεξάρτητες περιοδικές εκδόσεις

Όπως ισχύει και σε διαφορετικές μουσικές κουλτούρες, όπως για παράδειγμα η hip-hop, η punk ή η gothic, το εικαστικό πλαίσιο στη metal έχει το δικό του πλούτο, τη δική του ποικιλία και τη δική του ξεχωριστή σημασία. Πληθώρα οπτικής πληροφορίας και αντίστοιχης εφαρμογής, όπως λογότυπα συγκροτημάτων με ιδιαίτερου τύπου γραμματοσειρές και ύφος ώστε να είναι χαρακτηριστικά και επομένως αναγνωρίσιμα, εξώφυλλα δίσκων, φωτογραφίες, ραφτά (συχνά αναφέρονται και ως patches), μπλουζάκια και γενικώς είδη ρουχισμού. Οι ζωντανές εμφανίσεις συγκροτημάτων είναι δυνατό να εμπλουτιστούν σημαντικά από εικαστικά στοιχεία όπως τη χρήση κοστουμιών, εφέ φωτισμού, ειδικά διαμορφωμένα σκηνικά, χορογραφίες, καθώς και εικόνες μέσω χρήσης οθονών¹⁸⁵. Κάποια από τα συχνότερα σύμβολα που απεικονίζονται σε δίσκους, είδη ρουχισμού και γενικώς σε προϊόντα συγκροτημάτων είναι νεκροκεφαλές και σκελετοί, δράκοι καθώς και όπλα που συνήθως παραπέμπουν σε παλιότερες εποχές όπως σπαθιά, τσεκούρια και σφυριά¹⁸⁶.

Συχνή είναι και η ενδυμασία και γενικώς εικονογραφία που παραπέμπει στο σκοτεινό και το δαιμονικό, κάτι που φαίνεται να έχει επίσης τις ρίζες του στους Black Sabbath ως πρακτική. Σύμφωνα με τον Till, τη χρονική περίοδο που εμφανίστηκε και έδρασε το συγκρότημα το αποκαλυπτικό ως στοιχείο εικονογραφίας και θεματολογίας ήταν έντονο στην κουλτούρα της εποχής, και ο τραγουδιστής του συγκροτήματος, ο Ozzy Osbourne, το επιβεβαιώνει, λέγοντας χαρακτηριστικά πως οτιδήποτε είχε σκοτεινή πλευρά και περιεχόμενο είχε μεγάλη καταναλωτική ζήτηση. Η δισκογραφική εταιρία πρωτίστως¹⁸⁷ και έπειτα το ίδιο το συγκρότημα εκμεταλλεύτηκε προς όφελος του αυτό το γεγονός, με το

που καλύπτουν έναν ή περισσότερους τομείς ενδιαφέροντος όπως: μουσική (κυρίως), κινηματογράφος, επιστημονική φαντασία, βιβλία, πολιτική... και γενικά την «κουλτούρα των νέων». Τα περιοδικά αυτά οφείλουν την ύπαρξη τους στο μεράκι μερικών «φανατικών» οι οποίοι τα γράφουν, τα επιμελούνται, τα εκδίδουν και τα διανέμουν μόνοι τους ή με τη βοήθεια μιας μικρής ομάδας», και τέλος, τον κόσμο, «δηλαδή όλους τους ανθρώπους που από κοντά ή μακριά παρακολουθούν τις δραστηριότητες της ανεξάρτητης σκηνής και συμμετέχουν σ' αυτές». Όλοι οι παραπάνω παράγοντες περιγράφονται με μεγαλύτερη λεπτομέρεια στις αντίστοιχες σελίδες που ακολουθούν στο βιβλίο. Ο.π., σελ. 70-77.

¹⁸⁵ Το ζήτημα της απεικόνισης και των στοιχείων της στη metal μουσική σε μεγαλύτερη λεπτομέρεια εδώ. Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 27-31.

¹⁸⁶ Ο.π., σελ. 128.

¹⁸⁷ Ο Μπασίστας του συγκροτήματος, Geezer Butler, υποστηρίζει πως το χαρακτηριστικό εξώφυλλο του ντεμπούτου του συγκροτήματος καθώς και η προσθήκη ενός ανάποδου σταυρού στο εσωτερικό του artwork του δίσκου ήταν αποφάσεις της δισκογραφικής εταιρίας και το ίδιο το συγκρότημα δεν είχε καμία δύναμη ή λόγο πάνω σε ζητήματα όπως την εικαστική κατεύθυνση του artwork ή τη μίξη του δίσκου. Till, R. (2012), ό.π., σελ. 07.

σκοτεινό image της μπάντας να συμβάλλει στη δημοσιότητα και την προβολή που απόκτησε, όπως χαρακτηριστικά σχολιάζει ο Osbourne με την ακόλουθη φράση:

“the good thing about all the satanic stuff is that it gave us endless free publicity. People couldn’t get enough of it”¹⁸⁸

Οι οπαδοί της συγκεκριμένης μουσικής και των διαφόρων υποκατηγοριών της συνήθως μοιράζονται κάποια κοινά χαρακτηριστικά, όπως συμβαίνει και με άλλες αντίστοιχες μουσικές σκηνές και τάσεις, δημιουργώντας αυτόματα υποκουλτούρες που διακρίνονται από ορισμένα στοιχεία. Ανάλογη είναι και η κατάσταση στην κουλτούρα της metal όπου κινούνται οι οπαδοί της. Όπως οι περισσότερες μουσικές κουλτούρες, η metal διαθέτει και διακρίνεται από συγκεκριμένους κώδικες επικοινωνίας μεταξύ των οπαδών.

Η επιλογή του ρουχισμού και των στοιχείων που περιέχει σε γενικότερο πλαίσιο η εμφάνιση είναι χαρακτηριστικά και συνήθως καθιστούν σαφή τη μουσική προτίμηση του οπαδού, διαχωρίζοντας τα μέλη της οποιαδήποτε μουσικής σκηνής από τα άτομα τα οποία βρίσκονται εκτός αυτής. Για παράδειγμα, στη metal συνήθως οι οπαδοί επιλέγουν να έχουν μακριά μαλλιά¹⁸⁹ και κοινός ρουχισμός είναι τα μπλουζάκια με λογότυπα αγαπημένων συγκροτημάτων¹⁹⁰. Γενικώς, η ενδυμασία έχει σημαντικό αντίκτυπο και σε οικονομικό πλαίσιο, καθώς σύμφωνα με τον Annegg, μαζί με τους μουσικούς δίσκους, τα t-shirts αποτελούν τα προϊόντα που έχουν τη μεγαλύτερη ζήτηση στη διαδικασία αγοραπωλησίας εντός της metal σκηνής¹⁹¹.

Οι επιλογές ρουχισμού ποικίλουν και δεν είναι απόλυτες για κάθε οπαδό. Χαρακτηριστικό ενδυματολογικό στυλ που ταυτίζεται συχνά με τη metal είναι αυτό του

---

¹⁸⁸ Μετάφραση στα Ελληνικά από τον γράφοντα: «Το καλό με όλα αυτά τα σατανικά πράγματα είναι πως μας έδωσαν ατέλειωτη δωρεάν δημοσιότητα. Οι άνθρωποι δεν χόρταιναν από αυτά». Ο Osbourne αναφέρει συγκεκριμένα παραδείγματα όπως τη μεγάλη δημοτικότητα των best seller βιβλίων του συγγραφέα και αποκρυφιστή Dennis Wheatley, τις ταινίες τρόμου από την εταιρία παραγωγής Hammer οι οποίες είχαν επιτυχία στους κινηματογράφους, καθώς και τις δολοφονίες της υπόθεσης του Charles Manson. Till, R. (2012), ό.π., σελ. 07.

¹⁸⁹ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 65.

¹⁹⁰ Ό.π., σελ. 127.

¹⁹¹ Η έρευνα του Florian Annegg αφορά συνολικά τη σημαντικότητα και την επίδραση των προϊόντων στη μουσική σκηνή της metal. Annegg, F. (2018). «You can’t say it’s a style. It’s who you are» στο *The Significance of Merchandise in the Metal Music Scene*. University of Vienna, σελ. 108.

μηχανόβιου, το οποίο εισήγαγαν και καθιέρωσαν στη metal οι Judas Priest στα μέσα της δεκαετίας του 1970. Ακόμη μια αισθητική επιλογή ρουχισμού που είχε επίδραση στη μόδα της metal είναι αυτή που συναντάται στη S&M κουλτούρα, δηλαδή αυτή του σαδομαζοχιστικού ερωτικού φετίχ/προτίμησης¹⁹². Τα δερμάτινα ρούχα και καρφιά που έφεραν στο προσκήνιο οι Judas Priest καθιερώθηκαν ως αναγνωρίσιμη metal αισθητική έκτοτε και η διασύνδεση των δύο παραμένει σήμα κατατεθέν της metal κουλτούρας¹⁹³. Κάποια αντίστοιχα παραδείγματα συγκεκριμένης εμφάνισης και πρακτικών από διαφορετικές μουσικές κουλτούρες είναι το κούρεμα μοϊκάνια που συνήθως χρησιμοποιούν οι punks, το make-up ύφους που χρησιμοποιούν οι goths, ή το «X» που γράφουν στο χέρι τους μέλη της straight edge ιδεολογίας της hardcore punk μουσικής, δηλώνοντας έτσι την αποχή τους από το αλκοόλ, τα ναρκωτικά και το κάπνισμα μεταξύ άλλων¹⁹⁴.

Η πλειοψηφία των οπαδών ανήκει στο ανδρικό φύλο, αλλά σημαντικό σε επίπεδο σημασίας και κλίμακας είναι και το ποσοστό των θηλυκών οπαδών, όπως συμβαίνει σε κάθε χώρο και σκηνή. Ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες η παρουσία γυναικών στη metal κουλτούρα είναι κάτι το απολύτως συνηθισμένο σε αντίθεση με το παρελθόν, όπου το είδος ήταν εντονότερα ανδροκρατούμενο και οι θηλυκές παρουσίες σε προϊόντα και στίχους χρησιμοποιούνταν σε μεγάλο βαθμό για λόγους σεξουαλικοποίησης. Χωρίς το φαινόμενο ρηχών απεικονίσεων και αντιμετώπισης να έχει εκλείψει¹⁹⁵, έχει βελτιωθεί στους χώρους των οπαδών και των μουσικών.

Οι κύριες πρακτικές που εφαρμόζουν και χρησιμοποιούν μουσικοί και οπαδοί είναι χαρακτηριστικές και αποτελούν κατά κάποιο τρόπο έκφραση. Άμεσα αναγνωρίσιμη είναι η συνηθέστερη χειρονομία που χρησιμοποιείται συχνά από ένα μεγάλο ποσοστό των ακροατών, τα λεγόμενα devil horns, το headbanging και το moshing. Ιδιαίτερα τα 2 τελευταία περιλαμβάνουν έντονες κινήσεις, οι οποίες θεωρείται πως μπορούν να δημιουργήσουν στο

---

¹⁹² Η Weinstein σημειώνει πως ο Marlon Brando στην ταινία *The Wild One*, χρησιμοποιώντας δερμάτινο σακάκι, το οποίο χρησιμοποιείται συχνά από μουσικούς και οπαδούς της metal, το καθιέρωσε στη συλλογική συνείδηση ως σύμβολο αρρενωπότητας και επαναστατικότητας, πράγματα τα οποία χαρακτηρίζουν και τη metal σε ένα σημαντικό ποσοστό. Weinstein, D. (2000), *ό.π.*, σελ. 30.

¹⁹³ Segers, G.F.P. (2012). *A Blaze in the Northern Sky: Black metal as an expression of extremist politics in modern day Europe*. Tilburg University, σελ. 21.

¹⁹⁴ Lena, J. C., & Peterson, R. A. (2008), *ό.π.*, σελ. 704.

¹⁹⁵ Hoad, C. (2017). «Slashing through the boundaries: Heavy metal fandom, fan fiction and girl cultures», *Metal Music Studies*, 3(1), σελ. 08.

άτομο που τις κάνει την εντύπωση πως είναι σε θέση δύναμης, σαν κάποιου είδους ψυχική ενδυνάμωση, και επίσης μειώνουν το άγχος¹⁹⁶.

Το headbanging περιλαμβάνει γρήγορες και έντονες κινήσεις του κεφαλιού, οι οποίες συνάδουν χρονικά με τον ρυθμό της μουσικής κατά τη διάρκεια της ακρόασης. Το moshing είναι κατά βάση ομαδική εμπειρία, καθώς τα άτομα τα οποία συμμετέχουν σπρώχνονται ή συγκρούονται μεταξύ τους και έχει δύο κύριες διαφοροποιήσεις, το κυκλικό pit, όπου οι συμμετέχοντες σχηματίζουν κύκλο και συγκρούονται μεταξύ τους, και το wall of death, όπου οι συμμετέχοντες κατατάσσονται σε δυο αντίθετες γραμμές και συγκρούονται. Τέλος, τα devil horns είναι η συνηθέστερη και πιο διαδεδομένη χειρονομία χαιρετισμού στους κύκλους της metal, η οποία σχηματίζεται με το μικρό δάχτυλο και το δείκτη προτεταμένα, ενώ τα υπόλοιπα δάχτυλα του χεριού ακουμπάνε το εσωτερικό της παλάμης¹⁹⁷.

Ο όρος «κουλτούρα» χρησιμοποιείται για να περιγράψει ομάδα ανθρώπων που μοιράζονται κοινές προτιμήσεις και στοιχεία όπως μια γενικότερη κοσμοθεωρία, αισθητική αντίληψη, φοβίες και πεποιθήσεις. Αν και η οποιαδήποτε κοινή κουλτούρα αποτελεί ως κάποιο βαθμό αποκύημα της φαντασίας, καθώς δεν πρόκειται για κάτι απτό, και είναι περισσότερο κάτι που γίνεται αντιληπτό σύμφωνα με τα στοιχεία που αναφέρονται παραπάνω, ως άνθρωποι αισθανόμαστε συνδέσεις και ταυτίσεις με πληθώρα κοινωνικών παραγόντων όπως η γεωγραφική τοποθεσία, η όποια θρησκευτική πεποίθηση, η κοινή εθνικότητα και άλλα παρόμοια. Ο βαθμός στον οποίο οι άνθρωποι μοιράζονται κοινές αξίες ποικίλλει ανάλογα με το μέγεθος της ταύτισής τους με την οποιαδήποτε κοινότητα¹⁹⁸. Συνολικά, η αίσθηση δύναμης και η γενικότερη εκτόνωση που προσφέρει η metal και οι παραπάνω δραστηριότητες, σε συνδυασμό με την αίσθηση του «συνανήκειν» με την κοινωνικοποίηση που προσφέρει με τις συναναστροφές των οπαδών μέσα στη μουσική της κουλτούρα, θεωρείται πως συμβάλλει και στη μείωση του άγχους¹⁹⁹.

Σταδιακά, η εμφάνιση και η παρουσία της metal και των διαφόρων συγκροτημάτων και υποκατηγοριών στο ευρύτερο φάσμα της ποπ κουλτούρας γίνεται συχνότερη και πλέον συνηθισμένη σε μέσα προβολής όπως το ραδιόφωνο και η τηλεόραση, με συγκροτήματα να

---

¹⁹⁶ Eischeid, S. A., Kneer, J., & Englich, B. (2019). «Peace of mind: The impact of metal gestures on stress and power», *Metal Music Studies*, 5(2), σελ. 138.

¹⁹⁷ Ό.π., σελ. 139-140.

¹⁹⁸ Bardine, B., & Clinton, E. (2016). «Metal and Cultural Impact», *Metal Music Studies*, 2(3), σελ. 259–260.

¹⁹⁹ Eischeid, S. A., Kneer, J., & Englich, B. (2019), ό.π., σελ. 146.

αποτελούν μέρος σε κατατάξεις μουσικών charts χωρίς να φαντάζει περίεργο σαν κατάσταση²⁰⁰.

3.6 Εξέλιξη: Τα βασικότερα υποϊδιώματα και τα κύρια χαρακτηριστικά τους

Η metal μουσική σταδιακά απέκτησε πληθώρα μουσικών υποκατηγοριών με μεγάλη υφολογική ποικιλία, όπως συμβαίνει συχνά με τις μουσικές κουλτούρες που διαμορφώνονται μέσω πειραματισμού και προσθήκης διαφόρων στοιχείων και χαρακτηριστικών, εμπλουτίζοντας, διαφοροποιώντας και καθορίζοντας το συνολικό ηχητικό αποτέλεσμα. Όπως συμβαίνει σε κάθε περίπτωση εξέλιξης και διαφοροποίησης, ο διαχωρισμός σε διάφορα παρακλάδια είναι αποτέλεσμα σύνθετων διαδικασιών μέσω σταδιακής ανάπτυξης και διαμόρφωσης, οι οποίες πραγματοποιούνται καθώς οι μουσικοί, οι ακροατές και οι διάφοροι μεσολαβητές λαμβάνουν καινούργιες πρωτοβουλίες και αλλάζουν τα μουσικά και κοινωνικά ενδιαφέροντά τους, σε συνδυασμό με τις οικονομικές τους ανάγκες, επιθυμίες και συνολικές βλέψεις²⁰¹.

Το κάθε ένα από αυτά τα παρακλάδια ορίζεται από συγκεκριμένα αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά και κριτήρια, σε πρώτο βαθμό από το ηχητικό αποτέλεσμα στο σύνολό του, και στη συνέχεια από το στιχουργικό περιεχόμενο. Συχνά δανείζονται μουσικολογικά και υφολογικά στοιχεία μεταξύ τους σε τομείς όπως τα φωνητικά, την ταχύτητα και συγκεκριμένα ρυθμικά και μελωδικά μοτίβα, συνήθως για να αναδειχθεί μια χαρακτηριστική ατμόσφαιρα και συναίσθημα, ανάλογα με το στιχουργικό περιεχόμενο και τη μουσική ταυτότητα που επιλέγει να υπηρετήσει το μουσικό σχήμα.

Τυχόν εμβόλιμα στοιχεία/δάνεια που εισάγονται και παραπέμπουν σε κάποιο διαφορετικό είδος συνήθως χρησιμοποιούνται είτε ως απλά μουσικά περάσματα με περιορισμένη χρονική διάρκεια στο ανάλογο κομμάτι, ή είναι μόνιμο χαρακτηριστικό ενός συγκροτήματος, αλλά δεν χαρακτηρίζει απόλυτα τη μουσική κατεύθυνση συνολικά, ούτε

---

²⁰⁰ Gross, R. L. (1990), ό.π., σελ. 122.

²⁰¹ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 07.

αλλοιώνει απαραίτητα το γενικότερο μουσικό αποτέλεσμα και την ηχητική ταυτότητα του συγκροτήματος ή του ανάλογου μουσικού παρακλαδιού.

Η εισαγωγή διαφορετικών στοιχείων στη μουσική καθώς και σε διαφορετικές τέχνες είναι συχνό φαινόμενο, είτε γίνεται συνειδητά είτε ασυνείδητα, ως αποτέλεσμα επιρροών του καλλιτέχνη, οδηγώντας σε πολλές περιπτώσεις στην εξέλιξη και την πρωτοπορία. Μπορούν φυσικά και να χρησιμοποιούνται απλώς για να υπάρξει μια σχετική διαφοροποίηση στο ηχητικό σύνολο, ενσωματώνοντάς τα ώστε να αποφευχθεί η αίσθηση της μονοτονίας και της επανάληψης. Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη και διαφοροποίηση των υποκατηγοριών παίζουν και οι συνολικές αλλαγές που πραγματοποιούνται στην κουλτούρα που επικρατεί στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, καθώς και η πρόθεση αποδόμησης των συνηθέστερων ή καθιερωμένων τάσεων από τη μεριά ορισμένων μουσικών²⁰².

Σε κάθε περίπτωση, υπάρχουν παραδείγματα στα οποία ο ορισμός του εκάστοτε μουσικού είδους δεν προσδιορίζεται με ιδιαίτερη ευκολία, λόγω των πολλών διαφορετικών μουσικών επιρροών και γενικότερης τάσης πειραματισμού των μουσικών που εμπλέκονται. Σε άλλες περιπτώσεις, παίζει ρόλο και η ηλικία του εκάστοτε ακροατή, όταν καλείται να χαρακτηρίσει τον ήχο και το είδος που ακούει. Ως παράδειγμα πάνω σε αυτό, ο Lilja αναφέρει πως οι οπαδοί, οι οποίοι είναι νεότεροι ηλικιακά, είναι πιθανό να μη θεωρούν metal ορισμένους διαμορφωτές του είδους όπως τους Deep Purple ή τους Led Zeppelin και να τους κατατάσσουν στην κατηγορία «παλιού rock», καθώς συνήθως τείνουν να επικεντρώνονται σε περισσότερο σύγχρονα συγκροτήματα της εποχής τους και επομένως διαμορφώνουν διαφορετικά μουσικά ερεθίσματα και αντιλήψεις, με αποτέλεσμα να σχηματίζουν διαφορετικές εντυπώσεις και απόψεις. Αντιθέτως, μεγαλύτεροι οπαδοί ηλικιακά όπως ο ίδιος ο Lilja και η γενιά του συγκαταλέγει με μεγαλύτερη ευκολία τις συγκεκριμένες μπάντες και όμοιες τους στη metal μουσική²⁰³.

Αν και κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά του ηχητικού αποτελέσματος της metal είναι συγκεκριμένα και κοινά σε διάφορες υποκατηγορίες, όπως για παράδειγμα η δυνατή ένταση και ο γρήγορος ρυθμός, η οποιαδήποτε γενίκευση σε απόλυτο βαθμό είναι

---

²⁰² Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 55.

²⁰³ Lilja, E. (2005). *Characteristics of Heavy Metal Chord Structures: Their Acoustic and Modal Construction, and Relation to Modal and Tonal Context*. University of Helsinki, σελ. 06.

δύσκολη, καθώς υπάρχει πλήθος υποκατηγοριών με μεγάλη υφολογική ποικιλία, όπως αναφέρει ο Gross²⁰⁴.

Ο Verhulst σε έρευνά του αναφέρει την ιστοσελίδα στο διαδίκτυο με τίτλο «Encyclopedia metallum: the metal archives», η οποία λειτουργεί ως βάση δεδομένων/καταλόγου για συγκροτήματα της metal και των υποκατηγοριών της²⁰⁵. Ο Verhulst δημοσίευσε την έρευνά του το 2013 σχολιάζοντας πως η ιστοσελίδα καταγράφει συνολικά 13 κατηγορίες της μουσικής, αλλά πλέον το 2021 όπου και γράφεται το παρόν κείμενο, η ιστοσελίδα συγκαταλέγει 16. Συγκεκριμένα, αυτές παρατίθενται παρακάτω σε αλφαβητική σειρά²⁰⁶ και στη συνέχεια θα παρουσιαστούν ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τις βασικότερες κατηγορίες, καθώς δεν μπορεί να δοθεί το ίδιο βάρος σε όλες. Ακόμη και στις κατηγορίες της λίστας που ακολουθεί υπάρχουν άλλες υποδιαίρεσεις κοντινών υποκατηγοριών με παρόμοια στοιχεία, αλλά με διάφορες μικροδιαφορές σε κάποιους τομείς. Περίπου από το 2000 και έπειτα εμφανίζονται διάφοροι τρόποι και συστήματα ταξινόμησης των υποκατηγοριών²⁰⁷. Λόγω της μεγάλης υφολογικής ποικιλίας και των συχνών συνδυασμών στοιχείων, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, δεν είναι πάντοτε εύκολη η κατάταξη ορισμένων συγκροτημάτων σε μια και μοναδική κατηγορία.

- Black
- Death
- Doom/Stoner/Sludge
- Electronic/Industrial

---

²⁰⁴ Gross, R. L. (1990), ό.π., σελ. 121.

²⁰⁵ Verhulst, A. (2013). *Power Chords and Bagpipes: The Representation of Folk and the Medieval in Heavy Metal*. University College Dublin, σελ. 13-15.

²⁰⁶ metal-archives.com. (X.X.). Browse bands - by genre. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.metal-archives.com/browse/genre> [Πρόσβαση 15 Δεκ. 2021].

²⁰⁷ Ο Smialek αφιερώνει ολόκληρο κεφάλαιο σε έρευνα του πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα όπου παραθέτει και σχολιάζει κάποιους βασικούς τρόπους ταξινόμησης και μεθοδολογίας όπως το «Family Tree» του Sam Dunn, το «Arbre phylogenetique» του Fabien Hein, το «Metal Subgenre Popularity Index» του Mike Hill, το «History of Metal» του Eric Lestrade και το «Map of Metal» των Grant και Gilbraith. Smialek, T. E. (2015). *Genre and Expression in Extreme Metal Music, ca. 1990–2015*. McGill University, σελ. 29-59.

- Experimental/Avant-garde
- Folk/Viking/Pagan
- Gothic
- Grindcore
- Groove
- Heavy
- Metalcore/Deathcore
- Power
- Progressive
- Speed
- Symphonic
- Thrash

Παρακάτω, θα γίνει μια εκτενέστερη παρουσίαση των βασικότερων υποκατηγοριών που αναπτύχθηκαν στο ευρύ φάσμα της metal μουσικής, καθώς και των κυριότερων χαρακτηριστικών που τις πλαισιώνουν σε μουσικολογικό και γενικότερο αισθητικό επίπεδο συνολικά, κυρίως συνοπτικά και για λόγους πληρότητας. Δεν θα γίνει αναφορά στο **heavy**, το οποίο είναι ο πιο «παραδοσιακός» ήχος, καθώς αφιερώθηκε σημαντικός χώρος παραπάνω, με τα γενικότερα χαρακτηριστικά και τις μουσικές επιρροές που διαμόρφωσαν τον ήχο του heavy metal. Σημαντικά συγκροτήματα όπως οι Black Sabbath και οι Judas Priest αναφέρθηκαν επίσης και συγκαταλέγονται κυρίως στο heavy metal από τους περισσότερους. Ακόμη ένα σημαντικό όνομα που πρέπει να αναφερθεί είναι οι Iron Maiden, που παραμένουν και από τα δημοφιλέστερα και καταξιωμένα συγκροτήματα στη metal μουσική. Σε ορισμένες κατηγορίες θα δοθεί μεγαλύτερη έμφαση, κυρίως σε κατηγορίες της ακραίας metal μουσικής όπως η black και η death, λόγω εντονότερων διαφοροποιήσεων στην αντίληψη σχετικά με την ηχητική

ακρότητα και τα όριά της, καθώς και τη συνολική μουσική και ηχητική κατεύθυνση που ακολουθούν, ιδιαίτερος στην black²⁰⁸.

Συνοπτικά, τα κύρια στοιχεία που διακρίνουν τις ακραίες metal κατηγορίες είναι οι γρήγορες ταχύτητες με χρήση συγκεκριμένων τεχνικών, όπως τα blast-beats στα τύμπανα, η έντονη χρήση παραμόρφωσης στην ηλεκτρική κιθάρα, η χρήση παραμόρφωσης στα φωνητικά, τα οποία συνήθως είναι γρυλίσματα ή ουρλιαχτά, καθώς και το σκοτεινό στιχουργικό περιεχόμενο που συνήθως τα συγκροτήματα επιλέγουν να χρησιμοποιούν²⁰⁹. Αξίζει να αναφερθεί πως στο ακραίο metal και τις υποκατηγορίες του μεγάλη διαφοροποίηση συναντάται και στον τομέα των φωνητικών. Πέρα από τα στοιχεία που προαναφέρθηκαν, κατά βάση δεν περιέχουν και δεν χρησιμοποιούν μελωδία, και χαρακτηρίζονται συχνά ως «growls» και «grunts»²¹⁰.

Ακολουθεί μια περιληπτική περιγραφή των υποκατηγοριών. Το **Black Metal** έχει βρεθεί πολλές φορές αντιμέτωπο με έντονη κριτική, καθώς γεγονότα, δηλώσεις και πράξεις μελών από συγκροτήματα είναι επιλήψιμα, φτάνοντας σε ορισμένες περιπτώσεις και σε ενέργειες κακουργηματικού χαρακτήρα. Στιχουργικά, τα συνηθέστερα θέματα έχουν να κάνουν με το σατανισμό, τον αντιχριστιανισμό και τον νιχιλισμό. Κάποια από τα κυριότερα συγκροτήματα για τη σύσταση του είδους είναι οι Venom, από τους οποίους πήρε το όνομα του το είδος, καθώς ο δεύτερος δίσκος που κυκλοφόρησαν το 1982 ονομάζεται «Black Metal», και οι Bathory.

Το βασικό περιεχόμενο των στίχων αυτών των δυο συγκροτημάτων ήταν σατανικό και βλάσφημο, ενώ η μουσική επιθετική και ακατέργαστη. Σε συνδυασμό με τις θεατρικές ζωντανές εμφανίσεις, όρισαν τη βασική κατεύθυνση που θα ακολουθούσαν τα συγκροτήματα του είδους στη συνέχεια. Σταδιακά το είδος εξελίχθηκε και υπάρχουν πολλές τάσεις και ηχητικές κατευθύνσεις, όπως το συμφωνικό black metal, συνδυασμοί με μουσικά είδη όπως η drone και η noise και αρκετοί ακόμα πειραματισμοί. Συνήθως τα μέλη των συγκροτημάτων χρησιμοποιούν ψευδώνυμα, κυρίως δαιμόνων αλλά και χαρακτήρων μυθολογίας. Επίσης,

---

²⁰⁸ Όλα τα βασικά χαρακτηριστικά των κατηγοριών αναφέρονται εδώ. Verhulst, A. (2013), ό.π., σελ. 14.

²⁰⁹ Kennedy, F. L. (2018). *Functions of Genre in Metal and Hardcore Music*. University of Hull, σελ. 99.

²¹⁰ Ο Paolo Ribaldini έχει κάνει εκτενή έρευνα σχετικά με τα φωνητικά στη metal και τις υποκατηγορίες της, καταγράφοντας και αναλύοντας τις τάσεις και τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται από τους τραγουδιστές, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο παράγονται. Ribaldini, P. (2019). *Heavy Metal Vocal Technique Terminology Compendium - A Poietic Perspective*. University of Helsinki, σελ. 67.

συνηθισμένη αισθητική πρακτική είναι το βάψιμο των προσώπων με μαύρη και άσπρη μπογιά με διάφορους τρόπους, που χαρακτηρίζεται ως «corpse paint»²¹¹.

Ηχητικά, το black metal ξεκίνησε εσκεμμένα με ηχογραφήσεις και μουσική παραγωγή χαμηλής ποιότητας, καθώς ένα ποσοστό δημιουργών του συγκεκριμένου είδους θεωρεί ως βασικά χαρακτηριστικά που πλαισιώνουν το συνολικό αποτέλεσμα την σήψη και την παρακμή, επομένως ουσιαστικά πρόκειται για πρακτική με συμβολικό χαρακτήρα. Ταυτόχρονα, ως σκοπός πραγματοποιείται και για να γίνεται συνειδητή αντίθεση συγκριτικά με αντίστοιχα μουσικά είδη, τα οποία είναι περισσότερο προσεγμένα στον ηχητικό τομέα, απευθυνόμενα σε ένα ευρύ ακροατήριο και προορισμένα για μαζική κατανάλωση²¹². Ωστόσο, πρέπει να αναφερθεί πως υπάρχουν και συγκροτήματα με εντελώς διαφορετική προσέγγιση στη μουσική παραγωγή του υλικού τους, μακριά από την διαδεδομένη lo-fi (low fidelity) αντίληψη που επικρατεί στη συγκεκριμένη μουσική σκηνή, επιλέγοντας να έχουν περισσότερο καθαρό και προσεγμένο ήχο στις κυκλοφορίες τους με αποτέλεσμα η μουσική τους να είναι περισσότερο προσβάσιμη.

Η ακατέργαστη προσέγγιση στα τεχνικά ζητήματα που αφορούν το τελικό ηχητικό αποτέλεσμα συνάδει με ορισμένους βασικούς παράγοντες που διακρίνουν το παρακλάδι του black metal: ως μουσική πρεσβεύει σε σημαντικό βαθμό το αποκρουστικό, το τρομακτικό και το απειλητικό. Ακόμη ένας παράγοντας που συνέβαλε στην καθιέρωση των lo-fi πρακτικών ηχογράφησης, άλλα και στο συνολικό αποτέλεσμα σε μουσικό πλαίσιο, ήταν η συνειδητή μιμητιστική επιλογή σε ότι αφορούσε τον ήχο της ηλεκτρικής κιθάρας και τον διαθέσιμο μουσικό εξοπλισμό, ως εναντίωση και απόρριψη στην κατάσταση που επικρατούσε σε διαφορετικά μουσικά είδη, όπου παραδείγματος χάριν κυριαρχούσε η εκτεταμένη χρήση πεταλιέρων κιθάρας με πληθώρα εφέ που τροποποιούσαν τον ήχο και μια γενικότερη τάση μουσικών, ιδιαίτερα κιθαριστών, να δημιουργούν για προσωπική τους χρήση, καθώς και να διαθέτουν προς πώληση μοντέλα των οργάνων και των ενισχυτών που χρησιμοποιούν, ώστε τυχόν ενδιαφερόμενοι αγοραστές να προσεγγίζουν και να αναπαράγουν όσο είναι δυνατό τον ήχο του κιθαρίστα που επιθυμούν²¹³.

---

²¹¹ Phillipov, M. (2012). «Extreme music for extreme people: Norwegian black metal and transcendent violence», *Popular Music History*, 6(1), σελ. 153-154.

²¹² Hoffin, K. (2018). «Decay as a black metal symbol», *Metal Music Studies*, 4(1), σελ. 83-84.

²¹³ Hoffin, K. (2018), ό.π., σελ. 84.

Όπως αναφέρει λεπτομερώς ο Kevin Hoffin σε άρθρο του σχετικά με την ηχητική προσέγγιση του black metal, σε πρώιμες ηχογραφήσεις του είδους το set-up, δηλαδή οι σχετικές ρυθμίσεις στον διαθέσιμο εξοπλισμό για τα επιθυμητά αποτελέσματα των μουσικών, ήταν απλό και συγκεκριμένο: στον ενισχυτή της κιθάρας η παραμόρφωση (το λεγόμενο distortion) ρυθμιζόταν στο 10, δηλαδή τον ανώτατο βαθμό, το μπάσο σε 0-1, τη μέση επίσης σε 0-1 και το tremble σε 8-9. Το ηχητικό αποτέλεσμα λόγω αυτής της ρύθμισης στον ενισχυτή δίνει υψηλή οξύτητα στον τόνο της κιθάρας, υπερισχύοντας συγκριτικά σε σχέση με τα υπόλοιπα μουσικά όργανα, πράγμα που συνήθως δεν συμβαίνει σε άλλα μουσικά είδη, στα οποία τα όργανα σε γενικές γραμμές ρυθμίζονται ώστε να έχουν παρόμοιο τονικό ύψος και συχνότητα. Δίνεται έμφαση στην παραμόρφωση και λόγω του χαρακτηριστικού βόμβου που παράγεται, δημιουργείται μια ιδιαίτερη, δυσοίωνη ατμόσφαιρα²¹⁴. Κάποια γνωστά συγκροτήματα της κατηγορίας είναι οι Mayhem, οι Burzum και οι Darkthrone.

Από τα δημοφιλέστερα παρακλάδια της ακραίας κατεύθυνσης, η **Death Metal** έχει σαφείς ρίζες στη Thrash, η οποία καθώς γινόταν σταδιακά περισσότερο έντονη και επιθετική σε εκτελεστικό και συνθετικό επίπεδο, οδήγησε στη διαμόρφωση της Death κατηγορίας. Βασικά ηχητικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν την κατηγορία είναι τα χαμηλά κουρδίσματα και τονικότητες καθώς και χρήση χρωματικών κλιμάκων στα εκτελεστικά μέρη της ηλεκτρικής κιθάρας, η εκτεταμένη χρήση δίκασης στα τύμπανα και η χρήση των λεγόμενων brutal φωνητικών. Στιχουργικά τα συγκροτήματα επικεντρώνονται συχνά σε θεματικές τρόμου, βίας και αποκρυφισμού²¹⁵. Ενδεικτικά και σημαντικής επιρροής συγκροτήματα του συγκεκριμένου ήχου είναι οι Morbid Angel, οι Cannibal Corpse, οι Death, οι Entombed και οι Obituary²¹⁶.

Συγγενική κατηγορία της death αποτελεί και η **Grindcore**, η οποία κατά βάση αποτελεί μίξη στοιχείων της hardcore punk και του ακραίου metal με χαρακτηριστικά όπως έντονη χρήση παραμόρφωσης, χαμηλά κουρδισμένες κιθάρες, ιδιαίτερα υψηλές ταχύτητες με εκτεταμένη χρήση της τεχνικής blast-beat στα τύμπανα και χρήση ακραίων φωνητικών, συνηθέστερα growls και ουρλιαχτά. Σημαντικά δείγματα συγκροτημάτων είναι οι Napalm Death, Brutal Truth και Nasum ανάμεσα σε άλλα²¹⁷. Η **Metalcore** είναι ακόμη μια μίξη

---

²¹⁴ Ό.π., σελ. 84.

²¹⁵ Deeks, M. D. (2016). *National Identity in Northern and Eastern European Heavy Metal*. University of Leeds, σελ. 43-44.

²¹⁶ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 288.

²¹⁷ en.wikipedia.org. (2022). «Grindcore» [online] Διαθέσιμο στο: /https://en.wikipedia.org/wiki/Grindcore [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021.]

στοιχείων ακραίου metal και hardcore punk. Κύρια χαρακτηριστικά της κατηγορίας είναι η εφαρμογή των breakdowns, δηλαδή αργά αλλά έντονα σε δυναμισμό σημεία μέσα στα μουσικά κομμάτια που συχνά οδηγούν τους οπαδούς στη δραστηριότητα του moshing. Ορισμένα γνωστά συγκροτήματα στο είδος είναι οι Integrity, οι Converge και οι Earth Crisis²¹⁸.

Οι κατηγορίες **Doom/Stoner/Sludge Metal** έχουν ως βασικά κοινά τους αργούς ρυθμούς. Το πρώτο κομμάτι στο ντεμπούτο των Black Sabbath έχει το όνομα της μπάντας και του δίσκου, και θεωρείται το πρώτο Doom Metal κομμάτι, καθώς περιέχει όλα τα στοιχεία που πρόκειται να χαρακτηρίσουν το συγκεκριμένο ιδίωμα στη δεκαετία του 1980, αργό τέμπο, πένθιμες μελωδίες και δημιουργία μιας γενικότερης δυσσιώνης ατμόσφαιρας²¹⁹. Γενικότερα ως συγκρότημα, οι Black Sabbath της πρώτης περιόδου²²⁰ με τραγουδιστή τον Ozzy Osbourne, δηλαδή χοντρικά στα έτη 1970-1975, χαρακτηρίζονται από αυτή την ηχητική προσέγγιση, οπότε αναδρομικά, ταυτόχρονα χαρακτηρίζονται και ως η πρώτη Doom Metal μπάντα, αν και στη μακροχρόνια πορεία τους υπήρξαν αλλαγές στον ήχο τους. Πέρα από τους πρώιμους Black Sabbath, βασικό παράδειγμα συγκροτήματος στον ήχο είναι οι Candlemass, οι οποίοι θεωρείται πως ίδρυσαν επίσημα την κατηγορία με τον πρώτο δίσκο τους το 1986, ονομαζόμενος «Epicus Doomicus Metallicus».

Στις **Electronic/Industrial** κατηγορίες χρησιμοποιούνται εκτενώς στοιχεία της ηλεκτρονικής μουσικής όπως χορευτικοί ρυθμοί, samples και loops σε συνδυασμό με το βασικό οργανολόγιο της metal²²¹. Ενδεικτικά συγκροτήματα είναι οι Ministry, οι Godflesh, οι Fear Factory και οι Rammstein²²². Κατηγορίες όπως οι **Experimental/Avant-garde** και **Progressive** διακρίνονται γενικώς για τη διάθεση και τη ροπή προς τον μουσικό πειραματισμό και τη χρήση ανορθόδοξων στοιχείων μακριά από συνηθισμένες τάσεις και νόρμες σε εκτελεστικό, τεχνικό και συνθετικό επίπεδο μεταξύ άλλων. Συγκροτήματα όπως οι Dream Theater και οι Fates Warning είναι σημαντικά στην progressive έκφανση της metal²²³.

---

²¹⁸ en.wikipedia.org. (2021). «Metalcore» [online] Διαθέσιμο στο: <https://en.wikipedia.org/wiki/Metalcore> [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].

²¹⁹ Verhulst, A. (2013), ό.π., σελ. 14.

²²⁰ metal.fandom.com. (2021). «Doom Metal» [online] Διαθέσιμο στο: https://metal.fandom.com/wiki/Doom_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].

²²¹ Όλα τα βασικά χαρακτηριστικά των κατηγοριών που αναφέρονται στην παρούσα σελίδα της έρευνας είναι συγκεντρωμένα επιγραμματικά στην έρευνα του Verhulst παρακάτω. Verhulst, A. (2013), ό.π., σελ. 14.

²²² en.wikipedia.org. (2021). «Industrial Metal» [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Industrial_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].

²²³ en.wikipedia.org. (2021). «Progressive Metal» [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Progressive_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].

Στις κατηγορίες **Folk/Viking/Pagan** βασικό κοινό χαρακτηριστικό αποτελεί ο μουσικός συνδυασμός στοιχείων metal και folk μουσικής, γενικότερα παραδοσιακών στοιχείων σε μουσικό και συχνά και οργανολογικό επίπεδο. Θεματολογικά τα συγκροτήματα επικεντρώνονται κυρίως στους Βίκινγκς και τον παγανισμό. Σημαντικά συγκροτήματα είναι οι Skyclad και οι Cruachan²²⁴. Το **Gothic** έχει ως βασική επιρροή τη goth υποκουλτούρα σε αισθητικό και στιχουργικό πλαίσιο και σε μουσικό ύφος την επιθετικότητα της heavy metal συνδυασμένη με τη σκοτεινή ατμόσφαιρα της gothic rock. Οι Paradise Lost, Type O Negative και Anathema είναι σημαντικά και χαρακτηριστικά παραδείγματα του ήχου²²⁵. **Power Metal** χαρακτηρίζεται από το επικό στοιχείο και ατμόσφαιρα, και συνήθως ο τραγουδιστής έχει δυνατή και καθαρή φωνή που κυμαίνεται σε ύψος τενόρου. Τα κυριότερα στυλ είναι δυο και διαφέρουν ηχητικά, το αμερικάνικο power metal, συχνά αναφερόμενο ως US power, με συγκροτήματα όπως οι Jag Panzer, Omen και Savatage, και το ευρωπαϊκό power, με βασικότερους εκπροσώπους του ήχου τους Helloween²²⁶.

Στο **Speed Metal** όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό και από το όνομα της κατηγορίας, κυριότερο χαρακτηριστικό της είναι οι μεγάλες ταχύτητες και διακατέχεται από μια γενικότερη ενέργεια. Συχνά λόγω ταχύτητας και πολλών κοινών στοιχείων θεωρείται υποκατηγορία της **Thrash**. Οι συγκεκριμένες μουσικές κατηγορίες έχουν επηρεαστεί σημαντικά από τη μουσική σκηνή της hardcore punk στο ζήτημα της ταχύτητας και της τραχύτητας. Βασικά συγκροτήματα του είδους είναι μεταξύ άλλων οι Metallica, οι Slayer, οι Megadeth και οι Sodom²²⁷. Επηρεασμένη από τη thrash είναι και η κατηγορία της **Groove**, αλλά η έμφαση που δίνεται τείνει σε μεγαλύτερο βαθμό στη σκληρότητα της thrash παρά στην χαρακτηριστική ταχύτητα που τη διακρίνει. Ακόμη ένα στοιχείο που διακρίνει τη groove είναι και οι συγκοπτόμενοι ρυθμοί. Συγκροτήματα που κατατάσσονται σε αυτό το υποείδος είναι οι Pantera, που συχνά θεωρούνται και οι ιδρυτές αυτού του ύφους, οι Machine Head και οι Lamb of God²²⁸.

---

²²⁴ en.wikipedia.org. (2021). «Folk Metal» [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Folk_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].

²²⁵ en.wikipedia.org. (2021). «Gothic Metal» [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Gothic_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].

²²⁶ en.wikipedia.org. (2021). «Power Metal» [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Power_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].

²²⁷ en.wikipedia.org. (2021). «Thrash Metal» [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Thrash_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].

²²⁸ en.wikipedia.org. (2021). «Groove Metal» [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Groove_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].

Το **Symphonic** δανείζεται στοιχεία από την ατμόσφαιρα που δημιουργείται στην όπερα την οποία συναντήσαμε προηγουμένως στο πρώτο κεφάλαιο, όπως τη θεατρικότητα και τη χρήση οπερατικών φωνητικών, κυρίως γυναικείων. Υπάρχει συνήθως προσθήκη ορχηστρικών στοιχείων και σε συνθετικό επίπεδο, και οργανολογικά συχνά συναντώνται και μουσικά όργανα που συναντώνται σε κλασικές ορχήστρες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα συγκροτημάτων του είδους είναι οι Therion, Nightwish και Epica²²⁹.

Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, υπάρχει μεγάλη ποικιλία σε ύφος και στην ευρύτερη κατεύθυνση της συγκεκριμένης μουσικής. Οι πειραματισμοί συνεχίζουν να πραγματοποιούνται δημιουργώντας νέες ηχητικές τάσεις και κατευθύνσεις, καθιστώντας σε αρκετές περιπτώσεις την όποια διαδικασία κατηγοριοποίησης δύσκολο έργο με συχνές αναθεωρήσεις. Όπως αναφέρει και ο Smialek, τα όρια της metal ως μουσικό είδος και τα όρια που υποτίθεται πως έχουν οι διάφορες υποκατηγορίες της μπορούν να γίνουν ασταθή και δυσδιάκριτα, ειδικά έπειτα από τον συνεχή εμπλουτισμό στοιχείων και διαμορφώσεων κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1980 και 1990 που οδήγησαν στη σύσταση μεγάλου ποσοστού των υποκατηγοριών της metal. Αυτό το γεγονός έχει ως αποτέλεσμα αντιρρήσεις και διχογνωμίες ανάμεσα σε οπαδούς καθώς και ερευνητές πάνω στο ζήτημα περί σαφών ή απόλυτων ορίων και κατηγοριοποιήσεων συνολικά, αναδεικνύοντας ουσιαστικά τη ρευστότητα και την «αστάθεια» των φαινομενικά παγιωμένων όρων, όπως ο ίδιος ο όρος «heavy metal»²³⁰.

3.7 Προβληματισμοί και γενικότερη κριτική για την μουσική και το περιεχόμενο

Όπως τα περισσότερα είδη μουσικής και τεχνών, το heavy metal χρήζει κριτικής, αλλά στη κριτική κάθε λογής οφείλει να υπάρχει επαρκής γνώση πάνω στο αντίστοιχο αντικείμενο με ουσιαστικά κριτήρια και επιχειρήματα, για να αποφευχθεί ο κίνδυνος ελιτίστικων συμπεριφορών, ανοίγοντας έτσι την αιώνια διαμάχη περί κατηγοριοποίησης μεταξύ «υψηλής»

---

²²⁹ en.wikipedia.org. (2021). «Symphonic Metal» [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Symphonic_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].

²³⁰ Smialek, T. E. (2008). *Rethinking Metal Aesthetics: Complexity, Authenticity, and Audience in Meshuggah's I and Catch Thirtythr33*, McGill University, σελ. 14-15.

και «χαμηλής» τέχνης. Είναι αδιαμφισβήτητο πως υπάρχουν ορισμένα βασικά τεχνικά χαρακτηριστικά και πλαίσια σε κάθε είδος τέχνης, τα οποία σύμφωνα με την κατάλληλη διαδικασία εξέτασης και μέσω «αντικειμενικής κριτικής» μπορούν να σχολιαστούν επαρκώς αναδεικνύοντας τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία σε οποιοδήποτε δημιούργημα. Ωστόσο, παράλληλα πρέπει να ληφθεί υπόψιν και το πλαίσιο στο οποίο έχει θέσει το δημιούργημά του ο εκάστοτε καλλιτέχνης, καθώς και οι λόγοι που επέλεξε την κατεύθυνση που οδήγησε στο τελικό αποτέλεσμα, υπό όρους αισθητικής και γενικότερου οράματος, εάν αυτοί υπάρχουν.

Τόσο η metal όσο και η λογοτεχνία του φανταστικού, όπως εξετάσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, έχουν αντιμετωπιστεί επικριτικά, γεγονός που δεν έχει σταματήσει, χαρακτηρίζοντας τους δυο αυτούς δημιουργικούς χώρους αποκλειστικά ως προϊόντα φυγής (escapism), χωρίς να περιέχουν αξιολογικά ή ποιοτικά στοιχεία να παρουσιάσουν, απορρίπτοντας τα συγκεκριμένα είδη ως υποδεέστερα, ανώριμα και παιδαριώδη, μεταξύ άλλων ανάλογων χαρακτηρισμών. Όπως και η πλειοψηφία των δημοφιλών ειδών μουσικής, έτσι και η metal έχει πλαισιωθεί από πληθώρα επίμαχων ζητημάτων και αιτιών που προκαλούν αντιπαραθέσεις και έντονες αρνητικές κριτικές λόγω κάποιων ακραίων ηχητικών, στιχουργικών και εικαστικών περιεχομένων, τα οποία θεωρείται πως απειλούν ορισμένες αξίες που θεωρούνται πολύτιμες²³¹.

Σε γενικές γραμμές μπορεί να ειπωθεί πως οι έντονοι προβληματισμοί σχετικά με το ανησυχητικό περιεχόμενο και τα όποια επικίνδυνα μηνύματα της metal και κάποιων υποκατηγοριών της έχουν σταματήσει, ή έστω καταλαγιάσει σε μεγάλο βαθμό. Αν πραγματοποιηθεί μια σχετική ανασκόπηση και αποτίμηση σχετικά με αυτό το ζήτημα, γίνεται σύντομα αντιληπτό πως οι εντονότερες ανησυχίες μάλλον κατατάσσονται σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους και γεγονότα τα οποία συντάραξαν την κοινή γνώμη. Συγκεκριμένα, η δεκαετία του 1980, αν και είναι η σημαντικότερη για το μουσικό είδος λόγω της συνολικής εξέλιξης της metal και των υποκατηγοριών της, σε πολιτικό πλαίσιο, το έδαφος δεν ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκό. Με την κυβέρνηση της Margaret Thatcher στην Αγγλία και την κυβέρνηση του Ronald Reagan στην Αμερική, υπολογίζεται πως ο γενικότερος συντηρητισμός της

---

²³¹ Hjelm, T., Kahn-Harris, K., & Levine, M. (2012). «Heavy metal as controversy and counterculture», *Popular Music History*, 6(1), σελ. 06-07.

συγκεκριμένης περιόδου έπαιξε κάποιο ρόλο στην επικριτική άποψη που είχε μερίδα κόσμου για το μουσικό είδος της metal²³².

Σύμφωνα με τον Smith, η ρητορική του φόβου που δημιουργήθηκε μέσω της προβολής των μέσων μαζικής ενημέρωσης επιδείνωσε και έδωσε μεγάλη έκταση στην κατάσταση, καθιστώντας ουσιαστικά τη metal μουσική ως αποδιοπομπαίο τράγο²³³. Κάποια από τα κυριότερα παραδείγματα εκτενούς προβολής της metal μουσικής από μέσα μαζικής ενημέρωσης λόγω επιλήψιμων γεγονότων αποτελούν η δράση της επιτροπής PMRC (Parents' Music Resource Center) και η συνεδρίαση που πραγματοποιήθηκε το 1985, η οποία αφορούσε κυρίως το στιχουργικό περιεχόμενο του μουσικού είδους που θεωρείτο προσβλητικό και επικίνδυνο, καθώς και τα γεγονότα της νορβηγικής σκηνής του black metal στις αρχές της δεκαετίας του 1990, που περιλάμβαναν ορισμένες διαβόητες πλέον εγκληματικές δραστηριότητες όπως δολοφονίες και εμπρησμούς εκκλησιών²³⁴.

Σύμφωνα με τον Brett A. Barnett το βίαιο και απαισιόδοξο περιεχόμενο που υπάρχει σε τραγούδια του είδους μπορεί να λειτουργήσει θετικά, δυνητικά προσφέροντας κατά κάποιο τρόπο κάθαρση ή κάποιας φύσης εξιλέωση κατά τη διαδικασία της ακρόασης, καθώς το τραγούδι συγκριτικά με άλλα μέσα ψυχαγωγίας και διασκέδασης όπως ο κινηματογράφος απαιτεί μεγαλύτερη συναισθηματική συμμετοχή από τη μεριά του ακροατή, ο οποίος καλείται να κατασκευάσει εικόνες στο μυαλό του σύμφωνα με το περιεχόμενο του εκάστοτε τραγουδιού. Προσθέτοντας το γεγονός πως ο ακροατής έχει την τάση να ταυτίζεται με το περιεχόμενο ενός τραγουδιού με τις δικές του προσωπικές εμπειρίες, σε περίπτωση που κάποιο πιθανό τραγικό στιχουργικό περιεχόμενο προκαλέσει ταύτιση, ο ακροατής επενδύει συναισθηματικά σε σημαντικό βαθμό μέσω των στίχων, δημιουργώντας μια ιδιαίτερη σχέση ανάμεσα στον ακροατή και τη μουσική²³⁵.

---

²³² Lang, P. (2015). *Do Problem Music Subcultures [Heavy Metal & Hip-Hop] Cause Deviant Behaviour?*, σελ. 09.

²³³ Αναλυτικότερα, ο Smith αναφέρει πως σε περιόδους κοινωνικοπολιτικών κρίσεων και αναταραχών που επικρατούν στην γενικότερη ατμόσφαιρα της κουλτούρας, η ρητορική του φόβου λειτουργεί αναδεικνύοντας κάποιου είδους αποδιοπομπαίο τράγο, ώστε η προσοχή να εστιαστεί εκεί και όχι στο ουσιαστικό επίκεντρο και στις αιτίες των κρίσεων. Ο Smith αναλύει εκτενώς το θέμα της ρητορικής του φόβου σε συνδυασμό με τη metal κουλτούρα στην ακόλουθη έρευνα του. Smith, V. G. (2009). *Rhetorics of Fear, Deployment of Identity, and Metal Music Cultures*. University of South Florida, σελ. 17.

²³⁴ Hjelm, T., Kahn-Harris, K., & Levine, M. (2012), ό.π., σελ. 08-09.

²³⁵ Barnett, B. A. (2017), ό.π., σελ. 93.

Σχετικά με το βίαιο στιχουργικό και εικαστικό περιεχόμενο της metal και ιδιαιτέρως των περισσότερων ακραίων υποκατηγοριών της, τόσο οι μουσικοί που εμπλέκονται άμεσα όσο και οι ακροατές παρόλο που «παίζουν» με ένα υποθετικό σκηνικό βίαια και τοποθετούνται υπό κάποια έννοια σε αυτό, εξαιρώντας ένα μικρό ποσοστό με περιπτώσεις παρεκκλίσεων, σπανίως λαμβάνουν μέρος σε πραγματικές βίαιες καταστάσεις και πράξεις. Οι ουσιαστικές δραστηριότητές τους παραμένουν η μουσική ακρόαση, η συλλογή δίσκων και γενικώς πράγματα που σχετίζονται κατά βάση με τη μουσική και ουσιαστικά εξερευνούν πιθανώς παραβατικά ή προκλητικά σενάρια και καταστάσεις χωρίς πρακτικά να λαμβάνουν μέρος στην πραγματικότητα²³⁶.

Γενικώς, φαίνεται πως διατηρήθηκε σαν κάποιου είδους παράδοση η γενικότερη αφοσίωση σε περιεχόμενο και θεματολογίες που σε συμβολικό και πρακτικό επίπεδο ξεπερνούν όρια, ενώ ταυτόχρονα αμφισβητούν καθιερωμένες αξίες και πρακτικές. Σύμφωνα με τον Kahn-Harris, αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές στις περισσότερες ακραίες εκφάνσεις της metal μουσικής, όπου τα όρια του αποδεκτού στα πλαίσια της μουσικής, της έντασης και του ήχου δοκιμάζονται συνολικά στο έπακρο²³⁷.

Οι Titus Hjelm, Keith Kahn-Harris, Mark LeVine στην έρευνα τους με τίτλο «Heavy metal as controversy and counterculture», σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, καταλήγουν στο συμπέρασμα πως τα αμφιλεγόμενα και επίμαχα στοιχεία που διατηρεί η metal παραμένουν μέρος της επειδή το αμφιλεγόμενο και το επίμαχο σε γενικότερο πλαίσιο είναι βαθιά ριζωμένα χαρακτηριστικά στην συνολική ταυτότητα του ίδιου του είδους²³⁸. Σε κάθε περίπτωση, εν τέλει φαίνεται πως η άποψη σχετικά με τη metal μουσική θα συνεχίσει να ποικίλλει και βασικό ρόλο σε αυτό παίζει σε σημαντικό βαθμό η οπτική γωνία του εκάστοτε δέκτη. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Frank Faulkner σε σχετικό κείμενο έρευνάς του, το συγκεκριμένο μουσικό είδος για κάποιους θα είναι η προσωποποίηση του κακού και της ανηθικότητας, για άλλους η επιτομή του ενθουσιασμού, του δράματος και της διασκέδασης και για άλλους απλώς μια εν δυνάμει προσοδοφόρα δουλειά²³⁹.

---

²³⁶ Phillipov, M. (2012), ό.π., σελ. 152.

²³⁷ Hjelm, T., Kahn-Harris, K., & Levine, M. (2012), ό.π., σελ. 14.

²³⁸ Ό.π., σελ. 17.

²³⁹ Balmain, C., & Drawmer, L. (2009). *Something Wicked This Way Comes: Essays on Evil and Human Wickedness*. Amsterdam - New York: Rodopi, σελ. 194.

4. Κεφάλαιο Τέταρτο: Η λογοτεχνία του φανταστικού και η επίδραση της στο μουσικό ιδίωμα της Metal

4.1 Η σχέση της rock και της metal με τη λογοτεχνία του φανταστικού: πιθανές αιτίες για τη σύμπραξη

Μπορούμε πλέον να περάσουμε στο ζήτημα της επίδρασης της λογοτεχνίας του φανταστικού στη metal μουσική, καθώς και τη γενικότερη σχέση και αλληλεπίδραση που έχουν μεταξύ τους. Πρόκειται για συνδυασμό στοιχείων ο οποίος μπορεί να χαρακτηριστεί κατάλληλος, καθώς όπως γράφει και ο McParland, η metal μέσω της υφολογικής και ηχητικής ποικιλίας που διαθέτει συνεχίζει να δίνει προτεραιότητα και έμφαση σε στοιχεία όπως στη δύναμη, στο μυθικό και το μαγικό στοιχείο, τη φαντασία και το υπερφυσικό, ενώ μέσα από το συγκεκριμένο μουσικό είδος παρελαύνουν ήρωες, εγκληματίες, θεοί και τέρατα μεταξύ πολλών άλλων²⁴⁰.

Ο Beaman σχολιάζει πως από τα πρώιμα ακόμη στάδια της rock και της metal, συγκροτήματα έχουν αντλήσει έμπνευση από κείμενα συγγραφέων όπως οι Coleridge, Tolkien, Poe, Nietzsche και Shakespeare μεταξύ πολλών άλλων, καθώς οι θεματικές που αντικατοπτρίζουν τις ανησυχίες τους περιλαμβάνουν τη φύση του καλού και του κακού, το θάνατο, τον πόνο, την ευτυχία, τον πόλεμο, το θεό, την ελευθερία, την τρέλα, την αμαρτία και τη δικαιοσύνη μεταξύ πολλών ακόμη παρόμοιων²⁴¹. Όλες αυτές οι θεματικές οδηγούν σε πολύ συχνή βάση έμπνευση για τους μουσικούς της metal μουσικής.

Συνεχίζοντας, ο McParland ισχυρίζεται πως μέσω της metal μουσικής και των θεματικών της οι ακροατές είναι δυνατό να ανακαλύψουν πάλι το στοιχείο του μύθου, το οποίο έχει ελαττωθεί λόγω του λογικού τρόπου σκέψης που κυριαρχεί στη σύγχρονη εποχή. Το στοιχείο του μύθου μπορεί να βρίσκεται στο υποσυνείδητο των ακροατών, κατά κάποιο τρόπο «ανενεργό», και είναι ικανό να συναρπάσει τους ακροατές εάν «επανενεργοποιηθεί» μέσω της

---

²⁴⁰ McParland, R. (2018). *Myth and Magic in Heavy Metal Music*. Jefferson, North Carolina: McFarland & company, σελ. 05-06, 08.

²⁴¹ Beaman, J. (2021). «Metal for the Mind». [online] isi.org. Διαθέσιμο στο: <https://isi.org/modern-age/metal-for-the-mind/> [Πρόσβαση 17 Ιαν. 2022].

φαντασίας. Υποστηρίζει πως η επιθυμία και η ανάγκη του σύγχρονου κοινού καταναλωτών για το μυθικό στοιχείο και τη φαντασία απαντάται από τη rock και metal μουσική, τη λογοτεχνία και την ποπ κουλτούρα σε ευρύτερο πλαίσιο. Τα είδη μυθοπλασίας όπως ο τρόμος, η επιστημονική φαντασία και το fantasy, τα οποία κατακλύζουν ισχυρά μέσα ψυχαγωγίας όπως ο κινηματογράφος και η τηλεόραση, αποτελούν ισχυρά παραδείγματα σχετικά με τη ζήτηση που υπάρχει από τη μεριά των καταναλωτών για ιστορίες και αφηγήσεις τέτοιων ειδών²⁴². Παράλληλα, ο McParland επισημαίνει πως η rock μουσική έχει συσχετιστεί με το κίνημα του ρομαντισμού στην Ευρώπη του 18ου και 19ου αιώνα, αναφέροντας την κοινή εκτίμηση που μοιράζονται και οι δύο καλλιτεχνικοί χώροι για τον συμβολισμό και το μύθο ως μέσα έκφρασης²⁴³.

Ο Sederholm θεωρεί πως η μουσική και η μυθοπλασία μοιράζονται κοινό ενδιαφέρον στην έκφραση του παράξενου ή του ασυνήθιστου στοιχείου, και περιορίζοντας το πλήθος μουσικών ειδών, εστιάζοντας και παρατηρώντας τους συνδυασμούς και τη σχέση που υπάρχει συγκεκριμένα μεταξύ της metal και της λογοτεχνίας του φανταστικού, η παρατήρηση του ερευνητή είναι εύστοχη. Όπως επισημαίνει συνεχίζοντας, η metal μουσική χρησιμοποιεί σε συχνή βάση άμεσες και σαφείς πρακτικές μεταφορές υλικού από διαφορετικά μέσα ψυχαγωγίας και διασκέδασης, και οι θαυμαστές της μουσικής απολαμβάνουν τη διαδικασία ανακάλυψης των συνδέσεων μεταξύ τραγουδιών και των πηγών από τις οποίες προέρχονται οι αναφορές²⁴⁴.

Οι αλληλεπιδράσεις των διάφορων μέσων και κατηγοριών ψυχαγωγίας και διασκέδασης στο ευρύτερο περιβάλλον της ποπ κουλτούρας, μουσικές κουλτούρες με κουλτούρες λογοτεχνίας, κινηματογράφου και video games, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη σχέση που αναπτύχθηκε ανάμεσα στη metal μουσική και τη φανταστική λογοτεχνία. Όπως αναφέρθηκε και στο δεύτερο κεφάλαιο, η λογοτεχνία του φανταστικού κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 60' γνώρισε μεγάλη ζήτηση και γενικότερο ενδιαφέρον, πράγμα που οφείλεται σε μεγάλο ποσοστό στη δημοτικότητα του Tolkien.

Συμπεριλαμβάνοντας και τη heavy metal μουσική σε αυτό το χρονικό πλαίσιο, παράλληλα με τις εξελίξεις στη φανταστική λογοτεχνία και τη στροφή του βλέμματος του

---

²⁴² McParland, R. (2018), ό.π., σελ. 47-48.

²⁴³ Ό.π., σελ. 84.

²⁴⁴ Sederholm, C. H. (2016). «H. P. Lovecraft, Heavy Metal, and Cosmicism», *Rock Music Studies*, 3(3), σελ. 03-04.

κόσμου πάνω σε αυτή, οι Trafford και Pluskowski αναφέρουν πως είναι φυσικό επακόλουθο το συγκεκριμένο μουσικό είδος να εμπνέεται σημαντικά από το συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος, σχολιάζοντας για παράδειγμα πως οι ακροατές της metal είναι εξοικειωμένοι με είδη όπως το *Sword & Sorcery*. Μέσα στη συνολική, συνεχή και ταυτόχρονη διαδικασία εξέλιξης των δυο αυτών ειδών, κοινοί παρονομαστές όπως η προσέλκυση ατόμων με παρόμοια ενδιαφέροντα και ενασχολήσεις, σε συνδυασμό με τις αλληλεπιδράσεις των συγκεκριμένων υποκουλτούρων και την περαιτέρω ενίσχυση τους με την επιτυχία ταινιών φαντασίας, το παιχνίδι *Dungeons and Dragons* και με video games είδους adventure με fantasy περιεχόμενο, συνετέλεσαν στην συσχέτιση και την ενδυνάμωση των δεσμών μεταξύ της λογοτεχνίας του φανταστικού και τη metal μουσική, επικυρώνοντας τη σχέση μεταξύ των δύο²⁴⁵.

4.2 Πρώιμα παραδείγματα αναφορών στη rock και τη metal: αρχικά στάδια αλληλεπίδρασης

Ανεξάρτητα από την περίπτωση της metal, η λογοτεχνία του φανταστικού και η επίδραση της αρχίζει να διαφαίνεται στη μουσική σταδιακά, με καλλιτέχνες να κάνουν σαφείς αναφορές σε στιχουργικό και εικαστικό επίπεδο. Ο Patrick Moran αναφέρει πως στο χρονικό διάστημα των δεκαετιών 1960 έως 1980 υπήρχε μια τάση ενσωμάτωσης του φανταστικού στοιχείου σε διάφορα μουσικά ιδιώματα, και γενικώς μια ευρύτερη άντληση έμπνευσης από δημιουργίες στη συγκεκριμένη κατεύθυνση, αρχικά ιδιαιτέρως από την κατηγορία του fantasy. Κάποια μουσικά κομμάτια έχουν ως βασική στιχουργική θεματολογία τον Άρχοντα των Δαχτυλιδιών του J. R. R. Tolkien όπως το «The Ballad of Bilbo Baggins» (1967) του Leonard Nimoy²⁴⁶, ενώ στη Hard Rock και Metal, τα «Rumble On» (1969) και «The Battle of

---

²⁴⁵ Trafford, S., & Pluskowski, A.G. (2007). «Antichrist superstars: The Vikings in hard rock and heavy metal» στο Marshall, D.W. (ed.) *Mass Market Medieval essays on the Middle Ages in popular culture*. McFarland, Jefferson, σελ. 60.

²⁴⁶ Μια ενδιαφέρουσα λεπτομέρεια για τον γράφοντα είναι το γεγονός πως ο Leonard Nimoy που αναφέρθηκε παραπάνω είναι ο ηθοποιός που υποδύθηκε τον τηλεοπτικό χαρακτήρα Spock της κλασικής πλέον σειράς επιστημονικής φαντασίας «Star Trek». Η σειρά δεν αποτελεί μεταφορά λογοτεχνικού έργου, αλλά είναι σημαντική για την επιστημονική φαντασία και την διάδοση της σε γενικότερο πλαίσιο, με επιφανείς συγγραφείς του είδους όπως ο Philip K. Dick να έχουν δηλώσει πως είναι θαυμαστές της σειράς. Μάλιστα, ο Harlan Ellison δούλεψε στη σειρά, γράφοντας ένα από τα πλέον αγαπημένα και καλύτερα επεισόδια της σύμφωνα με πολλούς θαυμαστές και κριτικούς, το «The City on the Edge of Forever», αν και το πρωτότυπο κείμενο υπέστη κάποιες αλλαγές από το επιτελείο της τηλεοπτικής σειράς. Για περισσότερες λεπτομέρειες ενδείκνυται το ακόλουθο άρθρο. Phipps, K. (2018). «Harlan Ellison wrote Star Trek's greatest episode. He hated it» [online] Vox. Διαθέσιμο στο:

Evermore» (1971) των Led Zeppelin είναι κάποια από τα πρώτα δείγματα της παρουσίας της fantasy λογοτεχνίας²⁴⁷.

Ακόμη ένας σημαντικός μουσικός της rock που είχε έντονη αλληλεπίδραση με το φανταστικό στοιχείο, και ιδιαίτερα με την επιστημονική φαντασία, ήταν ο David Bowie. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 η επίδραση της επιστημονικής φαντασίας ήταν έντονη στη θεματολογία των τραγουδιών του και στον γενικότερο τομέα της δραματουργίας, υιοθετώντας για κάποιο χρονικό διάστημα και παράλληλη προσωπικότητα σε δημόσιες εμφανίσεις και συναυλίες του, τον εξωγήινο Ziggy Stardust. Κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα τραγουδιών του με θεματολογικό περιεχόμενο επιστημονικής φαντασίας είναι τα «Space Oddity», «Life on Mars?», «Oh! You Pretty Things», ενώ το 1972 κυκλοφόρησε και ο κλασικός δίσκος του «The Rise and Fall of Ziggy Stardust and the Spiders from Mars» που περιείχε τραγούδια όπως τα «Starman», «Ziggy Stardust» και «Suffragette City». Κάποια χρόνια αργότερα, το 1976, πρωταγωνίστησε στη κινηματογραφική μεταφορά του βιβλίου «The Man Who Fell on Earth» (1963) του συγγραφέα Walter Tevis²⁴⁸.

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η πρώτη εμφάνιση του όρου «Heavy Metal» κατά κάποιο τρόπο πραγματοποιήθηκε στο χώρο της λογοτεχνίας. Η άτυπη σύνδεση της λογοτεχνίας με φανταστικό περιεχόμενο και του μουσικού ιδιώματος της metal φαίνεται να δημιουργείται συμπτωματικά στις αρχές της δεκαετίας του 1960, μέσω του βιβλίου «The Soft Machine» (1961) του συγγραφέα William S. Burroughs, πρώτο μέρος της τριλογίας που αποκαλείται «The Nova Trilogy». Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο όρος «Heavy Metal» φαίνεται πως χρησιμοποιείται εκεί για πρώτη φορά και στη συνέχεια στο τρίτο βιβλίο της τριλογίας με τίτλο «The Nova Express», χωρίς φυσικά να υπάρχει κάποια σύνδεση με το μουσικό είδος²⁴⁹, καθώς αυτό θα αρχίσει να διαμορφώνεται μια δεκαετία αργότερα, το 1970.

Σχετικά με τη χρήση του όρου στο συγκεκριμένο βιβλίο, ο Burroughs τον έχει δώσει ως παρωνύμιο σε χαρακτήρα του βιβλίου, τον Uranium Willy, αποκαλούμενο και ως «the heavy

---

<https://www.vox.com/culture/2018/6/29/17518928/harlan-ellison-star-trek-grudge-science-fiction-rip> [Πρόσβαση 11 Φεβ. 2022].

²⁴⁷ Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 41.

²⁴⁸ Οι Canavan και Link αναφερόμενοι στο χαρακτήρα του Ziggy Stardust τον περιγράφουν ως «αμφιυλόφιλο, εξωγήινο rock θεό» με κόκκινα μαλλιά και εξωφρενικά κοστούμια. Canavan, G., & Link, E. C. (2019), ό.π., σελ. 365-366.

²⁴⁹ William, P. & Cogan, B. (2009), ό.π., σελ. 03-04.

metal kid²⁵⁰». Ο συγκεκριμένος χαρακτήρας εμφανίζεται στην λογοτεχνική τριλογία και κάποια εμφανισιακά στοιχεία που τον διακρίνουν είναι το μεταλλικό πρόσωπο του και οι κεραίες που έχει στο ημιδιαφανές κρανίο του. Στα πλαίσια της πλοκής των μυθιστορημάτων φαίνεται να σχετίζεται με τη συμμορία Nova, η οποία χαρακτηρίζεται και ως «*The Blue Heavy Metal People of Uranus—Heavy con men selling issues of fraudulent universe stock*». Όπως αναφέρει η Weinstein²⁵¹ ο χαρακτήρας του Uranium Willy δεν είχε καμία σχέση με τη metal μουσική, γεγονός εύκολα αντιληπτό και από το χρονολογικό πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιήθηκε στα βιβλία του Burroughs. Παράλληλα, στο δεύτερο μέρος της τριλογίας με τίτλο «*The Ticket that Exploded*» που πρωτοεκδόθηκε το 1962 ο όρος heavy metal χρησιμοποιείται και ως κάποιου είδους ναρκωτικό. Συνολικά, το γεγονός αυτό αποτελεί σίγουρα μια ενδιαφέρουσα συμπτωματική σύνδεση μεταξύ metal μουσικής και λογοτεχνίας του φανταστικού για τον γράφοντα, ιδιαίτερα αν αναλογιστούμε την μετέπειτα σχέση και γενικότερη αλληλεπίδραση τους. Η χρήση του όρου δεν είχε μουσική έννοια, αλλά ήταν πιθανώς η πρώτη του εμφάνιση στο χώρο της ευρύτερης ποπ κουλτούρας.

Η σχέση της λογοτεχνίας του φανταστικού, καθώς και του φανταστικού στοιχείου γενικώς με τη metal μουσική έχει μακρά και κοινή πορεία, σε βαθμό που η χρήση φανταστικού περιεχόμενου στον εικαστικό τομέα είναι κάτι που είναι αναμενόμενο και σύνηθες ως απεικόνιση, αποτελώντας αναπόσπαστο κομμάτι της συνολικής αισθητικής στο συγκεκριμένο μουσικό είδος. Όπως επισημαίνει χαρακτηριστικά η Weinstein, το περιεχόμενο ψυχαγωγίας και διασκέδασης στο ευρύτερο φάσμα της ποπ κουλτούρας είναι από τις βασικότερες πηγές έμπνευσης που χρησιμοποιείται στη metal από τους δημιουργούς της, τόσο σε στιχουργικό όσο και σε εικαστικό πλαίσιο²⁵². Όλα τα παραπάνω θα γίνουν περισσότερο αντιληπτά στο επόμενο υποκεφάλαιο όταν γίνει αναφορά στους Black Sabbath και σε κάποια στοιχεία σχετικά με το ξεκίνημα τους ως μουσικό συγκρότημα.

Στο πεδίο της λογοτεχνίας, η Weinstein αναφέρει πως οι δημιουργίες κάποιων από των σημαντικότερων εκπροσώπων της λογοτεχνίας του φανταστικού όπως του Edgar Allan Poe, του H. P. Lovecraft καθώς και του J. R. R. Tolkien έχουν εμπνεύσει τραγούδια, κάτι που συνεχίζει να γίνεται σταθερά στο χώρο. Ως παράδειγμα, η Weinstein αναφέρει το κομμάτι «*Murders in the Rue Morgue*» του συγκροτήματος Iron Maiden, βασιζόμενο στην ομότιτλη

---

²⁵⁰ Ο.π., σελ. 03-04.

²⁵¹ Weinstein, D. (2013), ό.π., σελ. 38.

²⁵² Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 40.

ιστορία του Poe. Αντιστοίχως, ως ισχυρές επιρροές αναφέρει και κινηματογραφικές ταινίες των κατηγοριών Sword and Sorcery, όπως η ταινία «Conan the Barbarian» (1982) η οποία βασίζεται στο λογοτεχνικό χαρακτήρα του Robert E. Howard, και ταινιών τρόμου, όπως η ταινία «Friday the 13th» (1980), γνωστές ως «Κόναν ο Βάρβαρος» και «Παρασκευή και 13» αντιστοίχως στο ελληνικό κοινό²⁵³.

Οι παραπάνω συγγραφείς, μαζί με τον Robert E. Howard, τον δημιουργό του χαρακτήρα Conan, και τον Michael Moorcock, τον δημιουργό του χαρακτήρα Elric, αποτελούν συνολικά κάποιες από τις συνηθέστερες επιρροές που χρησιμοποιεί η πλειοψηφία των metal συγκροτημάτων στους τομείς του στιχουργικού περιεχόμενου, καθώς και της εικαστικής έμπνευσης και απεικόνισης που χρησιμοποιούνται στα προϊόντα τους, ανεξάρτητα από το υποείδος στο οποίο κατατάσσονται. Ο χαρακτήρας Conan αναφέρθηκε επειδή έχει ιδιαίτερο αντίκτυπο όπως θα γίνει σταδιακά αντιληπτό παρακάτω.

Λόγω συχνότερων αναφορών στο συγγραφικό τους έργο από metal συγκροτήματα, θα εστιάσω σε μεγαλύτερο ποσοστό σε περιπτώσεις που αφορούν τους J. R. R. Tolkien, Robert E. Howard, H. P. Lovecraft και Michael Moorcock. Σε ό,τι αφορά τον τομέα της μουσικής, θα δοθούν παραδείγματα από σημαντικά ή ιδιαιτέρως επιτυχημένα και γνωστά συγκροτήματα που αποτέλεσαν παράδειγμα με την ενασχόληση τους με τη λογοτεχνία του φανταστικού, θέτοντας κάποιου είδους παράδοση υπό μια έννοια, συμβάλλοντας παράλληλα στην συνολική εξέλιξη της metal και των υποκατηγοριών της. Παρόλα αυτά, για μια γενικότερη και όσο το δυνατόν πληρέστερη εικόνα της έκτασης που έχει η επίδραση της λογοτεχνίας του φανταστικού και το φανταστικό στοιχείο σε ευρύτερο πλαίσιο στη metal, παράλληλα θα γίνουν αναφορές σε διάφορα συγκροτήματα και συγγραφείς των οποίων το λογοτεχνικό έργο εμφανίζεται σε αυτό το μουσικό είδος.

---

²⁵³ Ο.π., σελ. 40.

4.3 Επικύρωση της σχέσης μέσω εναρμόνισης λογοτεχνικών αναφορών και μουσικής: Παραδείγματα στιχουργικού περιεχόμενου με αναφορές στη λογοτεχνία του φανταστικού

Ο Simmons επισημαίνει πως στη metal συναντώνται διάφορες επιφανείς μυθοποιίες από τη λογοτεχνία του φανταστικού, με κυριότερες τη Middle Earth από το συγγραφικό έργο του Tolkien, και την περίπτωση του Cthulhu Mythos, όπως συχνά αποκαλούν το συγγραφικό έργο του Lovecraft²⁵⁴. Αντίστοιχα είναι συχνές και οι αναφορές σε fantasy ήρωες, ιδίως της Sword & Sorcery κατηγορίας, οι οποίοι ως θεματολογία κυριαρχούν μάλιστα σε κάποια υποείδη όπως η Power Metal²⁵⁵.

Οι Led Zeppelin, αν και όπως αναφέρθηκε προηγουμένως δεν χαρακτηρίζονται αμιγώς heavy metal, αποτέλεσαν καταλυτικό συγκρότημα στη διαμόρφωση του ιδιώματος και εντοπίζεται και η εισαγωγή θεματολογίας βασισμένης στη λογοτεχνία του φανταστικού. Το 1969 στο δίσκο «Led Zeppelin II», το συγκρότημα γράφει το τραγούδι «Ramble On», στο οποίο εντοπίζονται σαφείς αναφορές στον Άρχοντα των Δαχτυλιδιών του J. R. R. Tolkien, κάνοντας αναφορές στο πλάσμα Gollum και την τοποθεσία Mordor, που παίζουν κρίσιμο ρόλο στην ιστορία της τριλογίας βιβλίων του συγγραφέα. Το τραγούδι «Misty Mountain Hop» φαίνεται επίσης να κάνει έμμεση αναφορά σε τοποθεσία του κόσμου του Tolkien, στα Misty Mountains, ενώ στο «The Battle of Evermore» το οποίο περιγράφει μια επική μάχη η οποία βάσει συνειρμών και περιεχομένου θεωρείται πως είναι η μάχη στα «Pelennor Fields» η οποία διαδραματίζεται στο τρίτο βιβλίο της επιδραστικής σειράς, το «The Return of the King». Ταυτόχρονα, γίνονται άμεσες αναφορές, καθώς στους στίχους συναντάμε χαρακτήρες όπως τα τερατώδη πλάσματα «Ringwraiths», που αποτελούν κάποιες από τις βασικές απειλές που αντιμετωπίζουν οι ήρωες των βιβλίων. Και τα δυο κομμάτια περιέχονται στο δίσκο «Led Zeppelin IV» (1971)²⁵⁶.

---

²⁵⁴ Simmons, D. (Ed.). (2013). *New Critical Essays on H.P. Lovecraft*. Palgrave Macmillan, σελ. 193.

²⁵⁵ Frelik, P. (2013). «Dark Matters: Mapping Science Fiction on the Extreme Metal Continuum», *Journal of the Fantastic in the Arts*, 24(2 (88)), σελ. 289–309.

²⁵⁶ Σε αυτό το σημείο ο McParland φαίνεται να κάνει ορισμένα τυπογραφικά λάθη γράφοντας το όνομα του πλάσματος ως «Golum», το οποίο στα αγγλικά πρωτότυπα των βιβλίων ο Tolkien γράφει ως «Gollum», και τα «Pelannor Fields» που αναφέρει γράφονται ως «Pelennor Fields» αντίστοιχα από τον συγγραφέα. McParland, R. (2018), *ό.π.*, σελ. 19-23.

Ο Ronnie James Dio, πέρα από αγαπητή φιγούρα στη metal σκηνή, εκτός από τις φωνητικές του δυνατότητες ήταν γνωστός και για τη χρήση στίχων με fantasy περιεχόμενο. Σημαντικό παράδειγμα τραγουδιού είναι η περίπτωση του «Stargazer» που ηχογράφησε με τους Rainbow στο δίσκο «Rising» (1976), το οποίο αφορά έναν μάγο ο οποίος ήθελε να χτίσει έναν ψηλό πύργο. Το εν λόγω κομμάτι θεωρείται σημαντικό για τη θεματολογία και το μουσικό ύφος του για την επιρροή που άσκησε στη metal τα ακόλουθα χρόνια, ιδιαίτερα στο είδος της Power Metal. Ο Dio συνέχισε να γράφει στίχους εμπνευσμένους από το φανταστικό σε όλη την διάρκεια της μουσικής σταδιοδρομίας του, και στα χρόνια που πέρασε με τους Black Sabbath μετά τη φυγή του Ozzy Osbourne, και στις σόλο κυκλοφορίες του²⁵⁷.

Σε ευρύτερο πλαίσιο, πρέπει να αναφερθεί πως η κατηγορία της Power Metal χαρακτηρίζεται ως το είδος στο οποίο συναντάται συχνότερα η επίδραση του fantasy στοιχείου, και για αυτό το λόγο πολλές από τις αναφορές που γίνονται σε βιβλία και ιστορίες που κατατάσσονται στο είδος του fantasy πραγματοποιούνται από συγκροτήματα αυτής της κατηγορίας. Όπως λέει χαρακτηριστικά ο Sam Dunn στο ντοκιμαντέρ για τη metal μουσική με τίτλο «Metal: A Headbanger's Journey» για να περιγράψει το συγκεκριμένο υποείδος, «*think swords, sorcery, chivalry and dungeons and dragons* (το επιτραπέζιο παιχνίδι που αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο), *and you've got power metal*²⁵⁸».

Συνεχίζοντας σε επόμενο θέμα, η παρουσία τεράτων είναι σταθερή στο ευρύτερο φάσμα της metal, καθώς πληθώρα metal συγκροτημάτων αντλούν έμπνευση και από τη λογοτεχνία τρόμου. Ο McParland κάνει λόγο για τη γενικότερη παρουσία τερατωδών μορφών που αποτελούσε σταθερά στην τάση του γοθικού ρομαντισμού. Γίνεται συχνός συσχετισμός μεταξύ των λογοτεχνικών τεράτων και των metal μουσικών και ακροατών ως κοινωνικοί «παρίες», όπως χαρακτηρίζει και η Weinstein όσους ανήκουν στη metal σκηνή. Σχολιάζοντας το τέρας του Frankenstein σε αντίστοιχη παρομοίωση με τους οπαδούς της metal, ο McParland αναφέρει ως χαρακτηριστικά που το προσδιορίζουν το γεγονός πως πρόκειται για παράξενη, ανεπιθύμητη φιγούρα. Σε ευρύτερο πλαίσιο, συχνή στη metal είναι η εμφάνιση γνωστών

---

²⁵⁷ Bardine, B. A. (2009). *Elements of the Gothic in Heavy Metal: A Match Made in Hell*. English Faculty Publications, σελ. 130.

²⁵⁸ Μετάφραση στα ελληνικά από τον γράφοντα: «Σκεφτείτε σπαθιά, μαγεία, ιπποτισμό και το επιτραπέζιο παιχνίδι Dungeons and Dragons, και έχετε το Power Metal». Πριν αναφερθεί στο σύνθημα περιεχόμενο της Power Metal κατηγορίας, αρχίζει συγκεκριμένα, λέγοντας την πρόταση “metal’s most over the top and fantastical sub-genre”. Wise, J. J., Dunn, S., & Feldman, S. (Directors). (2006). *Metal: A Headbanger's Journey* [Documentary on DVD]. Burbank, Canada: Warner Bros.

λογοτεχνικών τεράτων όπως ο Δράκουλας και το τέρας του Frankenstein από τα μυθιστορήματα του Bram Stoker και της Mary Shelley αντίστοιχα²⁵⁹.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα μουσικών στη metal οι οποίοι έχουν ασχοληθεί με γνωστά τέρατα από το λογοτεχνικό χώρο αποτελεί το συγκρότημα Iced Earth στον δίσκο «Horror Show» (2001). Πολλά από τα τραγούδια αφορούν θεματολογικά κλασικές φιγούρες της γοτθικής λογοτεχνικής παράδοσης, μεταξύ των οποίων συναντώνται κομμάτια με τους τίτλους «Jekyll & Hyde²⁶⁰», «Frankenstein» και «Dracula». Το συγκρότημα μέσω αυτών των τραγουδιών δίνει φωνή στους χαρακτήρες, ενώ ταυτόχρονα προσεγγίζουν με διαφορετικό τρόπο την ιστορία τους, όπως αναφέρουν οι Botero Camacho και Picón del Campo²⁶¹.

4.4 Η συμβολή των Black Sabbath στη σχέση της λογοτεχνίας του φανταστικού και της metal μουσικής

Οι Black Sabbath αποτελούν σημαντικό συνδετικό κρίκο ανάμεσα στη λογοτεχνία του φανταστικού και τη metal. Έδωσαν το συγκεκριμένο όνομα στο σχήμα τους λόγω της ομότιτλης ταινίας τρόμου η οποία κυκλοφόρησε το 1963, με τον τραγουδιστή Ozzy Osbourne και τον μπασίστα Geezer Butler στη συνέχεια να γράφουν τους στίχους ενός τραγουδιού με τον ίδιο τίτλο. Έμπνευση για τους στίχους του κομματιού αποτέλεσε το συγγραφικό έργο ιστοριών τρόμου του Dennis Wheatley, του οποίου ο Butler ήταν αναγνώστης μεταξύ άλλων συγγραφέων. Πέρα από το γεγονός πως ουσιαστικά θεωρούνται πλέον η πρώτη αμιγώς Heavy Metal μπάντα από το μεγαλύτερο μέρος των ερευνητών όπως αναφέρθηκε και στο τρίτο κεφάλαιο, είναι και το πρώτο συγκρότημα που εισήγαγε σκοτεινές θεματικές και θεματικές που

---

²⁵⁹ McParland, R. (2018), ό.π., σελ. 85.

²⁶⁰ Βασίζεται στην κλασική ιστορία της γοτθικής νουβέλας του Robert Louis Stevenson, «*Strange Case of Dr Jekyll & Mr Hyde*» (1886). Περισσότερες πληροφορίες για τη νουβέλα στον σύνδεσμο της Britannica που ακολουθεί. Lebeau, V. (X.X.). «The Strange Case of Dr. Jekyll & Mr. Hyde» [online] Britannica.com. Διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/topic/The-Strange-Case-of-Dr-Jekyll-and-Mr-Hyde> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].

²⁶¹ Οι συγγραφείς της έρευνας αναφέρουν ως παράδειγμα διαφορετικής αφηγηματικής προσέγγισης στα τραγούδια των Iced Earth την περίπτωση του τραγουδιού «Dracula», όπου ο εν λόγω κλασικός λογοτεχνικός χαρακτήρας παρουσιάζεται ως ένας ηττημένος πολεμιστής ο οποίος αρχίζει να αμφισβητεί τις πεποιθήσεις του και να μετανιώνει το πεπραγμένο που του επιφυλάσσεται. Botero Camacho, M., & Picón del Campo, N. (2017). «A Twist in the Song: Retracing Myth and Dante's Poem in Heavy Metal Music», *Icono* 14, volumen 15 (1), σελ. 173.

παραπέμπουν στο φανταστικό σε στιχουργικό και εικαστικό πλαίσιο, με το χαρακτηριστικό εξώφυλλο του δίσκου να περιέχει μια μαυροντυμένη γυναικεία φιγούρα με φόντο ένα μεσαιωνικό κτήριο²⁶² (εικόνα 4.1, σελ. 140).

Ο Bardine χαρακτηρίζει το ομότιτλο κομμάτι του δίσκου «Black Sabbath» ως ένα πρώιμο παράδειγμα τραγουδιού με στίχους γοθτικού ύφους, αναφέροντας τον αποκρυφισμό ως το βασικό γοθικό στοιχείο που χρησιμοποιεί το συγκρότημα σε αυτή την περίπτωση, και συγκεκριμένα την παρουσία της φιγούρας του σατανά. Ουσιαστικά συσχετίζει την συνολική αισθητική που αποπνέει το τραγούδι μέσω των αποκρυφιστικών εικόνων που δημιουργεί και μέσω της μορφής του σατανά με τη γοθική λογοτεχνία, καθώς πρόκειται για στοιχεία που συνήθως συναντώνται σε αυτή²⁶³.

Οι Black Sabbath δημιούργησαν τραγούδια εμπνευσμένα από τη φανταστική λογοτεχνία στην πρώτη τους δισκογραφική εμφάνιση το 1970, η οποία από την πλειοψηφία των ερευνητών θεωρείται ως η πρώτη επίσημη περίπτωση metal δίσκου. Κομμάτι του δίσκου στο οποίο βασική επιρροή φαίνεται πως αποτέλεσε το πρώτο βιβλίο της τριλογίας του Άρχοντα των Δαχτυλιδιών, «The Fellowship of the Ring» (1954) είναι το «The Wizard» και οι στίχοι γράφτηκαν έχοντας στο νου τον μάγο Gandalf²⁶⁴, βασικό χαρακτήρα της σειράς βιβλίων που πρωτοεμφανίστηκε στο «The Hobbit» (1937), το οποίο είναι prequel της βασικής τριλογίας, και παίζει σημαντικό ρόλο στην πλοκή των συγκεκριμένων βιβλίων.

Σύμφωνα με τον ίδιο σε συνέντευξη που έχει παραχωρήσει, ο Geezer Butler, μπασίστας του συγκροτήματος, διάβαζε το βιβλίο εκείνη την περίοδο και αποφάσισε να γράψει στίχους εμπνευσμένους από αυτό. Πρέπει ωστόσο να αναφερθεί επίσης πως είναι πιθανό να μην αποτελεί αποκλειστική έμπνευση το βιβλίο, καθώς, εάν και δεν έχουν γράψει τους στίχους, άλλα μέλη τους συγκροτήματος έχουν δώσει τη δική τους εκδοχή για την προέλευση και

---

²⁶² Συγκεκριμένα, ο Cope αναφέρει πως ο Geezer Butler βλέποντας την αφίσα της ταινίας «The 3 Faces of Death», σκέφτηκε παράλληλα πως εάν υπάρχει κοινό που πληρώνει για να φοβηθεί μέσω προβολής ταινιών, υπάρχει περίπτωση να υπάρχει αντίστοιχα κοινό που θα πληρώσει για να φοβηθεί από ακρόαση μουσικής. «The 3 Faces of Death» είναι η αγγλική μετάφραση του πρωτότυπου τίτλου της ταινίας από τα ιταλικά, ενώ στην αγγλική έκδοση της ταινίας δόθηκε ο τίτλος «Black Sabbath» για να γίνει σύνδεση με την προηγούμενη ταινία του σκηνοθέτη, «Black Sunday». Cope, A. L. (2010), ό.π., σελ. 34.

²⁶³ Ο Bardine σχολιάζει πως η Helen Stoddart στο βιβλίο «*The Handbook to Gothic Literature*» αναφέρει πως ο σατανάς είναι το πιο κοινό παράδειγμα δαιμονικής παρουσίας στη γοθική λογοτεχνία, μαζί με κακόβουλα πνεύματα, δαίμονες, φαντάσματα και διαφόρων ειδών υπερφυσικές διαταραχές. Bardine, B.A. (2009), ό.π., σελ. 127-128.

²⁶⁴ Kuusela, T. (2015). «Dark Lord of Gorgoroth: Black Metal and the Works of Tolkien» στο Cécile van Zon & Renée Vink (red.), *Lembas Extra 2015. Unexplored Aspects of Tolkien and Arda*. Leiden: Tolkien Genootschap Unquendor, σελ. 97.

έμπνευση των στίχων²⁶⁵. Τη δεύτερη περίπτωση αναφοράς στη φανταστική λογοτεχνία αποτελεί το κομμάτι με τίτλο «Behind the Wall of Sleep», που είναι αναφορά στο διήγημα τρόμου του H.P. Lovecraft με τίτλο «Beyond the Wall of Sleep» (1919), με μια μικρή τροποποίηση στον τίτλο²⁶⁶.

Λαμβάνοντας υπόψιν τις παραπάνω περιπτώσεις και τις πληροφορίες που περιλαμβάνουν, είναι εύλογο να διαπιστωθεί πως η σχέση της metal και της φανταστικής λογοτεχνίας θεμελιώθηκε ουσιαστικά από τη «γέννηση» της συγκεκριμένης μουσικής, η έστω στη πρώιμη μορφή της, μέσω ορισμένων βασικών εκπροσώπων της. Περιπτώσεις αναφοράς σε φανταστική λογοτεχνία μπορούν να εντοπιστούν πριν τις δισκογραφικές κυκλοφορίες συγκροτημάτων που υπήρξαν καθοριστικά στην εισαγωγή και την εδραίωση της γενικότερης αισθητικής των στοιχείων που ορίζουμε ως φανταστικό, όμως η εκτεταμένη χρήση εξώφυλλων που παραπέμπουν στο φανταστικό καθώς και η στιχουργική θεματολογία είχε ξεκινήσει ουσιαστικά από την αρχή της δεκαετίας του 1970, έχοντας έκτοτε σταθερή και συχνή παρουσία στη δισκογραφία, πριν ακόμα αρχίσει να μορφοποιείται πλήρως το μουσικό είδος της metal και το πλήθος διαφορετικών υποϊδωμάτων της, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980.

4.5 Η περίπτωση των Iron Maiden και το ζήτημα της πιστότητας στις μεταφορές κειμένων σε διαφορετικά μέσα ψυχαγωγίας

Ο Bardine αναφέρει και τους Iron Maiden ως ακόμη ένα σημαντικό συγκρότημα της metal μουσικής που χρησιμοποίησε θέματα γοθτικού ύφους, αναφέροντας το παράδειγμα του τραγουδιού «The Number of the Beast» το οποίο επίσης περιέχει στιχουργικό περιεχόμενο με αποκρυφιστικό θέμα και τη μορφή του σατανά να αναφέρεται. Ο ερευνητής σχολιάζει πως μέσω των στίχων οι ακροατές μπορούν να οπτικοποιήσουν το σκηνικό χάους που περιγράφεται, κοινό και βασικό στοιχείο τόσο σε αυτό το είδος λογοτεχνίας όσο και στη metal μουσική, όπως έχει επισημανθεί και σε προηγούμενα κεφάλαια. Ακόμη ένα κοινό στοιχείο μεταξύ της metal και της γοθτικής μυθοπλασίας σύμφωνα με τον Bardine είναι αυτό της ανατροπής, επιδιώκοντας μέσω αυτής τη διαφορετικότητα, με τον ερευνητή να

---

²⁶⁵ Irwin, W. (2012). *Black Sabbath and Philosophy: Mastering Reality*. John Wiley & Sons.

²⁶⁶ Simmons, D. (Ed.). (2013), ό.π., σελ. 194-195.

αναφέρει πως συγκροτήματα της «NWOBHM» τάσης (New Wave of British Heavy Metal) και αντίστοιχα συγγραφείς γοτθικής μυθοπλασίας επιθυμούσαν να διαφοροποιούνται από όσους προηγήθηκαν στους συγκεκριμένους δημιουργικούς χώρους²⁶⁷.

Επιστρέφοντας στους Iron Maiden, ως συγκρότημα έχουν συχνή χρήση αναφορών σε βιβλία φανταστικού στη μουσική τους, καλύπτοντας το φάσμα των βασικών κατηγοριών fantasy, επιστημονικής φαντασίας και λογοτεχνίας τρόμου κατά τη διάρκεια της μακρόχρονης πορείας τους. Το γνωστό συγκρότημα χρησιμοποιεί άμεσα ή έμμεσα αναφορές σε βιβλία με φανταστικό περιεχόμενο καθώς ο Steve Harris, μπασίστας, ιδρυτικό μέλος και βασικός συνθέτης του συγκροτήματος αντλεί σε συχνή βάση έμπνευση από τη λογοτεχνία του φανταστικού και τη μυθολογία, δηλώνοντας πως οι ιδέες του για τα τραγούδια του προέρχονται από ταινίες, την ανάγνωση ιστορικών και επιστημονικών βιβλίων καθώς και την ανάγνωση επιστημονικής φαντασίας και τρόμου. Όπως αναφέρει ο McParland, ο συνδυασμός μουσικής, τρόμου, μύθων και επιστημονικής φαντασίας έχει ως αποτέλεσμα το συγκρότημα να συνθέτει δημιουργικές μουσικές αφηγήσεις οι οποίες εκτελούνται με δυναμισμό στις συναυλίες²⁶⁸.

Συνεχίζοντας, ο McParland σχολιάζει πως οι Iron Maiden είναι το πιο «λογοτεχνικό» συγκρότημα της metal, οι οποίοι συνεχίζουν να αντλούν με ενθουσιασμό έμπνευση από τη φανταστική λογοτεχνία. Ακολουθούν ορισμένες από τις χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις αναφορών του συγκροτήματος στη λογοτεχνία του φανταστικού. Το τραγούδι «Murders in the Rue Morgue» στο δίσκο «Killers» (1981) αποτελεί αναφορά στην ιστορία του Edgar Allan Poe. Το κομμάτι «To Tame a Land» στον δίσκο «Piece of Mind» (1983) αφορά θεματολογικά το κλασικό βιβλίο επιστημονικής φαντασίας «Dune» (1965) του συγγραφέα Frank Herbert, και ενώ ήθελαν να ονομάσουν αρχικά το τραγούδι «Dune», δεν πήρανε έγκριση από τον συγγραφέα επειδή δεν του άρεσε η metal ως μουσικό είδος²⁶⁹. Στον δίσκο «Somewhere in Time» (1986) υπάρχει το κομμάτι «Stranger in a Strange Land» το οποίο παραπέμπει στο βιβλίο με το ίδιο όνομα του συγγραφέα Robert A. Heinlein, αν και το περιεχόμενο διαφέρει ανάμεσα στα δυο, διατηρώντας την αναφορά αποκλειστικά στον

---

²⁶⁷ Bardine, B.A. (2009), ό.π., σελ. 133.

²⁶⁸ McParland, R. (2018), ό.π., σελ. 103, 106.

²⁶⁹ Ο Umurhan μάλιστα αναφέρει σε υποσημείωση του πως όταν ο Herbert ρωτήθηκε από τον μάνατζερ των Iron Maiden για το συγκεκριμένο ζήτημα, ο συγγραφέας απείλησε νομικώς. Umurhan, O. (2012). *Heavy Metal Music and the Appropriation of Greece and Rome*. *Syllecta Classica*, 23(1), Department of Classics, University of Iowa, σελ. 134.

τίτλο. Κάτι αντίστοιχο φαίνεται να ισχύει και στην περίπτωση του τραγουδιού «Out of the Silent Planet», το οποίο μοιράζεται τον ίδιο τίτλο με το βιβλίο του C. S. Lewis που περιέχεται στο δίσκο «Brave New World» (2000), ενώ ο τίτλος του δίσκου παραπέμπει στο κλασικό βιβλίο του Aldous Huxley με το ίδιο όνομα. Το τραγούδι «Childhood's End» στο δίσκο «Fear of the Dark» (1992) μοιράζεται τον ίδιο τίτλο με το βιβλίο του Arthur C. Clarke²⁷⁰.

Σχετικά διαφορετική περίπτωση αποτελεί το τραγούδι «Children of the Damned» στο δίσκο «The Number of the Beast» (1982). Είναι βασισμένο στις ταινίες «Village of the Damned» (1960) και «Children of the Damned» (1964), οι οποίες αποτελούν κινηματογραφικές μεταφορές του βιβλίου επιστημονικής φαντασίας «The Midwich Cuckoos» του John Wyndham²⁷¹. Ακόμη μια ενδιαφέρουσα περίπτωση αποτελεί το κομμάτι «Rime of the Ancient Mariner» στο δίσκο «Powerslave» (1984), που βασίζεται στο ομότιτλο ποίημα του Samuel Taylor Coleridge. Ο Spadaro σχολιάζει πως το ποίημα μπορεί να χαρακτηριστεί και ως «έπος μινιατούρα» καθώς μοιράζεται στοιχεία με κλασικά λογοτεχνικά έργα όπως την Οδύσσεια του Ομήρου, την Αινειάδα του Βιργιλίου και τη Θεία Κωμωδία του Δάντη, τα οποία θεωρείται πως ήταν ορισμένες από τις πηγές έμπνευσης για τη συγγραφή του²⁷². Επίσης, οι Iron Maiden κυκλοφόρησαν το «Seventh Son of a Seventh Son» (1988), το οποίο είναι concept δίσκος εμπνευσμένος από το βιβλίο «Seventh Son» (1987) του Orson Scott Card, παίρνοντας μόνο τη βασική πλοκή του, χωρίς να αποτελεί πιστή μεταφορά της ιστορίας. Ο Albarat σχολιάζει πως τα τραγούδια «Seventh Son of a Seventh Son», «The Prophecy» και «The Clairvoyant» συνδυάζουν το επικό στοιχείο που εντοπίζεται στη fantasy κατηγορία της λογοτεχνίας, με την κατηγορία της rock μουσικής²⁷³.

Η περίπτωση του συγκεκριμένου δίσκου δίνει την ευκαιρία να σχολιαστεί και το ζήτημα της πιστότητας στις μεταφορές σε ευρύτερο πλαίσιο. Το ζήτημα σχετικά με την πιστότητα μιας οποιασδήποτε μεταφοράς υλικού από μέσο σε μέσο είναι κάτι που συνήθως διαχάζει και οι απόψεις δίστανται. Ορισμένοι θαυμαστές προτιμούν το νέο μέσο στο οποίο

---

²⁷⁰ Το τραγούδι «Murders in the Rue Morgue» λανθασμένα αναφέρεται στο κείμενο ως «Murders of the Rue Morgue». McParland, R. (2018), ό.π., σελ. 104.

²⁷¹ Kirkby, T. (Director). (2001). *Classic Albums: Iron Maiden – The Number of the Beast* [Documentary on DVD]. United States: Eagle Vision.

²⁷² Spadaro, E. (2012). *The Rime of the Ancient Mariner and Iron Maiden: The Romantic Legacy in Rock and Roll*. Università Degli Studi Di Catania, σελ. 36.

²⁷³ Albarat, J.F.M. (2017). *Adapting Literature to Rock Music: Seventh Son of a Seventh Son and The Chemical Wedding*. Madrid: Universidad Complutense De Madrid, σελ. 07, 11.

μεταφέρεται το πρωτότυπο υλικό να ακολουθεί όσο πιο πιστά γίνεται το πρωτότυπο, ενώ άλλοι δεν έχουν ιδιαίτερο πρόβλημα σε περιπτώσεις διαφοροποίησης, είτε υπάρχει απόκλιση από το πρωτότυπο σε μικρό ή μεγάλο βαθμό. Σχετικά με αυτό το ζήτημα, ο Sederholm φέρνει ως παράδειγμα την ταινία «Re-Animator» (1986) η οποία είναι βασισμένη στο διήγημα του Lovecraft με τίτλο «Herbert West–Reanimator» (1922). Ο ερευνητής υποστηρίζει πως αν η ταινία ακολουθούσε πιστά την ιστορία του συγγραφέα, θα έχανε τη μοναδικότητα της ως ξεχωριστό, αυτόνομο δημιούργημα²⁷⁴.

Σχετικά με το θέμα της μεταφοράς κειμένων σε διαφορετικά μέσα, οι Botero Camacho και Picón del Campo σχολιάζουν πως στις περισσότερες περιπτώσεις το πρωτότυπο ξεπερνάει τα όρια που έχουν τεθεί από τον δημιουργό και το πλαίσιο στο οποίο αρχικά υπήρχε, και υπό μια έννοια απελευθερώνεται από αυτά, καθώς ο εκάστοτε αναγνώστης μπορεί να διαμορφώσει την δική του άποψη και πιθανώς να αντιληφθεί με διαφορετικό τρόπο το περιεχόμενο. Ιδιαίτερο ρόλο στα παραπάνω παίζουν οι νέες επανεξετάσεις και μεταφορές του πρωτότυπου υλικού σε διαφορετικά μέσα ψυχαγωγίας, καθώς και η ευρύτερη κουλτούρα που επικρατεί κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο²⁷⁵.

Ιδιαίτερα στην περίπτωση της μεταφοράς κειμένου σε μουσική μορφή, πρέπει να ληφθούν υπόψιν συγκεκριμένες παράμετροι όπως η μουσικότητα με την οποία θα μπορούσε να αποδοθεί, καθώς και η διαδικασία μεταφοράς του κειμένου σε στίχους τραγουδιού, και στη συγκεκριμένη περίπτωση σε metal δίσκο που μπορεί να βασίζεται εξολοκλήρου σε λογοτεχνικό έργο. Ο Albalat παραθέτει απόσπασμα από το βιβλίο «A Theory of Adaptation» της Linda Hutcheon, στο οποίο η συγγραφέας επισημαίνει ορισμένους απαραίτητους κανόνες:

“In the move from telling to showing, a performance adaptation must dramatize: description, narration, and represented thoughts must be transcoded into speech, actions, sounds and visual images²⁷⁶”.

---

²⁷⁴ Sederholm, C. H. (2016), ό.π., σελ. 04.

²⁷⁵ Botero Camacho, M., & Picón del Campo, N. (2017), ό.π., σελ. 182.

²⁷⁶ Μετάφραση στα ελληνικά από τον γράφοντα: «Κατά τη διαδικασία μετάβασης από την αφήγηση στην προβολή, μια διασκευή παράστασης πρέπει να δραματοποιεί: η περιγραφή, η αφήγηση και οι αναπαριστώμενες σκέψεις πρέπει να κωδικοποιηθούν σε ομιλία, πράξεις, ήχους και οπτικές εικόνες».

Σύμφωνα με το παραπάνω απόσπασμα, ο Albalat συνεχίζοντας καταλήγει στο συμπέρασμα πως σε περίπτωση μεταφοράς ενός έργου σε κάποιο διαφορετικό μέσο, είναι απαραίτητο να διατηρηθεί η ουσία του γενικότερου μηνύματος, αλλά με διαφορετικό τρόπο, ώστε η μεταφορά του έργου να λειτουργήσει επιτυχώς στη μουσική μορφή του. Επίσης, επισημαίνει πως η όπερα είχε σημαντικό ρόλο στο γενικότερο ζήτημα της μεταφοράς έργων, καθώς και ότι πολλές από τις δημοφιλέστερες παραστάσεις που έχουν έρθει στο προσκήνιο από την χρονολογική περίοδο της Αναγέννησης είναι βασισμένες σε θρησκευτικό, μυθολογικό ή λογοτεχνικό περιεχόμενο. Τέλος, θεωρεί πως ο δίσκος «Seventh Son of a Seventh Son» των Iron Maiden είναι επιτυχής μεταφορά του βιβλίου του Card, καθώς παρόλο που δεν είναι απόλυτα πιστή, μεταφέρει με επιτυχία τις βασικές θεματικές του βιβλίου σε μουσική μορφή²⁷⁷.

4.6 Tolkien και metal

Ο Tolkien είναι πιθανότατα ο συγγραφέας στον οποίο γίνονται οι περισσότερες αναφορές στη metal και τα μουσικά παρακλάδια της. Οι αναφορές συνήθως εντοπίζονται στο στιχουργικό τομέα με μεμονωμένα κομμάτια στο πλαίσιο ενός δίσκου, άλλα παράλληλα υπάρχουν και περιπτώσεις δίσκων των οποίων η θεματολογία είναι εξολοκλήρου βασισμένη σε λογοτεχνικές δουλειές του. Υπάρχει πληθώρα συγκροτημάτων τα οποία οφείλουν την ονομασία τους στη τριλογία του Άρχοντα των Δαχτυλιδιών, προερχόμενα από το λογοτεχνικό σύμπαν που δημιούργησε στο γνωστότερο έργο του. Συνήθως τα ονόματα βασίζονται σε μέρη, χαρακτήρες και αντικείμενα τα οποία αναφέρονται στις σελίδες των βιβλίων, ενώ αναφορές εντοπίζονται και στο artwork δίσκων και προϊόντων των συγκροτημάτων²⁷⁸.

Η Manea σχολιάζει πως ο Tolkien στο συγγραφικό του έργο συνδύασε πολλά και διαφορετικά αναγνωρίσιμα στοιχεία από διάφορες κουλτούρες και μύθους όπως τη

---

²⁷⁷ Albalat, J.F.M. (2017), ό.π., σελ. 05, 12.

²⁷⁸ Ο Kuusela στην προκειμένη περίπτωση αναφέρεται στην κατηγορία της Black Metal, αλλά τα παραπάνω ισχύουν για την πλειοψηφία του μουσικού φάσματος της metal που κάνουν αναφορές στο συγγραφικό έργο του Tolkien. Η έρευνα του Kuusela είναι λεπτομερής και αναφέρει πολλά γνωστά συγκροτήματα της Black Metal σκηνής που έχουν επηρεαστεί από τα βιβλία του Tolkien. Μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα συγκροτημάτων που αναφέρονται στις σελίδες της έρευνας του είναι οι Burzum, οι Darkthrone, οι Gorgoroth, οι Marduk και οι Dimmu Borgir. Kuusela, T. (2015), ό.π., σελ. 89.

σκανδιναβική μυθολογία, παραλληλίζοντας την πρακτική του συνδυασμού διαφορετικών στοιχείων με την περίπτωση της metal, η οποία επίσης είναι το αποτέλεσμα μίξης διάφορων μουσικών στοιχείων, αναφέροντας ως συγκεκριμένο παράδειγμα την περίπτωση της Black Metal. Συνεχίζοντας, η ερευνήτρια επισημαίνει πως ένα μεγάλο ποσοστό από τα συγκροτήματα της κατηγορίας ουσιαστικά οικειοποιείται στοιχεία πολλών και διαφορετικών επιρροών, όπως για παράδειγμα από ταινίες τρόμου και παγανιστικές θεότητες, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα ιδιαίτερο αφηγηματικό αμάλγαμα στη μουσική τους²⁷⁹.

Οι Blind Guardian, δημοφιλές γερμανικό σχήμα που κατατάσσεται στη κατηγορία της Power Metal, έχουν ασχοληθεί αρκετές φορές με τη fantasy λογοτεχνία. Από τα πρώτα στάδια της μουσικής πορείας τους άρχισαν να συνθέτουν τραγούδια εμπνεόμενοι από το σύμπαν του Tolkien, με θεματολογία το «The Hobbit» και την τριλογία «Lord of the Rings» ή κάνοντας απλές αναφορές σε αυτά. Επίσης, το 1998 κυκλοφόρησαν και concept δίσκο με τίτλο «Nightfall in Middle-Earth²⁸⁰» (εικόνα 4.2, σελ. 141), ο οποίος σχετίζεται θεματολογικά με το «Silmarillion» (Σιλμαρίλλιον η ελληνική απόδοση, από τις εκδόσεις Αίολος²⁸¹), το οποίο όπως αναφέρθηκε και στο δεύτερο κεφάλαιο, ουσιαστικά αποτελεί την λεπτομερή κοσμογονία του σύμπαντος στο οποίο διαδραματίζονται τα γεγονότα των βιβλίων «The Hobbit» και «Lord of the Rings»²⁸². Κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα τραγουδιών τους τα οποία κάνουν αναφορές στον Tolkien είναι τα «Gandalf's Rebirth» και «By the Gates of Moria» στο δίσκο «Battalions of Fear» (1988), το «Lord of the Rings» στο δίσκο «Tales from the Twilight World» (1990), και τα The Bard's Song (In the Forest) και The Bard's Song (The Hobbit) στο δίσκο «Somewhere Far Beyond» (1992).

Παρόλα αυτά, δεν περιορίζονται μόνο στις δουλειές του γνωστού συγγραφέα και ασχολούνται στιχουργικά και με άλλα fantasy βιβλία και το περιεχόμενο τους. Ακόμη ένα παράδειγμα είναι το τραγούδι «Fly» στο δίσκο «A Twist in the Myth» (2006), το οποίο αναφέρεται στην ιστορία του χαρακτήρα Peter Pan των γνωστών παιδικών fantasy βιβλίων

---

²⁷⁹ Manea, I.-M. (2016). *Valhalla Rising: The Construction of Cultural Identity Through Norse Myth In Scandinavian and German Pagan Metal*. University of Bucharest, Faculty of History, σελ. 100-102.

²⁸⁰ Συνοπτικές πληροφορίες γύρω από το δίσκο και το περιεχόμενο από την επίσημη ιστοσελίδα των «βάρδων», όπως συχνά αποκαλούν το συγκρότημα. Blind-guardian.com. (X.X.). «Nightfall in Middle-Earth – 1998» [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.blind-guardian.com/nightfall-in-middle-earth-album/> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].

²⁸¹ Περίληψη του βιβλίου και πληροφορίες για την ελληνική έκδοση του. Εκδόσεις Αίολος. (X.X.). «ΣΙΛΜΑΡΙΛΛΙΟΝ» [online] Διαθέσιμο στο: <https://aiolosbooks.gr/shop/929/silmapillion/> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].

²⁸² Botero Camacho, M., & Picón del Campo, N. (2017), ό.π., σελ. 174.

φαντασίας²⁸³. Επίσης, στο δίσκο «At the Edge of Time» (2010) υπάρχει και το τραγούδι «War of the Throne», το οποίο αντλεί θεματική έμπνευση από τη σειρά βιβλίων «A Song of Ice and Fire» όπου βασίζεται η επιτυχημένη τηλεοπτική σειρά «Game of Thrones».

Οι Cruachan, γνωστό συγκρότημα στη folk metal κατηγορία, έχει επίσης κάνει αναφορά στην τριλογία του Άρχοντα των Δαχτυλιδιών, γράφοντας το κομμάτι «Shelob» για το δίσκο «The Morrigan's Call» (2006), το οποίο αναφέρεται στο τέρας-αράχνη με το συγκεκριμένο όνομα. Η τερατώδης αράχνη Shelob εμφανίζεται στην κλασική ιστορία του Άγγλου συγγραφέα, περιπλέκοντας τα σχέδια των ηρώων, αλλά εν τέλει καταφέρνουν να ξεπεράσουν το εμπόδιο, αποτελώντας χαρακτηριστικό παράδειγμα του μοτίβου συνάντησης αντιξοότητας και επίλυσης του προβλήματος μέσω θάρρους, το οποίο χρησιμοποιείται στο είδος του fantasy σε συχνή βάση²⁸⁴.

4.7 Moorcock και metal

Η περίπτωση του Michael Moorcock παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον πάνω στο θέμα της σχέσης και της επίδρασης της λογοτεχνίας του φανταστικού με τη metal, καθώς πέρα από τις αναφορές συγκροτημάτων πάνω στο λογοτεχνικό του έργο, έχει συνεργαστεί ο ίδιος με μουσικούς, συνεισφέροντας στο στιχουργικό τομέα μεταξύ άλλων. Οι χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις συμμετοχής του σε δημιουργία μουσικών δίσκων είναι με τα συγκροτήματα Hawkwind και Blue Öyster Cult, με τις οποίες μπάντες έχει συνεργαστεί συχνότερα και σε μεγαλύτερο βαθμό, ενώ παράλληλα είχε και δικό του προσωπικό μουσικό σχήμα με το όνομα Michael Moorcock & The Deep Fix²⁸⁵.

Ως συγγραφέας, ο Moorcock συγκαταλέγεται στους επιδραστικότερους στο χώρο της φανταστικής λογοτεχνίας, με γνωστότερο δημιούργημα του τον χαρακτήρα Έλρικ του Μελνιμπονέ, (Elric of Melniboné στο πρωτότυπο), ο οποίος έχει απασχολήσει και συνεχίζει να απασχολεί με τις περιπέτειες του και την τραγική φιγούρα του τη συγκεκριμένη μουσική. Οι Hawkwind συνήθως χαρακτηρίζονται ως space rock ή psychedelic rock συγκρότημα γνωστό

---

²⁸³ Ο.π., σελ. 174.

²⁸⁴ Molloy, L. (2014). *Folk Metal: The Circle of Influence. Section of Music*, Dundalk Institute of Technology, σελ. 20.

²⁸⁵ Moran, P. (2019), ό.π., σελ. 41.

για τις θεματικές επιστημονικής φαντασίας που χρησιμοποιεί. Ο δίσκος που κυκλοφόρησαν με τον τίτλο «Warrior on the Edge of Time» (1975) είναι έντονα εμπνευσμένος από τις ιστορίες του Elric και την ιδέα του «Eternal Champion» («Ο Αιώνιος Πρόμαχος» είναι η επίσημη ελληνική μετάφραση από τις εκδόσεις Αίολος²⁸⁶), με τον Moorcock να συνεργάζεται στη δημιουργική διαδικασία μαζί με το συγκρότημα, υπογράφοντας μεγάλο μέρος των στίχων στα κομμάτια²⁸⁷.

Σε γενικότερο πλαίσιο, οι Hawkwind είναι περίπτωση συγκροτήματος που κινήθηκε ιδιαίτερα εντός της ευρύτερης science fiction κουλτούρας. Ο Moorcock αποκαλείται και ως ο «πιο rock'n'roll από όλους τους συγγραφείς της επιστημονικής φαντασίας» σύμφωνα με την Taylor, καθώς η συνεργασία του με τα συγκεκριμένα, ιδιαιτέρως γνωστά συγκροτήματα στο ευρύτερο φάσμα της rock είναι γνωστή στους ακροατές που είναι αναγνώστες της λογοτεχνίας του φανταστικού²⁸⁸. Το 1985 κυκλοφόρησε ο δίσκος «The Chronicle of the Black Sword» ο οποίος είναι στο μεγαλύτερο μέρος του βασισμένος στα βιβλία του Elric, και στη περιοδεία για την προώθηση του δίσκου, στην οποία βιντεοσκοπήθηκαν δυο συναυλίες και κυκλοφόρησαν σε βίντεο με την ίδια ονομασία, συμμετείχε και ο Moorcock στη σκηνή, μαζί με performers στον ρόλο χαρακτήρων από τη σειρά βιβλίων του Elric. Παράλληλα, κυκλοφόρησε και δίσκος με την ηχογραφημένη συναυλία το 1986 με το όνομα «Live Chronicles²⁸⁹».

Το συγκρότημα Cirith Ungol είναι χαρακτηριστική περίπτωση metal σχήματος που επικεντρώνεται κυρίως στις ιστορίες του Elric, ενώ παράλληλα για κάθε εξώφυλλο δίσκου τους έχουν κάποιο παλιό εξώφυλλο βιβλίου συλλογής με ιστορίες του χαρακτήρα²⁹⁰, παράδοση που ξεκίνησε από τον πρώτο δίσκο της μπάντας που κυκλοφόρησε το 1981, «Frost and Fire» (εικόνα 4.3, σελ. 142). Παρόλα αυτά, το όνομα της μπάντας προέρχεται από το «Lord of the Rings» του Tolkien, καθώς πρόκειται για κάποιο μονοπάτι στη Mordor, βασική τοποθεσία της

---

²⁸⁶ Εκδόσεις Αίολος. (X.X.). «ΕΡΕΚΟΖΙ: Ο ΑΙΩΝΙΟΣ ΠΡΟΜΑΧΟΣ» [online] Διαθέσιμο στο: <https://aiolosbooks.gr/shop/830/erekozi-o-eonios-promachos/> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].

²⁸⁷ Canavan, G., & Link, E. C. (2019), ό.π., σελ. 363.

²⁸⁸ Taylor, L. (2006). *Metal Music as Critical Dystopia: Humans, Technology and the Future in 1990s Science Fiction Metal*. St. Catharines, Ontario: Faculty of Social Sciences and Faculty of Humanities, Brock University, σελ. 43.

²⁸⁹ Ο σύνδεσμος της ιστοσελίδας της δισκογραφικής εταιρίας που κυκλοφορεί το δίσκο, με κάποιες περιληπτικές πληροφορίες για την ηχογραφημένη συναυλία. Cherryred.co.uk. (X.X.). «Hawkwind: Live Chronicles» [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.cherryred.co.uk/product/hawkwind-live-chronicles/> [Πρόσβαση 12 Φεβ. 2022].

²⁹⁰ Το συγκρότημα επισημαίνει την εκτίμηση τους προς το συγγραφικό έργο του Moorcock και σχολιάζει την επιρροή που άσκησε στη μουσική και τα εξώφυλλα των δίσκων τους. Cirithungol.org. (X.X.). [online] Διαθέσιμο στο: <https://cirithungol.org/artist/michael-moorcock/> [Πρόσβαση 12 Φεβ. 2022].

πλοκής των βιβλίων. Ακόμη ένα παράδειγμα αποτελεί η ιταλική μπάντα Domine, η οποία έχει συχνά τον Elric ως εξώφυλλο και στιχουργικό περιεχόμενο στους δίσκους της. Το ντεμπούτο του συγκροτήματος με τίτλο «Champion Eternal» (1997) αφιερώνει την πλειοψηφία των κομματιών στον χαρακτήρα του Moorcock, όμως στην περίπτωση του τραγουδιού «The Midnight Meat Train» αναφέρονται στην ομότιτλη ιστορία τρόμου του γνωστού συγγραφέα τρόμου Clive Barker. Οι Blind Guardian έχουν επίσης ασχοληθεί με τις ιστορίες του συγγραφέα, με παραδείγματα τα τραγούδια «The Quest for Tanelorn» στο δίσκο «Somewhere Far Beyond» (1992), και «Tanelorn (Into the Void)» στο δίσκο «At the Edge of Time» (2010), τα οποία σχετίζονται με την Tanelorn, μυθική πόλη στη σειρά βιβλίων του Elric.

Γενικώς, όπως και ο Conan του Howard, έτσι και ο Elric του Moorcock αποτέλεσε πηγή έμπνευσης στη metal²⁹¹ και σε διάφορους καλλιτεχνικούς χώρους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα επίδρασης του Elric σε εικαστικό πλαίσιο εντοπίζεται μεταξύ άλλων και στον γνωστό Ιάπωνα εικαστικό Yoshitaka Amano²⁹², ο οποίος καθιέρωσε την αισθητική απεικόνιση της επιτυχημένης σειράς βιντεοπαιχνιδιών Final Fantasy. Ο Moorcock έχει σχολιάσει πως είναι ο εικαστικός ο οποίος έχει αποτυπώσει ιδανικά την μορφή και τη γενικότερη απεικόνιση του Elric²⁹³.

4.8 Lovecraft και metal

Ο Lovecraft είναι ακόμη μια σημαντική προσωπικότητα συγγραφέα του οποίου η συγγραφική δουλειά έχει σημαντική επίδραση σε ολόκληρο το μουσικό φάσμα της metal. Η εκτενής χρήση θεματολογίας που παραπέμπει στο συγγραφικό έργο του Lovecraft συνάδει και συνδυάζεται επιτυχώς με την αποκαλυπτική θεματολογία που χρησιμοποιείται συχνά στη συγκεκριμένη μουσική και τις κατηγορίες της. Σε ευρύτερο πλαίσιο, ο Sederholm αναφέρει ως

---

²⁹¹ Το συγκεκριμένο άρθρο περιέχει σε μεγάλη λεπτομέρεια παραδείγματα συγκροτημάτων που έχουν εμπνευστεί από τον χαρακτήρα του Moorcock. Karmazid. (2019). «Chronicle of the Black Sword: Rock and Metal Inspired by Michael Moorcock's Multiverse» [online] Ride Into Glory. Διαθέσιμο στο: <https://rideintoglory.com/chronicle-of-the-black-sword-rock-and-metal-inspired-by-michael-moorcocks-multiverse/> [Πρόσβαση 12 Φεβ. 2022].

²⁹² Garcia, D. (2021). «Michael Moorcock Interview - Elric of Melnibone» [online] Screenrant.com. Διαθέσιμο στο: <https://screenrant.com/michael-moorcock-interview-elric-melnibone/> [Πρόσβαση 12 Φεβ. 2022].

²⁹³ Moorcock, M. (2006). «Yoshitaka Amano» [online] Nippon2007.us. Διαθέσιμο στο: http://www.nippon2007.us/GOH/Moorcock_tribute_to_amano.php [Πρόσβαση 12 Φεβ. 2022].

μια από τις πρώτες διασυνδέσεις μεταξύ rock μουσικής και του Lovecraft την περίπτωση του psychedelic rock συγκροτήματος «H. P. Lovecraft» το οποίο, όπως είναι εύκολα αντιληπτό λόγω ονόματος, έτρεφε ιδιαίτερη εκτίμηση για τη λογοτεχνική συμβολή του συγγραφέα.

Στην περίπτωση της επίδρασης του συγγραφέα στη metal γενικότερα, ο ερευνητής θεωρεί πως η σημαντικότερη στιγμή της εδραίωσης του Lovecraft ως βασική πηγή λογοτεχνικής έμπνευσης στο συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος είναι η περίπτωση των Metallica, το δημοφιλέστερο σε εμπορικά πλαίσια συγκρότημα σε αυτό το μουσικό είδος. Το οργανικό τραγούδι «The Call of Ktulu» στο δίσκο «Ride the Lightning» (1984) ουσιαστικά πρόκειται για μελοποίηση της κλασικής ιστορίας «The Call of Cthulhu» (1928), ενώ το «The Thing that Should not Be» στο δίσκο «Master of Puppets» (1986) κάνει διάφορες έμμεσες αναφορές. Άμεση και σημαντικότερη αναφορά αποτελεί ο στίχος «Not dead which eternal lie, Stranger eons Death may die», ο οποίος είναι μια τροποποιημένη εκδοχή της φράσης «That is not dead which can eternal lie, and with strange aeons even death may die», κλασικής και αναγνωρίσιμης στον χώρο της λογοτεχνίας του φανταστικού, η οποία προέρχεται από την ιστορία «The Nameless City» (1921)²⁹⁴. Άμεση αναφορά γίνεται και στον πιο πρόσφατο δίσκο των Metallica, «Hardwired... to Self-Destruct» (2016) στο κομμάτι «Dream No More».

Αναφορές στο λογοτεχνικό έργο του Lovecraft εντοπίζονται με μεγάλη συχνότητα στις περισσότερο ακραίες εκφάνσεις του σκληρού ήχου, συγκεκριμένα στα παρακλάδια του Death και του Black metal. Ο Simmons κάνει μια σύνδεση μεταξύ της Black Metal και του Lovecraft λέγοντας πως ό,τι συμπεριλαμβάνει η σημασία της λέξης «Black» σε αυτή τη μουσική κατεύθυνση, δηλαδή στοιχεία όπως η μαύρη μαγεία, το κακό καθώς και οι κίνδυνοι και ο τρόπος που αυτοί υπάρχουν στο σκοτάδι, είναι όλα κύρια συστατικά των βασικότερων θεματικών στο έργο του Lovecraft²⁹⁵, ενώ ο Norman λέει χαρακτηριστικά πως η εξέλιξη της ακραίας metal σκηνης και η χρήση αναφορών στον Lovecraft είχαν ουσιαστικά κοινή πορεία. Αντίστοιχα, ο Baddeley εντοπίζει την επιρροή του συγγραφέα στο ξεκίνημα της ακραίας metal, λέγοντας τη χαρακτηριστική φράση “*a necrophiliac marriage between this dead American horror writer and modern metal is nothing new—influential death, black and doom metal bands have been courting him since the early-1980s*”²⁹⁶.

---

²⁹⁴ Sederholm, C. H. (2016), ό.π., σελ. 05-06.

²⁹⁵ Simmons, D. (Ed.). (2013), ό.π., σελ. 197.

²⁹⁶ Μετάφραση στα ελληνικά από τον γράφοντα: «ένας νεκροφιλικός γάμος μεταξύ αυτού του νεκρού Αμερικάνου συγγραφέα τρόμου και της σύγχρονης metal μουσικής δεν είναι τίποτα καινούργιο—

Η κληρονομιά που έχει αφήσει μέσω της δουλειάς του βρίσκει εύπορο έδαφος στη metal μουσική, καθώς συγκαταλέγεται στους σημαντικότερους και επιδραστικότερους συγγραφείς της λογοτεχνίας τρόμου. Εκφραστής της ευρύτερης θεματολογίας που αποκαλείται «Cosmic Horror» (Κοσμικός Τρόμος), στην πλειονότητα των ιστοριών του εκφράζει την ασημαντότητα και τον περιορισμό της ανθρώπινης φύσης, νοητικής και σωματικής, καθώς βρίσκεται αντιμέτωπη με ένα απύθμενο σύμπαν χωρίς αρχή και τέλος, προσεγγίζοντας έτσι τον υπαρξιακό τρόπο που έγκειται ως ένα βαθμό σε κάθε άνθρωπο. Οι χαρακτήρες που χρησιμοποιεί έρχονται σε επαφή με όντα των οποίων η μορφή και νοημοσύνη μεταξύ άλλων στοιχείων τους είναι ικανά να τους οδηγήσουν στην τρέλα. Όπως γίνεται κατανοητό και από το έργο του, υπάρχει έντονος νυχλισμός διάχυτος στις ιστορίες του²⁹⁷. Όλα τα παραπάνω στοιχεία είναι δελεαστικά ως θεματολογικό περιεχόμενο για πολλά metal συγκροτήματα, ιδιαίτερα στην ακραία σκηνή.

Ορισμένες από τις πολλές περιπτώσεις συγκροτημάτων που έχουν επηρεαστεί από το συγγραφικό έργο του Lovecraft είναι οι Celtic Frost και οι Morbid Angel, δυο από τα επιδραστικότερα σχήματα στον ακραίο ήχο. Ο ιδρυτής και κιθαρίστας των δεύτερων, Trey Azagthoth, χρησιμοποιεί το συγκεκριμένο ψευδώνυμο ουσιαστικά κάνοντας αναφορά σε θεότητα που εμφανίζεται στα κείμενα του Lovecraft, η οποία αποκαλείται Azathoth²⁹⁸.

Το δημοφιλές συγκρότημα Cradle of Filth έχει έντονη σχέση με τη γοτθική λογοτεχνία, και γενικότερα με τη λογοτεχνία τρόμου, κάνοντας πλήθος αναφορών σε κείμενα αυτών των λογοτεχνικών κατηγοριών. Ο τραγουδιστής και ιθύνων νους του συγκροτήματος, Dani Filth, δίνει έμφαση στο σημαντική σχέση μεταξύ της metal και των συγκεκριμένων λογοτεχνικών κατηγοριών, σχολιάζοντας πως η κατηγορία της Black Metal είναι το μουσικό ανάλογο συγγραφέων τρόμου όπως ο Clive Barker, ο H. P. Lovecraft, ο Poe, ακόμη και ο Tolkien. Το γνωστότερο πλάσμα που έχει επινοήσει ο Lovecraft, το τέρας που ονομάζεται Cthulhu (Κθούλου), έχει απασχολήσει τους στίχους του τραγουδιστή, μεταξύ πολλών ακόμη metal μουσικών. Στο δίσκο «Midian» (2000) ο Filth χρησιμοποιεί τη μυθοποιία του βιβλίου «Cabal» (1988) του Clive Barker και τη συνδυάζει με στοιχεία από ιστορίες του Lovecraft. Άμεση αναφορά αποτελεί το τραγούδι «Cthulhu Dawn» που βρίσκεται στο δίσκο, ενώ το «Mother of

---

επιδραστικά death, black και doom metal συγκροτήματα φλερτάρουν μαζί του από τις αρχές της δεκαετίας του 1980». Ό.π., σελ. 194.

²⁹⁷ Ό.π., σελ. 199-200.

²⁹⁸ Unger, M. P. (2016). *Sound, Symbol, Sociality: The Aesthetic Experience of Extreme Metal Music*. London: Macmillan Publishers Ltd., σελ. 80.

Abominations» στο δίσκο «Nymphetamine» (2004) αποτελεί μια ακόμη περίπτωση, ξεκινώντας με την ψαλμωδία «Ia ia Cthulhu fhtagn» που βρίσκεται στην ιστορία «The Call of Cthulhu²⁹⁹».

Ο Norman αναφέρει πως ο Lovecraft είναι κατά πάσα πιθανότητα ο συγγραφέας του «Weird Fiction» που είχε το μεγαλύτερο αντίκτυπο στη μουσική γενικότερα, συγκριτικά με άλλους. Επιχειρώντας να δώσει έναν επίσημο ορισμό σε αυτό που πολλοί χαρακτηρίζουν Weird Fiction, ο συγγραφέας China Miéville λέει πως πρόκειται ουσιαστικά για μακάβρια μυθοπλασία, ένα υβριδικό είδος που αποτελείται από στοιχεία λογοτεχνίας τρόμου, fantasy και επιστημονικής φαντασίας. Ο Norman κάνει αναφορά στο βιβλίο «The Strange Sound of Cthulhu» (2006) του Gary Hill, στο οποίο ερευνάται η επίδραση της δουλειάς του Lovecraft στη μουσική αναφέροντας παραδείγματα από πολλά διαφορετικά μουσικά είδη όπως η ηλεκτρονική μουσική, η κλασική, το psychobilly, το surf και η ambient. Ο Norman υπογραμμίζει πως το μεγαλύτερο μέρος των σελίδων του βιβλίου του Hill αφορά την επίδραση του συγγραφέα στη metal.

Ο Kahn-Harris είναι ακόμη ένας ερευνητής που σχολιάζει πως το επίκεντρο της επίδρασης του Lovecraft εντοπίζεται στα ακραία είδη της metal. Ο Norman αναφέρει πως πάνω από 120 συγκροτήματα της ακραίας έκφανσης της metal κάνουν άμεση αναφορά στον Lovecraft, συνήθως μέσω του ονόματος που επιλέγουν για το συγκρότημα όπως Cthulhu ή Soggoth μεταξύ πολλών άλλων, ενώ κάποια από αυτά χαρακτηρίζουν τη μουσική τους ως «Lovecraftian». Κατά την άποψη του Norman, στις ακραίες κατηγορίες της metal συναντώνται οι πιο επιτυχημένες απόπειρες μεταφοράς και έκφρασης του ύφους, της φιλοσοφίας και των θεματικών του Lovecraft και άλλων συγγραφέων που συγκαταλέγονται σε αυτό που αποκαλεί «Weird Fiction³⁰⁰».

Στη έρευνα του ο Norman αναφέρει το συγκρότημα The Great Old Ones, το οποίο χαρακτηρίζεται ως ατμοσφαιρικό post-black metal σχήμα. Μπορεί να χαρακτηριστεί ως πλήρως «Lovecraftian» συγκρότημα λόγω των εκτενών αναφορών στο έργο του Lovecraft στιχουργικά και αισθητικά στον εικαστικό τομέα, επιχειρώντας να αναπαράξουν την ατμόσφαιρα της μυθολογίας του Cthulhu³⁰¹.

---

²⁹⁹ Simmons, D. (Ed.). (2013), ό.π., σελ. 202-204.

³⁰⁰ Norman, J. (2013). *“Within this music’s darkness are glinting the treasures” Five Theses on Weird Metal*. Institute of English Studies, Senate House: University of London, σελ. 01-02, 11.

³⁰¹ Ό.π., σελ. 09.

Ακόμη μια περίπτωση αποτελεί το γνωστό ελληνικό συμφωνικό death metal σχήμα Septic Flesh, το οποίο έχει γράψει κομμάτι για τον Lovecraft με πολλαπλές αναφορές στο συγγραφικό έργο του με τίτλο «Lovecraft's Death» στο δίσκο «Communion» (2008). Δημιουργώντας μέσω χρήσης τίτλων των ιστοριών καθώς και χαρακτήρων ή αντικειμένων και τοποθεσιών του συγγραφέα μια ενιαία αφήγηση, αποτελεί ενδιαφέρουσα περίπτωση από ένα από τα πιο επιτυχημένα ελληνικά σχήματα. Για το θέμα έχει μιλήσει σε συνεντεύξεις ο Σωτήρης Βαγενάς, κιθαρίστας του συγκροτήματος, εκφράζοντας το θαυμασμό του για τον συγγραφέα, αναφέροντας παράλληλα και την κυκλοφορία του «Temple of the Lost Race» (1991) ως εμπνευσμένη στιχογραφία από τον Lovecraft³⁰².

Γενικώς, η αδυναμία που φαίνεται να τρέφουν οι μουσικοί metal συγκροτημάτων για την pulp λογοτεχνία γίνεται εύκολα αντιληπτή. Ο Secord επισημαίνει πως μαζί με το ενδιαφέρον που επικρατεί στο χώρο της metal για τον αποκρυφισμό, εξίσου μεγάλο ενδιαφέρον εκδηλώνεται και για την pulp λογοτεχνία, δηλαδή τη λογοτεχνία του φανταστικού που δημοσιευόταν σε pulp περιοδικά με συλλογές ιστοριών όπως το «Weird Tales». Οι ιστορίες του Lovecraft και του Howard αρχίζουν τη συχνή εμφάνισή τους σε αυτή τη μουσική από τη δεκαετία του 1980, με την κυκλοφορία της ταινίας «Conan the Barbarian» (1982) να παίζει σημαντικό ρόλο στην διάδοση του λογοτεχνικού έργου του Howard. Σχετικά με την επιρροή της ταινίας οι Barratt-Peacock και Hagen αναφέρουν ως παράδειγμα το τραγούδι «To Cross the Bridge» των High on Fire στο δίσκο «Blessed Black Wings» (2005)³⁰³.

Συνεχίζοντας, ο Secord αποδίδει την έλξη που ασκούν σε συγκροτήματα οι ιστορίες του Lovecraft στο μακροχρόνιο ενδιαφέρον που έχει αυτό το μουσικό είδος για τον τρόμο και την τρέλα, ενώ αποδίδει την έλξη για τις ιστορίες του Howard στη βία και τη σκοτεινή αρρενωπότητα που περιέχουν. Επίσης, ο ερευνητής θεωρεί πως στο ενδιαφέρον των συγκροτημάτων για τους δυο συγγραφείς, καθώς και για άλλους με παρόμοιο ύφος που

---

³⁰² Δημητριάδης, Μ. (2017). «Συνέντευξη με τον Σωτήρη Βαγενά των Septicflesh» [online] Nyctophilia.gr. Διαθέσιμο στο: <https://www.nyctophilia.gr/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%83%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B7-%CE%B2%CE%B1%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%AC-%CF%84%CF%89%CE%BD-septicflesh/> [Πρόσβαση 8 Νοε. 2021].

³⁰³ Barratt-Peacock, R., & Hagen, R. (Ed.) (2019). *Medievalism and Metal Music Studies: Throwing Down the Gauntlet* (Emerald Studies in Metal Music and Culture), UK: Emerald Publishing Limited, σελ. xviii.

δημοσιεύονταν σε pulp περιοδικά, συμβάλλει και η έλξη για το άγνωστο, αρχαίο παρελθόν του κόσμου, έστω και σε μυθοπλαστικό πλαίσιο, χωρίς ιστορική ακρίβεια³⁰⁴.

Πέρα από την περίπτωση της metal, η δημοτικότητα και η συνολική επίδραση του Lovecraft φαίνεται έντονα πλέον και στο ευρύτερο φάσμα της pop κουλτούρας με μεταφορές των ιστοριών του ή άμεσες και έμμεσες αναφορές στις δημιουργίες του και στα τέρατα που έχει δημιουργήσει, με δημοφιλέστερο τον Cthulhu. Προϊόντα όπως ταινίες, τηλεοπτικές σειρές, μουσική, επιτραπέζια παιχνίδια, βιντεοπαιχνίδια και comics έχουν τοποθετήσει τον Lovecraft σε περίοπτη θέση της pop κουλτούρας και των «nerd» ενασχολήσεων³⁰⁵.

4.9 Παραδείγματα περιπτώσεων μουσικών που ασχολούνται με τη συγγραφή λογοτεχνίας του φανταστικού

Όπως θα έχει γίνει αντιληπτό ως τώρα βάσει όλων των παραπάνω, οι τρόποι με τους οποίους συγκροτήματα της metal επιλέγουν να κάνουν αναφορές στη λογοτεχνία του φανταστικού ποικίλουν, όπως και ο σκοπός και η έκταση που μπορεί να έχει κάποια αναφορά, καθώς και το πλαίσιο στο οποίο γίνεται. Ο βαθμός ενασχόλησης των μελών των συγκροτημάτων με τη λογοτεχνία του φανταστικού διαφέρει, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο επιλέγουν να προσεγγίσουν και να αποδώσουν φόρο τιμής. Σχετικό παράδειγμα με τα παραπάνω παραθέτει ο Sederholm, φέρνοντας στο προσκήνιο την περίπτωση του Patrick Bruss, μέλος του συγκροτήματος Crypticus ο οποίος γράφει παράλληλα και ιστορίες τρόμου, λέγοντας χαρακτηριστικά πως θεωρεί τον εαυτό του ως το μουσικό αντίστοιχο ενός συγγραφέα της Weird Fiction³⁰⁶.

Άλλη περίπτωση μουσικού που ασχολείται παράλληλα με τη συγγραφή λογοτεχνίας του φανταστικού, κυρίως ιστοριών σκοτεινού fantasy και τρόμου, είναι και ο Bryon A. Roberts,

---

³⁰⁴ Secord, J. (2019). «Occult and Pulp Visions of Greece and Rome in Heavy Metal» στο K.F.B. Fletcher & O. Umurhan (Eds.), *Classical Antiquity in Heavy Metal Music*. London: Bloomsbury Academic, σελ. 161-162.

³⁰⁵ Sederholm, C. H. (2016), ό.π., σελ. 02.

³⁰⁶ Sederholm, C. H. (2016), ό.π., σελ. 08-09.

ιδρυτής και στιχουργός του συγκροτήματος Bal-Sagoth³⁰⁷. Μερικές ακόμη ανάλογες περιπτώσεις είναι ο Jason Tarpey, τραγουδιστής του συγκροτήματος Eternal Champion, ο οποίος σε πολλές συνεντεύξεις του έχει δηλώσει πως του αρέσει να γράφει και να διαβάζει ιστορίες Sword & Sorcery και Weird Fiction³⁰⁸, καθώς και ο Howie Bentley, κιθαρίστας και ιθύνων νους του συγκροτήματος Cauldron Born³⁰⁹.

Οι συγκεκριμένες περιπτώσεις μουσικών της metal που ασχολούνται και με τη συγγραφή ιστοριών λογοτεχνίας του φανταστικού είναι μερικές ανάμεσα σε πολλές άλλες ακόμη. Σύμφωνα με τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό πως ο βαθμός ενασχόλησης των συγκροτημάτων με τη λογοτεχνία του φανταστικού ποικίλει, καθώς μπορεί να πρόκειται για περιπτώσεις όπως απλές αναφορές που κάνουν διάφορα συγκροτήματα, και για άλλες όπου τα μέλη των συγκροτημάτων εμβαθύνουν περισσότερο στο συγκεκριμένο λογοτεχνικό χώρο και τα χαρακτηριστικά του.

4.10 Παραδείγματα αναφορών σε μυθολογικό περιεχόμενο και παραδοσιακά επικά ποιήματα

Η μυθολογία αποτελεί ακόμη ένα συχνό πεδίο έμπνευσης στη συγκεκριμένη μουσική, με πληθώρα συγκροτημάτων να έχουν εμπνευστεί, και να συνεχίζουν να εμπνέονται, κυρίως από την ελληνική και τη σκανδιναβική μυθολογία. Ως παραδείγματα, θα αναφερθούν κάποιες χαρακτηριστικές δουλειές συγκροτημάτων που εμπνέονται από την Ιλιάδα, τα οποία τείνουν να είναι και μεγάλης διάρκειας, πιθανώς για να δημιουργήσουν μεγαλοπρεπή και επική ατμόσφαιρα ανάλογη με το στιχουργικό περιεχόμενο που πραγματεύονται. Το κομμάτι «Achilles Last Stand» των Led Zeppelin, το οποίο περιέχεται στο δίσκο «Presence» (1976) αποτελεί μια από τις πρώτες απόπειρες αναφοράς στη metal. Το συγκεκριμένο τραγούδι φεύγει

---

³⁰⁷ Όπως επισημαίνει ο Secord, ο Roberts είναι ιδιαίτερα εμπνευσμένος από τα κείμενα του Lovecraft και του Howard. Το όνομα του συγκροτήματος προέρχεται από την ιστορία του Howard με τίτλο «The Gods of Bal-Sagoth» (1931). Secord, J. (2019), ό.π., σελ. 162.

³⁰⁸ Pearce, D. (2016). «The Heavy Metal Bard: An Interview with Jason Tarpey of Eternal Champion» [online] Decibelmagazine.com. Διαθέσιμο στο: <https://www.decibelmagazine.com/2016/10/26/the-heavy-metal-bard-an-interview-with-jason-tarpey-of-eternal-champion/> [Πρόσβαση 13 Φεβ. 2022].

³⁰⁹ Papakostas. N. (2015). «Interview with Howie Bentley (Cauldron Born, Briton Rites)» [online] Metalinvader.net. Διαθέσιμο στο: <https://metalinvasion.net/interview-with-howie-bentley-cauldron-%CE%B2orn-briton-rites/> [Πρόσβαση 13 Φεβ. 2022].

από το σύνθετο ύφος μουσικής του συγκροτήματος, το οποίο είναι κατά βάση hard rock, και υφολογικά θυμίζει περισσότερο σύνθεση κατηγορίας Heavy Metal.

Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί το διάρκειας 28 λεπτών τραγούδι των Manowar «Achilles, Agony and Ecstasy in Eight Parts» που αποτελείται από τα μέρη Prelude, I. Hector Storms the Wall, II. The Death of Patroclus, III. Funeral March, IV. Armor of the Gods, V. Hector's Final Hour, VI. Death Hector's Reward, VII. The Desecration of Hector's Body A. Part 1 και B. Part 2, και τέλος, VIII. The Glory of Achilles, που βρίσκεται στο δίσκο «The Triumph of Steel» (1992). Οι Manowar είναι συγκρότημα σημαντικά εμπνευσμένο και από τη σκανδιναβική μυθολογία, με το δίσκο τους «Gods of War» (2007) να επικεντρώνεται στιχουργικά σε αυτή. Οι Blind Guardian επίσης ασχολούνται με την Ιλιάδα στο δεκατεσσάρων λεπτών διάρκειας τραγούδι «And Then There Was Silence» του δίσκου «A Night at the Opera» (2002) ενώ κάποιες ακόμη αξιοσημείωτες περιπτώσεις αποτελούν τα κομμάτια «Achilles Revenge» του δίσκου «Rising Out of the Ashes» (2002) από τους Warlord, και το τραγούδι «The Fall of Iliam» των Manilla Road το οποίο περιλαμβάνεται στο δίσκο «Gates of Fire» (2005), επίσης δεκατεσσάρων λεπτών σε διάρκεια³¹⁰. Η Οδύσσεια έχει επίσης ισχυρή θεματολογική παρουσία. Ένα παράδειγμα συγκροτήματος που έχει ασχοληθεί είναι οι Symphony X στο δίσκο «The Odyssey» (2002) μεταξύ πολλών άλλων³¹¹. Μια ακόμη αξιοσημείωτη περίπτωση συγκροτήματος με πολλαπλές αναφορές σε παραδοσιακά έπη είναι η περίπτωση του φιλανδικού συγκροτήματος Amorphis. Ασχολείται με το φιλανδικό έπος της Kalevala³¹² (σε μεταφράσεις ελληνικών εκδόσεων, Καλεβάλα³¹³) στο μεγαλύτερο ποσοστό της δισκογραφίας του³¹⁴.

Ο McParland σχολιάζει πως σε περιπτώσεις τραγουδιών με στιχουργικό περιεχόμενο το οποίο έχει εμφανές μυθικό και επικό ύφος, θυμίζει στην αφήγηση τον Monomyth του Campbell στον οποίο έγινε αναφορά στο δεύτερο κεφάλαιο του κειμένου, παραθέτοντας ως παραδείγματα το «Achilles, Agony and Ecstasy in Eight Parts» των Manowar και το «Rime of

---

³¹⁰ Γίνεται τυπογραφικό λάθος από τη μεριά του McParland, γράφοντας το κομμάτι «The Fall of Iliam» των Manilla Road ως «The Fall of Ilium». McParland, R. (2018), ό.π., σελ. 76.

³¹¹ Botero Camacho, M., & Picón del Campo, N. (2017), ό.π., σελ. 172-173.

³¹² Περισσότερες πληροφορίες για το έπος της Καλεβάλα. Wallenfeldt, J. (X.X.). «Kalevala» [online] Britannica.com. Διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/topic/Kalevala> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].

³¹³ Μαρτζούκου, Μ. (X.X.). «Καλεβάλα - Το φιλανδικό έπος» [online] Kastaniotis.com. Διαθέσιμο στο: <https://www.kastaniotis.com/960-03-3729-2-c.html> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].

³¹⁴ Παρουσίαση σύντομου βιογραφικού του συγκροτήματος, η οποία αναφέρει την ενασχόληση του με το έπος της Καλεβάλα. Masqueradeatlanta.com. (X.X.). «Amorphis» [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.masqueradeatlanta.com/attraction/amorphis/> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].

the Ancient Mariner» των Iron Maiden. Επίσης, επισημαίνει στοιχεία όπως τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα και τις μουσικές φράσεις που χρησιμοποιούν οι μουσικοί σε αυτές τις συνθέσεις, παραλληλίζοντας τα συγκροτήματα με τους αρχαίους βάρδους οι οποίοι επίσης χρησιμοποιούσαν επαναλήψεις για να ενοποιήσουν τις ιστορίες τους και να τις μεταδώσουν με αξιομνημόνευτο τρόπο στους ακροατές³¹⁵.

Συχνή είναι η τάση μουσικής και στίχων να επιχειρούν να εισάγουν τον ακροατή στην αφήγηση μέσω της ατμόσφαιρας που δημιουργούν. Οι τρόποι που αυτό μπορεί να επιτευχθεί ποικίλουν και εξαρτώνται από την κατηγορία της metal, καθώς και τη θεματολογία του τραγουδιού. Ιδιαίτερος σε κομμάτια που το ζητούμενο είναι να μεταφέρουν τον ακροατή σε κάποιο πεδίο μάχης, κάποιες συχνές τεχνικές είναι το μπάσο να παίζει ρυθμό που θυμίζει καλπασμό, ευρέως γνωστός ως «gallop» η «galloping», η τα τύμπανα να παίζουν ανά διάφορα σημεία στο κομμάτι ρυθμούς που παραπέμπουν σε στρατιωτικά εμβατήρια. Στην προκειμένη περίπτωση ο Umurhan θέτει ως παράδειγμα του τραγουδιού «Alexander the Great» των Iron Maiden, όμως μουσικά στοιχεία και λεπτομέρειες όπως τα παραπάνω εφαρμόζονται συχνά σε περιπτώσεις που η θεματολογία αφορά πολεμικό περιεχόμενο, σε ιστορικό η σε fantasy πλαίσιο. Ηχητικά δείγματα τα οποία είναι συνήθως αποσπάσματα ταινιών ή τηλεοπτικών σειρών είναι επίσης συνηθισμένη πρακτική, αν το στιχουργικό περιεχόμενο συνάδει με το περιεχόμενο του ηχητικού αποσπάσματος³¹⁶.

4.11 Από την progressive rock στη metal: η παρουσία της επιστημονικής φαντασίας

Η επιρροή και οι αναφορές σε βιβλία επιστημονικής φαντασίας στη metal συναντάται επίσης συχνά. Η Taylor επιχειρεί να κάνει μια εκτενή ανασκόπηση της σχέσης επιστημονικής φαντασίας και rock μουσικής στην έρευνα της με τίτλο «Metal Music as Critical Dystopia: Humans, Technology and the Future in 1990s Science Fiction Metal». Όπως αναφέρει η

---

³¹⁵ McParland, R. (2018), ό.π., σελ. 11.

³¹⁶ Ο Umurhan, ως παράδειγμα συγκροτήματος που χρησιμοποιεί ηχητικά αποσπάσματα αναφέρει την περίπτωση των Ex Deo, των οποίων συχνή θεματολογία είναι η αρχαία Ρώμη και ο στρατός της σε διάφορες μάχες. Το συγκρότημα χρησιμοποίησε σε τραγούδια του ηχητικά αποσπάσματα από την τηλεοπτική σειρά «Rome» για να ενισχύσει την ατμόσφαιρα των τραγουδιών. Umurhan, O. (2012), ό.π., σελ. 139, 141.

ερευνήτρια, οι απεικονίσεις και οι στίχοι δυστοπικού περιεχόμενου δεν προξενούν απορία, καθώς ένα είδος όπως η metal, στο οποίο το στοιχείο του χάους είναι έντονο, στρέφεται για έμπνευση στις σκοτεινές πτυχές της σύγχρονης ζωής, συνδυάζοντας δυστοπικές θεματικές και στοιχεία από διάφορες άλλες πηγές και μέσα, εμπλουτίζοντας όλα αυτά μαζί με δόσεις πεσιμισμού, τις οποίες είναι ικανή να δημιουργήσει ως μουσικό είδος λόγω των ηχητικών χαρακτηριστικών που διαθέτει. Κύριες θεματικές που απασχολούν το είδος της επιστημονικής φαντασίας στη λογοτεχνία ή τον κινηματογράφο όπως πολεμικές μηχανές, αποκτηνωμένες εταιρίες-κολλοσοί, αυτόνομες τεχνολογίες, παγκόσμιες καταστροφές, δίκτυα υπολογιστών, απαξίωση ή αντικατάσταση του ανθρώπινου γένους από μηχανές ή μηχανικά μέρη σε συνδυασμό με το πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και τεχνολογικό περιβάλλον και τη γενικότερη κουλτούρα που επικρατεί. Όλα τα παραπάνω συνολικά αποτελούν ιδανική πηγή έμπνευσης για τη metal μουσική³¹⁷.

Η Taylor σχολιάζει πως ζητήματα σχετιζόμενα με την επιστημονική φαντασία σε θεματολογικούς και εικαστικούς τομείς συναντώνται στη metal από τα πρώτα στάδια της εξέλιξής της, ιδιαίτερος στις κατηγορίες Thrash, Progressive και Industrial³¹⁸. Αναφέρει πως στο βιβλίο «The Book of Rock List» (1984) των Dave Marsh και Kevin Stein εντοπίζεται κατηγορία με τίτλο «Great Science-Fiction Rock», όπου με αναφορές σε δημιουργούς και στη μουσική τους επιβεβαιώνει πως η σχέση των δύο ειδών είναι ουσιαστικά όσο παλιό είναι και το rock and roll. Πολλοί δημιουργοί και συγκροτήματα της rock άντλησαν έμπνευση από το χώρο της επιστημονικής φαντασίας κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1960 και 1970, με επιφανή παραδείγματα όπως οι σημαντικές μπάντες του progressive rock είδους King Crimson και Yes, καθώς και διάφοροι δημιουργοί όπως οι Hawkwind, οι Moody Blues, οι Jefferson Airplane και ο David Bowie. Γενικώς, η κατηγορία της progressive rock διακρίνεται για τη συχνή προσθήκη θεματικών fantasy και επιστημονικής φαντασίας καθώς και για τις εικαστικές προσεγγίσεις που παραπέμπουν στις συγκεκριμένες κατηγορίες, και ως είδος έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της metal³¹⁹.

Ακόμη ένα επιφανές συγκρότημα εμπνευσμένο από την επιστημονική φαντασία ήταν και οι Pink Floyd. Ο Hayward, αναφερόμενος στη περίοδο όπου ο Syd Barrett ήταν μέλος του συγκροτήματος, σχολιάζει τη φουτουριστική αισθητική που κάλυπτε τη μουσική της μπάντας

---

³¹⁷ Taylor, L. (2006), ό.π., σελ. 69.

³¹⁸ Ό.π., σελ. 46.

³¹⁹ Canavan, G., & Link, E. C. (2019), ό.π., σελ. 363-364.

κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου, όπου μέσω της χρήσης διάφορων ηχητικών εφέ θύμιζαν τη μουσική επένδυση ταινιών επιστημονικής φαντασίας των δεκαετιών 1950 και 1960, ενώ ταυτόχρονα με τραγούδια τους όπως τα «Interstellar Overdrive» (1967), «Astronomy Domine» (1967) και «Set Controls for the Heart of the Sun» (1968) είχαν σαφείς θεματικές αναφορές στην επιστημονική φαντασία. Αντιστοίχως, σχολιάζοντας τον κλασικό δίσκο «Dark Side of the Moon» (1973), ο McLeod δίνει έμφαση στον στιχουργικό τομέα όπου συναντώνται θεματικές σχετικές με την εξερεύνηση εξωγήινων κόσμων καθώς και τη συνολική αισθητική που το συγκρότημα προσπαθεί να δημιουργήσει. Η Weinstein παρομοιάζει σε θεματολογικό επίπεδο τη χρονική περίοδο του συγκροτήματος 1973-1983 με το τεχνολογικής δυστοπίας διήγημα του E. M. Forster «The Machine Stops» (1928), καθώς το στιχουργικό περιεχόμενο που αφορά την κοινωνική απομόνωση λόγω μηχανοποιημένων σχέσεων ως απόρροια του μοντερνισμού είναι συχνό στη συγκεκριμένη περίοδο των Pink Floyd³²⁰.

Συνεχίζοντας την ανάγνωση της έρευνας της Taylor γίνεται αναφορά και σε άλλους σημαντικούς καλλιτέχνες της rock που συνέβαλαν στην εξέλιξη του σκληρού ηλεκτρικού ήχου και είχαν επηρεαστεί από την επιστημονική φαντασία. Ο Martin αναφέρει πως ο σπουδαίος κιθαρίστας Jimmy Hendrix είχε έντονο ενδιαφέρον για αυτό το είδος. Στην κατηγορία της progressive rock, το τραγούδι «21st Century Schizoid Man» από τον δίσκο «In the Court of the Crimson King» (1969) των King Crimson χαρακτηρίζεται από τον Martin ως εξαιρετική μουσική υπόκρουση για την ανάγνωση ιστοριών του Philip K. Dick, ενώ χαρακτηρίζει τη μουσική και το εξώφυλλο του δίσκου «Brain Salad Surgery» από το σχήμα Emerson, Lake and Palmer ως «proto-cyberpunk scene». Το συγκρότημα Queen συνέθεσε τη μουσική υπόκρουση της ταινίας Flash Gordon (1980) η οποία κατατάσσεται στην κατηγορία επιστημονικής φαντασίας που ονομάζεται «space opera», και έγραψε μουσική και για την fantasy περιπέτεια Highlander (1986). Η Taylor συνεχίζοντας αναφέρει πως το soundtrack της ταινίας Flash Gordon συγκαταλέγεται σε λίστα με τίτλο «Heavy Metal Concept Albums with SF Themes» (SF, τα αρχικά του όρου Science Fiction) του online περιοδικού επιστημονικής φαντασίας «The Zone», ανάμεσα σε συγκροτήματα όπως οι Hawkwind, οι Blue Öyster Cult και οι Rush. Η Taylor, για να ανοίξει τη συζήτηση σχετικά με την ιστορική σχέση της επιστημονικής

---

³²⁰ Η Taylor αναφέρει επίσης και τις σελίδες «SF-references-in-music List» και «Science Fiction Resource Guide» όπου στην πρώτη υπάρχει καταγραφή τραγουδιών με θεματολογία επιστημονικής φαντασίας βασισμένη σε κινηματογράφο, λογοτεχνία ή περιπτώσεις όπου πρόκειται για πρωτότυπες αφηγήσεις που δεν βασίζονται σε κάποια προϋπάρχουσα δουλειά, ή που απλώς δανείζονται την αισθητική του είδους. Πρέπει όμως να σημειωθεί πως οι συγκεκριμένες σελίδες έχουν να ενημερωθούν εδώ και πολλά χρόνια, φαντάζοντας πλέον ιδιαίτερα ελλείψεις. Taylor, L. (2006), ό.π., σελ. 40-43.

φαντασίας και της metal στην έρευνά της επιλέγει από τη συγκεκριμένη λίστα το δίσκο «2112» (1976) των Rush, τον οποίο και θεωρεί τον πρώτο heavy metal concept δίσκο. Αν και δεν πρόκειται για αμιγώς heavy metal σχήμα, οι Rush σε αυτό το δίσκο συνδύασαν το progressive rock που παίζουν κατά βάση με heavy metal στοιχεία, αντλώντας ως κάποιο βαθμό έμπνευση από το βιβλίο «Anthem» (1938) της Ayn Rand³²¹.

Ο concept δίσκος του συγκροτήματος Queensrÿche με τίτλο «Operation: Mindcrime» έχει χαρακτηριστεί ως «science-fiction-influenced mini-opera», περιέχοντας στοιχεία στιχουργικής θεματολογίας όπως σκληρή άσκηση εξουσίας σε κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο, χρήση ανθρώπων ως απλά εργαλεία από κρυφά συστήματα δυνάμεως για απώτερους σκοπούς και χειραγώγηση του μυαλού μέσω τεχνολογικών και επιστημονικών μεθόδων και πρακτικών. Λόγω των παραπάνω χαρακτηριστικών, ο δίσκος θυμίζει και παραπέμπει σε κλασικά βιβλία που κατατάσσονται στη δυστοπική επιστημονική φαντασία όπως το «1984» του George Orwell, το «Brave New World» του Aldous Huxley και το «We» του Yevgeny Zamyatin³²², κλασικά πλέον βιβλία που προκαλούν προβληματισμό καθώς διαδραματίζονται σε μελλοντικές απολυταρχικές δυστοπίες που φαντάζουν εφιαλτικές³²³.

Η δυστοπική θεματολογία που αντικατοπτρίζεται σε μουσικό, στιχουργικό και εικαστικό πλαίσιο είναι συχνή έκφανση της επιστημονικής φαντασίας στη metal. Μπορεί ταυτόχρονα να αποτελεί μελοποιημένη έκφραση προβληματισμών και κριτική σχετικά με κοινωνικά, πολιτικά, οικολογικά ζητήματα τα οποία μπορεί να είναι λόγοι ανησυχίας για τους δημιουργούς που εμπνέονται από την συγκεκριμένη οπτική και αφήγηση της επιστημονικής φαντασίας, δημιουργώντας προβληματισμούς για το μέλλον της ανθρωπότητας. Ένα παράδειγμα αποτελεί η ηλεκτρονική μουσική, η οποία συνδέεται συχνότερα με φουτουριστικό περιεχόμενο και αισθητική, χαρακτηριστικά τα οποία αντίστοιχα συνάδουν με την

---

³²¹ Σχετικά με τους King Crimson, ενώ το συγκρότημα υπάγεται στην κατηγορία της progressive rock, αναφέρεται πως ο κιθαρίστας τους Robert Fripp έχει χαρακτηρίσει το σχήμα και ως heavy metal. Όσο για το εξώφυλλο του δίσκου «Brain Salad Surgery» των Emerson, Lake and Palmer, πρόκειται για πίνακα σχεδιασμένο από τον H. R. Giger, ο οποίος μεταξύ άλλων έχει σχεδιάσει το εξωγήινο πλάσμα της κλασικής ταινίας επιστημονικής φαντασίας «Alien», η οποία κυκλοφόρησε το 1979 από τον σκηνοθέτη Ridley Scott. Taylor, L. (2006), ό.π., σελ. 43-47.

³²² Ό.π., σελ. 55.

³²³ Bayer, G. (2009). *Heavy Metal Music in Britain*. Ashgate Popular and Folk Music Series. England: Ashgate Publishing Series, σελ. 90.

επιστημονική φαντασία και τις θεματικές που συνήθως περιλαμβάνονται σε αυτή, όπως κατά κάποιο τρόπο η μελοποίηση ενός πιθανού μέλλοντος³²⁴.

Η δυστοπία σε πλαίσιο επιστημονικής φαντασίας συνδυάζεται επιτυχώς με τη μουσική συνοδεία της metal, καθώς οι συσχετισμοί με στοιχεία αυτής της μουσικής όπως οι εικόνες και οι ήχοι χάους αποτελούν κατάλληλο συνδετικό κρίκο ανάμεσα στα 2 είδη, όπως υποστηρίζει η Taylor³²⁵. Η ερευνήτρια συσχετίζει τη metal με την επιστημονική φαντασία λέγοντας πως και τα δυο είδη είναι ικανά να οραματιστούν εναλλακτικές πιθανότητες, με τη χρήση θεματικών που προκαλούν προβληματισμό στον ακροατή μέσω κριτικής διάθεσης. Συνεχίζοντας, αναφέρει πως άσχετα από τον συχνό συσχετισμό του συγκεκριμένου μουσικού είδους με τον νιχιλισμό και τον αρνητισμό, υπάρχουν πολλά συγκροτήματα που ουσιαστικά αξιοποιώντας το σκοτεινό στοιχείο που συχνά διακρίνει αυτό το μουσικό είδος και το καθιστά ταιριαστή μουσική επένδυση για τη δυστοπική θεματολογία, χρησιμοποιούν στοιχεία του είδους της επιστημονικής φαντασίας όπως στίχους, εικόνες και ήχους ώστε να αναδείξουν και να επισημάνουν σύγχρονα προβλήματα και καταστάσεις τα οποία μπορούν να αποτελέσουν τις ρίζες πιθανών δυστοπικών μελλόντων, υποδεικνύοντάς τα ως προειδοποιήσεις και παραδείγματα προς αποφυγή.

Στην έρευνά της, η Taylor χρησιμοποιεί ως κύρια παραδείγματα συγκροτημάτων τους Voivod και τους Fear Factory, τη δισκογραφική δουλειά των οποίων έχουν αποκαλέσει κατά καιρούς και ως «Cyber Metal». Και τα δύο συγκροτήματα έχουν βασική θεματολογία γύρω από την επιστημονική φαντασία και προβληματισμούς σε ότι αφορά τη σχέση της ανθρωπότητας και της τεχνολογίας, καθώς και πιθανές θετικές προοπτικές μέσω της τεχνολογικής ανάπτυξης σε γενικότερο πλαίσιο. Η φουτουριστική αισθητική που αναπαράγουν και δημιουργούν με τη μουσική τους επιτυγχάνεται με τη χρήση στοιχείων όπως sampling ήχων από βιομηχανικές μηχανές, από αυτοματοποιημένο εξοπλισμό, από την αστική ζωή ή από ταινίες, όλα αυτά συντελώντας στη γενικότερη έμφαση που δίνεται στη μηχανοποιημένη δύναμη καθώς και στη δυναμική των τεχνολογικών συστημάτων³²⁶.

---

³²⁴ Ένα παράδειγμα σχετικά με το συγκεκριμένο ζήτημα είναι οι ομοιότητες που επισημαίνει η Collins ανάμεσα στην υποκατηγορία της επιστημονικής φαντασίας cyberpunk και στην υποκατηγορία της ηλεκτρονικής μουσικής Industrial, όπως τα στοιχεία της αποξένωσης και του άγχους για το μέλλον μεταξύ άλλων. Collins, K. (2005). «Dead Channel Surfing: the commonalities between cyberpunk literature and industrial music», *Popular Music* 24(02), σελ. 165-176.

³²⁵ Taylor, L. (2006), ό.π., σελ. 142.

³²⁶ Ό.π., σελ. 01-03, 39.

Η χρήση synthesizer για την παραγωγή και την επεξεργασία των ήχων που περιγράφονται παραπάνω είναι συνηθισμένη, ιδιαιτέρως από Industrial Metal συγκροτήματα, τα οποία ακολουθούν το παράδειγμα μεθόδων και πρακτικών από δημιουργούς της Industrial, η οποία αποτελεί παρακλάδι της ηλεκτρονικής μουσικής. Η Industrial έχει ως κάποια βασικά χαρακτηριστικά τη χρήση παραμορφωμένων, επαναλαμβανόμενων κρουστών ήχων από βιομηχανικά και ηλεκτρικά μηχανήματα σύμφωνα με την Collins, ενώ ο Dery αναφέρει και τη συχνή χρήση samples από αστικό ηχοτόπιο όπως οι σειρήνες. Παράλληλα, η χρήση διαφορετικών samples και ήχων απομακρύνονται από τα όποια γνώριμα χαρακτηριστικά της τεχνολογίας και της βιομηχανικής αισθητικής, και τα ηχητικά δείγματα που χρησιμοποιούνται ακούγονται εσκεμμένα εξωγήινα και απόκοσμα. Συνολικά και συνοπτικά, μαζί με τα μουσικά δάνεια από την κατηγορία Industrial της ηλεκτρονικής μουσικής, οι κυριότερες ηχητικές πηγές των Industrial Metal συγκροτημάτων για την απόδοση του φουτουριστικού sci-fi (συνηθισμένη συντομογραφία του όρου science fiction) περιεχομένου είναι οι ήχοι μηχανημάτων, πόλεων, και ταινιών επιστημονικής φαντασίας και τρόμου³²⁷. Πρέπει να επισημανθεί πως η χρήση αυτών των στοιχείων δεν περιορίζεται αποκλειστικά σε Industrial Metal δημιουργούς, άλλα σε συχνότερη βάση χρησιμοποιούνται από συγκροτήματα που πραγματεύονται ζητήματα επιστημονικής φαντασίας.

Μια από τις δυο περιπτώσεις συγκροτημάτων που ερευνά η Taylor όπως αναφέρθηκε παραπάνω είναι οι Voivod, με μουσικές επιρροές τους από την progressive rock σκηνή να αποτελούν οι Rush, οι King Crimson και οι Van der Graaf Generator, ενώ από τη heavy metal συγκροτήματα όπως οι Motörhead και οι Venom. Παίζοντας μια μίξη Thrash και Progressive Metal, είναι σχήμα έντονα ταυτισμένο με το είδος της επιστημονικής φαντασίας, κάτι που επιβεβαιώνουν και τα μέλη του, αναφέροντας ως πηγές επιρροών το λογοτεχνικό έργο του Philip K. Dick καθώς και ταινίες του είδους όπως το «Blade Runner», το οποίο τυχαίνει να είναι κινηματογραφική μεταφορά του βιβλίου «Do Androids Dream of Electric Sheep?» από τον ίδιο συγγραφέα. Ο ντράμερ και ιδρυτικό μέλος του συγκροτήματος Michel Langevin, λόγω της ιδιαίτερης ενασχόλησής του με τα comics, τα είδη επιστημονικής φαντασίας και τρόμου καθώς και με το έργο του Tolkien, δημιούργησε τον δικό του φανταστικό χαρακτήρα δίνοντας του το όνομα Voivod, όνομα που αργότερα έδωσε και στο συγκρότημα. Χρησιμοποίησε τη

---

³²⁷ Ο.π., σελ. 35-36.

συγκεκριμένη λέξη, η οποία σημαίνει «πρίγκηπας», από την εισαγωγή της Γαλλικής έκδοσης του βιβλίου «Dracula» (1897) του Bram Stoker³²⁸.

Κάποιες ακόμη προφανείς συνδέσεις του συγκροτήματος με την επιστημονική φαντασία αποτελούν η ονομασία του έβδομου δίσκου τους «The Outer Limits» (1993) ως φόρο τιμής στην κλασική σειρά επιστημονικής φαντασίας με το ίδιο όνομα, ενώ παράλληλα ο δίσκος αποτελεί φόρο τιμής και στα pulp περιοδικά των δεκαετιών 1930-1940, όπως τα «Amazing Stories» και «Astounding Science Fiction»³²⁹.

Σχετικά με την περίπτωση των Fear Factory, οι οποίοι κατατάσσονται στην κατηγορία της Industrial Metal, η θεματολογία επιστημονικής φαντασίας προέρχεται κατά βάση από βιβλία και ταινίες μεταξύ άλλων. Ο τραγουδιστής του σχήματος Burton C. Bell υποστηρίζει πως πάντα ήταν θαυμαστής της επιστημονικής φαντασίας, η οποία αναφέρει πως είχε σημαντικό αντίκτυπο στην εξέλιξη της μπάντας, παίρνοντας στοιχεία από τον κινηματογράφο, τη λογοτεχνία και τα video games που εντάσσονται στην κατηγορία της επιστημονικής φαντασίας και αναμιγνύοντας τα με τη μουσική που συνέθεταν. Αντιστοίχως, ο κιθαρίστας της μπάντας Dino Cazares επιβεβαιώνει την εκτίμηση που τρέφει το συγκρότημα για την επιστημονική φαντασία³³⁰. Μία από τις ξεκάθαρες αναφορές του συγκροτήματος στην επιστημονική φαντασία αποτελεί η κυκλοφορία μουσικού υλικού με τίτλο «Fear is the Mindkiller» (1993). Ο συγκεκριμένος τίτλος προέρχεται από τη «Λιτανεία κατά του Φόβου», πρακτικής της αδελφότητας Bene Gesserit (Μπένε Τζέζεριτ στην ελληνική απόδοση³³¹) από το βιβλίο «Dune» (1965) του Frank Herbert³³².

Η μίξη και η γενικότερη αλληλεπίδραση μεταξύ κουλτούρων είναι φυσικό επακόλουθο, γεγονός που η Taylor επίσης αναδεικνύει στην έρευνά της. Ισχυρίζεται πως το γεγονός ότι οι metal μουσικοί στρέφονται στην επιστημονική φαντασία για να εμπλουτίσουν τη μουσική τους

---

³²⁸ Όπως περιγράφει η Taylor, κάποιες από τις συχνότερες περιγραφές του συγκροτήματος από άρθρα ή βιογραφίες είναι χαρακτηρισμοί όπως «sci-fi», «cyberpunk», «postnuclear» ή «post-apocalyptic» και «futuristic». Ο Michel Langevin έχει δηλώσει πως ήταν παθιασμένος με την επιστημονική φαντασία από τη στιγμή που είδε την ταινία «The Incredible Shrinking Man» (1957) καθώς και την ταινία «The Day the Earth Stood Still» (1951) σε μικρή ηλικία. Συνεχίζοντας, άρχισε να δανείζεται βιβλία επιστημονικής φαντασίας από βιβλιοθήκες ανακαλύπτοντας παράλληλα το περιοδικό «Heavy Metal» το οποίο περιείχε comics είδους επιστημονικής φαντασίας και fantasy. Ο.π., σελ. 76-78.

³²⁹ Ο.π., σελ. 86.

³³⁰ Κάποιες από τις ταινίες επιστημονικής φαντασίας που αναφέρει ο Burton C. Bell είναι τα Terminator, το Blade Runner (1982) και το RoboCop (1987). Ο.π., σελ. 93-94.

³³¹ Επίσημη μετάφραση των εκδόσεων Anubis, οι οποίες έχουν εκδώσει ολόκληρη τη σειρά βιβλίων στα ελληνικά. Dune.gr. (X.X.). «Μπένε Τζέζεριτ» [online] Διαθέσιμο στο: <https://dune.gr/aftokratoria/mpenetezerit/> [Πρόσβαση 13 Φεβ. 2022].

³³² Taylor, L. (2006), ό.π., σελ. 97.

αποδεικνύει πως οι όποιες παραδόσεις υπάρχουν στα διάφορα είδη και τα διάφορα στοιχεία που τα χαρακτηρίζουν δεν πρέπει και δεν μπορεί να θεωρηθούν απομονωμένα σε ένα αποκλειστικό μέσο διασκέδασης και ψυχαγωγίας. Η παρουσία της επιστημονικής φαντασίας και άλλων ειδών σε πληθώρα διαφορετικών μέσων όπως τα comics, το animation η τα video games μεταξύ πολλών άλλων, καθιστούν σαφές το παραπάνω σκεπτικό της Taylor. Τέλος, αναφέρει πως διακεκριμένοι και αγαπητοί καλλιτέχνες στον χώρο της metal, όπως ο Ronnie James Dio είναι θαυμαστές της επιστημονικής φαντασίας, όπως είναι και η ίδια η Taylor θαυμάστρια και της metal, και της επιστημονικής φαντασίας, μαζί με τους περισσότερους φίλους και γνωστούς της. Ο Straw υποστηρίζει πως οι θαυμαστές της progressive rock κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 συσχετίζονταν σε συχνή βάση με την ανάγνωση επιστημονικής φαντασίας, και ενώ θεωρούσε πως οι θαυμαστές της metal είναι το άκρως αντίθετο από τα μέλη της «nerd» κουλτούρας της progressive rock/επιστημονικής φαντασίας, αντιθέτως ο Bowman και ο Macan υποστηρίζουν πως τα ακροατήρια της hard rock, progressive rock και metal είχαν αλληλεπίδραση, τουλάχιστον στην Αμερική³³³.

Αντίστοιχα, η έρευνα του Arnett με τίτλο «Metalheads: Heavy Metal Music and Adolescent Alienation» σχετικά με τους έφηβους θαυμαστές της metal ενισχύει τις αποδείξεις πως η nerd κουλτούρα έχει σημαντική επίδραση και σχέση με τη metal κουλτούρα, καθώς σε αυτή παραθέτονται προφίλ ακροατών που έχουν ως ενασχολήσεις τους τη συμμετοχή σε παιχνίδια ρόλων, την ανάγνωση comics και τη συλλογή φηγούρων μάγων και δράκων³³⁴.

4.12 Η metal ως εργαλείο επανεξέτασης και διάδοσης παραδοσιακών κειμένων στη σύγχρονη εποχή

Οι Botero Camacho και Picón del Campo υποστηρίζουν πως η metal μουσική προσφέρει συνολικά ένα ενδιαφέρον και ιδιαίτερο πλαίσιο για την ανάγνωση και την επανεξέταση παραδοσιακών αφηγήσεων. Τα συγκροτήματα, μέσω των ποικίλων τρόπων που προσεγγίζουν και διαχειρίζονται μύθους, θρύλους, λογοτεχνικά κείμενα και άλλα παρεμφερή από διαφορετικές κουλτούρες, αναδιαμορφώνουν τις απόψεις και αντιλήψεις σχετικά με τις

---

³³³ Ο.π., σελ. 147-148.

³³⁴ Arnett, J. J. (1996). *Metalheads: Heavy Metal Music and Adolescent Alienation*. United States of America: Westview Press, σελ. 35, 95, 138.

συγκεκριμένες πηγές, και παράλληλα τις διατηρούν και κατά κάποιο τρόπο τις προστατεύουν από τον κίνδυνο να θεωρηθούν ξεπερασμένες σε κοινωνικά πλαίσια. Συνεχίζοντας, οι ερευνητές επισημαίνουν πως η metal, συνδυάζοντας τις ιδιαιτερότητες μουσικής και λογοτεχνίας, προσφέρεται ως πεδίο έρευνας για το ζήτημα της ανακύκλωσης της κουλτούρας, καθώς και για την εξερεύνηση πανανθρώπινων θεματικών ή στοιχείων που κρίνονται σημαντικά για τη σύγχρονη ιστορία και κοινωνία, εάν γίνει σύγκριση με μυθολογικά και κλασικά λογοτεχνικά κείμενα και παραλληλισμός στοιχείων τα οποία μοιράζονται σε βασικούς τομείς³³⁵.

Συμπληρωματικά, προσφέρει ένα μέσο ψυχαγωγίας το οποίο είναι γενικώς προσιτό για μεγάλη ποικιλία κοινωνικών ομάδων, διαδίδοντας και εισάγοντας σε κλασικά λογοτεχνικά κείμενα νέο ακροατήριο μέσω της προφορικότητας που προσφέρει η σύγχρονη μουσική, εξασφαλίζοντας την παρουσία των αφηγήσεων τους και στη σύγχρονη εποχή. Τέλος, οι ερευνητές σχολιάζουν πως οι τεχνολογικές εξελίξεις συμβάλλουν σημαντικά στη διάδοση της κουλτούρας καθώς γίνεται εύκολα προσιτή, και παράλληλα δημιουργούν νέους ελκυστικούς τρόπους για την κατανάλωσή της, δίνοντας ως παράδειγμα την ακρόαση μουσικής που βασίζεται σε λογοτεχνικό περιεχόμενο μέσω mp3 player ή κινητού τηλεφώνου, ενώ ο ακροατής κάνει παράλληλα και κάποια άλλη δραστηριότητα³³⁶.

Όπως ο McParland παρομοίασε με βάρδους τους μουσικούς των metal συγκροτημάτων προηγουμένως, με ανάλογο τρόπο οι Botero Camacho και Picón del Campo σχολιάζουν πως οι μουσικοί του συγκεκριμένου είδους διατηρούν κατά κάποιο τρόπο τα χαρακτηριστικά και τον ρόλο των τροβαδούρων από δύο απόψεις. Η πρώτη είναι ουσιαστικά αυτή που αναφέρουν λίγο παραπάνω σχετικά με τη διάδοση των μελοποιημένων κειμένων στο ευρύ κοινό, ενώ η δεύτερη έχει να κάνει με τη δημιουργία συγκεκριμένης ατμόσφαιρας μέσω της μουσικής, η οποία ενισχύει την εμπειρία και το περιεχόμενο του κειμένου, όπως έκαναν αντίστοιχα οι τροβαδούροι στις μελοποιήσεις των μύθων. Συνεχίζοντας, οι Botero Camacho και Picón del Campo υποστηρίζουν πως τα παραπάνω χαρακτηριστικά αποτελούν πλεονεκτήματα της metal μουσικής για τη μελοποίηση λογοτεχνικών κειμένων τέτοιου είδους συγκριτικά με χαρακτηριστικά που διαθέτουν άλλα, διαφορετικά μουσικά είδη, επειδή το τραγούδι ουσιαστικά μετατρέπεται σε δραματοποιημένη ερμηνεία του πρωτότυπου υλικού, όπως υπό μια έννοια συμβαίνει και στην περίπτωση της όπερας. Καταλήγοντας, οι ερευνητές σχολιάζουν

---

³³⁵ Botero Camacho, M., & Picón del Campo, N. (2017), ό.π., σελ. 183.

³³⁶ Ό.π., σελ. 183.

πως η σχέση της metal μουσικής και των μυθολογικών λογοτεχνικών κειμένων σε περιπτώσεις μεταφοράς είναι αμοιβαία, καθώς το τραγούδι «τρέφεται» από το περιεχόμενο και συμβάλλει στην προστασία και τη διατήρησή του, ενισχύοντάς το μέσω της νέας διαχείρισής του, η οποία είναι η μελοποίηση, και εν τέλει διατηρώντας την παρουσία του στην σύγχρονη κοινωνία³³⁷.

4.13 Εικαστική προσέγγιση

Το εικαστικό πλαίσιο, μέσω του οποίου ουσιαστικά οπτικοποιείται η μουσική κατεύθυνση και γενικότερη αισθητική προσέγγιση που επιλέγουν τα συγκροτήματα της metal, παίζει σημαντικό ρόλο στη συνολική εικόνα που χαρακτηρίζει το συγκεκριμένο μουσικό είδος, και παράλληλα συμβάλλει στην ταυτότητα της μουσικής. Τα στοιχεία που απαρτίζουν τα εξώφυλλα και συνολικά το artwork ενός συγκροτήματος ποικίλουν και έχουν να κάνουν σε μεγάλο βαθμό με το στιχουργικό περιεχόμενο. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως στα παραδείγματα των ταινιών *Conan the Barbarian* και *Friday the 13th*, η Weinstein υπογραμμίζει πως οι κατηγορίες αυτών των ταινιών και το περιεχόμενο και τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται στην εικονογραφία τους συνολικά έχουν επηρεάσει τη metal σε μεγάλο ποσοστό, κάτι που επαληθεύεται σε πληθώρα εξώφυλλων δίσκων, αφισών και γενικότερων προϊόντων που σχετίζονται με συγκροτήματα του είδους, καθώς και με τη διαμόρφωση των σκηνικών που χρησιμοποιούνται στις συναυλίες³³⁸.

Η σχέση της metal και των ταινιών τρόμου εντοπίζεται και στις συλλογές soundtracks που κυκλοφορούν συνήθως για ταινίες αυτής της κατηγορίας. Σε μεγάλο ποσοστό, τα μουσικά κομμάτια που περιλαμβάνονται στις εν λόγω συλλογές ανήκουν στο φάσμα της metal, με συχνή να παρατηρείται η παρουσία του υποείδους της Nu-Metal³³⁹. Ως γεγονός φαντάζει μάλλον λογικό, καθώς όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Tompkins, μέλη ορισμένων συγκροτημάτων θα μπορούσαν κάλλιστα να εμφανίζονται σε ταινίες τρόμου λόγω αμφίεσης και χρήσης make-up, αναφέροντας ως κάποια παραδείγματα τον Marilyn Manson με το

---

³³⁷ Botero Camacho, M., & Picón del Campo, N. (2017), ό.π., σελ. 169-170.

³³⁸ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 40.

³³⁹ Tompkins, J. (2009). «What's the Deal with Soundtrack Albums: Metal Music and the Customized Aesthetics of Contemporary Horror». *Cinema Journal* 49(1), σελ. 69.

ιδιαίτερο στυλ που βάφεται, και τους Slipknot, οι οποίοι φοράνε τερατώδεις μάσκες³⁴⁰. Γενικώς, το στοιχείο του τρόμου είναι εμφανές στην εικαστική προσέγγιση μεγάλου ποσοστού metal συγκροτημάτων, καθώς η μυθοπλασία τρόμου είναι από τις βασικότερες πηγές έμπνευσης³⁴¹.

Οι ρεαλιστικές απεικονίσεις και ανησυχίες έχουν τον αντίστοιχο εικαστικό χαρακτήρα που είναι κατάλληλος και τους αρμόζει. Το ίδιο ισχύει και για τα συγκροτήματα που έχουν επιλέξει το φανταστικό ως παράγοντα που τα διακρίνει υφολογικά. Όπως λέει χαρακτηριστικά ο Deeks, η metal μουσική έχει ισχυρή σύνδεση και μακροχρόνια ιστορία με τη χρήση απεικονίσεων φανταστικών κόσμων και γενικώς στοιχείων που διακρίνουν το φανταστικό, με το fantasy, την επιστημονική φαντασία, την ιστορία και τη μυθολογία να αποτελούν συνηθισμένα μοτίβα που χρησιμοποιούνται ώστε να πλαισιωθούν οι δημιουργίες και τα προϊόντα των συγκροτημάτων³⁴².

4.14 Το πρότυπο του πολεμιστή και η επίδραση των Robert E. Howard και Frank Frazetta στη metal μουσική

Τα εξώφυλλα και η θεματολογία συγκροτημάτων που παραπέμπουν σε pulp εξώφυλλα ιστοριών Sword & Sorcery είναι απόρροια της γενικότερης εκτίμησης ορισμένων συγκροτημάτων σε βασικά χαρακτηριστικά που διέπουν τη metal όπως η δύναμη και η παράδοση. Για αυτόν τον λόγο συχνές είναι και οι αναφορές σε υπαρκτά ιστορικά πρόσωπα όπως ο μέγας Αλέξανδρος, με τον οποίο έχουν ασχοληθεί αρκετά συγκροτήματα. Αντίστοιχα, ο Djurslev υποστηρίζει πως τα στοιχεία της δύναμης και της παράδοσης στη metal είναι ο λόγος που η φιγούρα του μέγα Αλέξανδρου είναι ελκυστική ως θεματολογικό περιεχόμενο για μια μερίδα του ακροατηρίου της metal μουσικής. Συγκροτήματα όπως οι Iron Maiden, οι Kamelot και οι Nile καθώς και διάφορες ελληνικές μπάντες έχουν συνθέσει τραγούδια με στιχουργικό περιεχόμενο που αφορά τον μέγα Αλέξανδρο, θεωρώντας ελκυστική τη δυναμική φιγούρα και τα μυθικού επιπέδου χαρακτηριστικά που έχουν σχηματιστεί γύρω από το πρόσωπό του. Το προφίλ του κατακτητή και επιτυχημένου, δυνατού πολεμιστή-πρότυπο, με στοιχεία όπως ο

---

³⁴⁰ Ο.π., σελ. 76.

³⁴¹ Simmons, D. (Ed.). (2013), ό.π., σελ. 206.

³⁴² Deeks, M. D. (2016), ό.π., σελ. 61.

ηρωισμός, η γενναιότητα, γενικώς χαρακτηριστικά που συντελούν πλήρως στον παράγοντα της αρρενωπότητας, όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως αποτελεί ένα από τα βασικά στοιχεία που διακρίνουν τη metal μουσική. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Djurslev, η φιγούρα του μέγα Αλέξανδρου ουσιαστικά γίνεται ένα αρρενωπό σύμβολο δύναμης το οποίο ταυτόχρονα εμπνέει και ενδυναμώνει τις έννοιες της κοινότητας και της ενότητας, οι οποίες επίσης είναι σημαντικές στη μουσική σκηνή και κουλτούρα της metal, ενώ παράλληλα η τάση διατήρησης των προτύπων αρρενωπότητας σε στιχουργικό και εικαστικό πλαίσιο ουσιαστικά γίνεται και ζήτημα διατήρησης ως metal παράδοση σε κάποιο βαθμό³⁴³.

Δεν είναι παράταιρο να ειπωθεί πως λαμβάνοντας όλα τα παραπάνω υπόψιν, οι απεικονίσεις σε δουλειές συγκροτημάτων με μαχητές και βάρβαρους όπως ο Conan ή κάποιο αντίστοιχο αρχέτυπο αρρενωπότητας προξενούν τα ίδια συναισθήματα ενθουσιασμού και συναισθημάτων στους ακροατές. Η *Sword & Sorcery* πτυχή της fantasy λογοτεχνίας ασκεί την ίδια γοητεία με τα παραπάνω, και φαίνεται πως είναι ένας από τους βασικότερους λόγους που έχει έντονη στιχουργική και εικαστική παρουσία στη metal, και ιδιαίτερος σε υποκατηγορίες όπως η Epic και η Power. Οι pulp εκδόσεις με ιστορίες που συγκαταλέγονται στη λογοτεχνία του φανταστικού αποτελούν σημαντική επιρροή στην κατεύθυνση που ακολούθησαν σε αισθητικό και γενικότερο εικαστικό επίπεδο τα συγκροτήματα της metal και των διάφορων υποκατηγοριών της. Σε αυτό, τον κυριότερο ρόλο έπαιξαν τα εξώφυλλα των pulp και οι απεικονίσεις τους λόγω του γενικότερου ύφους και περιεχομένου που επικρατούσε στα εν λόγω περιοδικά.

Ο Howard με το συγγραφικό του έργο αποτέλεσε σημαντική επιρροή και έμπνευση για πολλά συγκροτήματα στον τομέα της αισθητικής και αυτό μπορεί να παρατηρηθεί κυρίως στο artwork των δίσκων με απεικονίσεις του χαρακτήρα Conan, καθώς και σε φιγούρες βάρβαρων πολεμιστών που παραπέμπουν σε αυτόν χωρίς να είναι απαραίτητα συγκεκριμένοι χαρακτήρες από κάποιο μέσο ψυχαγωγίας και διασκέδασης, με κάποιο φανταστικό πλαίσιο και σκηνή στο εξώφυλλο να αποτελεί συνήθως σαφή αναφορά στον χαρακτήρα του Howard και το ύφος των περιπετειών που διαδραματίζονται στις ιστορίες του. Διατηρώντας κάποια βασικά στοιχεία εμπνευσμένα από απεικονίσεις ζωγράφων όπως ο Frank Frazetta, ο οποίος καθιέρωσε σε μεγάλο βαθμό την αισθητική του Conan και της γενικότερης αποτύπωσης του fantasy είδους *Sword & Sorcery*, η συγκεκριμένη αισθητική επιλογή κάνει συχνά την εμφάνισή της σε

---

³⁴³ Djurslev, C. T. (2014). «The Metal King: Alexander the Great in heavy metal music». *Metal Music Studies* 1(1), σελ. 128–129.

κατηγορίες της metal, με συχνότερη χρήση σε παρακλάδια όπως το heavy, το power και το epic³⁴⁴. Η συνηθέστερη απεικόνιση δίσκων που εντάσσονται σε αυτά τα μουσικά υποϊδιώματα συνήθως αφορά κάποιο μυώδη πολεμιστή που εμπλέκεται σε κάποιου είδους μάχη³⁴⁵.

Συνηθισμένα εξώφυλλα σε δίσκους συγκροτημάτων που συνηθίζουν να έχουν fantasy θεματολογία στους δίσκους τους συνήθως απεικονίζουν πολεμιστές κατά τη διάρκεια κάποιας μάχης, ενώ συχνή πηγή είναι και οι αποδόσεις σκηνών από κάποιο κλασικό κείμενο του είδους με επικό χαρακτήρα, όπως από το έπος του Beowulf ή από fantasy λογοτεχνία όπως τα βιβλία του Tolkien. Συχνή είναι η γενικότερη ιδέα αυτού που οι Hellrich, Rzymiski και Vestergaard αποκαλούν σε έρευνα τους «fight for glory» ως διακριτή θεματική, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το εξώφυλλο του δίσκου «Into Glory Ride» (1983) των Manowar, όπου το συγκρότημα θέλοντας να αναπαράγει εμφανισιακά στερεοτυπικούς βάρβαρους πολεμιστές στα πρότυπα του Conan, φωτογραφίζεται ντυμένο με ρούχα από δέρμα και γούνα ζώων, ενώ ποζάρει με σπαθιά³⁴⁶ (εικόνα 4.4, σελ. 143).

Στην έρευνα τους οι Hellrich, Rzymiski και Vestergaard υποστηρίζουν πως η στιχουργική και εικαστική θεματολογία της θεματικής «fight for glory» που χαρακτηρίζει συγκροτήματα με έντονο μεσαιωνικό περιεχόμενο, δημιουργώντας συνδυαστικό κρίκο με αυτό το περιεχόμενο, χρησιμοποιείται για να δημιουργήσει μια κοινή φαντασίωση στην οποία μπορούν να λάβουν μέρος τα συγκροτήματα και οι οπαδοί τους. Σε αυτή την κοινή φαντασίωση

---

³⁴⁴ Το ακόλουθο άρθρο στην ιστοσελίδα Vice αναφέρεται εκτενώς στο ζήτημα σχετικά με τις συχνές φιγούρες βάρβαρων πολεμιστών στη metal μουσική, οι οποίες εμπίπτουν στο πρότυπο το οποίο αποκαλεί «Metal Barbarian», και σχολιάζει και τη σημαντική επιρροή που είχε ο χαρακτήρας του Howard συνολικά, καθώς και τη συμβολή των απεικονίσεων του Frazetta στην αισθητική που καθιερώθηκε σε ευρύτερο πλαίσιο. Krovatin, C. (2018). «The Metal Barbarian Dominates the Heroic Fantasies of Metalheads Everywhere» [online] Vice.com. Διαθέσιμο στο: <https://www.vice.com/en/article/d3wq3k/the-metal-barbarian-dominates-the-heroic-fantasies-of-metalheads-everywhere> [Πρόσβαση 13 Φεβ. 2022].

³⁴⁵ Ακόμη ένα άρθρο που επισημαίνει την επίδραση του Conan και της αισθητικής προσέγγισης του Frazetta, παραθέτοντας και ορισμένα αντιπροσωπευτικά εξώφυλλα δίσκων από γνωστά και λιγότερο γνωστά συγκροτήματα. Invisibleoranges.com. (2012). «By This Axe, I Headbang!» [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.invisibleoranges.com/by-this-axe-i-headbang/> [Πρόσβαση 13 Φεβ. 2022].

³⁴⁶ Οι ερευνητές της εργασίας ονομάζουν «fight for glory» τη θεματική στην οποία κατατάσσουν συγκροτήματα που μοιράζονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά σε σημαντικούς τομείς όπως στους στίχους και τις απεικονίσεις που κυριαρχούν στο artwork των δίσκων και των προϊόντων τους συνολικά. Στη μεθοδολογία της έρευνας τους χρησιμοποιούν λέξεις κλειδιά οι οποίες χαρακτηρίζουν τη θεματική του «fight for glory», με κάποιες από αυτές να είναι οι «fight», «battle», «blood», «sword», «gods», «king», «die», «glory», «warriors», «victory» και «death». Επισημαίνουν πως η θεματική ισχύει και σε εικαστικό επίπεδο, με την εμφάνιση των παραπάνω στοιχείων στο υλικό των συγκροτημάτων, και παράλληλα διευκρινίζουν πως αυτά τα στοιχεία πρέπει να εμφανίζονται συνδυαστικά και όχι ξεχωριστά για να εμπίπτουν στη θεματική. Για παράδειγμα, η λέξη «sword» μεμονωμένη κρίνεται ανεπαρκής, ενώ συνδυασμένη με λέξεις όπως «king» και άλλες παρόμοιες καθιστούν τη θεματική «fight for glory» διακριτή και ξεκάθαρη. Hellrich, J., Rzymiski, C., & Vestergaard, V. (2019). *The Trans-medial Fight for Glory. Medievalism and Metal Music Studies, Throwing Down the Gauntlet*, σελ. 16.

συναντώνται αφηγήσεις ένδοξων μαχών και πολεμιστών, οι οποίοι μπορεί να είναι ιστορικά πρόσωπα όπως ο μέγας Αλέξανδρος ή ο Τζένγκις Χαν, ή φανταστικές φιγούρες όπως χαρακτήρες από τη fantasy κατηγορία της λογοτεχνίας του φανταστικού. Παρακολουθώντας την περίπτωση του συγκροτήματος Ancient Rites, οι ερευνητές διαπίστωσαν πως η «fight for glory» θεματολογία διέπει κάθε σημαντική έκφανση της μπάντας, καθώς εμφανίζεται σε στίχους, στα εικαστικά στοιχεία της, στα προϊόντα της, σε συνεντεύξεις και σε διάφορα άλλα. Ουσιαστικά με την παρουσία της θεματολογίας «fight for glory» σε όλα τα παραπάνω βασικά στοιχεία που απαρτίζουν το συγκρότημα η συγκεκριμένη θεματολογία επικυρώνεται, δίνοντας νόημα και σημασία στην ύπαρξή της³⁴⁷.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα συγκροτήματος που προβάλλει έντονα τη «fight for glory» θεματική μέσω στιχουργικού και εικαστικού περιεχομένου είναι οι Manowar, οι οποίοι είναι το πιο αντιπροσωπευτικό στην πολεμική, Sword & Sorcery αισθητική. Όπως επισημαίνει και ο McParland, έχουν ιδιαίτερη ενασχόληση με την ελληνική και σκανδιναβική μυθολογία, καθώς και την Sword & Sorcery κατηγορία του fantasy. Ο δίσκος τους «Into Glory Ride» (1983) επικεντρώνεται στην ηρωική φαντασία και τη μυθολογία και αποτέλεσε σημαντική επιρροή στις μεταγενέστερες μπάντες που αποφάσισαν να ασχοληθούν με την «fight for glory» θεματική. Μπορεί να ειπωθεί πως ουσιαστικά έθεσαν και διέδωσαν τη συγκεκριμένη θεματική περισσότερο από κάθε άλλο συγκρότημα, καθώς συνολικά η δισκογραφία των Manowar συγκαταλέγεται σε αυτές που είναι έντονα εμπνευσμένες από τον μύθο και τη φαντασία³⁴⁸.

Οι Hellrich και Rzymiski σχολιάζουν επίσης πως η θεματολογία της ηρωικής μάχης σε γενικότερο πλαίσιο, έτσι όπως περιγράφεται με τις λέξεις-κλειδιά που συνοψίζουν την θεματική «fight for glory», αποτελούσε συχνό γεγονός που διαδραματιζόταν στα επικά ποιήματα όπως το Beowulf, και σκοπός των επικών ποιημάτων ήταν να διασφαλιστεί η φήμη και η δόξα των πολεμιστών-βασιλιάδων. Συνεχίζοντας, οι ερευνητές επισημαίνουν πως σε ανάλογο πλαίσιο η μάχη ώστε κάποιος να αποδείξει την αξία του περιγράφεται σε πολλά από τα διάφορα υποείδη της metal μουσικής, με κάποιες χαρακτηριστικές περιπτώσεις να είναι η Power και η Viking Metal. Επαναφέροντας στο προσκήνιο τη «fight for glory» θεματική, οι Hellrich και Rzymiski αναφέρουν πως τα συγκροτήματα στα οποία συνήθως εμφανίζεται η θεματική τείνουν να ασχολούνται με θεματολογικό περιεχόμενο το οποίο αφορά τους Βίκινγκς,

---

³⁴⁷ Hellrich, J., Rzymiski, C., & Vestergaard, V. (2019), ό.π., σελ. 18-19.

³⁴⁸ McParland, R. (2018), ό.π., σελ. 51-53.

τον Tolkien, την αρχαιότητα και γενικότερα την fantasy κατηγορία και το φανταστικό ως στοιχείο³⁴⁹.

4.15 Το Artwork σε δισκογραφικές δουλειές και προϊόντα συγκροτημάτων και η επίδραση της λογοτεχνίας του φανταστικού

Τα μέσα και οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία των εξώφυλλων και γενικώς στο συνολικό artwork των metal συγκροτημάτων ποικίλλουν. Κάποια από τα συνηθέστερα μέσα είναι η ζωγραφική και η φωτογραφία, συμβάλλοντας μέσω των διάφορων τεχνικών και ιδιαιτεροτήτων τους σημαντικά στη συνολική εμπειρία και στην πρόθεση και το ευρύτερο όραμα που έχει το εκάστοτε συγκρότημα σχετικά με την εικαστική εκπροσώπηση της μουσικής του. Συχνή είναι η πρόθεση των συγκροτημάτων να κοσμούν τους δίσκους τους με εξώφυλλα που παραπέμπουν σε μεσαιωνική εποχή και αισθητική. Για να επικυρώσουν ή να τονίσουν τη συγκεκριμένη εικαστική κατεύθυνση, συχνά τα συγκροτήματα χρησιμοποιούν και ανάλογη ενδυμασία, χρησιμοποιώντας σε φωτογραφίες που περιλαμβάνει ο δίσκος μεσαιωνικά όπλα όπως σπαθιά και άλλα αντίστοιχα. Ο Vestergaard παραθέτει ως παράδειγμα εξώφυλλου που περιέχει όλα τα παραπάνω στοιχεία το «Dark Medieval Times» του γνωστού black metal συγκροτήματος Satyricon³⁵⁰.

Φυσικά, οι απεικονίσεις σε μεσαιωνικό πλαίσιο δεν αποσκοπούν απαραίτητα στην ιστορική ακρίβεια και τον ρεαλισμό. Στη συνέχεια της έρευνας του, ο Vestergaard παραθέτει το σημείο ενός άρθρου με θέμα τον όρο neomedievalism από την ακαδημαϊκό με ειδίκευση στη μεσαιωνική λογοτεχνία Amy S. Kaufman, η οποία αναφέρει ουσιαστικά πως οι αντιλήψεις που έχουμε σχετικά με τον μεσαίωνα είτε σε fantasy πλαίσιο, όπως στον Άρχοντα των Δαχτυλιδιών του Tolkien ή το Once and Future King του T. H. White, είτε όσες βασίζονται σε πραγματικές πηγές από ακαδημαϊκές έρευνες, δεν μπορούν να είναι απόλυτα ακριβείς, καθώς δεν ζήσαμε οι ίδιοι στο μεσαίωνα και βασιζόμαστε σε κάποιου είδους διαμεσολάβηση όπως οι παραπάνω. Ως παράδειγμα, ο Vestergaard αναφέρει πως αυτός είναι πιθανότατα ο λόγος που οι περικεφαλαίες των Βίκινγκς σε εξώφυλλα metal δίσκων έχουν κέρατα, όπως στο δίσκο «The Crusher» του

---

³⁴⁹ Hellrich, J., Rzymiski, C., & Vestergaard, V. (2019), ό.π., σελ. 61.

³⁵⁰ Hellrich, J., Rzymiski, C., & Vestergaard, V. (2019), ό.π., σελ. 21–22.

συγκροτήματος Amon Amarth. Τέλος, αναφέρει πως η πηγή για τις Βίκινγκ περικεφαλαίες με κέρατα δεν είναι μεσαιωνικής προελεύσεως, αλλά κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται από τα κοστούμια που δημιούργησε ο Carl Emil Doepler για την παράσταση «Der Ring des Nibelungen» του Wagner, στη δεκαετία του 1870³⁵¹.

Ο Sederholm αναφέρει πως η επίδραση και οι αναφορές στο συγγραφικό έργο του Lovecraft είναι επίσης εμφανείς και σε εξώφυλλα δίσκων. Ως παράδειγμα σχολιάζει την περίπτωση του live δίσκου των Iron Maiden, το «Live After Death» (1985). Το εν λόγω εξώφυλλο απεικονίζει τον «Eddie», ένα πλάσμα που ουσιαστικά είναι η «μασκότ» του συγκροτήματος, να βγαίνει από τον τάφο του και στην ταφόπλακα φαίνεται η γνωστή φράση από την ιστορία «The Nameless City» η οποία αναφέρθηκε και προηγουμένως, ελαφρώς παραλλαγμένη, «That is not dead witch can eternal lie, yet with strange aeons even death may die», γράφοντας από κάτω και το όνομα του συγγραφέα, «H.P. Lovecraft» (εικόνα 4.5, σελ. 144). Ο Sederholm σχολιάζει πως το συγκεκριμένο εξώφυλλο ώθησε όσους οπαδούς δεν γνώριζαν τον συγγραφέα να αναζητήσουν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το «μυστηριώδες» όνομα της ταφόπλακας. Συνεχίζοντας, βάζει στο πλαίσιο και τον εικαστικό Michael Whelan, τον οποίο περιγράφει ως έναν από τους σημαντικότερους εικαστικούς επιστημονικής φαντασίας και fantasy εν ζωή. Αναφέρει πως ευθύνεται για τη σύνδεση μεταξύ metal και Lovecraft όσο κανένας άλλος εικαστικός καλλιτέχνης, ενώ τροποποιημένες εκδοχές των γνωστών πινάκων του «Lovecraft's Nightmare A» και «B» κοσμούν δίσκους γνωστών συγκροτημάτων όπως το «Cause of Death» (1990) της Death Metal μπάντας Obituary³⁵² (εικόνα 4.6, σελ. 145).

Ιδιαίτερη περίπτωση εξώφυλλου και οπισθόφυλλου είναι αυτή του δίσκου «Somewhere In Time» (1986) των Iron Maiden (εικόνα 4.8, σελ. 146). Αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα δισκογραφικής δουλειάς που δηλώνει πολλές από τις λογοτεχνικές προτιμήσεις του συγκροτήματος στον εικαστικό τομέα, αρκεί οι δέκτες, δηλαδή οι ακροατές που έχουν στην κατοχή τους τον δίσκο, να μπορούν να τις εντοπίσουν. Ο εικαστικός Derek Riggs, μόνιμος

---

³⁵¹ Ο.π., σελ. 26–27.

³⁵² Όπως αναφέρει ο Sederholm, ο Eddie, γνωστός και ως «Edward the Head» ή «Edward T. Head», είναι μασκότ και σύμβολο-σήμα κατατεθέν των Iron Maiden, δημιούργημα του εικαστικού καλλιτέχνη Derek Riggs. Έχει εμφανιστεί στην πλειοψηφία των εξωφύλλων του συγκροτήματος, καθώς και στη σκηνή κατά τη διάρκεια των συναυλιών ως μέρος των σκηνικών ή ως φιγούρα που χειρίζεται κάποιος από τους τεχνικούς της μπάντας. Όσο βρίσκεται στη σκηνή αλληλεπιδρά με το συγκρότημα και τους οπαδούς, απειλώντας και τους δυο καθώς περιφέρεται, και εν τέλει αποχωρεί. Sederholm, C. H. (2016), ό.π., σελ. 06-07.

συνεργάτης του συγκροτήματος κατά τη δεκαετία του 80' και δημιουργός της «μασκότ» και σήμα κατατεθέν της μπάντας, του «Eddie» που αναφέρθηκε λίγο παραπάνω, δημιούργησε μια φουτουριστική τοποθεσία πόλης στην οποία τοποθέτησε επιμελώς πολλαπλές αναφορές ως φόρο τιμής σε συγγραφείς αλλά και ιστορίες του φανταστικού, κάποιες από τις οποίες θα αναφερθούν στη συνέχεια.

Στο βάθος ενός κτηρίου φαίνεται επιγραφή η οποία γράφει «Asimov Foundation» το οποίο αφορά τον επιδραστικό συγγραφέα επιστημονικής φαντασίας Isaac Asimov και τη κλασική τριλογία βιβλίων του με τίτλο Foundation, η οποία το 2021 απέκτησε και τηλεοπτική μεταφορά από το συνδρομητικό κανάλι Apple TV+³⁵³. Αναφορά γίνεται και στον Frank Herbert και το βιβλίο του Dune μέσω των φωτεινών επιγραφών σε διαφορετικά κτήρια, τα οποία γράφουν «Herbert Ails» και «Sand Dune». Σε διαφορετικό σημείο γράφεται το «The Philip K. Dick Cinema», άμεση αναφορά στον συγγραφέα επιστημονικής φαντασίας Philip K. Dick. Ακόμα μια αναφορά σε γνωστό συγγραφέα της λογοτεχνίας του φανταστικού, συγκεκριμένα στον Ray Bradbury, γίνεται με την επιγραφή «Bradbury Towers³⁵⁴» σε ακόμη ένα κτήριο.

Για πολλά συγκροτήματα, η αισθητική εξώφυλλων της χρυσής εποχής στις ιστορίες επιστημονικής φαντασίας της κατηγορίας space opera που δημοσιεύονταν σε pulp περιοδικά, με απεικονίσεις όπως γαλαξιακές αυτοκρατορίες, το αχανές διάστημα και άλλα παρεμφερή, είχε ιδιαίτερη επίδραση σε εικαστικό πλαίσιο, ιδιαίτερα σε κατηγορίες όπως η progressive metal³⁵⁵.

Επίσης, πολλά συγκροτήματα άντλησαν και συνεχίζουν να αντλούν έμπνευση από σχέδια και ζωγραφιές που βασίζονται σε βιβλία ή ιστορίες του φανταστικού. Ο Kuusela δίνει ως παράδειγμα δηλώσεις που έχουν κάνει μέλη του γνωστού συγκροτήματος Emperor, αναφέροντας πως έχουν εμπνευστεί σημαντικά από artwork που σχετίζεται με τα βιβλία Lord

---

³⁵³ Παρατίθεται σύνδεσμος της ιστοσελίδας του εκδοτικού οίκου Anubis, ο οποίος έχει αναλάβει τη μετάφραση της σειράς βιβλίων στην ελληνική γλώσσα. Στο σύνδεσμο υπάρχει η περίληψη του 1ου βιβλίου, μαζί με το trailer της τηλεοπτικής σειράς. Anubis.gr. (X.X.). «Θεμέλιο» [online] Διαθέσιμο στο: <https://anubis.gr/product/themelio/> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].

³⁵⁴ Λεπτομερής καταγραφή των πολλαπλών αναφορών γίνεται στο ακόλουθο άρθρο του Louder Sound. Οι αναφορές πέρα από τη λογοτεχνία του φανταστικού περιλαμβάνουν και αναφορές στην pop κουλτούρα όπως στο χαρακτήρα Batman των comics και τη σειρά επιστημονικής φαντασίας Doctor Who μεταξύ άλλων. Young, S. (2016). «Iron Maiden: The secrets of the Somewhere In Time album artwork revealed» [online] Loudersound.com. Διαθέσιμο στο: <https://www.loudersound.com/features/iron-maiden-somewhere-in-time-artwork-details> [Πρόσβαση 13 Φεβ. 2022].

³⁵⁵ Frelik, P. (2013), ό.π., σελ. 289–309.

of the Rings και γενικότερα από τη fantasy πλευρά του φανταστικού, αλλά ως συγκρότημα προσπαθούσαν να δημιουργήσουν το δικό τους σκοτεινό fantasy κόσμο στη μουσική που συνέθεταν³⁵⁶.

4.16 Δραματουργικός Τομέας: Ενδυμασίες και stage performance

Το δραματουργικό στοιχείο έχει ενταχθεί και είναι σύνηθες φαινόμενο σε ένα σημαντικό ποσοστό συγκροτημάτων. Σε ζωντανές εμφανίσεις, η σκηνική παρουσία (συχνά αναφερόμενη και ως stage performance) αποτελεί σημείο αναφοράς και σημαντικός παράγοντας για μια πλήρη διαμόρφωση άποψης σχετικά με οποιονδήποτε καλλιτέχνη και τις δυνατότητές του, καθώς επιδεικνύει τις μουσικές ικανότητες που διαθέτει. Υπάρχει και το ζήτημα της θεατρικότητας ως στοιχείο της ζωντανής εμφάνισης, με την αποτύπωση της να ποικίλλει ανάλογα με τα διαθέσιμα μέσα και τη γενικότερη αντίληψη των καλλιτεχνών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα γνωστού συγκροτήματος το οποίο δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο δραματουργικό τομέα στις συναυλίες του είναι οι Iron Maiden, με εντυπωσιακά σκηνικά να πλαισιώνουν τη σκηνή (εικόνα 4.9, σελ. 148) και τον Eddie, τη μασκότ του συγκροτήματος, να αλληλεπιδρά με τα μέλη της μπάντας κατά τη διάρκεια των συναυλιών (εικόνα 4.10, σελ. 149).

Στο πλαίσιο των metal συναυλιών και ορισμένων βασικών στοιχείων που τις χαρακτηρίζει, η Weinstein αναφέρει πως οι πρακτικές και οι τεχνοτροπίες του φωτισμού που χρησιμοποιούσαν συγκροτήματα ψυχεδελικής μουσικής σε περιοχές όπως η Αγγλία και το Σαν Φρανσίσκο, περίπου κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου του 1967, ουσιαστικά διατηρήθηκαν και τροποποιήθηκαν αναλόγως από τα metal συγκροτήματα. Οι εξελίξεις στις τεχνολογικές επιλογές που ήταν διαθέσιμες χρησιμοποιήθηκαν από τα συγκροτήματα και τους διοργανωτές των συναυλιών του είδους, με έντονο φωτισμό καθώς και πλήθος χρωμάτων και διαφόρων εφέ στη διάθεση τους να αξιοποιούνται αναλόγως.

Σε συνδυασμό με τη χρήση άλλων θεαματικών πρακτικών πάνω στη σκηνή κατά τη διάρκεια των ζωντανών εμφανίσεων, όπως η χρήση καπνού, φωτορυθμικού φωτισμού, ακτίνων λέιζερ και άλλων αντίστοιχων, όλα αυτά τα στοιχεία συνετέλεσαν στο συνολικό αποτέλεσμα

---

³⁵⁶ Kuusela, T. (2015), ό.π., σελ. 112-113.

της συναυλιακής εμπειρίας της metal μουσικής, υπογραμμίζοντας τα ηχητικά χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου είδους, καθώς και των δραματουργικών στοιχείων που χρησιμοποιούνται από το εκάστοτε συγκρότημα σε εικαστικό πλαίσιο. Επίσης, σύμφωνα με τη Weinstein τα χρώματα που κυριαρχούν στα εξώφυλλα των δίσκων θυμίζουν από άποψη αισθητικής τη συνολική εμπειρία των ζωντανών εμφανίσεων που πραγματοποιούν τα μουσικά συγκροτήματα³⁵⁷.

Σε ευρύτερο πλαίσιο, το στοιχείο της αρρενωπότητας στη metal είναι διακριτό σε αρκετές εκφάνσεις της όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, και τα εξώφυλλα δίσκων σε συνδυασμό με το ρουχισμό που επιλέγουν ορισμένα συγκροτήματα καθιστούν σαφή την κατεύθυνση που επιλέγουν συνολικά ως δημιουργοί και παράλληλα ως performers. Δεν είναι παράλογο το γεγονός πως ειδικά σε παλιότερες έρευνες σχετικές με τη metal έχει χαρακτηριστεί ως είδος που συντηρεί την εικόνα «αρρενωπών ηρώων», με επιχειρήματα για αυτή την άποψη να αποτελούν οι συχνότερες εικόνες που συναντώνται και το περιεχόμενό τους, καθώς και το γεγονός πως η πλειοψηφία των δημιουργών είναι ανδρικού φύλου³⁵⁸.

Συνηθίζεται επίσης κατά τη διάρκεια των ζωντανών εμφανίσεων ή σε video clips τα μέλη μεγάλου αριθμού συγκροτημάτων να παίζουν τα μουσικά όργανα με συγκεκριμένο τρόπο και παίρνοντας διάφορες πόζες, ανάλογα με τη θεματική ή το ύφος του κομματιού που εκτελούν. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, το οποίο κάνει συχνά και ο Steve Harris των Iron Maiden είναι να σημαδεύει με το μπάσο του καθώς παίζει σαν να είναι πολυβόλο, και να σημαδεύει το κοινό ή την κάμερα «πυροβολώντας» καθώς παίζει τις νότες³⁵⁹. Οι ενδυμασίες συγκροτημάτων που παραπέμπουν σε μαχητές φυλών όπως οι Βίκινγκς, και γενικώς σκληροτράχηλων βάρβαρων πολεμιστών είναι κοινές, ιδιαίτερα σε υποκατηγορίες όπως η Power και η Epic. Το αμερικάνικο συγκρότημα Manowar ήταν πιθανώς το πρώτο που υιοθέτησε τον ρουχισμό και γενικότερα την αισθητική αυτού του είδους³⁶⁰, οφείλοντας το αποτέλεσμα σε βασικές πηγές έμπνευσης όπως στον Conan του Howard, και γενικώς σε

---

³⁵⁷ Weinstein, D. (2000), ό.π., σελ. 30-31.

³⁵⁸ Το ζήτημα της αρρενωπότητας απασχολεί την Kartheus στην ακόλουθη έρευνα που έκανε σχετικά με metal video clips που έχουν πολεμικό περιεχόμενο. Kartheus, W. (2015). «The “other” as projection screen: Authenticating heroic masculinity in war-themed heavy metal music videos», *Metal Music Studies* 1(3), σελ. 324.

³⁵⁹ Umurhan, O. (2012), ό.π., σελ. 138.

³⁶⁰ Ο Spracklen σχολιάζει ότι το συγκρότημα στην ιστοσελίδα του αναφέρει πως είναι το πρώτο στη metal που εισήγαγε Sword & Sorcery αισθητική στους στίχους και στα εξώφυλλα των δίσκων του. Spracklen, K. (2020). *Manowar: True Metal Warriors. Metal Music and the Re-Imagining of Masculinity, Place, Race and Nation*, σελ. 76.

παραδείγματα αρρενωπών προτύπων της ιστορίας και της μυθολογίας, αποτελώντας παράδειγμα προς μίμηση για πολλά μεταγενέστερα συγκροτήματα³⁶¹. Επίσης, υπάρχουν στενές σχέσεις ανάμεσα στην εικόνα που έχει επικρατήσει σχετικά με τους Βίκινγκς και τους βάρβαρους πολεμιστές της fantasy λογοτεχνίας και fantasy ταινιών, οι οποίες ταινίες έχουν αποτελέσει πηγή έμπνευσης για το στιχουργικό περιεχόμενο πολλών metal συγκροτημάτων, όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι Trafford και Pluskowski³⁶².

Ας επιστρέψουμε στο θέμα της δραματουργίας στις συναυλίες. Ο Norman αναφέρει πως όπως ο Lovecraft είχε δηλώσει πως το ζητούμενο στην κατηγορία της Weird Fiction είναι η ατμόσφαιρα και όχι η δράση, και σε ανάλογη διάθεση ο Bogue δηλώνει πως η πρόθεση δημιουργίας ατμόσφαιρας είναι σημαντική στις ακραίες κατηγορίες της metal. Είναι γεγονός πως οι στιλιστικές επιλογές μεγάλου ποσοστού των συγκροτημάτων σε ακραία είδη της metal είναι οι μουσικοί να φοράνε πράγματα όπως δερμάτινα ρούχα με καρφιά, να είναι βαμμένοι με μπογιές που παραπέμπουν σε αίμα, να φοράνε σύμβολα όπως πεντάλφες ή και να κάνουν τη διαδικασία του fire breathing³⁶³ στη σκηνή κατά τη διάρκεια της συναυλίας, βγάζοντας φωτιές από το στόμα τους μέσω συγκεκριμένων υλικών και τεχνικής. Ένα παράδειγμα αποτελεί το νορβηγικό Black Metal συγκρότημα Immortal, το οποίο απεικονίζει fire breathing και στο εξώφυλλο του ντεμπούτου δίσκου που κυκλοφόρησε το 1992 με τίτλο «Diabolical Fullmoon Mysticism» (εικόνα 4.7, σελ. 146), και σε ορισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιούσε το fire breathing και σε ζωντανές εμφανίσεις κατά τη διάρκεια συναυλιών (εικόνα 4.11, σελ. 150). Παρ' όλα αυτά ορισμένα συγκροτήματα επιλέγουν την προσέγγιση περισσότερο πρωτότυπων και αυθεντικών αισθητικών κατευθύνσεων σε ό,τι αφορά τη μουσική, το artwork στις δουλειές τους καθώς και στις συναυλίες τους.

Ο Norman, ως παράδειγμα συγκροτήματος με ιδιαίτερες ζωντανές εμφανίσεις, στις οποίες γίνεται σαφής φόρος τιμής στο έργο του Lovecraft, περιγράφει την περίπτωση των Portal. Όλα τα μέλη φοράνε παράξενα κοστούμια, ενώ ο τραγουδιστής με το ψευδώνυμο «The Curator» συχνά εμφανίζεται με μανδύα ο οποίος είναι διακοσμημένος με πλοκάμια, τα οποία παραπέμπουν στο πιο γνωστό δημιούργημα του Lovecraft, τον Cthulhu, ο οποίος έχει κεφάλι

---

³⁶¹ Trafford, S., & Pluskowski, A.G. (2007), *ό.π.*, σελ. 61-62.

³⁶² *Ο.π.*, σελ. 71.

³⁶³ Στο ακόλουθο άρθρο γίνεται αναφορά στην πρακτική του fire breathing, η οποία ήταν σχετικά διαδεδομένη στη σκανδιναβική Black Metal σκηνή, ενώ αναφέρονται γνωστά συγκροτήματα του χώρου που έκαναν χρήση fire breathing όπως οι Bathory και οι Immortal. Davey, A. (2015). «Blood Fire Death – Playing with Fire» [online] Ironfistzine.com. Διαθέσιμο στο: <http://www.ironfistzine.com/2015/11/20/blood-fire-death-playing-with-fire/> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].

που θυμίζει χταπόδι, γεμάτο πλοκάμια (εικόνα 4.12, σελ. 151). Συνεχίζοντας, ο Norman αναφέρει πως η συνολική δισκογραφία του συγκροτήματος χαρακτηρίζεται από τις απεικονίσεις τρόμου και επιστημονικής φαντασίας, παραπέμποντας ιδιαίτερα στο λογοτεχνικό έργο του Lovecraft³⁶⁴.

4.17 Ο παράγοντας του escapism

Αναπόφευκτα, το ζήτημα της απόδρασης/φυγής από την πραγματικότητα έρχεται στο προσκήνιο όταν κάποιος παρατηρητής ή ερευνητής της metal διαπιστώσει πως πέρα από το ποσοστό συγκροτημάτων που επικεντρώνονται σε ρεαλιστικούς προβληματισμούς και θεματολογίες, υπάρχει και το ποσοστό συγκροτημάτων που επιλέγει το φανταστικό ως στοιχείο ταυτότητας η έστω περιστασιακής συσχέτισης. Ο όρος escapism, κοινώς φυγή ή απόδραση από το ρεαλιστικό και την πραγματικότητα, ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιείται, έχει συνήθως αρνητική χροιά.

Ο Forster παραθέτει κάποιους συνηθισμένους χαρακτηρισμούς και προφίλ ανθρώπων που θεωρείται πως στρέφονται συνηθέστερα σε αυτό που αποκαλούμε escapism, ενώ παράλληλα θεωρείται ως νοητική και όχι φυσική δραστηριότητα: συγκαταλέγονται άτομα με αδύναμο ψυχικό σθένος, τα οποία για αυτό το λόγο αδυνατούν να αποδεχθούν ορισμένα δεδομένα του πραγματικού κόσμου, και οι κυριότερες ερμηνείες του όρου είναι οι παρακάτω:

- Πρόκειται για αντιπερισπασμό του μυαλού με κάποια ευφάνταστη δραστηριότητα ή διασκέδαση που λειτουργεί ως απόδραση από τη ρουτίνα ή την πραγματικότητα.
- Πρόκειται για τάση ή τακτική αναζήτησης απόσπασης της προσοχής από κάτι που υπό κανονικές συνθήκες το άτομο πρέπει να το υπομείνει

---

³⁶⁴ Norman, J. (2013), ό.π., σελ. 10.

- Πρόκειται για αποφυγή δυσάρεστων γεγονότων και πραγματικοτήτων γεμίζοντας το μυαλό με ευχάριστα άσχετα πράγματα
- Πρόκειται για επιδίωξη απόσπασης της προσοχής και ανακούφισης μέσω φαντασιώσεων με την πλήρη απορρόφηση του ατόμου σε ασήμαντη διασκέδαση
- Πρόκειται για ροπή υποχώρησης από τη δυσάρεστη πραγματικότητα μέσω διασκέδασης και φαντασίας³⁶⁵.

Ωστόσο, στη συνέχεια της έρευνας του ο Forster αναφέρει πως οι συγκεκριμένοι ορισμοί είναι ελλιπείς και ως κάποιιο βαθμό περιλαμβάνουν αβάσιμες υποθέσεις σχετικά με την έννοια του escapism, ισχυριζόμενος πως πρόκειται για μια φυσική προδιάθεση του ανθρώπινου μυαλού της οποίας το επακόλουθο είναι να ωθεί τον άνθρωπο σε αντίστοιχες ενέργειες, στοιχείο που χαρακτηρίζει την ανθρωπότητα συνολικά ως είδος και όχι μόνο συγκεκριμένα προφίλ ατόμων. Επομένως, με τα παραπάνω ο Forster υποστηρίζει πως το escapism δεν αποτελεί αποκλειστικά νοητική δραστηριότητα όπως κυρίως υποστηρίζουν οι ορισμοί που προαναφέρθηκαν, αλλά αποτελεί και σωματική δραστηριότητα η οποία συνήθως είναι και προαπαιτούμενο στοιχείο για την επίτευξη της ψυχολογικής φυγής/απόδρασης, η οποία είναι και ο αιώτερος σκοπός. Ως παραδείγματα, αναφέρει δραστηριότητες όπως έξοδο σε κινηματογραφικές προβολές και συμμετοχή σε παιχνίδια ρόλων όπως τα δημοφιλή Dungeons and Dragons και Vampire: the Masquerade. Εν τέλει, ο Forster επιχειρεί να δώσει έναν ορισμό που θεωρεί πως είναι περισσότερο ταιριαστός και ακριβής για όσα περιλαμβάνει το escapism ως δραστηριότητα, υποστηρίζοντας πως πρόκειται για ενδημική τάση του ανθρώπου είτε να συμμετέχει σε κάποια δραστηριότητα, είτε να κάνει βήματα ώστε να αλλάξει ή να καλύψει κάποια απογοητευτική κατάσταση ή πτυχή της ζωής του³⁶⁶.

Οι Barratt-Peacock και Hagen επισημαίνουν πως η αλληλεπίδραση των ακροατών και των μουσικών της metal με διαφορετικούς χώρους διασκέδασης και ψυχαγωγίας συνέβαλλε σημαντικά στην παρουσία αναχρονιστικών και μαγικών στοιχείων που

---

³⁶⁵ Ο Forster παραθέτει τους ορισμούς του escapism και τις αντίστοιχες πηγές από όπου τους άντλησε στην έρευνα του, όπου και αναλύει σε μεγαλύτερη λεπτομέρεια το συγκεκριμένο ζήτημα, επιχειρώντας να τους αντικρούσει με παραδείγματα. Forster, J. (2006). *Commodified Evil's Wayward Children: Black Metal and Death Metal as Purveyors of an Alternative Form of Modern Escapism*. University of Canterbury, σελ. 80.

³⁶⁶ Ό.π., σελ. 81-83.

χαρακτηρίζουν ένα σημαντικό μέρος της συγκεκριμένης μουσικής. Συνεχίζοντας, οι ερευνητές υπογραμμίζουν επίσης πως θεματικές που περιέχουν έντονα τα παραπάνω στοιχεία, τα οποία κλίνουν προς την *fantasy* κατηγορία, είναι μόνο κάποιες από τις θεματικές φαντασίας και φαντασιώσεων που εμφανίζονται συχνά σε αυτή τη μουσική, της οποίας χαρακτηριστικό είναι η πρόθεση της υπέρβασης του συνηθισμένου που κυριαρχεί στην καθημερινή ζωή. Οι ερευνητές αναφέρουν ως κάποια ακόμη φανταστικά πλαίσια στα οποία μεταφέρει τους ακροατές αυτό το μουσικό είδος τα ακόλουθα: τη κουλτούρα των μοτοσικλετιστών, τον υπερφυσικό γοτθικό τρόπο καθώς και την φουτουριστική επιστημονική φαντασία, μεταξύ πολλών ακόμη. Ολοκληρώνοντας, αναφέρουν πως τα παραπάνω συχνά ωθούν στην αντίληψη πως ως μουσικό είδος η *metal* έχει περιορισμένη κοινωνική και πολιτική αντίληψη, γεγονός στο οποίο οι ερευνητές του κειμένου δεν συμφωνούν, υποστηρίζοντας πως τα φανταστικά στοιχεία στη *metal* δεν στοχεύουν απλώς στην απόδραση και την τάση φυγής, καθώς συχνά χρησιμοποιούνται ως μέσα αλληγορίας και κριτικής για την πραγματική κοινωνία, προβάλλοντας αντιπολεμικά μηνύματα και ουτοπικά οράματα³⁶⁷.

---

³⁶⁷ Στους διαφορετικούς χώρους διασκέδασης και ψυχαγωγίας οι ερευνητές συμπεριλαμβάνουν όσα συγκαταλέγονται στο ευρύτερο φάσμα της «nerd» και pop κουλτούρας και έχουν επισημανθεί και προηγουμένως: βιβλία, comics, ταινίες, επιτραπέζια παιχνίδια ρόλων και video games, όλα με έντονο φανταστικό στοιχείο, ή και μεταφορές βασισμένες στη λογοτεχνία του φανταστικού, όπως το *Conan the Barbarian* το οποίο αναφέρεται μεταξύ άλλων. Barratt-Peacock, R., & Hagen, R. (Ed.) (2019), *ό.π.*, σελ. 04.

5. Κεφάλαιο Πέμπτο: Συμπεράσματα

Μέσω της έρευνας και της συνολικής ενασχόλησης με αυτό το είδος μουσικής και τα συγκεκριμένα λογοτεχνικά είδη, σε γενικές γραμμές επαληθεύτηκε το σκεπτικό άλλα και οι προσωπικές μου εξηγήσεις ή υποθέσεις πάνω σε ορισμένα θέματα. Το βασικό συμπέρασμα στο οποίο είχα ήδη καταλήξει παρέμεινε σταθερό και μπορώ να πω πως εντάθηκε ακόμη περισσότερο μέσω της μελέτης του υλικού που είχα στη διάθεση μου. Το συμπέρασμα είναι το γεγονός πως το φανταστικό στοιχείο αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της μουσικής, και σε ευρύτερο πλαίσιο, κάθε είδους τέχνης και δημιουργικής διαδικασίας, από τη στιγμή που η ανθρωπότητα επιχείρησε να διοχετεύσει και να εξωτερικεύσει τις σκέψεις, απόψεις και ανησυχίες της, δημιουργικές ή μη, σχετικά με τα βιώματα και την ίδια τη ζωή ως φυσική κατάσταση. Κατ' επέκταση, θεωρώ πως το φανταστικό και η φαντασία είναι αναπόσπαστο κομμάτι του ανθρώπου.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον βρήκα το γεγονός πως ακόμα και στους επιστημονικούς κλάδους οι απόψεις δίστανται σχετικά με ορισμούς και όρια, και σημαντικό ρόλο παίζει το εκάστοτε ερευνητικό πεδίο και η συγκεκριμένη προοπτική που έχουν οι μελετητές σε αυτό. Οι αποδόσεις ορισμών αποδεικνύονται πολύπλοκη διαδικασία καθώς σε κάποια θέματα οι παράμετροι που πρέπει να ληφθούν υπόψιν είναι πολλοί και ταυτόχρονα πολυσύνθετοι, ενώ παρατηρείται και μια τάση «ρευστότητας» στις κατηγοριοποιήσεις, με το χρονικό πλαίσιο και την κουλτούρα που επικρατεί στην εκάστοτε εποχή να παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στην όλη διαδικασία της απόδοσης των ορισμών.

Προσωπικά, αποφάσισα να συμπεριλάβω τη μυθολογία και τα ομηρικά έπη στις αναφορές συγκροτημάτων που σχετίζονται με τη λογοτεχνία του φανταστικού λόγω σημαντικής επιρροής και ομοιοτήτων που μοιράζονται με είδη όπως το fantasy σε ζητήματα δομής, μοτίβων και γενικότερου περιεχόμενου, καθώς η συγκεκριμένη κατηγορία είναι ιδιαιτέρως εμπνευσμένη από μυθολογίες όπως η ελληνική και η σκανδιναβική μεταξύ άλλων.

Άλλο βασικό κομμάτι που με εντυπωσιάζει και μέσω της συγκεκριμένης έρευνας το αντιλήφθηκα εντονότερα, είναι σε πόσο μεγάλο ποσοστό είναι αλληλένδετοι οι δημιουργικοί χώροι. Η ανάπτυξη και η γενικότερη σταδιακή εξέλιξη των τεχνών είναι διαδικασίες που φαντάζουν πρακτικά αδύνατες χωρίς την ανάμιξη διαφορετικών στοιχείων

που εντοπίζονται σε διαφορετικές τέχνες. Ένα μουσικό κομμάτι δεν είναι το ίδιο χωρίς στιχουργικό περιεχόμενο, η θεματολογία αντλείται από κάποιο ερέθισμα. Αντιστοίχως, η μουσική δεν είναι η ίδια χωρίς κάποιου είδους εικαστική και οπτική κατεύθυνση ώστε να την εμπνεύσει και να σχηματιστεί μια πλήρη εικόνα, η οποία μπορεί να είναι η συνολική μορφή του εκάστοτε τραγουδιού, ή δίσκου.

Το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης της λογοτεχνίας του φανταστικού και της metal διαφέρει ιδιαίτερα σχετικά με αντίστοιχες περιπτώσεις συνδυασμού λογοτεχνίας και διαφορετικών μουσικών ειδών και κουλτούρων αντιστοίχως. Το φανταστικό στοιχείο, καθώς και το στοιχείο του χάους, είναι διάχυτα στη συγκεκριμένη μουσική συγκριτικά με άλλα μουσικά είδη, η οποία μουσική επίσης τυχαίνει να έχει και ιδιαίτερα μεγάλο ακροατήριο τις τελευταίες δεκαετίες, με τους οπαδούς να πολλαπλασιάζονται. Ο Tolkien συνοψίζει απόλυτα όλα όσα προσφέρονται στον εκάστοτε δέκτη, δηλαδή στην προκειμένη περίπτωση ακροατή, μέσω της φράσης του, την οποία παρέθεσα και στο δεύτερο κεφάλαιο: φαντασία, ανάρρωση, απόδραση, παρηγοριά, στοιχεία τα οποία εντείνονται και λόγω των θεματικών. Σε αντικειμενικό επίπεδο, όλοι αποζητάμε τα παραπάνω σε κάποιο βαθμό, ενώ σε υποκειμενικό τα μέσα ψυχαγωγίας και διασκέδασης, καθώς και οι όποιοι συνδυασμοί βρίσκουμε ελκυστικότερους, σαφώς ποικίλλουν. Σαφέστατα σημαντικό ρόλο της επίδρασης που άσκησε η λογοτεχνία του φανταστικού στη metal έχει ο παράγοντας του escapism, η επιθυμία της απόδρασης από το συνηθισμένο και την ρουτίνα της καθημερινότητας, πράγμα που θεωρώ φυσιολογικό. Στη λογοτεχνία του φανταστικού και στη metal υπάρχει ήδη περιεχόμενο που μπορεί να προσφέρει αυτά τα στοιχεία, γεγονός που συμβάλλει στον ταιριαστό συνδυασμό των δυο.

Η ροπή που έχει η metal στο φανταστικό στοιχείο ενδυναμώνεται μέσω της σύμπραξης της με τη λογοτεχνία του φανταστικού, με τον δυναμισμό του ηχητικού χαρακτήρα και τις ιδιαιτερότητες που παρέχει η metal να δίνει φωνή, ήχο και ενορχήστρωση στις λογοτεχνικές αναφορές με τις οποίες τα συγκροτήματα αποφασίζουν να ασχοληθούν. Το ηρωικό, φανταστικό ή μυθολογικό θεματικό μοτίβο ταιριάζει και με μια από τις βασικότερες μουσικές επιρροές της metal, την κλασική μουσική, η οποία έχει μελοποιήσει αντίστοιχο περιεχόμενο. Οι ζωντανές εμφανίσεις πληθώρας συγκροτημάτων κατά κάποιο τρόπο παραπέμπουν στο αρχαίο θέατρο και την όπερα, με τα δραματουργικά στοιχεία που επιλέγουν τα συγκροτήματα να συμβάλλουν στη δημιουργία της ατμόσφαιρας και να ενισχύουν τη θεματολογία μέσω του ιδιαίτερου τρόπου έκφρασης. Παραδείγματα

συγκροτημάτων όπως οι Iron Maiden, οι οποίοι έχουν πολλές λογοτεχνικές αναφορές στη μουσική τους και δίνουν έμφαση στη θεατρικότητα των συναυλιών τους μέσω σκηνικών, φωτισμού και ενδυμασίας, είναι απόδειξη πως η μελοποίηση της λογοτεχνίας του φανταστικού με αυτή την ηχητική κατεύθυνση μπορεί να εμπλουτίσει ιδιαίτερα την εμπειρία της αφήγησης, αλλά και της ίδιας της μουσικής. Όπως και στις περιπτώσεις του αρχαίου θεάτρου και της όπερας, οι μουσικοί της metal διασκευάζουν ως σύγχρονοι βάρδοι μυθολογικό περιεχόμενο, ενώ διασκευάζουν και την εξέλιξη της μυθολογίας, η οποία ουσιαστικά είναι η λογοτεχνία του φανταστικού. Δημιουργούν την επιθυμητή και κατάλληλη ατμόσφαιρα μέσω της μουσικής τους και των δραματουργικών στοιχείων τους, σαν μέλη θιάσου τα οποία προετοιμάζονται για παραστάσεις, διαδίδοντας αφηγήσεις από κείμενα του φανταστικού.

Σε ευρύτερο πλαίσιο, βασιζόμενος σε στοιχεία της έρευνας, θεωρώ πως η ενασχόληση των metal συγκροτημάτων με τα συγκεκριμένα είδη λογοτεχνίας αποτελεί και σε σημαντικό βαθμό ζήτημα παράδοσης. Δηλαδή, πέρα από την προσωπική προτίμηση ορισμένων συγκροτημάτων για τις αφηγήσεις με φανταστικό περιεχόμενο και γενικώς για το υλικό το οποίο επιλέγουν να διαχειριστούν, πρόκειται και για τρόπο με τον οποίο εκδηλώνεται η πρόθεση να τιμήσουν αγαπημένους καλλιτέχνες που ασχολήθηκαν από τα πρώιμα στάδια της metal με αυτές τις θεματικές, ορίζοντας τις ως σταθερές στο ευρύτερο περιεχόμενο της συγκεκριμένης μουσικής, στη συνείδηση των μεταγενέστερων συγκροτημάτων καθώς και των ακροατών. Θεωρώ πως ορισμένα σημαντικά συγκροτήματα για τη διαμόρφωση και την εξέλιξη του ήχου, τα οποία ταυτόχρονα είναι και ιδιαίτερος επιτυχημένα και δημοφιλή, αποτέλεσαν παράδειγμα με την ενασχόληση τους με τη λογοτεχνία του φανταστικού, θέτοντας κάποιου είδους παράδοση υπό μια έννοια.

Επίσης, θεωρώ πως η παράδοση των αναφορών στη λογοτεχνία του φανταστικού που έχει η metal από τα πρώτα στάδια της, μέσω των μυθολογικών και λογοτεχνικών αναφορών, τιμάει την τέχνη της αφήγησης, επισημαίνοντας παράλληλα την δύναμη των ιστοριών και την ποικιλία με την οποία μπορούν να ειπωθούν ήδη γνωστές ιστορίες. Ταυτόχρονα, η επιρροή της λογοτεχνίας του φανταστικού συμβάλλει σημαντικά και στη δημιουργία της επιθυμητής ατμόσφαιρας. Το fantasy περιεχόμενο μπορεί να δημιουργήσει συναισθήματα περιπέτειας και δράσης, το περιεχόμενο επιστημονικής φαντασίας να τοποθετήσει τον ακροατή σε άκρως τεχνολογικά, φουτουριστικά πιθανά μέλλοντα

δυστοπίας ή ουτοπίας, ενώ η λογοτεχνία τρόμου μπορεί να προσφέρει το άγχος, την φρίκη και την αγωνία του φόβου σε μελοποιημένη μορφή.

Υπολογίζοντας το μεγάλο ποσοστό συγκροτημάτων που εμπνέονται από το συγγραφικό έργο σημαντικών συγγραφέων όπως ο Tolkien, ο Howard και ο Moorcock μεταξύ πολλών άλλων, γίνεται αντιληπτό το ενδιαφέρον της metal ως μουσικό ιδίωμα για τη λογοτεχνία του φανταστικού αλλά και το στοιχείο του φανταστικού σε ευρύτερο πλαίσιο. Αντιστοίχως, το ενδιαφέρον της metal για τον αποκρυφισμό και τη μαγεία θυμίζει και το ενδιαφέρον της για τη φανταστική λογοτεχνία και το φανταστικό στοιχείο. Θεωρώ πως αυτό συμβαίνει λόγω της γενικότερης γοητείας που ασκούν στοιχεία όπως το φανταστικό, το μυστήριο και ο τρόμος γενικώς στη metal. Όπως αναφέρεται και σε πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για την έρευνα, τόσο η μουσική όσο και η μυθολογία μοιράζονται κοινό ενδιαφέρον για την έκφραση του παράξενου ή του ασυνήθιστου ως στοιχεία σε γενικότερο πλαίσιο. Επομένως, είναι λογικό η λογοτεχνία του φανταστικού, η οποία δίνει έμφαση κυρίως στο αλλόκοτο και το παράξενο, να έχει σημαντική επίδραση συνολικά στη metal μουσική, η οποία είδαμε επανειλημμένα μέσω της έρευνας πως αποζητά το διαφορετικό, το μυστηριώδες, το υπερφυσικό και το αντισυμβατικό. Θεωρώ πως πρόκειται για συμβατά είδη δημιουργικής έκφρασης.

Τη γενικότερη επίδραση της λογοτεχνίας του φανταστικού στη metal επικυρώνει και το γεγονός πως υπάρχουν αρκετοί μουσικοί σε διάφορα υποείδη της συγκεκριμένης μουσικής οι οποίοι γράφουν ιστορίες εμπνευσμένες από fantasy, όπως περιπτώσεις της sword & sorcery τάσης, καθώς και ιστορίες τρόμου.

Σύμφωνα με στοιχεία της έρευνας, γίνεται αντιληπτό πως η επίδραση της λογοτεχνίας του φανταστικού στη metal και η γενικότερη αλληλεπίδραση μεταξύ τους ήταν σε σημαντικό ποσοστό και ζήτημα συγκυριών. Η απήχηση της φανταστικής λογοτεχνίας στο ευρύτερο φάσμα της pop κουλτούρας κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1960-1970, σε συνδυασμό με τη διαμόρφωση και την εξέλιξη της metal, η οποία βρισκόταν στα πρώτα στάδια σε εκείνη τη χρονική περίοδο, συνετέλεσαν στη σύμπραξη τους. Όπως αναφέρθηκε και στην έρευνα, το περιεχόμενο της pop κουλτούρας είναι μια από τις κύριες πηγές έμπνευσης για τη metal μουσική, στιχουργικά και εικαστικά, και οι ποικίλες αλληλεπιδράσεις μεταξύ μέσων ψυχαγωγίας και διασκέδασης και των καταναλωτών, είχαν ιδιαίτερη σημασία.

Σημαντικό αποτέλεσμα της επιρροής που είχε η λογοτεχνία του φανταστικού στη metal αποτελεί και η διαχείριση της μυθολογίας και της λογοτεχνίας, καθώς και οι μέθοδοι και τρόποι με τους οποίους επεξεργάζονται και τροποποιούν τις αφηγήσεις του περιεχομένου των κειμένων, με τα τραγούδια και τους δίσκους να αποτελούν ουσιαστικά πρόταση μιας διαφορετικής εκδοχής του πρωτότυπου.

Η έρευνα της επίδρασης της λογοτεχνίας του φανταστικού στη metal μουσική καθώς και η γενικότερη σχέση και αλληλεπίδραση που έχουν μεταξύ τους μπορεί να συνεχιστεί με αρκετούς τρόπους και διαφορετικές προσεγγίσεις. Μπορεί να διερευνηθεί η σχέση των κατηγοριών του fantasy, της επιστημονικής φαντασίας και της λογοτεχνίας τρόμου μεμονωμένα σε σχέση με τη metal μουσική ή κάποια συγκεκριμένη υποκατηγορία της, ώστε να γίνει μεγαλύτερη εμβάθυνση στην επιρροή που άσκησε κάθε λογοτεχνική κατηγορία ξεχωριστά. Κάποια παραδείγματα ερευνών θα μπορούσαν να είναι η επιρροή που άσκησε ο συγγραφέας Robert E. Howard και ο χαρακτήρας του Conan στην υποκατηγορία που αποκαλείται Epic Metal, ή η εκτενής ανάλυση concept δίσκων όπως το «Nightfall in Middle-Earth» (1998) του συγκροτήματος Blind Guardian συγκριτικά με το βιβλίο «The Silmarillion» (1977) στο οποίο βασίζεται ο δίσκος, μεταξύ άλλων αντίστοιχων θεμάτων. Οι επιλογές και οι πιθανοί συνδυασμοί οι οποίοι μπορούν να δημιουργηθούν είναι πάρα πολλοί. Μπορούν να αφορούν συγκεκριμένες λογοτεχνικές κατηγορίες, συγκεκριμένα συγκροτήματα, συγκεκριμένα metal υποείδη, συγκεκριμένους δίσκους και ούτω καθεξής. Η επιλογή ανήκει στον εκάστοτε ερευνητή, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο θα επιλέξει να προσεγγίσει το θέμα της αρεσκείας του, συνδυάζοντας τη λογοτεχνία του φανταστικού και τη metal μουσική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Ιωακειμίδου, Α. (2010). Μια πολυφωνική μελέτη της θεωρίας της λογοτεχνίας, Marc Angenot, Jean Bessiere, Douwe Fokkema, Eva Kushner (επιμ.), Θεωρία της λογοτεχνίας. Προβλήματα και προοπτικές, μτφρ. Τιτίκα Δημητρούλια. Σύγκριση, 21, 180-184.
2. Καρακάση, Κ., Σπυριδοπούλου, Μ., & Κοτελίδης, Γ. (2015). Ιστορία και θεωρία των λογοτεχνικών γενών και ειδών. Παραδείγματα και εφαρμογές. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
3. Κολοβός, Ι. (2013). Νεανικές υποκουλτούρες και συγκρότηση κοινωνικής ταυτότητας: η περίπτωση των πανκ στην Αθήνα, 1979-2013. (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
4. Ματσάγγου, Έ. (2011). Το φανταστικό ως τρόπος και οι αφηγήσεις του φανταστικού στο χώρο της νεοελληνικής διηγηματογραφίας του εικοστού αιώνα. (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Κύπρου: Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών σπουδών
5. Μίτζηρα, Ε. (2018). Η περιπέτεια στο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο: Η περίπτωση του εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου 'Harry Potter and the Philosopher's Stone' της J.K Rowling. (Πτυχιακή εργασία). Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
6. Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. 2nd ed. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
7. Πετρόπουλος, Κ. Η. (2018). Όμηρος και Ανατολή στο σταυροδρόμι του Αιγαίου. Ιστορία, Αρχαιολογία, Μυθολογία. Αθήνα: Εκδόσεις Κλειδάριθμος.
8. Πυροβολάκης, Ε. (2014-15). Προσεγγίσεις της ερμηνευτικής της λογοτεχνίας: Gadamer και Ricoeur. Αριάδνη, 20-21.
9. Χρηστάκης, Ν. (1999). Μουσικές Ταυτότητες: Αφηγήσεις ζωής μουσικών και συγκροτημάτων της ελληνικής ανεξάρτητης σκηνής ροκ. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

10. Albalat, J.F.M. (2017). *Adapting Literature to Rock Music: Seventh Son of a Seventh Son and The Chemical Wedding*. Madrid: Universidad Complutense De Madrid.
11. Annegg, F. (2018). "You can't say it's a style. It's who you are." The Significance of Merchandise in the Metal Music Scene. University of Vienna.
12. Armitt, L. (2005). *Fantasy Fiction: An Introduction (Continuum Studies in Literary Genre)*. New York- London: Bloomsbury Publishing.
13. Arnett, J. J. (1996). *Metalheads: Heavy Metal Music and Adolescent Alienation*. United States of America: Westview Press.
14. Ashley, M. (2000). *The time machines: The story of the Science-fiction pulp magazines from the beginning to 1950: The history of the science-fiction magazine volume I*. Liverpool University Press.
15. Baldick, C. (2015). *The Oxford Dictionary of Literary Terms*. 4th ed. United States: Oxford University Press.
16. Balmain, C., & Drawmer, L. (2009). *Something Wicked This Way Comes: Essays on Evil and Human Wickedness*. Amsterdam - New York: Rodopi.
17. Bardine, B. A. (2009). *Elements of the Gothic in Heavy Metal: A Match Made in Hell*. English Faculty Publications.
18. Bardine, B., & Clinton, E. (2016). Metal and Cultural Impact. *Metal Music Studies*, 2(3).
19. Barnett, B. A. (2017). Black Sabbath's pioneering lyrical rhetoric: Tragic structure and cathartic potential in song narratives. *Metal Music Studies*, 3(1).
20. Barratt-Peacock, R., & Hagen, R. (Ed.) (2019). *Medievalism and Metal Music Studies: Throwing Down the Gauntlet (Emerald Studies in Metal Music and Culture)*, UK: Emerald Publishing Limited.

21. Bayer, G. (2009). *Heavy Metal Music in Britain*. Ashgate Popular and Folk Music Series. England: Ashgate Publishing Series.
22. Bernhart, W. (2006). *Word and music studies 8: Selected essays on opera by Ulrich Weisstein*. New York: Editions Rodopi B. V.
23. Botero Camacho, M., & Picón del Campo, N. (2017). A Twist in the Song: Retracing Myth and Dante's Poem in Heavy Metal Music, *Icono* 14, volumen 15 (1).
24. Campbell, J. (2004). *The Hero with a Thousand Faces: Commemorative Edition*. United States of America: Princeton University Press.
25. Canavan, G., & Link, E. C. (2019). *The Cambridge History of Science Fiction*. Cambridge: Cambridge University Press.
26. Collins, K. (2005). Dead Channel Surfing: the commonalities between cyberpunk literature and industrial music. *Popular Music*, 24(02).
27. Cope, A. L. (2010). *Black sabbath and the rise of heavy metal music*. Ashgate Popular and Folk Music Series. Ashgate Publishing Limited.
28. Corstorphine, K., & Kremmel, L. R. (2018). In *The Palgrave Handbook to Horror Literature*. Palgrave Macmillan.
29. Deeks, M. D. (2016). *National Identity in Northern and Eastern European Heavy Metal*. University of Leeds.
30. Djurslev, C. T. (2014). The Metal King: Alexander the Great in heavy metal music. *Metal Music Studies*, 1(1).
31. Doty, W. G. (2000). *Mythography: The study of Myths and Rituals*. United States, Alabama: The University of Alabama Press.
32. Drout, M. (2006). *Rings, Swords, and Monsters: Exploring Fantasy Literature*. Recorded Books, LLC.
33. Eagleton, T. (2008). *Literary Theory: An Introduction (Anniversary Edition)*. United States: University of Minnesota Press.

34. Eischeid, S. A., Kneer, J., & Englich, B. (2019). Peace of mind: The impact of metal gestures on stress and power. *Metal Music Studies*, 5(2).
35. Evans, A. B., Csicsery-Ronay Jr., I., Gordon, J., Veronica Hollinger, V., Latham, R., & McGuirk, C. (Eds.). (2010). *The Wesleyan anthology of science fiction*. Wesleyan University Press.
36. Fabrizi, A. M. (2018). *Horror Literature and Dark Fantasy: Challenging Genres*. Leiden, Boston: Brill.
37. Fisher, B. D. (2005). *A History of Opera: Milestones and Metamorphoses*. United States: Opera Journeys Publishing.
38. Forster, J. (2006). *Commodified Evil's Wayward Children: Black Metal and Death Metal as Purveyors of an Alternative Form of Modern Escapism*. University of Canterbury.
39. Freedman, C. (2000). *Critical Theory and Science Fiction*. United States of America: Wesleyan University Press.
40. Frelik, P. (2013). Dark Matters: Mapping Science Fiction on the Extreme Metal Continuum. *Journal of the Fantastic in the Arts*, 24(2 (88)), 289–309.
41. Gross, R. L. (1990). Heavy Metal Music: A New Subculture in American Society. *The Journal of Popular Culture*, 24(1).
42. Hellrich, J., & Rzymiski, C. (2019). Computational Detection of Medieval References in Metal. *Medievalism and Metal Music Studies, Throwing Down the Gauntlet*.
43. Hellrich, J., Rzymiski, C., & Vestergaard, V. (2019). The Trans-medial Fight for Glory. *Medievalism and Metal Music Studies, Throwing Down the Gauntlet*.
44. Herbst, J.-P. (2017). Historical development, sound aesthetics and production techniques of the distorted electric guitar in metal music. *Metal Music Studies*, 3(1).
45. Hjelm, T., Kahn-Harris, K., & Levine, M. (2012). Heavy metal as controversy and counterculture. *Popular Music History*, 6(1).

46. Hoad, C. (2017). Slashing through the boundaries: Heavy metal fandom, fan fiction and girl cultures. *Metal Music Studies*, 3(1).
47. Hoffin, K. (2018). Decay as a black metal symbol. *Metal Music Studies*, 4(1).
48. Hornby, A. S. (1995). *Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English*. 5th ed. Great Britain: Oxford University Press.
49. Irwin, W. (2012). *Black Sabbath and Philosophy: Mastering Reality*. John Wiley & Sons.
50. Jackson, R. (1981). ed 2009. *Fantasy: The Literature of Subversion*. Taylor & Francis e-Library.
51. James, E. (2003). *The Cambridge Companion to Science Fiction*. United States of America, New York: Cambridge University Press.
52. James, E., & Mendlesohn, F. (2012). *The Cambridge Companion to Fantasy Literature*. United Kingdom: Cambridge University Press.
53. Kartheus, W. (2015). The “other” as projection screen: Authenticating heroic masculinity in war-themed heavy metal music videos. *Metal Music Studies*, 1(3).
54. Kennedy, F. L. (2018). *Functions of Genre in Metal and Hardcore Music*. University of Hull.
55. Kirby-Smith, H. T. (1999). *The celestial twins: poetry and music through the ages*. United States: University of Massachusetts Press.
56. Kuusela, T. (2015). *Dark Lord of Gorgoroth: Black Metal and the Works of Tolkien*. Cécile van Zon & Renée Vink (red.), *Lembas Extra 2015. Unexplored Aspects of Tolkien and Arda*. Leiden: Tolkien Genootschap Unquendor,
57. Landsman, G. (1972). Science fiction: The rebirth of mythology. *The Journal of Popular Culture*, V(4), 989–997.
58. Lang, P. (2015). Do Problem Music Subcultures [Heavy Metal & Hip-Hop] Cause Deviant Behaviour?.

59. Lena, J. C., & Peterson, R. A. (2008). Classification as Culture Types and Trajectories of Music Genres. *American Sociological Review*, 73(5).
60. Lilja, E. (2005). *Characteristics of Heavy Metal Chord Structures: Their Acoustic and Modal Construction, and Relation to Modal and Tonal Context*. University of Helsinki.
61. Manea, I.-M. (2016). *Valhalla Rising: The Construction of Cultural Identity Through Norse Myth in Scandinavian and German Pagan Metal*. University of Bucharest, Faculty of History.
62. Mathews, R. (2002). *Fantasy: The Liberation of Imagination*. New York-London: Routledge.
63. McParland, R. (2018). *Myth and Magic in Heavy Metal Music*. Jefferson, North Carolina: McFarland & company.
64. Melocco, L. K. (2013). *Folklore of the New Age: Fantasy and Sci-Fi*. Szeged: University of Szeged (SZTE), Institute of English & American Studies.
65. Milner, A. (2012). *Locating Science Fiction*. Liverpool University Press.
66. Molloy, L. (2014). *Folk Metal: The Circle of Influence*. Section of Music, Dundalk Institute of Technology.
67. Moorcock, M. (1998). *Elric: The Stealer of Souls – Chronicles of the Last Emperor of Melniboné, Volume I*. United States of America, New York: Del Rey.
68. Moran, P. (2019). *The canons of Fantasy: Lands of High Adventure*. Cambridge University Press.
69. Norman, J. (2013). "Within this music's darkness are glinting the treasures" Five Theses on Weird Metal. Institute of English Studies, Senate House: University of London.
70. Phillipov, M. (2012). Extreme music for extreme people: Norwegian black metal and transcendent violence. *Popular Music History*, 6(1).
71. Phillips, T., & D'Angour, A. (2018). *Music, Text, and Culture in Ancient Greece*. United States: Oxford University Press.

72. Prasad, B. (2015). Fantastic literature: Understanding Todorov's Idea. *International Journal of Education & Applied Sciences Research*, Vol.2, Issue 3, Mar – 2015.
73. Rayment, A. (2014). *Fantasy, Politics, Postmodernity: Pratchett, Pullman, Miéville and Stories of the Eye*. Amsterdam - New York: Rodopi.
74. Ribaldini, P. (2019). *Heavy Metal Vocal Technique Terminology Compendium - A Poietic Perspective*. University of Helsinki.
75. Sakka, L. (2009). *The power of music. A comparative study of literature and vase paintings from Classical Athens*. Sweden: University of Uppsala.
76. Secord, J. (2019). Occult and Pulp Visions of Greece and Rome in Heavy Metal. In K.F.B. Fletcher & O. Umurhan (Eds.), "Classical Antiquity in Heavy Metal Music". London: Bloomsbury Academic.
77. Sederholm, C. H. (2016). H. P. Lovecraft, Heavy Metal, and Cosmicism. *Rock Music Studies*, 3(3).
78. Sederholm, C. H., & Weinstock, J. A. (2016). *The Age of Lovecraft*. Minneapolis-London: University of Minnesota Press.
79. Segers, G. F. P. (2012). *A Blaze in the Northern Sky: Black metal as an expression of extremist politics in modern day Europe*. Tilburg University.
80. Sherman, J. (2008). *Storytelling: An Encyclopedia of Mythology and Folklore*. United States: M.E. Sharpe, Inc.
81. Simmons, D. (Ed.). (2013). *New Critical Essays on H. P. Lovecraft*. Palgrave Macmillan.
82. Smialek, T. E. (2008). *Rethinking Metal Aesthetics: Complexity, Authenticity, and Audience in Meshuggah's I and Catch Thirtythr33*. McGill University.
83. Smialek, T. E. (2015). *Genre and Expression in Extreme Metal Music, ca. 1990–2015*. McGill University.
84. Smith, V. G. (2009). *Rhetorics of Fear, Deployment of Identity, and Metal Music Cultures*. University of South Florida.

85. Spadaro, E. (2012). *The Rime of the Ancient Mariner and Iron Maiden: The Romantic Legacy in Rock and Roll*. Università Degli Studi Di Catania.
86. Spracklen, K. (2020). *Manowar: True Metal Warriors. Metal Music and the Re-Imagining of Masculinity, Place, Race and Nation*, 75–88.
87. Stableford, B. (2009). *The A to Z of Fantasy Literature*. United States: Scarecrow Press, Inc.
88. Taylor, L. (2006). *Metal Music as Critical Dystopia: Humans, Technology and the Future in 1990s Science Fiction Metal*. St. Catharines, Ontario: Faculty of Social Sciences and Faculty of Humanities, Brock University.
89. Till, R. (2012). *Metal and the Beast: The adoption of apocalyptic imagery in heavy metal music. Anthems of Apocalypse Popular Music and Apocalyptic Thought. Bible in the Modern World* (42). Sheffield Phoenix Press.
90. Todorov, T. (1973). *The Fantastic: A Structural Approach to a Literary Genre*. Cleveland-London: The Press of Case Western Reserve University.
91. Tofighian, O. (2010). *Beyond the Myth/Philosophy Dichotomy. Foundations for an Interdependent Perspective. Forum Philosophicum: International Journal for Philosophy* 15.
92. Tolkien, J. R. R., Flieger, V., & Anderson, D. A. (2008). *Tolkien on fairy-stories*, HarperCollinsPublishers.
93. Tompkins, J. (2009). *What's the Deal with Soundtrack Albums: Metal Music and the Customized Aesthetics of Contemporary Horror. Cinema Journal*, 49(1).
94. Trafford, S., & Pluskowski, A.G. (2007). *Antichrist superstars: The Vikings in hard rock and heavy metal*. In Marshall, D.W. (ed.) *Mass Market Medieval essays on the Middle Ages in popular culture*. McFarland, Jefferson.
95. Umurhan, O. (2012). *Heavy Metal Music and the Appropriation of Greece and Rome. Syllecta Classica*, 23(1), Department of Classics, University of Iowa.

96. Unger, M. P. (2016). *Sound, Symbol, Sociality: The Aesthetic Experience of Extreme Metal Music*. London: Macmillan Publishers Ltd.
97. Verhulst, A. (2013). *Power Chords and Bagpipes: The Representation of Folk and the Medieval in Heavy Metal*. University College Dublin.
98. Vestergaard, V. (2019). *Medieval Media Transformations and Metal Album Covers*. *Medievalism and Metal Music Studies, Throwing Down the Gauntlet*.
99. Walser, R., & Berger, M. H. (2014). *Running with the Devil: Power, Gender, and Madness in Heavy Metal Music*. Middletown, Connecticut: Wesleyan University Press.
100. Weinstein, D. (2000). *Heavy Metal: The Music and Its Culture*. Cambridge: Da Capo Press.
101. Weinstein, D. (2013). Just So Stories: How Heavy Metal Got Its Name - A Cautionary Tale. *Rock Music Studies*, 1(1).
102. Wellesz, E. (1957). *The New Oxford History of Music I: Ancient and Oriental Music*. London: Oxford University Press.
103. West, M. L. (1994). *Ancient Greek Music*. New York: Oxford University Press.
104. Wilkins, K. (2005). The process of genre: Authors, readers, institutions. *Text* 9 (2), 01-17.
105. Wilkins, K. (2012). Genre and speculative fiction. In D. Morley & P. Neilsen (Eds.), *The Cambridge Companion to Creative Writing (Cambridge Companions to Literature, pp. 37-51)*. Cambridge: Cambridge University Press.
106. William, P. & Cogan, B. (2009). *Encyclopedia of Heavy Metal Music*. United States of America: Greenwood Press.

Ιστοσελίδες

107. Anubis.gr. (X.X.). Θεμέλιο. [online] Διαθέσιμο στο: <https://anubis.gr/product/themelio/> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].

108. Beaman, J. (2021). Metal for the Mind. [online] isi.org. Διαθέσιμο στο: <https://isi.org/modern-age/metal-for-the-mind/> [Πρόσβαση 17 Ιαν. 2022].
109. Blind-guardian.com. (X.X.). Nightfall in Middle-Earth – 1998. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.blind-guardian.com/nightfall-in-middle-earth-album/> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].
110. Britt, R. (2017). How the 'Rick and Morty' Story Circle Remixes the Hero's Journey. [online] Inverse. Διαθέσιμο στο: <https://www.inverse.com/article/36002-rick-and-morty-story-circle-hero-journey-dan-harmon-joseph-campbell> [Πρόσβαση 30 Απρ. 2021].
111. Cherryred.co.uk. (X.X.). Hawkwind: Live Chronicles. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.cherryred.co.uk/product/hawkwind-live-chronicles/> [Πρόσβαση 12 Φεβ. 2022].
112. Cirithungol.org. (X.X.). [online] Διαθέσιμο στο: <https://cirithungol.org/artist/michael-moorcock/> [Πρόσβαση 12 Φεβ. 2022].
113. Davey, A. (2015). Blood Fire Death – Playing with Fire. [online] Ironfistzine.com. Διαθέσιμο στο: <http://www.ironfistzine.com/2015/11/20/blood-fire-death-playing-with-fire/> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].
114. Dune.gr. (X.X.). Μπένε Τζέζεριτ. [online] Διαθέσιμο στο: <https://dune.gr/aftokratoria/mpene-tzezerit/> [Πρόσβαση 13 Φεβ. 2022].
115. en.wikipedia.org. (2021). Folk Metal. [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Folk_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].
116. en.wikipedia.org. (2021). Gothic Metal. [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Gothic_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].
117. en.wikipedia.org. (2021). Grindcore. [online] Διαθέσιμο στο: <https://en.wikipedia.org/wiki/Grindcore> [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].
118. en.wikipedia.org. (2021). Groove Metal. [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Groove_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].

119. en.wikipedia.org. (2021). Industrial Metal. [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Industrial_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].
120. en.wikipedia.org. (2021). Metalcore. [online] Διαθέσιμο στο: <https://en.wikipedia.org/wiki/Metalcore> [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].
121. en.wikipedia.org. (2021). Power Metal. [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Power_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].
122. en.wikipedia.org. (2021). Progressive Metal. [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Progressive_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].
123. en.wikipedia.org. (2021). Symphonic Metal. [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Symphonic_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].
124. en.wikipedia.org. (2021). Thrash Metal. [online] Διαθέσιμο στο: https://en.wikipedia.org/wiki/Thrash_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].
125. Ersozlu, A. (X.X.). "On Fairy-stories:" Tolkien's Theory of Fantasy. [online] Academia.edu. Διαθέσιμο στο: https://www.academia.edu/6072900/_On_Fairy_stories_Tolkiens_Theory_of_Fantasy [Πρόσβαση 30 Απρ. 2021].
126. Garcia, D. (2021). Michael Moorcock Interview - Elric of Melnibone. [online] Screenrant.com. Διαθέσιμο στο: <https://screenrant.com/michael-moorcock-interview-elric-melnibone/> [Πρόσβαση 12 Φεβ. 2022].
127. Gorlinski, V. (X.X.). Libretto. [online] Britannica. Διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/art/libretto> [Πρόσβαση 27 Ιουλ. 2020].
128. Invisibleoranges.com. (2012). By This Axe, I Headbang! [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.invisibleoranges.com/by-this-axe-i-headbang/> [Πρόσβαση 13 Φεβ. 2022].
129. Joseph Campbell Foundation. (X.X.). Dan Harmon and Joseph Campbell. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.jcf.org/notes/dan-harmon-and-joseph-campbell/> [Πρόσβαση 30 Απρ. 2021].

130. Karmazid. (2019). Chronicle of the Black Sword: Rock and Metal Inspired by Michael Moorcock's Multiverse. [online] Ride Into Glory. Διαθέσιμο στο: <https://rideintoglory.com/chronicle-of-the-black-sword-rock-and-metal-inspired-by-michael-moorcocks-multiverse/> [Πρόσβαση 12 Φεβ. 2022].
131. Krovatin, C. (2018). The Metal Barbarian Dominates the Heroic Fantasies of Metalheads Everywhere. [online] Vice.com. Διαθέσιμο στο: <https://www.vice.com/en/article/d3wq3k/the-metal-barbarian-dominates-the-heroic-fantasies-of-metalheads-everywhere> [Πρόσβαση 13 Φεβ. 2022].
132. Lebeau, V. (X.X.). The Strange Case of Dr. Jekyll & Mr. Hyde. [online] Britannica.com. Διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/topic/The-Strange-Case-of-Dr-Jekyll-and-Mr-Hyde> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].
133. Linn, W. (2018). Joseph Campbell Is the Hidden Link Between '2001,' 'Star Wars,' and 'Mad Max: Fury Road'. [online] Indiewire. Διαθέσιμο στο: <https://www.indiewire.com/2018/03/joseph-campbell-heros-journey-2001-star-wars-1201937470/> [Πρόσβαση 30 Απρ. 2021].
134. Masqueradeatlanta.com. (X.X.). Amorphis. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.masqueradeatlanta.com/attraction/amorphis/> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].
135. metal.fandom.com. (2021). Doom Metal. [online] Διαθέσιμο στο: https://metal.fandom.com/wiki/Doom_metal [Πρόσβαση 18 Δεκ. 2021].
136. metal-archives.com. (X.X.). Browse bands - by genre. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.metal-archives.com/browse/genre> [Πρόσβαση 15 Δεκ. 2021].
137. Moorcock, M. (2006). Yoshitaka Amano. [online] Nippon2007.us. Διαθέσιμο στο: http://www.nippon2007.us/GOH/Moorcock_tribute_to_amano.php [Πρόσβαση 12 Φεβ. 2022].
138. National Opera. (X.X.). Γλωσσάρι. [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.nationalopera.gr/en/learning-participation/opera-goes-to-school/what-is-opera> [Πρόσβαση 29 Ιουλ. 2020].

139. Papakostas, N. (2015). Interview with Howie Bentley (Cauldron Born, Briton Rites). [online] Metalinvader.net. Διαθέσιμο στο:
<https://metalinvader.net/interview-with-howie-bentley-cauldron-%CE%B2orn-briton-rites/> [Πρόσβαση 13 Φεβ. 2022].
140. Pearce, D. (2016). The Heavy Metal Bard: An Interview with Jason Tarpey of Eternal Champion. [online] Decibelmagazine.com. Διαθέσιμο στο:
<https://www.decibelmagazine.com/2016/10/26/the-heavy-metal-bard-an-interview-with-jason-tarpey-of-eternal-champion/> [Πρόσβαση 13 Φεβ. 2022].
141. Phipps, K. (2018). Harlan Ellison wrote Star Trek’s greatest episode. He hated it. [online] Vox. Διαθέσιμο στο: <https://www.vox.com/culture/2018/6/29/17518928/harlan-ellison-star-trek-grudge-science-fiction-rip> [Πρόσβαση 11 Φεβ. 2022].
142. Seastrom, L. (2015). Mythic discovery within the inner reaches of outer space: Joseph Campbell meets George Lucas – Part I [online] Star Wars. Διαθέσιμο στο:
<https://www.starwars.com/news/mythic-discovery-within-the-inner-reaches-of-outer-space-joseph-campbell-meets-george-lucas-part-i> [Πρόσβαση 30 Απρ. 2021].
143. Somers, J. (2017). 11 Times Sci-Fi & Fantasy Books Were Adapted into Graphic Novels with Gorgeous Results. [online] Barnesandnoble.com. Διαθέσιμο στο:
<https://www.barnesandnoble.com/blog/sci-fi-fantasy/11-times-sff-books-were-adapted-into-graphic-novels-and-it-worked/> [Πρόσβαση 20 Φεβ. 2022].
144. Wallenfeldt, J. (X.X.). Kalevala. [online] Britannica.com. Διαθέσιμο στο:
<https://www.britannica.com/topic/Kalevala> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].
145. Young, S. (2016). Iron Maiden: The secrets of the Somewhere In Time album artwork revealed. [online] Loudersound.com. Διαθέσιμο στο:
<https://www.loudersound.com/features/iron-maiden-somewhere-in-time-artwork-details> [Πρόσβαση 13 Φεβ. 2022].
146. Zutter, N. (2018). (Almost) Every Sci-Fi/Fantasy and Comic Book Adaptation in the Works. [online] Tor.com. Διαθέσιμο στο: <https://www.tor.com/2018/02/26/list-upcoming-sci-fi-fantasy-comics-book-adaptations/> [Πρόσβαση 20 Φεβ. 2022].

147. Δημητριάδης, Μ. (2017). Συνέντευξη με τον Σωτήρη Βαγενά των Septicflesh. [online] Nyctophilia.gr. Διαθέσιμο στο: <https://www.nyctophilia.gr/%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%83%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B7-%CE%B2%CE%B1%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%AC-%CF%84%CF%89%CE%BD-septicflesh/> [Πρόσβαση 8 Νοε. 2021].
148. Εκδόσεις Αίολος. (X.X.). ΕΡΕΚΟΖΙ: Ο ΑΙΩΝΙΟΣ ΠΡΟΜΑΧΟΣ. [online] Διαθέσιμο στο: <https://aiolosbooks.gr/shop/830/erekozi-o-eonios-promachos/> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].
149. Εκδόσεις Αίολος. (X.X.). ΣΙΛΜΑΡΙΛΛΙΟΝ. [online] Διαθέσιμο στο: <https://aiolosbooks.gr/shop/929/silmapillion/> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].
150. Μαρτζούκου, Μ. (X.X.). Καλεβάλα - Το φινλανδικό έπος. [online] Kastaniotis.com. Διαθέσιμο στο: <https://www.kastaniotis.com/960-03-3729-2-c.html> [Πρόσβαση 17 Φεβ. 2022].

Πολυμέσα

151. Kirkby, T. (Director). (2001). Classic Albums: Iron Maiden – The Number of the Beast [Documentary on DVD]. United States: Eagle Vision.
152. Wise, J. J., Dunn, S., & Feldman, S. (Directors). (2006). Metal: A Headbanger's Journey [Documentary on DVD]. Burbank, Canada: Warner Bros.

Παράρτημα

I. Εξώφυλλα δίσκων/artwork

Εικόνα 4.1: Το εξώφυλλο του ομότιτλου ντεμπούτου δίσκου των Black Sabbath που κυκλοφόρησε το 1970, με τα γοτθικά στοιχεία και τη συνολική γοτθική ατμόσφαιρα να είναι εμφανής.

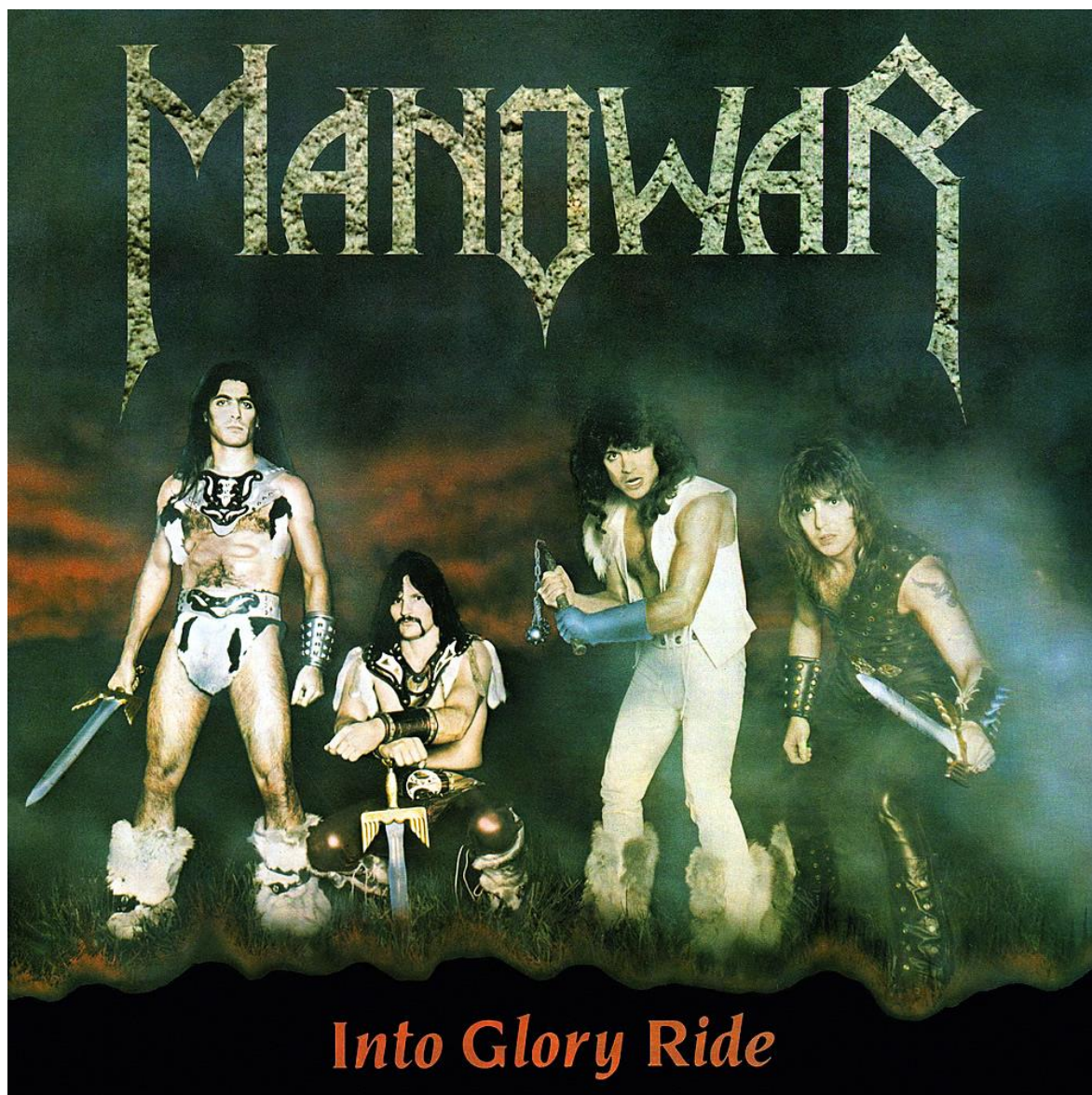

Εικόνα 4.2: Το εξώφυλλο του concept δίσκου του heavy/power metal γερμανικού συγκροτήματος Blind Guardian με τίτλο «Nightfall in Middle-Earth», το οποίο όπως αναφέρθηκε προηγουμένως βασίζεται στο βιβλίο «The Silmarillion» (1977) του Tolkien. Απεικονίζονται γνωστοί χαρακτήρες της μυθολογίας του Tolkien, όπως ο Morgoth (η μορφή στο θρόνο) και η Lúthien (η θηλυκή μορφή που χορεύει).

Εικόνα 4.3: Το εξώφυλλο του πρώτου δίσκου του heavy/doom metal συγκροτήματος Cirith Ungol, Frost and Fire (1981). Απεικονίζει τον χαρακτήρα Elric του Moorcock, σε σχεδιασμό του Michael Whelan που έκανε για το βιβλίο της σειράς του Elric με τίτλο «Stormbringer».

Εικόνα 4.4: Το εξώφυλλο του δίσκου «Into Glory Ride» (1983) του αμερικάνικου heavy/power συγκροτήματος Manowar, στο οποίο απεικονίζονται ως βάρβαροι πολεμιστές, διαδίδοντας εκτενώς την Sword & Sorcery αισθητική και ενισχύοντας την θεματική «fight for glory» που αναφέρεται στο 4ο κεφάλαιο, τάσεις τις οποίες στη συνέχεια θα ακολουθούσαν πολλά συγκροτήματα.

Εικόνα 4.5: Το εξώφυλλο του live δίσκου «Live after Death» των Iron Maiden, όπου στη ταφόπλακα φαίνεται η γνωστή φράση της ιστορίας «The Nameless City» του Lovecraft, με το όνομα του συγγραφέα λίγο παρακάτω.

Εικόνα 4.6: Το εξώφυλλο του δίσκου «Cause of Death» του αμερικάνικου death metal συγκροτήματος Obituary. Όπως αναφέρθηκε στο 4ο κεφάλαιο, σχεδιάστηκε από τον Michael Whelan και χρησιμοποιήθηκε σε συλλογή διηγημάτων του H. P. Lovecraft. Ο τίτλος του είναι «Lovecraft's Nightmare A».

Εικόνα 4.7: Το εξώφυλλο του δίσκου «Diabolical Fullmoon Mysticism» (1992) του νορβηγικού black metal συγκροτήματος Immortal, στο οποίο απεικονίζεται η τεχνική του fire breathing που αναφέρεται στο 4ο κεφάλαιο, σε τοποθεσία που παραπέμπει σε ευρύτερη μεσαιωνική αισθητική.

Εικόνα 4.8: Το πλήρες artwork του δίσκου «Somewhere in Time» των Iron Maiden από τον εικαστικό Derek Riggs, με πληθώρα λογοτεχνικών αναφορών, καθώς και αναφορών στην ποπ κουλτούρα σε ευρύτερο πλαίσιο. Το συγκεκριμένο artwork χρησιμοποιήθηκε ως εξώφυλλο και οπισθόφυλλο στον εν λόγω δίσκο ουσιαστικά χωρίζοντας την εικόνα στη μέση, το δεξί του μέρος με τη μασκώτ του συγκροτήματος, τον «Eddie», να αποτελεί το εξώφυλλο, ενώ το αριστερό αποτελεί το οπισθόφυλλο.

II. Φωτογραφίες συγκροτημάτων σε ζωντανές εμφανίσεις

Εικόνα 4.9: Το συγκρότημα Iron Maiden επί σκηνής, στη φωτογραφία ο τραγουδιστής Bruce Dickinson και πίσω ο μπασίστας Steve Harris. Αποτελούν παράδειγμα metal σχήματος που δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο δραματουργικό τομέα των συναυλιών τους, διαμορφώνοντας τη σκηνή με εντυπωσιακά σκηνικά, τα οποία τροποποιούνται ανάλογα με το ύφος και τη θεματολογία ορισμένων τραγουδιών που εκτελούν. Επίσης, ο Dickinson αλλάζει ενδυμασία ανάλογα με το περιεχόμενο των τραγουδιών.

Εικόνα 4.10: Ο Bruce Dickinson, «μονομαχώντας» επί σκηνής με τον Eddie, τη μασκότ του συγκροτήματος, κατά τη διάρκεια συναυλίας.

Εικόνα 4.11: Ο Olve Eikemo, γνωστός με το ψευδώνυμο Abbath, κιθαρίστας του νορβηγικού black metal συγκροτήματος Immortal, χρησιμοποιώντας την τεχνική του fire breathing επί σκηνής, κατά τη διάρκεια συναυλίας. Φαίνεται και η χαρακτηριστική ενδυμασία της black metal σκηνής, με δερμάτινα ρούχα και καρφιά μεταξύ άλλων.

Εικόνα 4.12: Ο Curator (πραγματικό όνομα άγνωστο), τραγουδιστής του black metal συγκροτήματος Portal, με την ιδιαίτερη εμφάνιση του στον τομέα του ρουχισμού. Τα γάντια που φοράει έχουν πλοκάμια, τα οποία όπως αναφέρθηκε και στο τέταρτο κεφάλαιο παραπέμπουν στον Cthulhu, το πιο γνωστό πλάσμα του συγγραφέα H. P. Lovecraft.

